Občianske združenie

MAJÁK NÁDEJE

ČLOVEK NA PERIFÉRII SPOLOČNOSTI

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie

Košice, 15. október 2015

Košice 2017

Človek na periférii spoločnosti

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej dňa 15. októbra 2015 v Košiciach na Teologickej fakulte Katolíckej univerzity pod záštitou občianskeho združenia Maják nádeje.

© Občianske združenie Maják nádeje

Editori:

Mgr. Soňa Vancáková, PhD.
PhDr. Michaela Šuľová, PhD.

Recenzenti:

prof. ThDr. Gabriel Ragan, PhD.
doc. PhDr. Marek Forgáč, PhD.

Vedecký výbor:

prof. ThDr. Gabriel Ragan, PhD.
prof. PaedDr. PhDr. ThDr. Jozef Jurko, PhD.
prof. dr hab. Piotr Morciniec
doc. PhDr. ThDr. Štefan Lenčiš, PhD.
doc. JUDr. ICDr. Juraj Jurica, PhD.
Mgr. Soňa Vancáková, PhD.
PhDr. Michaela Šuľová, PhD.

Organizačný výbor:

Mgr. Soňa Vancáková, PhD.
PhDr. Michaela Šuľová, PhD.
doc. Ing. Ľubica Kozáková, PhD.
Mgr. Erika Bakajsová
Mgr. Emíla Deverová
Ing. Viera Vancáková
Ing. Katarína Kalafusová
Mgr. Ján Pčolinský

Zborník neprešiel odbornou jazykovou korekciou. Autori príspevkov v plnom rozsahu zodpovedajú sa obsah svojich príspevkov, ich pôvodnosť, štylistiku, gramatiku, ako aj techniku a etiku citovania.

ISBN 978-80-89937-01-1

OBSAH

ÚVOD
Soňa Vancáková 6

KSZTAŁTOWANIE ETYCZNYCH ZACHOWAŃ WŚRÓD OSÓB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM
Beata Balicka-Blagitka 8

WSPARCIE MAŁŻEŃSTWA I RODZINY W PRAKTYCE DIECEZJALNEJ PORADNI RODZINNEJ W OPOLU
Paweł Landwójtowicz.....35

PAPIEŻ FRANCISZEK I LUDZIE Z MARGINESU SPOŁECZEŃSTWA
Piotr Morciniec 56

POMOC VYSÍDLENÝM RODINÁM Z VÝCHODNÝCH OBLASTÍ UKRAJINY V ZAKARPATSKEJ OBLASTI
Marietta Nagyová, Alena Vachnová 80

NÚDZA V ŽIVOTE OSAMELÝCH MATIEK A ICH SPREVÁDZANIE V OZ MAJÁK NÁDEJE
Soňa Vancáková 98

VÝVOJ SOCIÁLNYCH SLUŽIEB V SPDDD ÚSMEV AKO DAR
Radoslav Dráb 116

ĽUDIA OHROZENÍ CHUDOBOU V ZARIADENÍ DORKA, N.O.
Jolana Šuleková, Lenka Popjaková, Barbora Zemčáková.....123

SKUPINOVÉ PRÁCE S ĽUĎMI BEZ DOMOVA V CHARITNOM DOME SV. ALŽBETY
Soňa Hlaváčová, Martina Mačingová, Pavel Hanšut 140

CHUDOBA V RÓMSKYCH OSADÁCH
Peter Bešenyei 152

ODVAHA POMÁHAŤ
Mária Čačková.....161

CESTA NÁVRATU ČLOVEKA Z PERIFÉRIE SPOLOČNOSTI
Imrich Fülöp 166

ŠTUDENTI SOCIÁLNEJ PRÁCE A ODBORNÁ PRAX
Lýdia Lešková 176

VÝCHOVA K SOLIDARITE A K AKTÍVNEJ CHARITATÍVNEJ POMOCI NÚDZNYM
Ján Knapík 194

PRÍNOS PRACOVNEJ TERAPIE PRE OSAMELÉ MATKY
Viera Vancáková 211

POMOC ĽUĎOM NA OKRAJI SPOLOČNOSTI OČAMI DOBROVOĽNÍKA
Ľubica Kozáková.....219

ŤAŽKOSTI PRI POSKYTOVANÍ POMOCI CHUDOBNÝM RODINÁM
Ján Pčolinský.....224

NECHCENÉ DEDIČSTVO V NEZREALIZOVANEJ AGENDE DVK - ŠKANDÁL HLADU
Jozef Jurko.....236

VÝCHOVA K POMOCI NÚDZNYM
Radoslav Lojan.....256

POVAHA A VÝZVY UTEČENECKEJ KRÍZY V EURÓPE Z POHĽADU KRESŤANA
Juraj Jurica.....266

PRÍNOS SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA PRI PRÁCI S BEZDOMOVCAMI
Ladislav Ontko.....283

DOBROVOĽNÍCTVO MLADÝCH ĽUDÍ V POMÁHAJÚCICH ORGANIZÁCIÁCH – MOTIVÁCIA A PRÍNOS
Michaela Šuľová.....294

VYBRANÉ MOŽNOSTI PRÍSTUPOV K OSOBÁM S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM
Mária Maliňáková.....310

POMOC ŽENÁM – OBETIAM DOMÁCEHO NÁSILIA
Zuzana Lukáčová, Anton Fabian, Anna Packová.....319

ROZVOJOVÉ AKTIVITY PRE DETI, TÍNEDŽEROV A MLADÝCH DOSPELÝCH V INŠTITUCIONÁLNEJ STAROSTLIVOSTI REALIZOVANÉ SPOLOČNOSŤOU PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR
Alena Vachnová 338

SPÔSOBY POSKYTOVANIA SOCIÁLNEJ POMOCI ONKOLOGICKÝM KLIENTOM
Silvia Václavíková.....356

INTERVENCIE S ASISTENCIOU ZVIERAT V SOCIÁLNEJ PRÁCI
Emília Čurillová 371

POMOC CHUDOBNÝM OČAMI DOBROVOĽNÍKA
Katarína Vancáková 382

RODINA PRE RODINU
Alexandra Telepčáková, Petronela Belišová.....391

ÚVOD

Soňa Vancáková

Medzi typické črty súčasnej spoločnosti patrí rýchle zväčšovanie priepasti medzi bohatými a chudobnými. Mnohí jedinci i celé rodiny nachádzajúce sa v stave hmotnej či sociálnej núdze prežívajú pocit straty zmyslu života. Bezdomovci, osamelé matky s deťmi, viacpočetné rodiny, vdovy s malými deťmi, dlhodobo nezamestnaní sú často deprimovaní a strácajú pocit vlastnej hodnoty.

Preto pri príležitosti piateho výročia vzniku občianskeho združenia Maják nádeje, ktoré je zamerané na pomoc rodinám v hmotnej a sociálnej núdzi a Medzinárodného dňa boja proti chudobe sme sa rozhodli zorganizovať konferenciu „Človek na periférii spoločnosti“. Konferencia je zameraná na praktické predstavenie organizácii, ktoré sa špecifikujú na pomoc ľuďom v hmotnej a sociálnej núdzi, a to v Slovenskej republike, v Poľsku a na Ukrajine. Cieľom konferencie je predstaviť organizačné fungovanie týchto organizácii, konkrétne metódy práce s ľuďmi v núdzi a formy pomoci v sociálnej i duchovnej oblasti. Zároveň poukázať na vnímanie osoby zasiahnutej chudobou či sociálnym vylúčením ako bytosti, ktorá túži po dôstojnosti napriek svojej ťažkej situácii.

K tematickým okruhom konferencie patrí:

- Skúsenosť dobrej praxe.
- Spôsoby poskytovania pomoci pre ľudí na okraji spoločnosti.
- Dobrovoľníctvo v pomáhajúcich organizáciách a jeho prínos.
- Pomáhajúce organizácie na Slovensku a ich vplyv na formáciu spoločnosti.

- Výchova k pomoci núdznym (význam formovania mladých ľudí v rodine a v škole).
- Pápež František a ľudia žijúci na periférii spoločnosti.

Výstupom z medzinárodnej konferencie je recenzovaný zborník, ktorý prináša praktické skúsenosti mnohých organizácii, ktoré pracujú s cieľovými skupinami ohrozenými sociálnym vylúčením. Zborník môže pomôcť študentom sociálnej práce, náuky o rodine, špeciálnej pedagogiky či psychológie k ilustrácii využívania rôznych metód práce s cieľovými skupinami. Prínosom môže byť aj pre pracovníkov v pomahajúcich profesiách ale aj pre univerzitných pedagógov či výskumníkov, nakoľko ponúka aj vlastné výskumné zistenia.

Mgr. Soňa Vancáková, PhD.
riaditeľka občianskeho združenia Maják nádeje

KSZTAŁTOWANIE ETYCZNYCH ZACHOWAŃ WŚRÓD OSÓB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM

Beata Balicka-Blagitka

Abstrakt: Podsumowując, człowiek, będąc wartością samą w sobie, realizuje się i kształtuje poprzez wartości. To one pociągają go do pozytywnej aktywności, zaś osobista godność inspiruje go do powinnościowego działania. Motywacyjny charakter wartości jest związany z ich wpływem na interpretację i ocenianie rzeczywistości. Wpływając na świadomość człowieka, kształtują jego moralną osobowość. To z kolei umożliwia mu dokonywanie etycznych wyborów w różnych przestrzeniach życia. Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym wskutek procesów marginalizujących i wykluczających, spowodowanych ubóstwem, bezrobociem, bezdomnością, długotrwałym uzależnieniem od alkoholu czy narkotyków posiadają bardzo często zdegradowany system wartości. Stąd procesom inkluzyjnym, pozwalającym odbudować im relacje społeczne, powinnotowarzyszyć kształtowaniegodnościowego namysłu etycznego. Jasno określone wartości, zdefiniowane zachowania, przykłady ich stosowania i otwarta dezaprobata dla nieprzestrzegania obowiązujących norm, minimalizują proces tworzenia usprawiedliwień i racjonalizacji, który jest główną barierą we wdrażaniu etycznych zasad do codziennego funkcjonowania. Trening etycznego wartościowania ma nie tylko wskazać drogę do tego, jak powinno być, lecz powinien być narzędziem asymilowania i przyswajania nowych reguł życia.

Abstract: Human being, as a fundamental value alone, becomes and develops themselves through values. These are the ones which pull them into

positive action, while the personal dignity inspires them to the obligative action. Motivational nature of values is related with its impact on the interpretation and reality evaluation. Affecting the consciousness of human, they shape their moral personality. This in turn enables them to make ethical choices in different dimensions of life.If the process is for some reason distorted i.e. due to loss of social links, this may then lead to the degradation of values system. This also occurs in the case of people socially excluded by reason of marginalising processes, poverty, unemployment, homelessness, long-term alcohol or drug consumption related and so on. Therefore, the inclusive processes, allowing to rebuilt the social relationships, should be accompanied by shaping the dignity ethical reflection. The paper is an attempt of undertake the problem of ethical development of marginalized people. On the basis of a diagnosis of their moral condition, it has been presented the process of ethical rating training, allowing to effectively increase the level of moral development of its participants. It has been shown that the clearly stated values, defined behaviour, examples of their applying and open disfavor for failure to observe the applicable standards, minimize the process for excuses and rationalizing creation which is the main barrier in implementation of ethical values to everyday life. The training is not only to show the way to how it should be, but also serve as a tool for assimilation and acquirement of new life rules.

Problem moralności towarzyszył cywilizacji ludzkiej od momentu jej ukształtowania na Ziemi, bowiem człowiek od zawsze dążył do poznania przyczyn swoich zachowań, myśli, przedsięwzięć. Jako istota myśląca, obdarzona dużym potencjałem inteligencji, pragnął ukierunkować swoją egzystencję w odniesieniu do świata norm oraz wartości moralnych.Powszechnie wiadomo jednak, iż rozwój intelektualny i

fizycznynie świadczy o osiągnięciu odpowiedniego stadium rozwoju moralnego. W aspekcie wieku i doświadczenia życiowego, powinno uwzględnić się również sytuację, w której dana osoba osiągnęła stadium dojrzałości biologicznej, alejej rozwój moralny uległ zatrzymaniu lub degradacji. Bez wątpienia osobami szczególnie narażonymi na złamanie się procesu prawidłowego wartościowania są osoby wykluczone i zmarginalizowane społecznie.

Inspiracją ludzkiego działania jest dobro, czyli wartość. Realizacja dobra nie jest mechaniczna, wymaga bowiem poznania prawdy przez intelekt i akceptacji przez wolę. Jeśli proces ten zostanie z jakichś powodów zaburzony np. z powodu utraty więzi społecznych, wówczas może dojść do degradacji systemu wartości.W artykule omówiony zostanie motywacyjny charakter wartości, sprzyjający realizacji różnych potrzeb człowieka, zwłaszcza zaś potrzeby godnościowej. Przeżycie to dostępne jest jednak osobom, których system normatywno-wartościowy ukształtowany został w perspektywie dojrzałości moralnej. W przypadku wykluczonych społecznie dochodzi do wielu zniekształceń poznawczych, stąd przedstawiona zostanie kondycja moralnatychże osób w oparciu o diagnozęśrodowiskowych i społecznych uwarunkowańich rozwoju. To właśnie ona powinna stać się płaszczyzną dla kształtowania programów etycznego kształceniaosób zmarginalizowanych. W ostatniej części przedstawione zostaną fundamenty treningu moralnego wartościowania, pozwalającego podnieść poziom etycznego wnioskowania jego uczestników.

1. Wartości inspiracją moralnego działania

Wartości decydują o egzystencji człowieka, o sensie jego życia, o relacjach, które tworzy na co dzień, o stosunku do siebie samego i innych ludzi. Stanowią niejako warunek i czynnik jego rozwoju oraz jego

aktywności. Każda społeczność, każda relacja jest miejscem tworzenia, gromadzenia, przetwarzania i gwarantowania osobie ludzkiej wielorakich wartości. Człowiek, jako istota rozumna i świadoma, dąży do realizacji tychże wartości, uznając przy tym, iż najwyższą wartością jest on sam. Wartości obejmują i normują wszystkie wymiary jego życia. Dotyczą sfery fizycznej, psychicznej, duchowej i społecznej. Stanowią kryteria podejmowania decyzji, umożliwiając człowiekowi integralny rozwój oraz realizację aspiracji życiowych. Wyznaczają postawy wobec ludzi i rzeczy, rzutując tym samym na stany emocjonalne i wpływając na samoocenę. To wartości kształtują lepszych ludzi, lepsze życie i lepsze stosunki międzyludzkie.Jan Paweł II pisał: „O dojrzałości osoby [ludzkiej], o jej doskonałości, stanowi w zasadniczej mierze to, że pozwala się ona pociągnąć prawdziwym wartościom”[1].To wartości stoją u podstaw etycznego zachowania, będąc ostatecznym motorem działania człowieka. Prawidłowy jego rozwój dokonuje się zatem w przestrzeni stałego związku pomiędzy wartością moralną czynów, a normami moralnymi, których moc nakazowa bądź zakazowa płynie z autorytetu prawdy obiektywnej. Racją moralności, racją powinności moralnej nie jest „szczęściodajność” czy „opłacalność” działania lecz człowiek ze swoją wsobną wartością określaną mianem godności.

Etyczne zachowanie, czyli zachowanie zgodne z normami prawnymi, społecznymi, obyczajowymi dotyczy każdej jednostki. Doskonałość moralna jest dla człowieka, dokonującego nieustannie wyborów i będącego sprawcą czynów, zadaniem i jednocześnie wielkim wyzwaniem. „Dopiero zdolność wyboru dobra w każdych warunkach i w każdej sytuacji czyni człowieka

[1] WOJTYŁA, K. *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin, 1994, s. 173.

coraz bardziej człowiekiem”[2]. Stanowisko to potwierdzają psychologowie, podkreślając konieczność aktywnej roli jednostki w kształtowaniu własnego poziomu rozwoju moralnego. Dokonuje się to w procesie organizowania i reorganizowania wiedzy moralnej, którą człowiek zdobywa wraz z wiekiem, stąd też mówi się o etapach rozwoju moralnego jednostki.

J. Piaget wyróżnił 4 fazy rozwoju moralnego. Faza I – anomii – charakteryzuje dzieci do lat 2, bowiem nie odczuwają one obowiązku przestrzegania jakichkolwiek reguł postępowania, nie znają pojęcia moralności i są pozbawione jakichkolwiek możliwości rozumienia i oceny danej sytuacji. Faza II – realizmu moralnego (lub egocentryzmu) – kształtuje się do 7 roku życia. Dzieci traktują wszystkie reguły, a więc też reguły moralne jako obowiązujące bezwzględnie. Ich zdaniem dobry moralnie jest każdy czyn, który wynika z posłuszeństwa wobec dorosłych. Dzieci mają w tym wieku poczucie sprawiedliwości immamentnej, bowiem w ocenie moralnej jakiegoś czynu liczą się szczególnie z jego konsekwencjami, a sprzeniewierzenie się regułom ich zdaniem musi podlegać karze. Między 7 a 11 rokiem życia mówi się o fazie tzw. relatywizmu moralnego. Dzieci nabierają wówczas przekonania, że reguły moralne są umowami. Przestrzeganie tych reguł jest traktowane raczej jako współdziałanie z innymi, niż jako podporządkowywanie się przepisom. Sądy moralne oraz decyzje rozgraniczające dobro od zła opierają się zarówno na intencjach, jak i materialnych konsekwencjach czynu. IV faza rozwoju moralnego, zwana fazą autonomii, kształtuje się od 12 roku życia. Dzieci stają się coraz bardziej krytyczne wobec reguł narzucanych im przez dorosłych. Zdają sobie ponadto sprawę, że w kwestiach moralnych mogą istnieć różne stanowiska i opinie, z

[2] RYBAK, M.*Etyka osobista a etyka organizacji w świetle nauczania Jana Pawła II*. „Rynek Pracy”, 2005, nr 7, s. 74.

czasem też zaczynają koncentrować się nie tylko na moralnych aspektach własnego działania, ale także na problemach ogólnoludzkich[3].

Z kolei L. Kohlberg wyróżnił 3 poziomy rozwoju moralnego człowieka: 1) poziom przedkonwencjonalny (2–7 r.ż.), obejmujący stadium kary i posłuszeństwa lub moralności heteronomicznej (moralność wywodzi się z wiedzy i autorytetu) oraz stadium relatywizmu instrumentalnego lub moralności instrumentalno-hedonistycznej (moralność to troszczenie się o siebie samego); 2) poziom konwencjonalny (7–11 r.ż.), obejmujący stadium konformizmu interpersonalnego albo moralności konformistycznej (moralność oznacza robienie tego, za co jest się lubianym) oraz stadium prawa i porządku (dozwolone jest to, co jest zgodne z prawem); 3) poziom postkonwencjonalny (od ok. 12 r.ż.) obejmujący stadium społecznej umowy lub moralnych praw jednostki (prawa człowieka są ważniejsze od innych praw) oraz stadium uniwersalnych zasad etycznych (moralność jest sprawą sumienia)[4]. Na najwyższym poziomie decyzje moralne wynikają z norm i zasad wybieranych celowo przez człowieka, podyktowanych głosem własnego sumienia. „Osąd sumienia stanowi jedyną instancję orientacyjną osoby zdecydowanej działać odpowiedzialnie”[5]. Dopiero wiedza o związkach, jakie zachodzą między różnymi działaniami a ich następstwami, stwarza podstawę do wyprowadzania bardziej racjonalnych norm postępowania. Są to mianowicienormy określające nie rodzaje czynów nakazanych i zakazanych, lecz skutków, do jakich jednostkapowinna przyczyniać się swym postępowaniem.

Wraz ze wzrostem rozumowania moralnego wzrasta też zgodność deklarowanych sądów z kierunkiem wyborów moralnych i podejmowanych

[3] Zob. VASTA, R. – HAITH, M. M. – MILLER, S. A. *Psychologia dziecka*. Warszawa, 1995, s. 481-484.
[4] Zob. BRZEZIŃSKA, A. *Społeczna psychologia rozwoju*. Warszawa, 2000, s. 50-52.
[5] RYBAK, M.*Etyka osobista*, s. 77.

decyzji. Dokonywanie bowiem właściwych osądów moralnych uwarunkowane jest dojrzałością człowieka, a więc prawidłowo ukształtowanym sumieniem, integralnością osobowości, poczuciem odpowiedzialności. Człowiek spotyka się jednak z wielością bodźców i źródeł kształtowania indywidualnych norm etycznych. W pierwszych etapach życia ogromny wpływ na jego rozwój moralny ma oczywiście rodzina oraz krąg kulturowy. Z czasem istotną rolę odgrywają teżznajomi, lokalnawspólnota, środowisko nauki, pracy wreszcie wspólnota kulturowa np. państwo.

W rozwoju moralnym człowieka kształtuje się przede wszystkim rozwój motywacji moralnego postępowania. Motywacja jest procesem „regulacji, pełniącej funkcję sterowania czynnościami, tak aby doprowadziły one do osiągnięcia określonego wyniku, którym może być zarówno zmiana zewnętrznego stanu rzeczy, jak i zmiana w samym sobie, czy też zmiana własnego położenia”[6]. Proces ten zachodzi, gdy spełnione są dwa warunki: 1) osiągnięcie celu musi być postrzegane przez człowieka jako użyteczne; 2) prawdopodobieństwo realizacji tegoż celu musi być wyższe od zera. Od motywacji zależy kierunek ludzkich działań, a także ilość energii, jaką człowiek jest gotów wydatkować, aby osiągnąć dany efekt. Istnieje wiele czynników, przybierających często postać zintegrowanego systemu, które kształtują postawy, nastawienia i zachowania człowieka. Stąd mówi się o wielu teoriach motywacji m.in. teorii motywacji Taylora, teorii treści Herzberga, teorii ERG Alderfera, teorii X i Y McGregora czy – najmłodszej – teorii osiągnięć Atkinsona. W wielu przypadkach inspiracją do ich opracowania była,powszechnie znana, hierarchia potrzeb Maslowa.

[6] REYKOWSKI, J.*Emocje i motywacja.* w: T. TOMASZEWSKI (red.), *Psychologia*, Warszawa, 1978, s. 579.

Zdaniem M. Kosewskiego każdy motyw wywodzi się z potrzeby, każdej też potrzebie odpowiada motyw działania. Człowiek może być zatem motywowany albo potrzebą korzyści osobistych (np. szybkiegowzbogacenia się), albo potrzebą własnej wartości i godności. Potrzeby korzyści wynikają z potrzeb strukturalnych naszego organizmu i jego fizjologii. Z kolei dążenia do wartości ujawniają się jako motywy godnościowe z podstawowej potrzeby struktury „ja". „Człowiek musi pozostawać w zgodzie z wartościami na pewnym minimalnym poziomie, podobnie jak musi dostarczyć organizmowi minimum pożywienia. Nadmierne wygłodzenie uniemożliwia normalne funkcjonowanie organizmu, podobnie deprywacja potrzeby godności powoduje zaburzenia w czynnościach struktury «ja», odpowiedzialnej za normalne funkcjonowanie człowieka w jego otoczeniu społecznym, za jego poprawne relacje z bliskimi mu osobami, odpowiednie do sytuacji odczucia i emocje etc."[7]

Potrzeba korzyści to stan braku, zatem gdy brak się zaspokoi, wówczas potrzeba zanika i przechodzi w stan latentny. Mechanizm ten opiera się na zasadzie redukcji napięć lub popędów. Tymczasem potrzeba godności nie jest potrzebą „braku", lecz „dążenia do czegoś". Jej zaspokojenie przynosi wewnętrzną satysfakcję i nie przechodzi w stan latentny, ale nadal się rozwija i ciągle jest aktywna. Do zachowań kierowanych motywem korzyści można zastosować racjonalną kalkulację kosztów i efektów oraz przyjąć, że do narzuconych z góry warunków można się przyzwyczaić. Natomiast motywy godnościowe pobudzają samoistnie człowieka do działania, bez narzucania zewnętrznych uwarunkowań[8].

Motyw korzyści nie stoi w sprzeczności z godnością, jeśli nie narusza wartości. Problem występuje wówczas, gdy dojdzie do konfliktu tych dwóch

[7] KOSEWSKI, M.*Wartości, godność i władza.* Warszawa, 2008, s. 19.
[8] Por. *Tamże*, s. 19-20.

motywów, stawiając człowieka przed alternatywą: albo korzyść, albo wartość. A Blickle pisze: „Każdy człowiek ma biologicznie wrodzone poczucie godności własnej opartej na wartościach. Każdy, jeżeli zwartości rezygnuje, musi to jakoś uzasadnić. Jeżeli okradamy kogoś, to dla wyrównania naszych krzywd, jeżeli zdradzamy, to dlatego, że on nas zdradził pierwszy, jeżeli mówimy nieprawdę, to dlatego, że przecież wszyscy tak postępują. Nie ma człowieka, który uznałby sam przed sobą, że jest zły i niegodny”[9].Kosewski określa tę sytuację mianem pokusy, twierdząc, że „to w niej porządni ludzie czasem oszukują lub kradną”[10]. To właśnie w tej sytuacji porządni ludzie biorą łapówki, wykorzystują służbowy telefon dla celów prywatnych, w godzinach pracy nawiązują *facebookowe* kontakty itp. Z reguły sięgają po korzyści, odwołując się do redukujących dysonans wewnętrzny racjonalizacji i usprawiedliwień. „Kuszenie człowieka do złego (i korzystnego) uczynku polega na stawianiu go w sytuacji pokusy i podsuwaniu mu usprawiedliwień”[11]. Tzw. „porządni ludzie” w sytuacji pokusy nie myślą o sobie w sposób negatywny lecz szukają wiarygodnych uzasadnień, aby zredukować dysonans godnościowy wywołany własnym zachowaniem. Stąd też zjawisko korupcji nie jest domeną wyłącznie psychopatów i kryminalistów, lecz „porządnych policjantów, urzędników, celników” itd. Bardzo częstym usprawiedliwieniem jest myślenie kategoriami typowych usprawiedliwień społecznych: „wszyscy tak robią”, „przez jeden telefon firma nie zbankrutuje”, „co państwowe to niczyje”, „inni robią gorsze rzeczy”. Równie aktywnym źródłem usprawiedliwień jest mechanizm racjonalizacji, czyli wewnętrznego uzgadniania wiarygodnych samousprawiedliwień.

[9] BLICKLE, A. J.*Doktryna jakości. Rzecz o skutecznym zarządzaniu*. Warszawa, 2012, http://www.firmy-rodzinne.pl/download/tqm/Doktryna-jakosci.pdf, 25.07.2014, s. 74.
[10] KOSEWSKI, M.*dz. cyt*., s. 20.
[11] *Tamże*, s. 25.

Można zatem zapytać, co sprawia, że ludzie ceniący sobie wartości postępują zgodnie z zasadami moralnymi, nie ulegając pokusom? Kosewski określił tę sytuację mianem konsonansu godnościowego. Konsonans godnościowy to zgodność pomiędzy obrazem „Ja" – „Jaki jestem?", a zachowaniem – „Co robię?". Ta zgodność przynosi człowiekowi wewnętrzną satysfakcję i przysparza przeżyć, które zaspokajają potrzebę własnej godności. W procesie powrotu do aktywności społeczno-zawodowej należy więc stosować takie techniki oddziaływania, by wartości, którymi osoby wykluczone społecznie będą się kierowały w „nowym życiu" dały im możliwość tworzenia konsonansów godnościowych, a więc zaspokajania potrzeby godności.Tworząca się samokontrola w relacjach z ludźmi i samokontrola osobista podnosi jakość życia i zwiększa szanse na trwałą integrację społeczną. Zdaniem J. Stuchlińskiego należy dążyć „wszelkimi środkami materialno-bytowymi i pedagogiczno-wychowawczymi do przywrócenia zerwanych więzi psychospołecznych takich ludzi z pozostałymi członkami społeczeństwa. Aby zaś takie działania uczynić bardziej skutecznymi, należy – pomocniczo, ale i zarazem znacząco – wspomagać namysł etyczny osoby wykluczonej i zmarginalizowanej społecznie, przez uzmysłowienie, że spełnienie potrzeby własnej osobowej godności, połączone z poszanowaniem godności innych ludzi, jest ośrodkiem kształtowania sił duchowych w obronie przed, i w uwalnianiu się od fatalnych skutków wykluczenia"[12].Wszystkie jednostki pomocy społecznej powinny zatem zwrócić uwagę na to, by działania pomocnicze oferowane osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym polegały na uruchamianiu motywu godności własnej poprzez odwoływanie się do wartości moralnych i

[12]STUCHLIŃSKI, J. A.*Ważniejsze aspekty moralne wykluczenia i marginalizacji społecznej*. w: A. FIDELUS (red.), *Oblicza wykluczenia i marginalizacji społecznej*, Warszawa 2011, s. 26.

stojącej za nimi potrzeby własnej godności[13]. Ważną rolę w tym względzie odgrywa diagnoza rozwoju moralnego i systemu wartości poszczególnych osób, celem nakreślenia skutecznego programu etycznej edukacji.

2. Kondycja moralna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Zdaniem M. Rybak, sprzeczności, które targają człowiekiem, postępująca laicyzacja, szybkie tempo życia prowadzą nierzadko do kryzysu wartości[14]. Genezę tego kryzysu upatruje się także w kulturze masowej, która lansuje szereg norm i wzorców zachowania o bardzo rozległym zakresie zastosowania. Największą skazą współczesnych przemian wydaje się być hiperkonsumpcjonizm, odejście od natury, a bardziej ogólnie – posiadanie. Konsumpcja jest jedną z form posiadania, które odzwierciedla całokształt myślenia, odczuwania i działania. Jego istotą jest relacja do świata oparta na jego zawłaszczaniu i nabywaniu. Człowiek konsumuje wszystko, poczynając od jedzenia i picia – a kończąc na rzeczach materialnych (jak np. samochody, ubrania i wiele innych) oraz duchowych (kultura, sztuka, edukacja). Konsumpcja cechuje się powierzchownością, bezosobowością, banalnością, pasywnością. W kontekście wartości można mówić o kulturze mieć i być: mieć nakierowane jest przede wszystkim na wartości materialne, być z kolei na wartości humanistyczne. A zatem sam fakt rozpowszechniania się kultury masowej spowodował załamanie wartości. Niewątpliwie rzutuje to na pogłębianie się nierówności społecznych i kryzysu społeczno-moralnego rozumianego jako nasilenie zachowań amoralnych, prowadzących do: 1) zachwiania obiektywnego ładu moralnego, w którym powinna dokonywać się samorealizacja osoby ludzkiej, 2) zacierania się granicy między dobrem a złem, które w pewnych kręgach społecznych są rozmyte i zniesione

[13] Zob. A.J. BLICKLE, *dz. cyt.*, s. 77-78.
[14] Por. RYBAK, M. *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa*. Warszawa, 2004, s. 116.

(dezorganizacja moralna), 3) zmiany pojmowania szczęścia, które oznacza dzisiaj kolekcjonowanie krótkotrwałych wrażeń i doznań, niekiedy bardzo ryzykownych, 4) preferowanie postaw instrumentalnych, a nie etycznych[15].

Do grupy społecznej szczególnie narażonej na degradację moralnego oglądu rzeczywistości przynależą osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Są to m.in. osoby bezrobotne, osoby uzależnione od alkoholu oraz innych środków odurzających, bezdomni, byli więźniowie, osoby chore psychicznie, uchodźcy, niepełnosprawni, samotne matki, osoby starsze, emigranci itp. Charakteryzuje je najczęściej niski poziom kompetencji społecznych, niska samoocena i tendencja do samoobwiniania się, nieumiejętność pracy zespołowej, silne dążenie do sukcesu – wzbudzające zachowania rywalizacyjne, brak umiejętności radzenia sobie ze stresem w nowej sytuacji i w nowym otoczeniu[16].

Przyczyny wykluczenia mogą być różnorodne: wiek, zdrowie, ubóstwo, bezdomność, płeć, niskie kwalifikacje itp. Najczęściej mamy jednak do czynienia z wykluczeniem wielokrotnym, kiedy to przyczyny stopniowo kumulują się, pociągając za sobą izolację w różnych dziedzinach życia. Jest ono szczególnie dotkliwą i groźną w skutkach degradacją osoby ludzkiej, bowiem nie tylko prowadzi do osłabienia więzi uczuciowych, osobistych czy intersubiektywnych, opartych na zależnościach materialnych i rzeczowych, lecz wiąże się często ze społecznym uśmierceniem. Niewątpliwie ma to wpływ na moralną sferę życia człowieka.

Do skutków najgroźniejszych należy wykształcenie się postawy anty-moralnej, polegającej na wyrobieniu w sobie cech opartych na dążeniu do poniżenia ludzkiej godności innych osób, a nawet ich osobowego

[15] Por. MARIAŃSKI, J.*Wstęp.* w: TENŻE (red.), *Kondycja moralna społeczeństwa polskiego*. Kraków, 2002, s. 12.
[16] Por. REISKE, A.*Podmioty ekonomii społecznej na otwartym rynku*. http://www.ie-ries.com.pl/archiwum-/artykuly/RIES_201112271630_pes_rynek.pdf, 28.08.2015.

unicestwiania. Moralność stanowi bowiem płaszczyznę więzi międzyludzkich, opartą na wartościowaniach, dotyczących postaw, wyborów i działań. Aby zatem człowiek mógł w ogóle mieć szansę wyboru moralnego dobra, musi mieć dostęp do budowania przynajmniej elementarnych relacji społecznych, zabezpieczających jego poczucie własnej godności. Jeśli tego nie ma, zło moralne rodzi się zazwyczaj nieuchronnie[17].

T. Kotarbiński twierdzi, iż godność człowieka jest pochodnym walorem pewnych uniwersalnych cech i zalet moralnych. Wśród nich można wyróżnić męstwo, dobroć, prawość (sprawiedliwość), opanowanie, szlachetność w postępowaniu[18]. U ludzi, którzy z różnych przyczyn podlegają marginalizacji społecznej i wykluczeniu z wielu płaszczyzn życia społecznego, następuje na ogół załamanie moralne, czyli degradacja godnościowa we wszystkich wskazanych powyżej ugruntowaniach. W takich właśnie ludziach załamuje się męstwo, zatracają oni umiejętność obrony swoich racji i przekonań. Nie są w stanie znosić ani bólu fizycznego, ani psychicznego, łatwo się załamują, trudno im przezwyciężyć przeciwieństwa życiowe. Przestają też cenić dobroć, rozumianą w kontekście ofiarności i poświęcenia. Zaczynają koncentrować się na sobie, na własnych niezaspokojonych potrzebach. Zanika w nich etyczne poczucie prawości. Przestają mówić prawdę, nie dotrzymują słowa, stają się nierzetelni, racjonalizując i usprawiedliwiając nieprawe często czyny. Tracą też panowanie nad sobą. Nałóg przestaje im się kojarzyć z czymś złym, ubóstwo uprawnia zaś do działań manipulacyjnych. Przestają cenić szlachetność w postępowaniu, bezinteresowność, ulegają niskim instynktom, prymitywnym wręcz zachowaniom[19].

[17] Por. STUCHLIŃSKI, J. A. *art. cyt.*, s. 19-20.
[18] Zob. KOTARBIŃSKI, T. *Medytacje o życiu godziwym*. Warszawa, 1985, s. 155-157.
[19] Zob. STUCHLIŃSKI,J. A. *art. cyt.*, s. 22-24.

Skrajnym wyrazem postępującej degradacji moralnej jest wykształcenie się postawy anty-moralnej realizowanej wg następujących „przykazań”[20]:

- *bądź tchórzem:* załamuj się, bój się wszystkiego, ze strachu rób wszystko, czego domaga się grożący ci człowiek, zrezygnuj ze swoich marzeń, bądź zawsze uległy;
- *dbaj wyłącznie o sieře:* bądź egoistą , zadbaj o swoje interesy bez zwracania uwagi na innych;
- *mów nieprawdę i bądźnierzetelny:* nie dotrzymuj słowa, nie dopuść do tego, aby można było na tobie polegać;
- *wyzbądź się wszelkich zasad:* pij, bierz narkotyki, bądź bezwolnym człowiekiem;
- *kieruj się w swym postępowaniu wyłącznie prymitywnymi motywami:* ulegaj ciągle niskim instynktom, najbardziej elementarnym potrzebom i zachciankom.

Programy naprawcze, programy inkluzyjne stanowią istotny punkt zwrotny w życiu osób wykluczonych i zmarginalizowanych, potrzeba jednak działań wzmacniających proces moralnej odnowy. Zakres oraz metodyka tychże działań powinny zostać dopasowane do różnej charakterystyki moralności i osobowości poszczególnych osób. W tym celu uzasadnione jest przeprowadzenie wstępnej diagnozy ich cech i poziomu rozwoju moralnego.

Pierwszą grupę stanowią osoby „słabo ukształtowane moralnie”. Bardzo często są to tzw. „ofiary” przemian gospodarczych początku lat dziewięćdziesiątych, które znalazły się w trudnej sytuacji materialnej z powodu długoletniego bezrobocia. Najczęściej zamieszkują tereny wiejskie, zacofane gospodarczo, gdzie długotrwałe pozostawanie bez zatrudnienia przyczyniło się do powstania takich patologii, jak alkoholizm, przemoc

[20] Por. *Tamże*, s. 24-25.

domowa czy niezaradność życiowa. Są to osoby, które zatraciły lub nigdy nie nabyły nawyków koniecznych do funkcjonowania w społeczeństwie, takich jak punktualność, szacunek do pracy, odpowiedzialność za powierzone mienie itd.[21]Charakteryzują się słabą znajomością zasad moralnych i prezentują niski poziom moralnego rozumowania. Kiedy mają podjąć decyzję etyczną, brakuje im jasności, czym się kierować. Czasami skłaniają się ku uniwersalnym wartościom, a czasami dostosowują swoje zachowanie do wymogów chwili. Ze względu na niejednoznaczność swych dążeń mogą stać się marionetkami w rękach innych. Często też z uwagi na swoją „krzywdę" są ludźmi mało empatycznymi. Największym wyzwaniem dla nich jest nabycie tzw. kultury życia. Stąd działania edukacyjne z nimi powinny iść w kierunku przybliżenia istniejących zasad moralnych, wartości i ideałów. Zasadniczym celem tych działań jest pomoc osobom o słabo ukształtowanej moralności w zbudowaniu własnej hierarchii wartości, uwrażliwienie ich na krzywdę innych i jej konsekwencje dla drugiego człowieka. Należy pobudzić ich wyobraźnię w kontekście przewidywania możliwych skutków zachowań nieetycznych np. poprzez treningi, które pozwalają w improwizowanych sytuacjach wczuć się w rolę ofiary. Osoby w tej grupie powinny przede wszystkim pracować nad sobą w kontekście rozróżniania etycznych i nieetycznych rozwiązań sytuacji, które pojawiają się np. w trakcie świadczenia pracy, kształtowania poczucia empatii oraz zdobywania świadomości odpowiadania za swoje niemoralne postępowanie[22].

Drugą grupę beneficjentów stanowią tzw. „subiektywnie nastawieni". Są to osoby mające relatywne podejście do świata, często wyrachowane, kalkulujące swoje korzyści i kierujące się w swych wyborach tym, co się

[21] Por. REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO, *Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym jako beneficjenci podmiotów ekonomii społecznej o charakterze integracyjnym – raport końcowy*. Katowice, 2014, s. 27-28.
[22] Por. CHUDZICKA-CZUPAŁA, A.*Etyczne zachowanie się człowieka w organizacji*. Katowice, 2013, s. 237-239.

najbardziej opłaca. Wśród nich można np. wymienić bezdomnych, samotne matki, które bazując na współczuciu skierowanym na kobiety i jej dzieci, korzystają z różnych form pomocy, natomiast w sytuacji możliwości podjęcia pracy rezygnują z niej, stwierdzając, iż suma otrzymywanych zasiłków i alimentów jest porównywalna z wynagrodzeniem. Kiedy zaś podejmują pracę, zabiegają głównie o swoje interesy.

„Subiektywnie nastawieni"to ludzie, którzy mają skłonność do rywalizacji, podporządkowywania innych sobie, konfliktowi, rzadko utożsamiający się z celami organizacji, normami i wartościami moralnymi, motywowani wyłącznie własnym zyskiem. Podczas treningów etycznych należy takim osobom konsekwentnie pokazywać pozytywne strony współpracy i negatywne skutki rywalizacji, a także uświadamiać im ich dwulicowość, która zawsze prowadzi do krzywdy innych. „Subiektywnie nastawieni"nie lubią niczego tracić, więc kiedy się to zdarzy są skłonni do zemsty. Dlatego kształcenie etyczne powinno pokazywać alternatywne formy zachowania się, a ponadto wskazywać na sankcje, które mogą ich spotkać po ujawnieniu nieetycznego zachowania. Pokazując negatywne konsekwencje zabiegania wyłącznie o własne interesy, pozwala się uczestnikom treningów przepracować własne postawy egoizmu. Ujawnienie zaś negatywnych stron rywalizacji i odwetu, uczy odpowiedzialności i pozwala kształtować dobrych i rzetelnych ludzi[23].

Trzecią grupę beneficjentów stanowią „absolutyści", czyli osoby o nienagannej postawie moralnej, empatyczne, altruistyczne, wrażliwe na krzywdę innych. Są to najczęściej te osoby, które w wyniku wypadków losowych zostały wyrzucone poza nawias życia społecznego, np. ofiary przemocy domowej, osoby starsze, które jednak nie kwalifikują się do uzyskania świadczeń emerytalnych, osoby z lekkim upośledzeniem

[23] Por. *Tamże*, s. 233-236.

umysłowym czy osoby niepełnosprawne fizycznie. To właśnie one nadają się na rzeczników zasad etycznych. Potrafią wspierać innych, są skłonne występować w obronie ofiar nieetycznego zachowania. Słabą stroną „absolutystów" jest jednak skłonność do uległości wobec sprawców nadużyć. Ich jedyną formą sprzeciwu są bowiem racjonalne argumenty, których siła przekonująca jest czasami za mała. Stąd treningi etyczne powinny w ich przypadku skoncentrować się na wzmocnieniu ich wytrwałości i nieustępliwości, umiejętności asertywnego zachowania, pobudzaniu wiary w siebie i kształtowaniu przekonania, że warto zabiegać o poszanowanie określonych zasad i wartości. Realizując działania edukacyjne można też wskazać szerszy wachlarz możliwości przeciwstawienia się presji niż tylko argumenty racjonalne, np. znalezienie sojuszników, odwołanie się do autorytetów itp[24].

3. Trening moralnego wartościowania

Jak widać z powyższych rozważań, nieprzystosowanie społeczne, marginalizacja społecznawiążą się niejednokrotnie z prezentowaniem charakterystycznych postaw społecznych, wyrażających się gotowością do reagowania w sposób niezgodny ze społeczną aksjologią, określającą treść ról społecznych przypisanych jednostce lub przez niąwybranych. Przedmiotem tych postaw sąprzede wszystkim normy i wartości określające zachowanie danej osoby w relacjach z innymi ludźmi[25]. Szczególny niepokój budzątzw. zachowania antagonistyczno-destrukcyjne, będące wyrazem konfliktu jednostki ze społeczeństwem.Aby dokonać zmian w moralnym wnioskowaniu danej osoby niezbędne jest przeprowadzenie tzw. treningu etycznego. Powinien się on opierać na założeniu, że

[24] Por. *Tamże*, s. 240-242.
[25] Por. PYTKA, L.*Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostycznei metodyczne*. Warszawa, 2005, s. 88.

u ludzizmarginalizowanych ma miejsce znaczne wydłużenie okresu egocentrycznego, czego efektem są różnego rodzaju zniekształcenia poznawcze np.[26]:

- „arbitralne wnioskowanie: wyciąganie wniosków z niepełnych, fałszywych lub nieistotnych przesłanek;
- nadmierna generalizacja (zakładanie najgorszego): przewidywanie serii negatywnych zdarzeń na bazie pojedynczego zdarzenia;
- selektywne abstrahowanie: skupianie się na niektórych aspektach sytuacji, a ignorowanie innych;
- wyolbrzymianie lub pomniejszanie: koncentrowanie się na tym, co najgorsze w danej sytuacji, albo odwrotnie – odmowa uznania wagi faktów;
- personalizacja: odnoszenie okoliczności zewnętrznych do siebie, gdy nie ma ku temu podstaw;
- myślenie dychotomiczne: rozumowane w kategoriach «wszystko albo nic»".

Istotnym elementem kształcenia etycznego powinno zatem być uwrażliwienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na wybrane kwestie natury etycznej oraz dostarczenie im wiedzy potrzebnej do prawidłowego podejmowania decyzji w sytuacji pojawiających się dylematów moralnych. Wiąże się to bezpośrednio znabywaniem tzw. kompetencji moralnych. Wśród czynników ułatwiających zmianę nastawienia moralnego można wyróżnić[27]:

[26] BORZUCKA-SITKIEWICZ, K.*Moralność vs. demoralizacja– wykorzystanie Treningu Moralnego Wnioskowania w pracy z osobami niedostosowanymi społecznie*. w: NOWAK, A. (red.), *Resocjalizacja młodzieży niedostosowanej społecznie wybrane konteksty*. t. 2, Katowice, 2006, s. 105-106.
[27] Por. *Tamże*, s. 106.

- przyglądanie się faktom:analiza problemu pod kątem tego, co stało sięnaprawdę, a co osoby zaangażowane w problem mogły sobie na ten temat wyobrażać(myślenie interpretacyjne);
- uświadamianie konsekwencji działań danej osoby dla innych;
- praca nad nomenklaturą: zmiana nazewnictwa „egocentrycznego" (to jest dobre dla mnie) na „empatyczne" (to ma dobre/złe konsekwencje dla drugiej osoby);
- analiza błędów myślowych: zadawanie pytań typu: Skąd wiesz, że to się przydarzy? Skąd wiesz, że sprawy będą miały właśnie taki obrót?;
- pomoc w myśleniu o innych rozwiązaniach; - rozważanie konsekwencji własnych nastawień (dla podmiotu, dla innych ludzi i dla świata);
- uruchamianie empatii: zastanawianie się nad tym, co jednostka lub jej bliscy czuliby w danej sytuacji.

Trening etyczny jest zbiorem procedur zaprojektowanych w celu podniesienia m.in. poziomu uczciwości, sprawiedliwości i liczenia się z potrzebami oraz prawami innych osób. Pozwala przedyskutować wielemoralnych dylematów, które pobudzają poznawczo i prowadzą dopodniesienia poziomu moralnych osądów. Jednym ze znanych treningów etycznych dedykowanych osobom wykluczonym społecznie jest trening moralnego wnioskowania, zwany też treningiem moralnego wartościowania. Stanowi on komponent Treningu Zastępowania Agresji (ART) realizowanego na różnych poziomach prewencji przemocy: jako metoda zapobiegania agresywnej przestępczości, jako program resocjalizowania sprawców przestępstw i jako sposób zapobiegania recydywie[28]. Niewątpliwie

[28] Por. HAJDUK, C.*Trening zastępowania agresji w praktyce Zakładu Karnego w Tarnowie*. „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych", 2007, z. 1, s. 237.

istotne elementy tegoż treningu mogą zostać wykorzystane w pracy z pozostałymi osobami zmarginalizowanymi społecznie.

Pierwszym etapem treningu moralnego wartościowania jest analiza dylematów moralnych określanych jako sytuacje, w których jednostka staje przed wyborem pomiędzy dwoma różnymi rozwiązaniami, przy czym każde z nich stoi w sprzecznościz odrębnym zbiorem zasad moralnych. Dylematami mogą być zwykłe wydarzenia z życia codziennego np. „Na przystanku autobusowym znajdujesz portfel z pieniędzmi. Okazuje się, że należy on do twojego dość bogatego sąsiada. Ty tymczasem masz chore dziecko, które wymaga kosztownej rehabilitacji, więc znalezione pieniądze mogłyby ci się bardzo przydać. Co powinnaś zrobić w danej sytuacji?" Jak widać dylemat ten dotyczy dwóch wartości: uczciwości i miłości do dziecka. Przywłaszczenie portfela może oznaczać wyrzuty sumienia, kłopoty z prawem, oddanie pieniędzy – utratę szansy na sprawną rehabilitację dziecka.

K. Borzucka-Sitkiewicz przedstawia procedurę rozwiązywania dylematu moralnego[29]:

1. Odwołanie się do podobnych doświadczeń i zdefiniowanie wartości będących przedmiotem dylematu - koncentrujemy uwagę uczestnika treningu na określeniu dylematu, doprowadzając jednocześnie do współodczuwania danej sytuacji; na tym etapie zadajemy następujące pytania:
   - ✓ Czy byłeśw podobnej sytuacji?
   - ✓ O jakie wartości tu chodzi?
   - ✓ Co jest dotkliwego w tym dylemacie?
2. Szukanie potencjalnych rozwiązań - zastanawiamy sięnad różnymi możliwościamirozwiązań wyjścia z danej sytuacji, zadając pytanie:
   - ✓ Co w ogóle można zrobićw tej sytuacji?

[29] Por. BORZUCKA-SITKIEWICZ, K.*art. cyt.*,s. 107.

3. Określenie motywów - etap ten nawiązuje do poprzedniego i pomaga w późniejszym określeniu stadium wnioskowania moralnego; prosimy uczestnika o odpowiedźna pytanie:
   - ✓ Dlaczego ktoštak może zrobić?
   - ✓ Dlaczego ty możesz tak zrobić?
4. Przewidywanie konsekwencji - chodzi tu o określenie zarówno bliższych, jak i dalszych konsekwencji poszczególnych wyborów; chcemy zatem uzyskaćodpowiedźna pytanie:
   - ✓ Co twój wybór może oznaczaćw bliższej i dalszej perspektywie czasowej?
5. Określenie interesariuszy - to grupa osób bezpośrednio lub pośrednio związanych z sytuacją i żywo zainteresowanych rozwiązaniem dylematu, a więc na tym etapie poszukujemy osób, które zostająuwikłane w sytuacjęprzez konkretną decyzję.
6. Pobudzenie empatii - chodzi tu o spojrzenie na problem z perspektywy drugiej osoby, pytamy zatem:
   - ✓ Co mogączućposzczególne osoby,których dotyczy dana sytuacja?
   - ✓ Co mogą myśleć o tobie inni?
   - ✓ Co byś myślał o sobie w tej sytuacji?
7. Określenie stadium wnioskowania moralnego - analiza wcześniejszych odpowiedzi i ewentualne dopytanie o motywy poszczególnych wyborów daje nam informacjęo poziomie dojrzałości moralnej:
   - ✓ Stadium 0 – wybór uwzględnia tylko własne potrzeby i chęci; dobre jest to, co mi służy i nie naraża mnie na karę;
   - ✓ Stadium 1 – wybór będący w zgodzie z autorytetem formalnym (rodzice, przełożeni, władza): dobre jest to, co wykonuję w

związku z obowiązkami i wymaganiami osób ważnych i kiedy nie wpadam w kłopoty;

- ✓ Stadium 2 – wybór odpowiadający własnym interesom z uwzględnieniem tych, którzy są dla mnie dobrzy: dobre jest to, co jest z korzyścią dla mnie i jeśli da mi to coś pożytecznego;
- ✓ Stadium 3 – wybór odpowiadający oczekiwaniom społecznym, dający aprobatę społeczną; dobre jest to, co sprawi, że inni dobrze o mnie pomyślą, okażę się dobrym dzieckiem czy pracownikiem i za to, co zrobię spotka mnie pochwała;
- ✓ Stadium 4 – wybór respektujący prawa i zasady obowiązujące w grupie społecznej: dobre jest to, co jest zgodne z prawem, co jest spełnieniem mojego obowiązku;
- ✓ Stadium 5 – wybór użyteczny (utylitarny), odpowiadający potrzebom ludzi z mojej społeczności: dobre jest to, co respektuje standardy społeczne i jest ogólne przyzwolenie społeczne na to, aby wszyscy tak się zachowywali;
- ✓ Stadium 6 – wybór szanujący w najwyższym stopniu prawo do godności wszystkich lub największej liczby osób: dobre jest to, co respektuje prawa człowieka i na co się zgadzam, aby spotykało też mnie.

Analiza dylematów pozwala odkrywać prawdę, dzięki której korygowane są zniekształcenia poznawcze. Daje nie tyle odpowiedź na pytanie jak zmienić zachowanie, ile dlaczego je zmienić i jakie to będzie miało konsekwencje. Jest tym elementem, treningu, który w największym stopniu wpływa na motywację do zmiany. Ponieważ zmienia też perspektywę patrzenia na problemy społeczne daje szansę na to, że uzyskana zmiana zachowania będzie trwała.

Istotnym uzupełnieniem analizy dylematów wydaje się być etap przekładania wartości na konkretne zachowania. W tym celu należy najpierw wyłonić tzw. wartości kluczowe, które zdaniem uczestników pozwolą im godnie funkcjonować w społeczeństwie. Istnieje kilka metod pomocniczych do odkrywania istotnych wartości. Jedną z nich jest np. metoda Marsa. Osoby formułując wartości główne, powinny odpowiedzieć sobie m.in. na następujące pytania: Jakie wartości chciałbyś wnieść do swojego obecnego życia? Gdybyś obudził się rano i odkrył, że masz tak dużo pieniędzy, że nie musisz pracować, czy żyłbyś zgodnie z tymi wartościami? Czy możesz sobie wyobrazić, że wartości te będą za 100 lat tak samo ważne jak teraz? Czy chciałbyś, żeby wartości te były wyznawane przez twoje dzieci, kiedy dorosną? Gdybyś miał rozpocząć noweżycie, jakie wartości główne wbudowałbyś w swoją codzienność? Pytania te mają pomóc m.in. podkreślić różnicę pomiędzy wartościami trwałymi, które nie powinny się zmieniać, a tymi, które podlegają ciągłym przemianom[30]. Kolejna metoda polega na identyfikowaniu głównych wartości przy pomocy przygotowanych wcześniej tabel wartości. Należy zwrócić uwagę, by początkowo wskazać maksymalnie 5-6 wartości, którebędą przedmiotem dalszego etapu definiowania zachowań.

Etap ten to nic innego, jak interpretacja wartości, czyli doprecyzowanie ich znaczenia dla poszczególnych uczestników treningu w kontekście otaczającego świata. Jest to ogniwo, które łączy teorię z praktyką. Sukces treningu etycznego wartościowania, polega bowiem nie tylko na posiadaniu spójnego systemu wartości, ale na posiadaniu ich spójnej interpretacji, przejawiającej się w codziennych działaniach. Każda wartość może być definiowana na wiele różnych sposobów. Różniące się

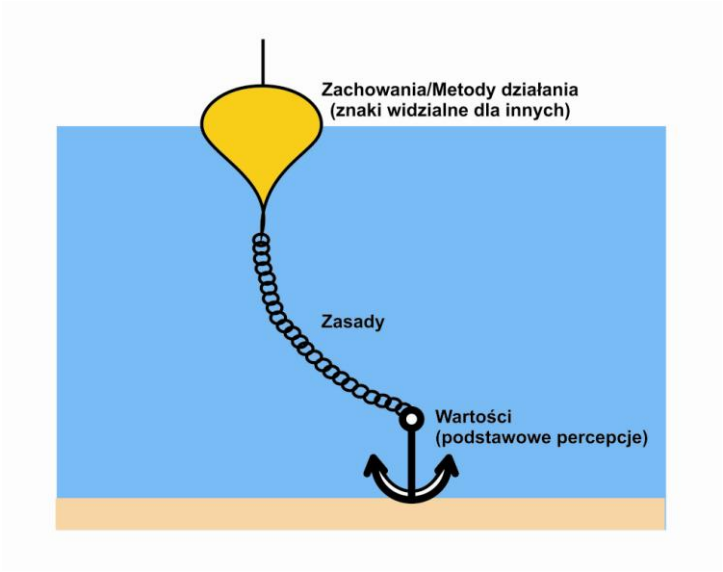
[30] Por. STACHOWICZ-STANUSCH, A.*Management By Values as an Effective Tool for the Implementation of CRM-Based Philosophy, Work Values and Behaviour in an Era of Transformation.* The 8th Bi-annual Conference of the International Society for the Study of Work and Organizational Values, Łódź 2002, s. 437-438; cyt. za: STACHOWICZ-STANUSCH, A. *Potęgawartości. Jak budować nieśmiertelną firmę*. Gliwice, 2007, s. 93-94.

interpretacje budzą wątpliwości w przypadku rozstrzygania konkretnych dylematów decyzyjnych, utrudniają integrację, mogą też stwarzać sytuacje konfliktowe. Dana wartość musi czytelnie określać zachowania w różnych obszarach życia i wobec różnych grup społecznych:, np. „odpowiedzialność":

- w stosunku do siebie samego – oznacza dbanie o własne zdrowie, kontynuowanie terapii odwykowej;
- w stosunku do najbliższych członków rodziny – mówienie prawdy, współudział w codziennym wykonywaniu obowiązków domowych, poświęcanie czasu żonie i dzieciom; podjęcie pracy;
- w stosunku do społeczności lokalnej (sąsiadów, kolegów) – oznacza współpracę, wzajemną pomoc i okazywanie sobie szacunku;
- w stosunku do Boga – oznacza spowiedź i pojednanie z Nim oraz z innymi ludźmi.

Im bardziej szczegółowo opisze się dane zachowania, tym łatwiej będzie z czasem zmierzyć efektymoralnej przemiany. Zrealizowanie konkretnych wartości w praktyce wymaga umiejętności w wielu dziedzinach. Jednak to właśnie w konkretnych zachowaniach można odczytać, jakie wartości i zasady stoją u podstaw systemu wartości danej osoby. Regułę tę przedstawia model kotwicy i boi (rys. 1). To, co jest widoczne ponad wodą, to codzienne zachowania i działania widoczne na zewnątrz. Wartości są jak kotwica spoczywająca na dnie, zaś zasady, czyli sposób myślenia, to łańcuch łączący wartości z zachowaniami. W ten sposób pole zachowań ograniczone jest wyłącznie do długości łańcucha[31].

[31] Por. NOGALSKI, B. – DUNAL, A.*Zarządzanie poprzez wartości w procesie zmian kulturowych. Studium przypadku przedsiębiorstwa produkcyjnego*. http://zif.wzr.pl/pim/2012_4_2_8.pdf, 28.03.2014.

Rys. 1. Model kotwicy i boi[32]

Z perspektywy jednostki główne wartości zamienione na trwałe zachowania są drogą do: samorealizacji; poszukiwania tożsamości; przynależności; rozwoju zawodowego; moralnego kompasu możliwego do zastosowania w każdej sytuacji; ciągłości w obliczu zmiany; wskazówek w procesie podejmowania decyzji[33]. Z czasem warto redefiniować wartości, by odzwierciedlały one jak najbardziej codzienną rzeczywistość.

BIBLIOGRAFIA

BORZUCKA-SITKIEWICZ K., *Moralność vs. demoralizacja– wykorzystanie Treningu Moralnego Wnioskowania w pracy z osobami niedostosowanymi społecznie*, w: A. NOWAK (red.), *Chowanna. Resocjalizacja młodzieży*

[32] *Źródło*: NOGALSKI,B. – DUNAL, A.*Zarządzanie poprzez wartości w procesie zmian kulturowych. Studium przypadku przedsiębiorstwa produkcyjnego*.http://zif.wzr.pl/pim/2012_4_2_8.pdf, 28.08.2015, s. 106.
[33]Por. STACHOWICZ-STANUSCH, A.*Potęga wartości*, s. 84-85.

niedostosowanej społecznie wybrane konteksty, t. 2, Katowice 2006, s. 102-108.

BLICKLE A.J., *Doktryna jakości. Rzecz o skutecznym zarządzaniu*, Warszawa 2012, http://www.firmyrodzinne.pl/download/tqm/Doktryna-jakosci.pdf, 25.07.2014.

BRZEZIŃSKA A., *Społeczna psychologia rozwoju*, Warszawa 2000.

CHUDZICKA-CZUPAŁA A., *Etyczne zachowanie się człowieka w organizacji*, Katowice 2013.

HAJDUK C., *Trening zastępowania agresji w praktyce Zakładu Karnego w Tarnowie*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" (2007), z. 1, s. 237-245.

KOSEWSKI M., *Wartości, godność i władza*, Warszawa 2008.

KOTARBIŃSKI T., *Medytacje o życiu godziwym*, Warszawa 1985.

MARIAŃSKI J., *Wprowadzenie do socjologii religii*, Lublin 1998.

NOGALSKI B., DUNAL A., *Zarządzanie poprzez wartości w procesie zmian kulturowych. Studium przypadku przedsiębiorstwa produkcyjnego*, http://zif.wzr.pl/pim/2012_-4_2_8.pdf, 28.03.2014.

PYTKA L., *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Warszawa 2005.

REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO, *Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym jako beneficjenci podmiotów ekonomii społecznej o charakterze integracyjnym – raport końcowy*, Katowice 2014.

REISKE A., *Podmioty ekonomii społecznej na otwartym rynku*, http://www.ie-ries.com.pl/archiwum/artykuly/RIES_201112271630_pes_rynek.pdf, 28.02.2014.

REYKOWSKI J., *Emocje i motywacja*, w: T. TOMASZEWSKI (red.), *Psychologia*, Warszawa 1978, s. 566-627.

RYBAK M., *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa*, Warszawa 2004.

RYBAK M., *Etyka osobista a etyka organizacji w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Rynek Pracy" (2005), nr 7, s. 73-100.

STACHOWICZ-STANUSCH A., *Kultura marketingowa przedsiębiorstw,* Warszawa 2001.

STACHOWICZ-STANUSCH A., *Management By Values as an Effective Tool for the Implementation of CRM-Based Philosophy, Work Values and Behaviour in an Era of Transformation*, The 8th Bi-annual Conference of the International Society for the Study of Work and Organizational Values, Academy of Humanities and Economics in Łódź, Łódź 2002.

STUCHLIŃSKI J.A., *Ważniejsze aspekty moralne wykluczenia i marginalizacji społecznej*, w: A. Fidelus (red.), *Oblicza wykluczenia i marginalizacji społecznej*, Warszawa 2011, s. 19-26.

VASTA R., HAITH M.M., MILLER S.A., *Psychologia dziecka*, Warszawa 1995.

WOJTYŁA K., *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 1994.

AUTOR

Beata Balicka-Blagitka

Diecezjalna fundacja ochrony zycia, Opole, Polska

WSPARCIE MAŁŻEŃSTWA I RODZINY W PRAKTYCE DIECEZJALNEJ PORADNI RODZINNEJ W OPOLU

THE SUPPORT OF MARRIAGE AND FAMILY IN THE PRACTICE OF DIOCESAN FAMILY COUNSELLING CENTRE IN OPOLE

Paweł Landwójtowicz

Abstrakt: Intensywne zmiany i aberracje zachodzące w społeczeństwie powodują coraz częściej różnego typu wykluczenia oraz pogłębiające się koszty psychiczne, które odzwierciedlają się w relacjach międzyludzkich. Przynosi to ze sobą skuteczne obniżenie jakość życia i narastającą potrzebę poszukiwania specjalistycznej pomocy. Diecezjalna Poradnia Rodzinna (DPR), będąca jednostką Diecezjalnej Fundacji Ochrony Życia w Opolu, wspiera zgłaszające się pojedyncze osoby, małżeństwa i rodziny w ich sytuacjach trudnych poprzez działania profilaktyczne, poradniane i terapeutyczne. Artykuł omówi historyczny rozwój tej Poradni, zasady iformy jej pracy, zespół tworzących ją osób, dane statystyczne określające wielkość udzielanego wsparcia oraz wyzwania stojące w najbliższej przyszłości przed tą strukturą Kościoła katolickiego diecezji opolskiej.

Abstract: Intense changes and aberrations happening in society more of ten cause different types of exclusions and deepening mental health costs, which reflect in interpersonal relations. It brings an effective decrease of life quality and growing need for searching a specialist help. Diocesan Family Counselling Centre, constituting a unit of Diocesan Life Protection

Foundation in Opole, supports individual sentering as well as marriages and families in their difficult situations through preventive, counselling and therapeutic activities. The article discusses a historical development of that counselling centre, rules and forms of its work, the team of people that create the centre, statistical data defining the size of provided support and challenges that this Catholic Church structure of Opole Diocesanhas to meet in the nearest future.

Keywords: *Diocesan family counselling centre. Counselling. Therapy.*

1. Rozwój Diecezjalnej Poradni Rodzinnej w Opolu

Początków Diecezjalnej Poradni Rodzinnej (DPR) można doszukać się już roku 1978 – wówczas bowiem Diecezjalny Ośrodek Duszpasterstwa Rodzin otworzył w domu katechetycznym przy opolskiej katedrze Katolicką Poradnię Życia Rodzinnego (w 1980 r. przeniesiono ją na ul. Kominka w Opolu). Podejmowane przez Duszpasterstwo Rodzin w owej Poradni działania skoncentrowane były na prowadzeniu spotkań z narzeczonymi przygotowującymi się do przyjęcia sakramentu małżeństwa oraz na nauczaniu metod Naturalnego Planowania Rodziny. Inicjatorem powstanie tej poradni był ks. dr P. Porada, ówczesny duszpasterz rodzin Diecezji Opolskiej. Coraz większa liczba osób poszukujących w Poradni wsparcia w radzeniu sobie z trudnymi sytuacjami życiowymi sprawiła jednak, że zdecydowano się na poszerzenie i sprofesjonalizowanie jej działalności. Dlatego zgodnie z zamysłem kolejnego duszpasterza rodzin Diecezji Opolskiej ks. dr J. Dzierżanowsiego, w 1995 r. włączono Poradnię, zmieniając jednocześnie jej nazwę na Diecezjalną Poradnię Rodzinną, w struktury Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia (DFOZ). Dzięki uprzejmości dyrektora Caritas Diecezji Opolskiej, ks. A. Drechslera, siedzibą Poradni stał się budynek Centrum Rehabilitacji dla Dzieci z Porażeniem Mózgowym przy

ul. Mickiewicza 5 w Opolu[1].

Zamysłem Zarządu DFOZ było uczynienie Poradni miejscem, w którym osoby doświadczające trudnych sytuacji życiowych mogły by uzyskiwać profesjonalną i jednocześnie bezpłatną pomoc duchową, psychologiczną, terapeutyczną i prawną. Zamysł ten udało się zrealizować dzięki zatrudnieniu w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej trzech psychologów, pedagoga, prawnika, doradcy rodzinnego, duszpasterza rodzin oraz związanych z Diecezjalnym Duszpasterstwem Trzeźwości terapeutów uzależnień. Ważnym elementem pracy Poradni stała się działalność edukacyjna i profilaktyczna. Osoby związane z Diecezjalnym Ośrodkiem Duszpasterstwa Rodzin kontynuowały prowadzenie zapoczątkowanych w Katolickiej Poradni Życia Rodzinnego nauk dla osób przygotowujących się do przyjęcia sakramentu małżeństwa oraz nauczanie metod Naturalnego Planowania Rodziny[2].

Tym, co od samego początku wyróżniało Poradnię spośród innych instytucji pomocowych działających na Opolszczyźnie, było oparcie wszystkich prowadzonych działań na poszanowaniu godności każdego człowieka oraz na wartościach chrześcijańskich. Odbiorcą pomocy świadczonej w Poradni mogła być jednak każda osoba – niezależnie od swojego światopoglądu, wyznania czy religii – akceptująca przyjęte w Poradni formy i metody pracy. Zasady te nie zmieniły się do dnia dzisiejszego[3].

Wraz z upływem czasu Diecezjalna Poradnia Rodzinna wciąż zmieniała się dostosowując swoją ofertę do potrzeb beneficjentów. W 1997 r.

[1] K. Włodarczyk, J. Dzierżanowski, P. Landwójtowicz, Z dziejów Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia w Opolu, w: K. Włodarczyk, B. Balicka-Błagitka, J. Dzierżanowski, P. Landwójtowicz (red.), Otoczmy troską życie – księga pamiątkowa na 15-lecie Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia w Opolu, Opole 2009, s. 26.
[2] Tamże.
[3] Tamże, s. 27.

na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego zrodził się pomysł utworzenia Ośrodka Informacji o Sektach i Nowych Ruchach Religijnych, którego prowadzenia podjął się ks. dr J. Urban. Ponieważ osoby doświadczające destruktywnego wpływu sekt coraz częściej zgłaszały się do Poradni Rodzinnej, to właśnie w niej zdecydowano się zlokalizować Ośrodek. Czas pokazał, że była to decyzja słuszna – wiele problemów, z jakimi zmagały się osoby szukające pomocy w Ośrodku Informacji o Sektach i Nowych Ruchach Religijnych, mogło zostać rozwiązanych wyłącznie przy współpracy ze specjalistami pracującymi w Poradni – prawnikiem, psychologiem i duszpasterzem. Dyżury w Ośrodku pełnione były przez odpowiednio przygotowanych przez ks. J. Urbana studentów-wolontariuszy, którzy wszystkim szukającym pomocy udzielali fachowych informacji, a w razie potrzeby kierowali do odpowiednich specjalistów[4]. Ze względu na zmniejszającą się z upływem lat liczbę beneficjentów Ośrodka podjęto w 2006 r. decyzję o jego zamknięciu. Od tego czasu wszystkie osoby szukające w Poradni Rodzinnej informacji na temat sekt kierowane są do specjalistycznych ośrodków zajmujących się tą tematyką[5].

W 2004 r. w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej zaczęto realizować programy dotowane przez Urząd Miasta Opola, dzięki czemu oferta pomocowa mogła ulec dalszemu rozszerzeniu. Odpowiadając pozytywnie na zapotrzebowanie społeczne, postanowiono podjąć działania mające na celu wspieranie osób pozostających bez pracy oraz ich rodzin. Osoby bezrobotne mogły skorzystać z pomocy dyżurującego w Poradni doradcy zawodowego, miały także możliwość uczestniczenia w zajęciach aktywizujących oraz w

[4] M. Szymczyk, Diecezjalna Fundacja Obrony Życia w Opolu, Opole 1999 (msp. arch. BWTUO), s. 64.
[5] K. Włodarczyk, J. Dzierżanowski, P. Landwójtowicz, Z dziejów Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia w Opolu, w: K. Włodarczyk, B. Balicka-Błagitka, J. Dzierżanowski, P. Landwójtowicz (red.), Otoczmy troską życie – księga pamiątkowa na 15-lecie Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia w Opolu, Opole 2009, s. 27.

szkoleniach podnoszących ich kwalifikacje zawodowe[6].

W 2006 r. miała miejsce zmiana siedziby Diecezjalnej Poradni Rodzinnej, która została przeniesiona do domu katechetycznego przy parafii Piotra Pawła w Opolu – na Pl. Mickiewicza 1. Przeprowadzka stała się okazją do podniesienia standardu Poradni – w gruntownie wyremontowanych pomieszczeniach znalazło się miejsce dla dwóch gabinetów spotkań indywidualnych (spełniających wszystkie wymogi pracy terapeutycznej), sali konferencyjnej oraz gabinetu przeznaczonego dla doradczyń NPR[7].

Poprawa warunków pracy umożliwiła zatrudnienie w Poradni kolejnych specjalistów. Wówczas to już w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej można było skorzystać z profesjonalnej oferty w zakresie profilaktyki, poradnictwa prawnego, psychologicznego i rodzinnego, terapii indywidualnej i rodzinnej, terapii uzależnień, mediacji rodzinnych oraz wsparcia duszpasterskiego.

Kolejne lata przynosiły następne zmiany. I tak w styczniu 2010 r. biskup opolski, ks. A. Czaja oddał na potrzeby Fundacji pomieszczenia zajmowane kiedyś przez Wydawnictwo Świętego Krzyża. W budynku mieszczącym się na Pl. Katedralnym 4 utworzono wówczas Centrum Służby Życiu i Rodzinie, a swoją siedzibę znalazły w nim Diecezjalna Poradnia Rodzinna, Katolicki Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy oraz Biuro DFOZ. 25 marca 2010 r., w Dzień Świętości Życia, bp A. Czaja dokonał uroczystego poświęcenia nowego budynku[8].

[6] Tamże.
[7] Tamże.
[8] (brak autora), Historia Diecezjalnej Fundacji Ochrony Życia, http://dfoz.pl/o-fundacji-2/historia-diecezjalnej-fundacji-obrony-zycia, (08.06.2011).

2. Zasady i formy wsparcia udzielanego w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej w Opolu

Diecezjalna Poradnia Rodzinna powstała z myślą o pomaganiu ludziom, małżeństwom i rodzinom, doświadczających trudności w codziennym życiu. Metodyka pracy w Poradni jest próbą stworzenia kompleksowej oferty pomocy w zakresie:

a) profilaktyki – wspiera rodzinę prowadząc działalność szkoleniowo-edukacyjną, rozwija umiejętności umożliwiające optymalny rozwój rodziny, inicjuje różne formy pracy z rodziną zapobiegające wykluczeniu społecznemu;

b) poradnictwa – świadczy usługi obejmujące jedno lub kilka spotkań ze specjalistą, w trakcie których osoba wspomagana uzyskuje „po-radę" lub „po-moc", pozwalającą skuteczniej uporać się z konkretnym problemem życiowym;

c) psychoterapii – pomaga w budowaniu wewnętrznej siły i dojrzałości, kształtując motywację do odnalezienia sensu życia i samodzielnego radzenia sobie z trudnościami w życiu osobistym, małżeńskim i rodzinnym.

Warunkiem podstawowym jakiejkolwiek formy pomocy udzielanej w Poradni jest dobrowolność pomocy i zgoda wszystkich uczestników. Wszelkie wątpliwości dotyczące metod czy procesu pomocy mogą być omawiane na spotkaniach. Decyzja o zakończeniu terapii jest wspólną sprawą zarówno osoby korzystającej jak i osoby świadczącej pomoc.

Wszystkich pracowników Poradni obejmuje zasada poufności i chronienia informacji uzyskanych od osób korzystających w wyniku świadczonej pomocy zgodnie z Kodeksem Etycznym Psychologa i Kodeksem Etycznym Psychoterapeuty. Odstępstwem od tej zasady jest sytuacja zagrożenia życia i/lub zdrowia. W związku z tajemnicą zawodową

pracownicy Poradni nie mogą być powoływani na świadków sprawach sądowych dotyczących osób, którym udzielana była pomoc.

Wszelakie dane osobowe zbierane w trakcie korzystania osób z pomocy oraz sporządzana dokumentacja objęte są ochroną zgodnie z Ustawą o ochronie danych osobowych. Przechowywanie przez Poradnię tych danych służy jedynie do celów sprawozdawczych i statystycznych.

Osoby, które chcą skorzystać z pomocy w Poradni proszone są o zgłoszenie się osobiście, telefonicznie bądź mailowo w sekretariacie Poradni. Nie ma możliwości spotkania ze specjalistą bez wcześniejszego zapisu.

Wszystkie pierwsze spotkania w Poradni mają charakter konsultacji u różnego typu specjalistów. Po nich, jeśli jest taka potrzeba mają miejsce spotkania w zakresie poradnianym lub terapeutycznym.

Konsultacje stanowią pierwszy etap udzielania wsparcia osobie, małżeństwu lub rodzinie poszukującej pomocy. Etap ten składa się z 1 do 3 spotkań, dzięki którym możliwe staje się głębsze rozpoznanie sygnalizowanego problemu. Gdy prowadzony w ten sposób proces doradzania zakończy się na tym etapie, przybiera wówczas postać swoistej konsultacji interwencyjnej, jednak może stać się etapem wstępnym do dłuższego procesu terapeutycznego. Spotkania konsultacyjne prowadzą wszyscy przyjmujący w Poradni specjaliści, zatem oferujemy możliwość konsultacji duszpasterskich, psychologicznych, prawnych. Konsultacje stanowią zatem tę przestrzeń wsparcia, która skierowana jest na działania profilaktyczne. Jeśli istnieje taka potrzebą ten etap może zostać przekształcony w dłużej trwające działania poradniane lub terapeutyczne.

W zakresie poradnictwa oferowane jest poradnictwo prawne, psychologiczne i duszpasterskie. W Diecezjalnej Poradni Rodzinnej istnieje możliwość skorzystania z bezpłatnej porady prawnej z zakresu prawa rodzinnego. Pomoc prawna polega na udzieleniu przez adwokata, na

podstawie dostarczonych przez klienta danych i dokumentów, porady prawnej lub informacji z zakresu prawa rodzinnego, bądź na sporządzeniu projektu pisma obejmującego kwestię prawną; może być realizowane w formie jednorazowej konsultacji, jak również poprzez wspieranie klienta w trakcie prowadzonego przez niego samodzielnie postępowania przed organem administracji, sądem lub inną instytucją. Poradnia nie realizuje usług kwalifikowanej pomocy prawnej rozumianej jako zapewnienie reprezentacji osób fizycznych w sprawach dotyczących ich praw lub interesów, które mają być lub są prowadzone w sądach powszechnych lub w kontaktach z innymi instytucjami i osobami.

Poradnictwo psychologiczne jest formą kontaktu podtrzymującego i okazjonalnego. Można ją rozumieć jako sztukę i naukę o wspieraniu osób obciążanych psychicznie i emocjonalnie, poprzez zrozumienie ich sposobu myślenia i reakcji emocjonalnych – w celu uzyskania lepszej równowagi psychicznej i pogłębionego wglądu w siebie. Celem metod poradnictwa psychologicznego jest korekta osobowości klienta, zwłaszcza pomoc w przekształcaniu jego wadliwych postaw. Z pojęciem pomocy psychologicznej łączy się również celowe i systematyczne oddziaływanie, prowadzone w celu zaistnienia poprawnego procesu interakcji z szeroko rozumianym środowiskiem. Konkretne cele poradnictwa psychologicznego wyznaczają potrzeby klienta, natomiast metodę jego osiągnięcia określa zazwyczaj teoretyczna orientacja psychologa.

Poradnictwo duszpasterskie posiada charakter dialogu prowadzonego na sposób rozmowy terapeutycznej, w której usiłuje się rozwiązywać sytuacje i problemy życiowe wymagające osobistej decyzji. Jej celem jest lepsze samo zrozumienie osoby poszukującej wsparcia i uzdolnienie jej do podejmowania decyzji w kierunku osiągania wyższego poziomu dojrzałości. W tym kontekście szczególnym zadaniem doradcy duszpasterskiego jest

kierowanie ludzi do Chrystusa, tak by świadomie rozpoznawali i pogłębiali z Nim swą relację.

Poradnictwo duszpasterskie adresowane jest do osób, które z różnych racji znalazły się w psychologicznie trudnych warunkach. Jego zadanie polega na tym, by pomóc rozpoznać, odkryć i pielęgnować potencjał klienta. Zainteresowanie doradcy duszpasterskiego zazwyczaj koncentruje się głównie na historii życia pacjenta, bowiem spotyka on go w sytuacji kryzysowej, która może być wydarzeniem przełomowym. Płaszczyzną realizacji pomocy jest partnerskie odniesienie osoby poszukującej wsparcia z Bogiem, w oparciu o różne techniki rozmowy poradnianej, takie jak np.: słuchanie, milczenie, parafraza, pozytywne przeformułowanie, informacja zwrotna.

Psychoterapia jest leczeniem ludzkiej psychiki. Pomaga ona w budowaniu wewnętrznej siły i dojrzałości, kształtując motywację do odnalezienia sensu życia i samodzielnego radzenia sobie z trudnościami oraz negatywnymi emocjami.Diecezjalna Poradnia Rodzinna w Opolu oferuje terapię indywidualną, małżeńsko-rodzinną i uzależnień.

Psychoterapia jest metodą leczenia opartą na narzędziach psychologicznych, z których najważniejszym jest rozmowa. Celem jest zniesienie lun zmniejszenie cierpienia wywołanego przez objawy (np. nerwice, depresje, trudności w nawiązywaniu trwałych i satysfakcjonujących relacji, itp.). W dialogu pomiędzy pacjentem i terapeutą podejmuje się wysiłki zmierzające do uświadomienia mechanizmów związanych z pojawieniem się choroby, a następnie ich zmiana. Mechanizmy te najczęściej są związane z nieświadomymi uczuciami dotyczącymi zarówno sytuacji bieżących, jak i ważnych sytuacji z przeszłości. Bardzo ważnym czynnikiem leczącym w psychoterapii jest relacja terapeutyczna, która opiera się na zaufaniu i współpracy. Dzięki szczerości pacjenta, który ujawnia swoje

przeżycia, wspomnienia, przemyślenia, również dotyczące osoby terapeuty i procesu leczenia, możliwe staje się zrozumienie źródeł odpowiedzialnych za pojawienie się objawów. Psychoterapia jest procesem trudnym ze względu na duże emocjonalne zaangażowanie. Często dotykane są bolesne przeżycia, o których na co dzień nie chce się pamiętać. Psychoterapia jest również procesem długotrwałym, obejmującym kilka miesięcy, a czasem kilka lat. Proces poznawania i zmiany siebie wymaga czasu, a na efekty niekiedy trzeba długo czekać.

Z indywidualnej terapii z Poradni skorzystać mogą osoby cierpiące z powodu różnych zaburzeń, np. zaburzenia nerwicowe, depresyjne, zaburzenia osobowości, jak również z powodu różnego rodzaju kryzysowych sytuacji życiowych, utrudniających dotychczasowe funkcjonowanie. Spotkanie konsultacyjne pozwoli ocenić czy problem kwalifikuje osobę do terapii. Jeśli wskazana będzie inna forma wsparcia (np. konsultacja małżeńska, konsultacja w sprawie uzależnień, itp.) osoba zostanie skierowana do innych specjalistów lub Ośrodków.

Rodzina przeżywająca kryzys, borykająca się z trudnościami, z którymi sama nie może sobie poradzić, może zgłosić się do Diecezjalnej Poradni Rodzinnej po pomoc. Pomagamy małżeństwom czy parom, które znalazły się w impasie, przeżywają kryzys w związku, trudności i konflikty, a także chcą w bezpieczny sposób wyrażać swoje uczucia i potrzeby. Pomagamy rodzinom doświadczającym trudności we wzajemnych relacjach, borykających się z chorobą (psychiczną czy somatyczną) jednego z członków rodziny, czy też z kryzysem związanym ze zmianą etapu życia (np. „kryzys między rodzicami a nastolatkiem", czy „kryzys opuszczanego gniazda").

Terapia rodzinna czy małżeńska jest sytuacją dobrowolną i wymaga współpracy wszystkich zainteresowanych. Nie wyklucza to udziału w niej osób, które nie są całkowicie przekonane i mają wątpliwości co do

sensowności korzystania z terapii. Pozytywne zmiany w rodzinie są jednak możliwe wówczas, gdy istnieje zaangażowanie w pracę nad zmianą. Terapia nie może nikogo zmienić wbrew jego woli.

Osoby zakwalifikowane po konsultacji wstępnej do udziału w terapii uczestniczą w terapii małżeńskiej/rodzinnej opartej o teorię i tzw. myślenie systemowe. Oznacza to, iż problemy, z jakimi zgłasza się rodzina rozpatrywane są jako problemy całego systemu rodzinnego, z perspektywy interakcyjnej. Analizowany jest wpływ danego problemu na relacje pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny, a także generowane są pomysły pozwalające dany problem rozwiązać lub zminimalizować. Sesje terapii rodzinnej prowadzone są przez jednego lub dwóch terapeutów, którzy w zależności od potrzeb konkretnej rodziny stosują różne techniki pracy, takie jak analiza problemu w świetle tradycji rodzinnych, formułowanie zadań dla członków rodziny celem poprawy funkcjonowania czy też próbowanie nowych sposobów rozumienia się i porozumiewania w rodzinie. W zależności od problemów, wyznaczonych celów i sposobów pracy na sesje terapeutyczne zaproszeni mogą być członkowie rodzin w różnych konstelacjach (np. kilka osobnych sesji dla dzieci i dla rodziców). Czas trwania terapii i częstotliwość sesji zależą od zgłoszonych problemów i założonych celów. Na ogół spotkania odbywają się co 2-3 tygodnie, jednak w miarę postępu terapii ich częstotliwość może się zmniejszać. Co kilka sesji analizowany jest osiągnięty postęp oraz sensowność dalszych spotkań. Decyzja o zakończeniu terapii podejmowana jest wspólnie przez rodzinę i pracujących z nią terapeutów.

Istotną innowacją jest rozszerzenie form pomocy proponowanych przez Diecezjalną Poradnię Rodzinną o terapię systemową prowadzoną w koterapii przez dwoje terapeutów rodzinnych. W zależności od zgłaszanych problemów powstało kilka konfiguracji par koterapeutycznych.

Głównym celem terapii uzależnień jest wspieranie postaw trzeźwościowych oraz rozwiązywanie problemów alkoholowych poprzez motywowanie osób uzależnionych od alkoholu do leczenia odwykowego, a także pomoc w przezwyciężaniu mechanizmów uzależnienia, pomoc w przezwyciężaniu dotychczasowej błędnej postawy wobec życia. Indywidualne spotkania z terapeutą uzależnień przeznaczone są również dla osób współuzależnionych, które otrzymują pomoc w rozpoznaniu swojej sytuacji, odnajdywaniu dodatkowych źródeł energii, z których można czerpać siłę, analizie dotychczasowych sposobów radzenia sobie z zaistniałą sytuacją oraz w uczeniu się nowych, korzystnych sposobów radzenia sobie z uzależnieniem osoby bliskiej.

W poradni mogą uzyskać pomoc duszpasterza trzeźwości, osoby cierpiące z powodu uzależnienia oraz ich członkowie rodzin. Otrzymują fachową poradę i wsparcie oraz informacje o miejscach leczenia uzależnionych i instytucjach, które zajmują się zabezpieczeniem socjalnym. W poradni odbywają się spotkania indywidualne dla osób uzależnionych od narkotyków, alkoholu, (leków, hazardu, komputera.) Grupy wsparcia dla partnerów, osoby uzależnionej. Sesje rodzinne w których uczestniczy osoba uzależniona po odbytym leczeniu z członkami swojej rodziny. Poradnia współpracuje z Ośrodkiem Leczenia Uzależnień w Woskowicach Małych, z Wojewódzkim Ośrodkiem Terapii Uzależnień w Opolu, a także z innymi instytucjami pomagania rodzinie z problemem uzależnienia.

3. Zespół Diecezjalnej Poradni Rodzinną i dane liczbowe prowadzonej działalności

Kadrę Poradni stanowią psychologowie, duszpasterze i prawnicy, w sumie 10 osób. Każdy z psychologów i terapeutów posiada kompetencje do udzielania pomocy, uzyskane w wyniku szkolenia z zakresu psychoterapii

(bądź jest w trakcie takiego specjalistycznego szkolenia). Aktualnie w placówce zaangażowanych jest pięcioro psychologów-terapeutów, czworo osób duchownych-terapeutów, prawnik i sekretarka. Specjaliści ci są wyszkoleni w różnych podejściach psychoterapeutycznych: behawioralno-poznawczym, psychodynamicznym, integratywnym, systemowym i terapii uzależnień.

Zakres działań oraz ilość podejmowanych działań w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej najlepiej można zobrazować powołując się na coroczne sprawozdania. I tak w ostatnim sprawozdaniu za rok 2014 r. można odnaleźć następujące informacje potwierdzające, iż w Poradni świadczona była pomoc w ramach następujących działań:

- pomoc psychologiczna, konsultacje i terapia indywidualna w ujęciu psychodynamicznym, behawioralno-poznawczym, systemowym i integratywnym: 200 osób, 996 wizyt;

- konsultacje, terapia par lub rodzin w ujęciu systemowym oraz psychodynamicznym: 102 osób, 300 wizyt;

- terapia osób uzależnionych i współuzależnionych małżonków oraz ich rodzin: 81 osób, 223 wizyt;

- doradztwo prawne: 35 osób, 39 wizyt;

- grupa psychoedukacyjna: 11 osób, 19 wizyt;

- poradnictwo i terapia dla dzieci wraz z ich rodzicami: 36 dzieci, 44 rodziców, wizyt 79.

Łączna liczba osób, która otrzymała pomoc w Diecezjalne Poradni Rodzinnej w 2014 r. wynosi 509. Zostały one przyjęte w trakcie 1656wizyt[9].

Działania terapeutyczne podejmowane przez zespół psychologów i terapeutów Diecezjalnej Poradni Rodzinnej były w ciągu 2014 r.

[9] J. Dzierżanowski, P. Landwójtowicz, Roczne sprawozdanie merytoryczne z działalności organizacji pożytku publicznego za rok 2014, http://dfoz.pl/wp-content/pdf/Sprawozdanie_merytoryczne_2014.pdf (03.09.2015).

czterokrotniesuperwizowane przez terapeutę, psychologa klinicznego i superwizora Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego, pracownika Zakładu Terapii Rodzin Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego.W funkcjonowaniu Poradni istotne są również cotygodniowych spotkań zespołu psychologów i terapeutów. Ma to na celu dalsze podnoszenie jakości udzielanego wsparcia i pomocy terapeutycznej poszczególnym osobom, małżeństwom i rodzinom[10].

4. Wyzwania stojące przed Diecezjalną Poradnią Rodzinną w Opolu i jej plany rozwoju

Sytuacja społeczno-demograficzna na terenie Opolszczyzny stanowi swoiste wyzwanie stojące przed duszpasterstwem rodzin. W województwie opolskim mieszka 1.052.544 osób, a według prognozy długoterminowej w 2030 r. będzie zamieszkiwało 866,5 tys. osób[11], czyli liczba ludności będzie mniejsza o 189,2 tys. osób w porównaniu do stanu z 2003 r. Głównymi tego przyczynami będzie wysoka migracja zarobkowa i niski przyrost naturalny[12]. Migracja zarobkowa była na Opolszczyźnie największa w Polsce, tj. na 1000 mieszkańców regionu 99,8 przebywa za granicą[13].

Migracja zarobkowa stała się na Opolszczyźnie od 1988 r. zjawiskiem masowym. Posiada ona w dużym stopniu charakter rodzinny i sąsiedzki. Jest to migracja trwała, a okres pobytu za granicą, szczególnie w Niemczech, jest często kilkuletni. Osłabia to poważnie ten Region, zmniejszając szansę w zakresie kreowania twórczych postaw i inicjatyw gospodarczych. Tym

[10] Tamże.
[11] Urząd Statystyczny w Opolu, Województwo Opolskie - 2004. Podregiony, powiaty, gminy, Opole 2004, s. 104.
[12] K. Lotko, Wybrane zagadnienia sytuacji w Województwie Opolskim w zakresie ruchu i dochodów ludności oraz rynku pracy, w: K. Glombik, P. Morciniec (red.), Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?, Opole 2005, s. 34.
[13] Zob. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań. Powszechny spis rolny 2002, Urząd Statystyczny w Opolu, Migracje ludności. Województwo Opolskie, Opole 2004, s. 29.

samym utrzymywanie się migracji łagodzi problem bezrobocia[14]. Powoduje to także powstawanie wśród wyjeżdżających i ich rodzin głęboko zakorzenionej motywacji i przekonania o słuszności i potrzebie wyjazdów zarobkowych, a wręcz o ich konieczności.

W kontekście Województwa Opolskiego można mówić o ujemnym ruchu migracyjnym, który zakłóca odbudowę biologiczną ludności śląskiej. Prawie cały przyrost naturalny rodzimych mieszkańców Śląska Opolskiego został pochłonięty przez ujemne saldo emigracji zagranicznej. Znacznie spadła dynamika przyrostu liczby ludności miejscowej i jej zasobów pracy, co z kolei deformuje strukturę wieku i poziom kwalifikacji ogółu ludności regionu. Powstają natomiast nowe więzi rodzinne między członkami rodzin przebywających w Polsce i w Niemczech[15].

Ważnym czynnikiem wpływającym pośrednio na jakość relacji w małżeństwie osób rozłączonych przez wyjazdy zarobkowe są osobiste doświadczenia wyjeżdżających za pracą. Ogólne wnioski wskazują, że podczas pracy za granicą ludzie wchodzą w obce im środowisko. Dopasowując się do niego przyjmują tzw. tożsamość zastępczą i zasady funkcjonowania nowej grupy, a porzucają dość szybko dotychczasowo spełniane role, przyjmując nowe. Społeczeństwo niemieckie jest tzw. społeczeństwem otwartym, w którym funkcjonuje proces usamodzielniania się różnych sfer życia, a jednostka poddawana jest wpływom różnych grup społecznych, oczekujących od niej niejednokrotnie sprzecznych zachowań. Kolizja wartości i norm, reprezentowanych przez różne grupy społeczne, do których jednostka należy, stwarza możliwość wybierania pomiędzy różnymi,

[14] Por. R. Rauziński, Wyjazdy zarobkowe w Śląskim krajobrazie społecznym, w: K. Glombik, P. Morciniec (red.), Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?, Opole 2005, s. 61-63.
[15] Tamże, s. 53.

czasami sprzecznymi, systemami znaczeń i wartości[16]. Wraz z upływem czasu pewne mechanizmy postrzegania rzeczywistości, kształtowania hierarchii wartości i dokonywania wyborów, tych istotnych egzystencjalnie i tych związanych z codziennym funkcjonowaniem, ulegają zasadniczej zmianie. Ma to znaczący wpływ na zmianę sposobu funkcjonowania małżonków, ich sposób rozmawiania, ustalania celów życiowych i sposobów ich realizacji. Najczęściej jednak prowadzi do powstania bolesnego rozdźwięku między małżonkami i stanowi podstawę dla nieporozumień oraz poczucia wyobcowania, stawania się coraz bardziej odległym, innym.

Migracje zarobkowe przyczyniają się zatem do przewartościowań w dotychczasowym etosie Ślązaka, budowanego wokół domu, rodziny i pracy. Wjazdy zarobkowe wzmacniają rodziny ekonomicznie, ale niestety osłabiają moralnie: zanikają głębsze więzi rodzinne, wielu myśli już tylko o sobie (kult indywidualizmu i narcyzmu), rodzi się zazdrość („oni posiadają, a my nie"), wśród niektórych można zauważyć całkowite uzależnienie od wyjazdów („narkotyk wyjazdów"), czekają z niecierpliwością dnia, kiedy będą mogli uwolnić się od rodzinnych obowiązków[17] albo mają poczucie, że przeszkadzają w domu i są niepotrzebni.

Rodziny, w których ktoś (a szczególnie jeden z małżonków) pracuje za granicą i w związku z tym rzadko bywa w domu, coraz częściej można zaliczyć więc do rodzin niepełnych. Małżonkowie żyjący z dala od siebie nie zdają sobie sprawy, że ich zatroskanie i przepracowanie związane z ze staraniami o urządzenie wspólnego życia przez każdego z małżonków osobno może prowadzić do osłabienia wzajemnej atrakcyjności, a także odzwyczajenia się od przebywania ze sobą, od znajdowania wartości w sobie

[16] Por. E. Nycz, Problematyka pracy i migracji w opiniach mieszkańców pogranicza etniczno-kulturowego, w: K. Glombik, P. Morciniec (red.), Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?, Opole 2005, s. 102-103.
[17] Tamże, s. 106.

nawzajem. Rozwody, które na śląskiej wsi do niedawna były czymś obcym, zdarzają się coraz częściej[18].

Oczywiście w wyjazdach zarobkowych odnaleźć można także i wiele pozytywnych następstw. Niezaprzeczalną dobrą stroną tych wyjazdów, oprócz poprawy warunków bytowo-socjalnych, staję się mobilność zawodowa, której towarzyszy większa dyspozycyjność, gotowość na zmiany, akceptacja wielokrotnego „zaczynania na nowa"[19]. Te uwarunkowania stwarzają potrzebę dalszego kształcenia się i rozwoju osobowego. Z jednej strony generują stres życiowy, a z drugiej strony pozwalają dostrzegać nowe horyzonty i możliwości rozwojowe, które mogą pozwolić małżonkom zafunkcjonować na innym, wyższym poziomie kulturowych. Kolejnymi pozytywnymi aspektami wyjazdów zarobkowych są poznanie nowego języka, kultury, obyczajów i innych systemów społecznych[20].

Bez wątpienia wymienione następstwa wyjazdów ekonomicznych stają się zarzewiem problemów w relacjach małżeńskich i rodzinnych, które wymagają wsparcia. Rzutują one na jakość poczucia bliskości i satysfakcji w relacjach małżeńskich. W zależności od poziomu dojrzałości osobowej i wypracowanych mechanizmów rozwiązywania konfliktów wiele małżeństw potrzebuje i będzie potrzebować profesjonalnego wsparcia poradnictwa małżeńskiego i rodzinnego.

Na Opolszczyźnie zwiększa się liczba rozwodów. Na każdych 100 zawartych dziś małżeństw, 30 się rozpada. Opolszczyzna od 20 lat jest w

[18] Por. A. Kaltbach, Wyjazdy zarobkowe jako pośredni skutek bezrobocia – wyzwaniem dla Kościoła na Śląsku Opolskim, w: K. Glombik, P. Morciniec (red.), Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?, Opole 2005, s. 139.
[19] Por. A. Dylus, Mobilność i (albo?) zakorzenienie. Uwagi na marginesie migracji zarobkowej Ślązaków, K. Glombik, P. Morciniec (red.), Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?, Opole 2005, s. 126.
[20] J. Gocko, Aspekty etyczne wyjazdów zarobkowych, w: K. Glombik, P. Morciniec (red.), Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?, Opole 2005, s. 190.

środku polskich statystyk rozwodowych, gdyż w 1990 było ich 11,1 na 10 tysięcy ludności, a w 2013 to już 16,8.

Według prognoz demograficzno-społecznych do 2020 r. sytuacja na Śląsku Opolskim będzie charakteryzowana następującymi cechami:

- spadek płodności kobiet;
- spadek zawieranych małżeństw;
- wzrost wieku zawierania małżeństw;
- wzrost średniego wieku urodzenia dziecka;
- zwiększenie liczby rozwodów;
- spadek udziału kobiet rodzących dzieci i wychodzących za mąż;
- przewaga liczby zgonów nad liczbą urodzeń;
- utrzymywania się dzietności poniżej prostej zastępowalności pokoleń[21].

Konieczne staje się więc tworzenie specjalistycznych ośrodków, które świadczyłyby kompleksową, profesjonalną i jak najbardziej skuteczną w świetle obecnego stanu wiedzy, pomoc rodzinom doświadczającym różnorakich trudności i tym samym minimalizowały ryzyko pojawienia się w rodzinie poważnych i niezwykle trudnych do przezwyciężenia dysfunkcji. Udzielenie bowiem wsparcia rodzinie we właściwym momencie ma istotne znaczenie dla podtrzymania więzi, uniknięcia utrwalania się patologicznych form funkcjonowania rodziny i nie przenoszenia zaburzonego funkcjonowania na następne pokolenia.

W kontekście wypracowanej przez Urząd Marszałkowski w Opolu tzw. Specjalnej Strefy Demograficznej (SSD) planowane są następujące działania:

[21] R. Rauziński, Społeczeństwo Śląska Opolskiego w latach 1989-2020 (aspekty demograficznei społeczne), Opole 2002, s. 39.

1. utworzenie 4 *Ośrodków Promocji, Edukacji i Terapii Rodzin* - świadczących usługi psychoedukacyjne i terapeutyczne dla rodzin z woj. opolskiego, specjalizujących się w ujęciu systemowym;

2. wyszkolenie specjalistów w zakresie pomocy psychoedukacyjnej i systemowej terapii rodzin.

Zakres działań ośrodka:

a) systemowa terapia rodzin (terapia dla małżeństw, małżeństw z dziećmi, dla rodzin 3-pokoleniowych);

b) diagnoza i terapia indywidualna dzieci i młodzieży;

c) terapia indywidualna osób dorosłych

d) działania psychoedukacyjne dla dzieci, młodzieży i dorosłych, prowadzone w utworzonych ośrodkach, w szkołach, przedszkolach, kościołach, innych instytucjach zgodnie z zapotrzebowaniem (program Akademia Rodzica, Jak być liderem młodzieżowym, Zdrowa rodzina, Bez wojny pokoleń itp.)

e) superwizja pracy terapeutycznej specjalistów.

Powyżej zostały jedynie zasygnalizowane ważniejsze kierunki działań podejmowanych w ramach w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej w Opolu. Wiele spośród nich wydają się być innowacyjne, oryginalne i godne multiplikacji w innych podobnych tego typu ośrodkach wspierania małżeństwa i rodziny.

BIBLIOGRAFIA

(brak autora).*Historia Diecezjalnej Fundacji Ochrony Życia*, [online] cit. 2015-09-26. Dostępne w Internecie http://dfoz.pl/o-fundacji-2/historia-diecezjalnej-fundacji-obrony-zycia.

DYLUS, A. Mobilność i (albo?) zakorzenienie. Uwagi na marginesie migracji zarobkowej Ślązaków.K. Glombik, P. Morciniec (red.).*Wyjazdy*

zarobkowe szansa czy zagrożenie?. Opole : Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2005. 123-133s. ISBN 83-88939-97-1.

DZIERŻANOWSKI, J. LANDWÓJTOWICZ, P.*Roczne sprawozdanie merytoryczne z działalności organizacji pożytku publicznego za rok 2014*.[online] cit. 2015-09-26. Dostępne w Internecie: http://dfoz.pl/wp-content/pdf/Sprawozdanie_merytoryczne_2014.pdf

GOCKO, J. Aspekty etyczne wyjazdów zarobkowych. K. Glombik, P. Morciniec (red.), *Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?*.Opole : Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2005. 183-195s. ISBN 83-88939-97-1..

KALTBACH,A. Wyjazdy zarobkowe jako pośredni skutek bezrobocia – wyzwaniem dla Kościoła na Śląsku Opolskim.K. Glombik, P. Morciniec (red.).*Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?*.Opole : Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2005. 135-145s. ISBN 83-88939-97-1.

LOTKO, K. Wybrane zagadnienia sytuacji w Województwie Opolskim w zakresie ruchu i dochodów ludności oraz rynku pracy.K. Glombik, P. Morciniec (red.).*Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?*.Opole : Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2005. 31-49s. ISBN 83-88939-97-1.

NARODOWY SPIS POWSZECHNY LUDNOŚCI I MIESZKAŃ. Powszechny spis rolny 2002. Urząd Statystyczny w Opolu. Migracje ludności. Województwo Opolskie. Opole 2004.

NYCZ, E. Problematyka pracy i migracji w opiniach mieszkańców pogranicza etniczno-kulturowego.K. Glombik, P. Morciniec (red.).*Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?*.Opole : Redakcja

Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2005. 97-107s. ISBN 83-88939-97-1.

RAUZIŃSKI, R.*Społeczeństwo Śląska Opolskiego w latach 1989-2020 (aspekty demograficzne i społeczne)*. Opole : Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 2002. 60 s. ISBN 83-88939-97-1.

RAUZIŃSKI, R.Wyjazdy zarobkowe w Śląskim krajobrazie społecznym.K. Glombik, P. Morciniec (red.).*Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?*, Opole : Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2005.51-66 s. ISBN 83-88939-97-1.

SZYMCZYK, M.*Diecezjalna Fundacja Obrony Życia w Opolu*, Opole 1999 (msp. arch. BWTUO).

URZĄD STATYSTYCZNY W OPOLU.*Województwo Opolskie - 2004. Podregiony, powiaty, gminy*. Opole 2004.

WŁODARCZYK, K. DZIERŻANOWSKI, J. LANDWÓJTOWICZ, P.Z dziejów Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia w Opolu. K. Włodarczyk, B. Balicka-Błagitka, J. Dzierżanowski, P. Landwójtowicz (red.).*Otoczmy troską życie – księga pamiątkowa na 15-lecie Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia w Opolu*, Opole : SINDRUK, 2009. 23-27 s.

AUTOR

ks. dr hab. Paweł Landwójtowicz

kierownik Katedry Antropologii i Teologii Rodziny w Instytucie Nauk o Rodzinie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego;

dyrektor Diecezjalnej Poradni Rodzinnej w Opolu;

sekretarz zarządu Diecezjalnej Fundacji Ochrony Życia w Opolu;

terapeuta systemowy rodziny w procesie certyfikacji;

adres do korespondencji: ul. Kominka 1a, 45-032 Opole;

e-mail: plandwojtowicz@uni.opole.pl

PAPIEŻ FRANCISZEK I LUDZIE Z MARGINESU SPOŁECZEŃSTWA

POPE FRANCIS AND PEOPLE ON THE MARGINS OF SOCIETY

Piotr Morciniec

Abstrakt: Papież Franciszek, przed wyborem: Jorge Mario Bergoglio, w swoim krótkim na razie pontyfikacie postawił kilka donośnych akcentów, wśród których do najważniejszych należy aktywność, którą zasłużył na przydomek: „papież ubogich". Analizie zaangażowania papieża na tym polu poświęcony będzie niniejszy artykuł. Punktem wyjścia jest próba charakterystyki samych ubogich, wykluczonych i najsłabszych według klucza rodzajów nędzy zaproponowanego przez Franciszka (1). Papież nie poprzestaje na globalnym ujęciu ludzkiej nędzy, lecz identyfikuje w swoich wystąpieniach grupy szczególnego wykluczenia, aktualizując je w miarę pojawiających się nowych ludzkich dramatów (2). Identyfikacja adresatów preferencyjnej opcji na rzecz ubogich kazała zapytać o korzenie papieskiego, a ostatecznie chrześcijańskiego podejścia do ludzi z marginesu społeczeństwa (3). Powyższe analizy podjęte zostały ze szczególnym uwzględnieniem najpełniejszego jak dotąd „traktatu o ubogich" papieża Franciszka w jego programowej adhortacji „Evangelii gaudium". Jako zwieńczenie badań wyakcentowane zostały zadania Kościoła w odniesieniu do wykluczonych (4) oraz wybrane praktyczne inicjatywy Franciszka na rzecz ubogich (5). Przedstawione treści przekonująco potwierdzają papieskie zaangażowanie dla najsłabszych i zmarginalizowanych.

Słowa kluczowe: *Papież Franciszek. Ubodzy. Wykluczenie. Miłosierdzie. Kard. Bergoglio.*

Abstract: Pope Francis, born Jorge Mario Bergoglio, in his short pontificate so far, laid particular emphasis on certain issues, among which the most important is the activity which gave him the name of "the Pope of the poor". The article is devoted to the analysis of the Pope's commitment to the cause. An attempt to characterize the poor, the excluded and the weak following the principle of different kinds of poverty proposed by Francis (1) is the starting point of the article. The Pope is not satisfied with a global perspective of human misery, but in his speeches he identifies vulnerable groups of exclusion, updating them as new human dramas emerge (2). Identification of the recipients of the preferential option for the poor made us ask about the roots of papal, and ultimately the Christian approach to people on the margins of society (3). The above analyses were undertaken with particular regard to the Pope's most complete so far "treaty of the poor" in his exhortation "Evangeliigaudium". As a culmination of the research, tasks of the Church in relation to the excluded (4) and selected practical initiatives of Pope Francis for the poor (5) were emphasized. The content convincingly confirms the Pope's commitment to the most vulnerable and marginalized.
Keywords: *Pope Francis. The poor. Exclusion. Mercy. Cardinal Bergoglio.*

Papież Franciszek, przed wyborem: Jorge Mario Bergoglio SI, fascynuje i daje do myślenia od pierwszego dnia swojego pontyfikatu, tj. od 13 marca 2013. Można podkreślać wiele jego rysów osobowości, form zaangażowania, ale ostatecznie jego fenomen trafnie oddaje tytuł jednej z

monografii: „Na imię mu Franciszek, Papież ubogich”[1]. Wydawać by się mogło, że przydomek „Papież ubogich” nadany pochodzącemu z Argentyny papieżowi rozwiązuje problem jego stosunku do ludzi zmarginalizowanych. Okazuje się jednak, że nie chodzi jedynie o odnoszenie się do pewnych środowisk czy o podejmowane doraźnie zadania, lecz o istotę życia i posługi papieża Franciszka. Ten pierwszy pochodzący z kontynentu amerykańskiego i do tego z Ameryki Łacińskiej papież już jako arcybiskup Buenos Aires (1998-2013) odznaczał się szczególną wrażliwością na ludzką biedę, specyficzną dla Kościoła latynoamerykańskiego solidarnością z ubogimi. Przez cały okres pasterzowania w Argentynie traktował sprawy najbiedniejszych z argentyńskich faveli, zwanych villas miseria (osiedla nędzy), jako centrum swojej troski i zaangażowania. Świadectwa ubogich Buenos Aires nie pozostawiają w tej kwestii wątpliwości[2]. Kiedy został wybrany na papieża, przyjął imię św. Franciszka z Asyżu, deklarując rzeczywisty program swego pontyfikatu[3], a zarazem stał się znakiem odnowy Kościoła. I właśnie stosunek do ubogich, do ludzi z marginesu, jest jednym z wyznaczników tej odnowy.

Być może na jego szczególną wrażliwość miały wpływ doświadczenia z dzieciństwa, które przeżywał jako jedno z pięciorga dzieci włoskich imigrantów. Nie dziwi też, dlaczego Franciszek z taką determinacją woła o systemowe rozwiązanie losu uchodźców, wobec których bezradni zdają się być wielcy tego świata. Na pewno posługa pasterza argentyńskiej

[1] Zob. H. Waldenfels, Na imię mu Franciszek Papież ubogich, Poznań: Wyd. Święty Wojciech, 2013, ISBN: 978-83-7516-707-8.

[2] Zob. np. L. Śliwa, Franciszek papież z końca świata. Biografia, Kraków, WAM, 2013, ISBN: 979-83-7767-910-4, s. 82-92.

[3] „…Potem w nawiązaniu do ubogich pomyślałem natychmiast o św. Franciszku z Asyżu, […] który jest dla mnie człowiekiem ubóstwa, pokoju, kochającym i strzegącym stworzenia” – wyjaśniał zaraz po wyborze w czasie spotkania z dziennikarzami. Franciszek, Przemówienie „Chciałbym Kościoła ubogiego i dla ubogich”, 16.03.2013; http://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/dokumenty/przemowienia-papieskie/-art,3,chcialbym-kosciola-ubogiego-i-dla-ubogich.html, 2.09.2015.

metropolii naznaczonej m.in. favelami i dramatyczną nędzą[4], prześladowaniami i dyktaturą pozostawiła niezatarty ślad w psychice kard. Bergoglio[5]. Być może można wskazać inne istotne czynniki, które ukształtowały „przyjaciela ubogich", niewątpliwym faktem pozostaje jednak jego wierność wyznaniu złożonemu w czasie spotkania z dziennikarzami krótko po wyborze: „Och, jakże bardzo chciałbym Kościoła ubogiego i dla ubogich!"[6] Podczas mszy inaugurującej pontyfikat Franciszek wzmocnił to swoje credo o kontekst ewangeliczny: jako papież pragnę „objąć z miłością i czułością całą ludzkość, zwłaszcza najuboższych, najsłabszych, najmniejszych, tych, których św. Mateusz opisuje w sądzie ostatecznym z miłości: głodnych, spragnionych, przybyszów, nagich, chorych, w więzieniu"[7].

To nawiązanie do ewangelicznej sceny sądu ostatecznego każe zapytać o korzenie papieskiego, a ostatecznie chrześcijańskiego podejścia do ludzi z marginesu społeczeństwa (3). Pytanie to poprzedzone zostanie próbą szkicowej charakterystyki samych ubogich przez wskazanie za Franciszkiem rodzajów nędzy (1). Papież nie poprzestaje na globalnym ujęciu ludzkiej nędzy, lecz identyfikuje w swoich wystąpieniach grupy szczególnego wykluczenia, aktualizując je w miarę pojawiających się nowych ludzkich dramatów (2). Powyższe analizy podjęte zostaną ze szczególnym uwzględnieniem najpełniejszego jak dotąd „traktatu o ubogich" papieża

[4] Por. Argentyński ksiądz o papieżu: przyjeżdżał do faweli autobusem, e-KAI z dn. 6.09.2015.

[5] Wiele najtrudniejszych doświadczeń Bergoglio opisuje: N. Scavo, Lista Bergoglio. Ocaleni przez Franciszka w czasach dyktatury. Historia nigdy nie opowiedziana, Kielce: Wyd. Jedność, 2014. Zob. zwł. A.P. Esquivel, Wprowadzenie. Bergoglio pomagał prześladowanym, w: tamże, s. 9-12.

[6] Franciszek, Przemówienie „Chciałbym Kościoła ubogiego". Ten wątek rozwija także pierwsza książka papieska: Papież Franciszek, Chciałbym Kościoła ubogiego dla ubogich, Kraków: Wyd. M, 2013, ISBN: 978-83-7595-594-1.

[7] Homilia Ojca Świętego Franciszka w czasie Mszy św. na rozpoczęcie pontyfikatu, 19.03.2013, https://w2.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130319_omelia-inizio-pontificato.html, 7.09.2015.

Franciszka, w jego programowej adhortacji „Evangelii gaudium”[8] (nr 186-216), z celowym wyakcentowaniem roli Kościoła (4). Zwieńczeniem badań problematyki będzie wskazanie wybranych inicjatyw Franciszka na rzecz ubogich w tym krótkim, jak na razie, pontyfikacie (5).

1. Rodzaje ubóstwa

Zanim spróbujemy usystematyzować nauczanie Franciszka o osobach wykluczonych, przywołam cytat, który – jak się wydaje – za mało został zauważony, a genialnie oddaje dramat ludzi zmarginalizowanych, unaoczniając też także głęboką wrażliwość papieża na krzywdę, która dzieje się najsłabszym. Opisując współczesny kryzys życia wspólnotowego, Franciszek formułuje jednoznaczne „«NIE! dla ekonomii wykluczenia i nierówności społecznej». Ta ekonomia zabija. Nie może tak być, że nie staje się wiadomością dnia fakt, iż z wyziębienia umiera starzec zmuszony, by żyć na ulicy, natomiast staje się nią spadek na giełdzie o dwa punkty. To jest wykluczenie. Nie można dłużej tolerować faktu, że wyrzuca się żywność, podczas gdy są ludzie cierpiący głód. To jest nierówność społeczna. Dzisiaj wszystko poddane jest prawom rywalizacji i prawu silniejszego, gdzie możny pożera słabszego. W następstwie tej sytuacji wielkie masy ludności są wykluczone i marginalizowane: bez pracy, bez perspektyw, bez dróg wyjścia. Samego człowieka uważa się za dobro konsumpcyjne, które można użyć, a potem wyrzucić. Daliśmy początek kulturze «odrzucenia», którą wręcz się promuje. Nie chodzi już tylko o zjawisko wyzysku i ucisku, ale o coś nowego: przez wykluczenie zraniona jest w samej swejistocie przynależność do społeczeństwa, w którym człowiek żyje, ponieważ nie jesteśmy w nim nawetna samym dole, na peryferiach czy pozbawieni władzy, ale poza nim.

[8] Franciszek, Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium” o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie, Watykan 2013; Wyd. M, Kraków, 2013, ISBN 978-83-7595-788-4 (dalej: EG).

Wykluczeni nie są «wyzyskiwani»,ale są odrzuceni, są «niepotrzebnymi resztkami»" (EG 53).

Pojęcie „ubogi", określające w nauczaniu biblijnym i w nauce Kościoła wszystkie grupy ludzi zepchniętych na margines społeczeństwa, można tłumaczyć na wiele sposobów, odmiennie stawiając akcenty. Aby jednak pozostać w obszarze analizowanych wypowiedzi papieża Franciszka, posłużymy się jego „alfabetem ubóstwa", czyli wyjaśnieniem zawartym w Orędziu na Wielki Post 2014 roku[9], pod wymownym tytułem: „Stał się ubogim, aby wzbogacić nas swoim ubóstwem (por. 2 Kor 8,9)". Powyższy tytuł antycypuje już teologiczną wykładnię ubóstwa, ale – co ważniejsze – zapowiada szczególną złożoność rzeczywistości określanej tym mianem, zaś samo orędzie jest wyrazem treściowego bogactwa ubóstwa.

Franciszek określa zadania stojące przed chrześcijanami konfrontowanymi z ludzką nędzą mianem powołania, posługując się przy tym wymownymi określeniami zadań: dotrzeć, dotknąć, nieść, łagodzić. Papież dodaje także, że nędza, na której się koncentruje, to więcej niż zwykłe ubóstwo, lecz „ubóstwo bez wiary w przyszłość, bez solidarności, bez nadziei" (OWP 2). Mamy więc do czynienia z utrwaloną marginalizacją osób i społeczeństw, która wydaje się być niereformowalna. Przeciwko takiej optyce Franciszek występuje zarówno werbalnie, jak i podejmując praktyczne działania.

Tak określona nędza przejawia się – zdaniem Franciszka – w trzech wyraźnie odmiennych formach jako „nędza materialna, nędza moralna i nędza duchowa"[10] (OWP 2). Najpowszechniej z marginalizacją kojarzy się pierwszy rodzaj nędzy, zwany potocznie biedą. Zdaniem Franciszka,

[9]Franciszek, Orędzie na Wielki Post 2014 roku, Watykan 2013, 2.vatican.va/content/francesco/pl/messages/lent/documents/papa-francesco_20131226_messaggio-quaresima2014.html, 2.09.2015 (dalej: OWP).
[10] Typologia i jej charakterystyka, zob. OWP 2.

doświadczają jej „osoby żyjące w warunkach niegodnych ludzkich istot, pozbawione podstawowych praw i dóbr pierwszej potrzeby, takich jak żywność, woda, higiena, praca, szanse na rozwój i postęp kulturowy". Ten rodzaj nędzy najbardziej rzuca się w oczy, stając się wyrzutem sumienia dla społeczeństw dobrobytu. Na pierwszy rzut oka mogłoby się wydawać, że z takim ubóstwa najłatwiej można sobie poradzić, skoro antidotum jest dostarczenie dóbr pierwszej potrzeby oraz zagwarantowanie podstawowych praw człowieka. Wystarczy jednak przywołać rozgrywający się na naszych oczach dramat setek tysięcy uchodźców, do którego jeszcze wrócimy, a wobec którego zjednoczona Europa ujawnia swoją przerażającą bezradność, aby zrozumieć ogrom zadań wynikających z przezwyciężenia nędzy materialnej.

Drugi rodzaj „ubóstwa pozbawionego nadziei" papież Franciszek określa jako „nędzę moralną, która czyni człowieka niewolnikiem nałogu i grzechu". Doświadczają jej szczególnie osoby uzależnione od używek chemicznych typu alkohol i narkotyki, ale także od używek behawioralnych, np. od hazardu, świata wirtualnego czy pornografii. Ofiarami są jednak nie tylko sami uzależnieni, lecz także członkowie ich rodzin. Ogrom dramatu powiększa jeszcze fakt, że w tej grupie znajduje się wielu ludzi młodych, z którymi w sposób naturalny kojarzą się przyszłość i nadzieje. Dynamizm wpadania w ten rodzaj nędzy Franciszek wiąże z utratą sensu życia, nadziei i perspektyw. Nie jest to jednak mechanizm samoczynny, za nim stoją systemy nierówności społecznej i zachłanności jednostek: „I iluż ludzi zostało wepchniętych w taką nędzę przez niesprawiedliwość społeczną, przez brak pracy, odbierający godność, jaką cieszy się żywiciel rodziny, przez brak równości w zakresie prawa do wykształcenia i do ochrony zdrowia" – diagnozuje papież i dodaje, że w nędzy moralnej słusznie można dopatrywać się „zaczątków samobójstwa". Trudno zaprzeczyć takiej tezie, bowiem jeżeli

nawet nie dojdzie do odebrania sobie życia fizycznego, postępuje dezintegracja osobowości i rozpad poczucia własnej wartości, a w wymiarze społecznym spustoszenia dopełnia ruina ekonomiczna.

Według papieskiej diagnozy, nędza moralna nierozłącznie wiąże się z nędzą duchową, co jeszcze potęguje dramatyczne położenie. Ta ostatnia ma miejsce, kiedy człowiek oddala się od Boga i odrzuca Jego miłość. Jej cechą charakterystyczną jest przekonanie, że nie potrzebujemy Boga, bo wydaje się, że jesteśmy samowystarczalni. Czasem niepostrzeżenie wchodzimy w ten sposób na drogę wiodącą do klęski.

Jeżeli dokładniej przeanalizujemy współczesny krajobraz wykluczenia społecznego, to diagnoza papieża Franciszka wydaje się obejmować wszystkie formy ubóstwa, natomiast w praktyce życia trudno o formy czyste poszczególnych nędz, gdyż są one najczęściej skorelowane i jeden rodzaj marginalizacji skutkuje następnymi. Po spojrzeniu globalnym spróbujemy obecnie z Franciszkiem wskazać osoby i obszary szczególnej nędzy.

2. Grupy szczególnie wykluczone

Odwołując się do biblijnej sceny sądu (Mt 24, 40 n), papież Franciszek nazywa ubogich i wykluczonych „najmniejszymi", z którymi utożsamia się Jezus (EG 209). Zwraca przy tym uwagę, że koniecznie trzeba monitorować nowe formy ubóstwa i słabości, jako wymagające nowych rozwiązań, ale też nie dające żadnej nadziei na namacalne i natychmiastowe korzyści. Jednym tchem wymienia następujące ich grupy: „bezdomni, narkomani, uchodźcy, ludy tubylcze, coraz bardziej samotne i opuszczone osoby w podeszłym wieku" (EG 210).

Jednej grupie papież poświęca w tym kontekście więcej uwagi, koncentrując się na migrantach, wymienionych już wyżej jako uchodźcy.

Powodów wyjątkowej uwagi poświęconej tej grupie jest przynajmniej kilka. Najpierw chodzi o podnoszony już wątek biograficzny – Jorge Mario Bergoglio przeżywał dzieciństwo w rodzinie włoskiego emigranta. Po drugie, jak sam zaznacza, ta grupa społeczna stanowi wyzwanie dla niego jako pasterza Kościoła bez granic. Po trzecie wreszcie, można domyślać się szczególnego wyczucia istotnych problemów u nowego papieża, skoro niejako „przepowiedział" dramat uchodźców, który jak lawina przetacza się przez Europę. Proroczo brzmią słowa dotyczące otwartości na tych ubogich pozbawionych ojczyzny i domu: „Dlatego wzywam kraje do wspaniałomyślnego otwarcia, które bez obawy o zniszczenie lokalnej tożsamości będzie zdolne stworzyć nowe syntezy kulturowe. Jakże piękne są miasta, które przezwyciężyły niezdrową nieufność i integrują osoby różniące się, czyniąc z tej integracji nowy czynnik rozwoju!" (EG 210). Franciszek trafnie opisuje zarówno lęki krajów docelowych uchodźstwa, jak i podstawowe zadanie asymilacji uciekinierów, a nie jedynie ich „przechowania" przez jakiś czas. Do problemu wrócimy, badając praktyczne kroki proponowane i podejmowane przez papieża.

W przypadku kolejnej grupy ludzi w nędzy papież odwołuje się do współdziałania w złu jako do jednej z form współodpowiedzialności, jaką ponoszą członkowie społeczeństwa udający nieświadomość problemu. Franciszek pisze o różnych formach handlu ludźmi, nazywając je przestępstwami „mafijnymi i wynaturzonymi". Jako egzemplifikacje – nawiązując do biblijnej odpowiedzi Kaina – papież pyta: „Gdzie jest twój brat niewolnik? Gdzie jest ten, którego codziennie zabijasz w małej nielegalnej fabryce, w sieci prostytucji, w dzieciach wykorzystywanych do żebrania, w człowieku, który musi pracować na czarno, bo nieuregulowana jest jego sytuacja prawna? Nie udawajmy, że nic nie wiemy" (EG 211).

Sprzężone są losy dwóch kolejnych grup osób najsłabszych,

mianowicie kobiet i dzieci mających się narodzić (EG 212-213). Kobiety w wielu obszarach dyskryminowane, wykluczane, narażone na przemoc, często mają ograniczone możliwości obrony swoich praw, a w konsekwencji stają nierzadko przed dramatem decyzji o uśmierceniu swojego nienarodzonego dziecka. Franciszek podkreśla przy tym, że to obojętność i brak wrażliwości otoczenia popychają je do takiego tragicznego kroku: „jest też prawdą, że uczyniliśmy niewiele, aby odpowiednio pomagać i towarzyszyć kobietom znajdującym się w bardzo ciężkiej sytuacji, w której aborcja jawi się jako szybkie rozwiązanie ich poważnych problemów, szczególnie gdy rozwijające się w nich życie zaistniało w wyniku gwałtu lub w kontekście krańcowego ubóstwa" (EG 214). Druga skorelowana grupa ubogich, czyli dzieci w okresie prenatalnym, zostaje przez Franciszka potraktowana ze szczególną miłością ze względu na ich bezbronność i niewinność. Papież pokazuje, że stosunek do życia tych najsłabszych jest probierzem obrony praw człowieka w całym ich zakresie. Zabijanie dzieci nienarodzonych, wielokrotnie sankcjonowane przez niemoralne prawo stanowione, jest hańbą cywilizacji, która szczyci się prawami człowieka.

Na zakończenie charakterystyki rzeszy współczesnych ubogich Franciszek, w duchu Patrona swojego pontyfikatu Franciszka z Asyżu, wskazuje na „inne istoty słabe i bezbronne" (EG 215), mając na myśli całe stworzenie. Jak istotny i ważny jest ten obszar ubóstwa, wynikający z dyktatury interesów ekonomicznych i wyzysku, wybrzmiało wymownie w najnowszej encyklice papieskiej „Laudato Si'"[11], poświęconej trosce o wspólny dom, czyli ekologii integralnej. Analiza tego nurtu papieskiej aktywności stanowi odrębną całość, stąd pozostawiamy ją do dalszych badań.

Rozmach i szerokość papieskiego spojrzenia na nędzę człowieka i

[11] Franciszek, Encyklika „Laudato Si'" poświęcona trosce o wspólny dom, Watykan 2015; wyd. TUM, Wrocław, 2015, ISBN978-83-7454-310-1.

otaczającego go świata pozwala zrozumieć twierdzenie Franciszka, że troska o ubogich jest istotą i sensem chrześcijańskiej egzystencji. Warto jednak zapytać o uzasadnienie teologiczne takiej tezy oraz o biblijny fundament wyjątkowej pozycji najsłabszych i najmniejszych, do którego odwołuje się papież Franciszek.

3. Źródła Franciszkowej opcji na rzecz ubogich

Aby uniknąć choćby sugestii, że Franciszek realizuje „swoją" drogę w podejściu do ubogim, należy z emfazą podkreślić, iż jest on jedynie wiarygodnym i zdeterminowanym duchownym katolickim oraz hierarchą kościelnym, który postępuje drogą Ewangelii. Papież Franciszek w swoim podejściu do ludzi na peryferiach społeczeństwa konsekwentnie odwoływał się do fundamentów chrześcijaństwa, czyli do nauczania Pisma Świętego i do przykładu samego Jezusa. Jego zdaniem, z wiary wynika troska o rozwój osób najbardziej opuszczonych, więcej jeszcze: ta troska wpisana jest w istotę chrześcijaństwa. Wymowne jest w tym względzie postanowienie Soboru Jerozolimskiego, który jako kryterium autentyczności wspólnot chrześcijańskich wskazał właśnie troskę o ubogich (por. Ga 2, 10). Tym samym w doktrynie Kościoła opcja na rzecz ubogich[12] jest przede wszystkim kategorią teologiczną, bardziej niż kulturową, socjologiczną czy filozoficzną (por. EG 198). Jako taka stale obecna jest ona m.in. w nauczaniu ostatnich papieży, poprzedników Franciszka.

W tekstach Franciszka wielokrotnie można znaleźć odwołanie się zwłaszcza do tekstu o Chrystusie, „który dla nas stał się ubogim" (2 Kor 8, 9) oraz do wspomnianej już Mateuszowej sceny sądu ostatecznego. Papież w

[12] Rozumiana jako: „specjalna forma pierwszeństwa w praktykowaniu miłości chrześcijańskiej, poświadczona przez całą Tradycję Kościoła". Jan Paweł II, Encyklika „Sollicitudo rei socialis", Watykan 1987, nr 42; http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis.html, 3.09.2015.

Adhortacji „Evangelii gaudium” opowiada wręcz życiorys ubogiego Jezusa (EG 197), zaznaczając że droga Odkupienia „naznaczona jest ubogimi”. Obydwa wspomniane teksty biblijne wskazują na chrystologiczny fundament troski o ubogich, mianowicie na utożsamienie się Chrystusa z najsłabszymi. Taki punkt wyjścia skutkuje wnioskiem natury praktycznej: „Każdy chrześcijanin i każda wspólnota są wezwani, by być narzędziami Boga na rzecz wyzwolenia i promocji ubogich, tak aby mogli oni w pełni włączyć się w społeczeństwo” (EG 187). Motyw czujności w słuchaniu krzyku ubogiego, tak pojedynczego, jak i całych ludów i narodów, znów na wzór Boga, uczynił papież punktem wyjścia do wykładu „teologii ubogich”. Nie może to bowiem być słuchanie obojętne, lecz zaangażowane, aby ubogich skutecznie wspierać. Tak ma wyglądać „gorliwe świadectwo o orędziu Ewangelii, którego istotą jest miłość Ojca miłosiernego, gotowego przygarnąć w Chrystusie każdego człowieka” (OWP 2).

Kolejnym krokiem teologicznym w odczytaniu opcji preferencyjnej na rzecz ubogich jest w przypadku papieża Franciszka przywołanie „Ewangelii miłosierdzia”, którą oddaje słowami Mistrza skierowanymi do uczniów: „Wy dajcie im jeść!” (Mk 6, 37). Papież interpretuje je dwuwymiarowo: 1. współpraca w rozwiązywaniu strukturalnych przyczyn ubóstwa i promowaniu integralnego rozwoju ubogich; 2. codzienne gesty solidarności wobec bardzo konkretnych form nędzy, z jaką się spotykamy (EG 188). Postawa solidarności ma swoje źródło w społecznej funkcji własności i w powszechnym przeznaczeniu dóbr oraz w służbie dobru wspólnemu. Dlatego „solidarność należy przeżywać jako decyzję zwrócenia ubogiemu tego, co się jemu należy” (EG 189), a nie jako moją zasługę. Papież zwraca przy tym uwagę, że zmiana postaw ludzkich jest w tym procesie pierwotna i dopiero praktykowana solidarność prowadzi do skutecznych przemian struktur. W przeciwnym razie nawet zmienione

struktury „wcześniej czy później staną się skorumpowane, ociężałe i nieskuteczne” (tamże).

Kto by jednak podejrzewał, że papież poprzestanie na propagowaniu prostego dostarczania dóbr pierwszej potrzeby, ten odkryje, że – w jego optyce – głodny, ubogi prosi o godność, nie o jałmużnę. Istotę problemu oddał w przemówieniu w Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) w listopadzie 2014 roku, kiedy stwierdził, że „prawo do żywności może być zapewnione tylko wtedy, gdy zajmiemy się rzeczywistym podmiotem, to znaczy osobą, która cierpi skutki głodu i niedożywienia”[13]. Konsekwencją takiego spojrzenia jest domaganie się dla ubogich edukacji, dostępu do opieki zdrowotnej, a zwłaszcza pracy, która zakłada uczestnictwo i solidarność, i w której człowiek zyskuje sprawiedliwy zarobek oraz wyrażai powiększa godność swojego życia (EG 192). Mamy więc do czynienia z podmiotowym ujęciem troski o osoby zmarginalizowane.

Odwołanie się do Kazania na Górze i „Błogosławieństwa miłosierdzia” stanowi jedynie logiczną konsekwencję przyjętej optyki teologicznej (EG 193).W tekście pojawia się jednak ważny nowy akcent, mianowicie rola miłosierdzia i uczynków miłości względem potrzebujących jako drogi pokuty za grzechy i oczyszczenia. Wbrew filantropijnemu myśleniu bowiem odsłania się tutaj wzajemność miłosierdzia i swoista równowaga w obdarowaniu, na która zwracał już uwagę św. Jan Paweł II w Encyklice „Dives in misercordia”[14]: „Człowiek dociera do miłosiernej miłości Boga, do Jego miłosierdzia o tyle, o ile sam przemienia się wewnętrznie w duchu podobnej miłości w stosunku do bliźnich. […] Miłość miłosierna we wzajemnych stosunkach ludzi nigdy nie pozostaje aktem czy

[13] Papież w FAO: głodny prosi nas o godność, nie o jałmużnę, „Niedziela” z dn. 20.11.2014, http://www.niedziela.pl/artykul/12599/Franciszek-w-FAO-glodny-prosi-nas-o, 2.09.2015.
[14] Jan Paweł II, Encyklika „Dives in misercordia” o Bożym Miłosierdziu, Watykan 1980; http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30111980_dives-in-misericordia.html.

też procesem jednostronnym. Nawet w wypadkach, w których wszystko zdawałoby się wskazywać na to, że jedna strona tylko obdarowuje, daje — a druga tylko otrzymuje, bierze, […] w istocie rzeczy zawsze również i ta pierwsza strona jest obdarowywana" (nr 14). Franciszek idzie jeszcze o krok dalej, stwierdzając, że ubodzy „mogą nas wiele nauczyć. Oprócz uczestnictwa w *sensus fidei*, dzięki własnym cierpieniom znają Chrystusa cierpiącego. Trzeba, abyśmy wszyscy pozwolili się przez nich ewangelizować" (EG 198). Takie widzenie własnej relacji do ludzi z marginesu pozwala bardziej uczciwie zobaczyć swoją rolę w trosce o ubogich, bez przeceniania swojego działania. Franciszek dodaje także z przekonaniem, że „żadna kościelna hermeneutyka nie ma prawa go [tego przesłaniamiłosierdzia – uzup. P.M] relatywizować" (EG 194).

Zwieńczenie nauczania o ubogich stanowi wskazanie płaszczyzn istotniejszych niż samo wsparcie materialne, co jest konsekwentnym nawiązaniem do różnych rodzajów nędzy. Franciszek podkreśla, że Duch jest Inspiratorem uwagi skierowanej na drugiego człowieka, zatroskania o jego osobę wynikającego z miłości, a nie nadmiernego aktywizmu. „Autentyczna miłość jest zawsze kontemplatywna, pozwala nam służyć drugiemu nie z konieczności lub próżności, ale ponieważ jest piękna, niezależnie od pozorów. […] Ubogi, gdy jest kochany, «uważany jest za coś cennego», a to odróżnia opcję na rzecz ubogich od jakiejkolwiek ideologii, od jakiejkolwiek próby wykorzystania ubogich w celach osobistych lub politycznych. Jedynie poczynając od tej realnej i serdecznej bliskości, możemy odpowiednioim towarzyszyć na ich drodze wyzwolenia" (EG 199). Przeniesienie troski o osoby zmarginalizowane na płaszczyznę empatii i miłości pozwala odkryć jeden z najistotniejszych rysów papieża Franciszka, który bywa określany

„człowiekiem spotkania”[15]. Tylko spotkanie osób prowadzi do integralnej troski o potrzebujących. Jak daleko powinna ona sięgać, uświadamia papież odwołując się do najgłębszych potrzeb człowieka: „najgorszą dyskryminacją, jakiej doświadczają ubodzy, jest brak opieki duchowej. […] Opcja preferencyjna musi głównie przyjąć formę uprzywilejowanej i priorytetowej opieki duchowej” (EG 200).

Jeżeli istotą chrześcijaństwa jest wprowadzana w życia opcja preferencyjna na rzecz ubogich, to w niniejszym przedłożeniu nie może zabraknąć próby odpowiedzi na pytanie, czy i na ile nauka i zapał papieża Franciszka na tym obszarze znajdują odzew i urzeczywistnienie w życiu Kościoła. Skoro już pierwsze wypowiedzi Franciszka okrzyknięto jako rewolucyjne, to warto prześledzić, czy ta „rewolucja” dokonuje się realnie we współczesnym Kościele.

4. Zadania Kościoła wobec osób zmarginalizowanych

Najbardziej chyba znany tekst dotyczący wyzwań stojących przed Kościołem w odniesieniu do ubogich pochodzi z cytowanej wielokrotnie adhortacji programowej papieża Franciszka i nie sposób go w tym miejscu nie przytoczyć:

„Powtarzam tu całemu Kościołowi to, co wielokrotnie powiedziałem kapłanom i świeckim w Buenos Aires: wolę raczej Kościół poturbowany, poraniony i brudny, bo wyszedł na ulice, niż Kościół chory z powodu zamknięcia się i wygody kurczowego przywiązania do własnego bezpieczeństwa. Nie chcę Kościoła zatroskanego o to, by stanowić centrum, który w końcu zamyka się w gąszczu obsesji i procedur. Jeśli coś ma wywoływać święte oburzenie, niepokoić i przyprawiać o wyrzuty sumienia, to niech będzie to fakt, że tylu naszych braci żyje pozbawionych siły, światła

[15] Por. L. Śliwa, dz. cyt., s. 105.

i pociechy wypływającej z przyjaźni z Jezusem Chrystusem, bez przygarniającej ich wspólnoty wiary, bez perspektywy sensu i życia. Mam nadzieję, że bardziej od lęku przed pomyłką kierować się będziemy lękiem przed zamknięciem się w strukturach dostarczających nam fałszywej ochrony, lękiem przed przepisami, które czynią z nas nieubłaganych sędziów, lękiem przed przyzwyczajeniami, dzięki którym czujemy się spokojni, podczas gdy obok nas znajduje się zgłodniała rzesza ludzi, a Jezus powtarza nam bez przerwy: «Wy dajcie im jeść!» (Mk 6, 37)" (EG 49).

Kościół otwarty i wychodzący do najsłabszych, Kościół ubogi i działający na rzecz sprawiedliwości społecznej stanowi urzeczywistnienie wizji Kościoła według papieża Franciszka. Tę troskę o ubogich i determinację w przekraczaniu granic między ludźmi kard. Bergoglio wyniósł z Ameryki Południowej, gdzie tamtejszy Kościół zmagał się z krańcowym wyzyskiem i marginalizacją rzesz ludzi. Nie dziwi więc, że część komentatorów nauczania Franciszka chciałaby w nim widzieć nowe wcielenie rewolucjonistów, którzy choćby pod hasłami teologii wyzwolenia dokonywali komunistycznejmanipulacjiEwangelii. Papież odpowiada na takie zarzuty jednoznacznie: nie nazywajcie komunistami księży czy biskupów mówiących o ubogich, gdyż „ubóstwo jest w samym centrum Ewangelii. Gdybyśmy usunęli ubóstwo z Ewangelii, to nie będzie można nic zrozumieć z orędzia Jezusa"[16]. To nie troska o wykluczonych jest zagrożeniem dla ducha Ewangelii, lecz „wygodna obojętność" (EG 203), która uczyni nasze głoszenie Dobrej Nowiny pustosłowiem.

Skuteczność miłosierdzia świadczonego wykluczonym nie posiada więc jedynie wymiaru pragmatycznego. O wiele istotniejsza jest wiarygodność świadectwa, które jako chrześcijanie składamy naszemu

[16] Franciszek: nie nazywajcie komunistami księży czy biskupów mówiących o ubogich, e-KAI z dn. 16.06.2015; http://ekai.pl/wydarzenia/temat_dnia/x90064/franciszek-nie-nazywajcie-komunistami-ksiezy-czy-biskupow-mowiacych-o-ubogich/, 5.08.2015.

ubogiemu Mistrzowi, będąc posłańcami Dobra, mimo ograniczeń.„Piękno Ewangelii nie zawsze może być ukazane przez nas wiernie, ale jest znak, którego nigdy nie może zabraknąć: opcja na rzecz ostatnich, tych, których społeczeństwo odrzuca" (EG 195). Jakość życia wierzących nie może być jednak zabiegiem marketingowym, który sam się zdemaskuje. Wrażliwość na ubogich jest warunkiem *sine qua non* istnienia i żywotności Kościoła. W świetle całego nauczania Franciszka zrozumiałe jest, że miłosierdzie względem ubogich i wykluczonych nie jest propozycją dla Kościoła, lecz bezwzględnym nakazem samego Założyciela. „Każda wspólnota Kościoła, która nie zamierza w pełni i w sposób twórczy skutecznie współpracować, aby ubodzy żyli godnie i nikt nie był wykluczony, narazi się na ryzyko rozkładu, chociaż mówi o tematach społecznych lub krytykuje rządy" (EG 207), konstatuje papież. Jego zdaniem więc rozstrzygająca jest praktyka miłości realizowana wobec najsłabszych i najsłabszych.Franciszek wskazuje przy tym konkretne formy działania i postawy.

W obliczu nędzy materialnej Kościół ma niezmiennie spieszyć ze swoją posługą, ze swoją diakonią, by zaspokajać potrzeby i leczyć rany oszpecające oblicze ludzkości, jak to od wieków stara się czynić. Zadaniem Kościoła jest też odważne, mimo sprzeciwu, domaganie się, aby przestano deptać ludzką godność, by zaniechano dyskryminacji i nadużyć, które w wielu przypadkach leżą u źródeł nędzy (por. OWP 2). Ten wymiar służby ubogim jest kontynuacją wielowiekowej praktyki obecnej w Kościele, choć nie można zaprzeczyć, że w społeczeństwach bogatych chrześcijanie nierzadko tracą niezbędną wrażliwość, zapadając w sen obojętności i uspokajając sumienia „dawaniem tego, co zbywa". Konkretne inicjatywy Kościoła pod przewodnictwem papieża Franciszka są tu szkołą żywej Ewangelii.

Jeszcze większą uwagę, a nieraz i poruszenie budzą inicjatywy Franciszka dotyczące nędzy moralnej i duchowej. I mimo iż chodzi o postawy niezmiennie znane Kościołowi, to przywoływanie ich we współczesności XXI wieku zaskakuje. Generalnie chodzi o radość, której człowiek dać nie może, a która wynika z czystego sumienia, z odrodzenia duchowego i nawrócenia. Zadaniem tak Kościoła, jak i każdego chrześcijanina z osobna jest „głosić we wszystkich środowiskach wyzwalające orędzie o tym, że popełnione zło może zostać wybaczone, że Bóg jest większy od naszego grzechu i kocha nas za darmo i zawsze, że zostaliśmy stworzeni dla komunii i dla życia wiecznego. Bóg wzywa nas, byśmy byli radosnymi głosicielami tej nowiny o miłosierdziu i nadziei! […] Trzeba iść śladem Jezusa, który wychodził naprzeciw ubogim i grzesznikom niczym pasterz szukający zaginionej owcy, wychodził do nich przepełniony miłością" (OWP 2). Powracający motyw pasterza, który kocha owce przywołuje na myśl anegdotę, którą kard Bergoglio powtarzał za jednym z mądrych księży. Według jej tenoru, współcześnie mamy do czynienia z odwróceniem ewangelicznej przypowieści o pasterzu, który ma w zagrodzie 99 owiec i jedną, która zaginęła. Teraz mamy jedną owce w zagrodzie i 99 zagubionych, których powinniśmy szukać, wychodząc ludziom na spotkanie[17].

Jak widać, wychodzenie do ludzi z marginesu społeczeństwa mocno ugruntowane jest w przekonaniach Franciszka o zadaniach Kościoła wobec ubogich. Ten duchowy fundament i głębokie przeświadczenie o potrzebie Kościoła Miłosierdzia[18] niezmiennie odkrywamy w inicjatywach dla ubogich podejmowanych przez papieża z Argentyny.

[17] Por. L. Śliwa, dz. cyt., s. 96-97.
[18] Taki tytuł nosi jeden z pierwszych opublikowanych w Polsce wyborów nauczania papieża: Papież Franciszek, Kościół Miłosierdzia, Częstochowa: Edycja św. Pawła, 2014, ISBN: 978-83-7797-340-0.

5. Praktyczne kroki podjęte przez Franciszka w trosce o ubogich

„Cierpiącemu człowiekowi Bóg nie daje wyjaśniającej wszystko argumentacji, ale swoją odpowiedź ofiaruje w formie obecności, która towarzyszy historii dobra, łączącej się z każdą historią cierpienia, by rozjaśnił ją promień światła”[19] (LF 57), napisał papież Franciszek w swojej pierwszej encyklice. Takie przekonanie o uzdrawiającej obecności Dobra, które realizujemy swoim życiem, leży u podstaw aktywności Papieża ubogich. Taką postawę niech zilustruje kilka konkretnych gestów i inicjatyw Franciszka.

Jako pierwsza obserwacja narzuca się fakt, że pierwsze pielgrzymki Franciszek odbył do krajów ubogich. W przypadku Ameryki Południowej, z której pochodzi, nie wybrał ani rodzimej Argentyny, ani wielkiej Brazylii, lecz Ekwador, Boliwię i Paragwaj – najuboższe kraje kontynentu. Także w przypadku Europy rozpoczął o krajów peryferyjnych Albanię, Bośnię i Hercegowinę.

Po tragedii utonięcia wielu uchodźców, jaka zdarzyła się podczas ich masowej ucieczki z Afryki wiosną 2014 roku, papież sam udał się na wyspę Lampeduzę do obozów dla migrantów. Po powrocie do Rzymu zakupił karty telefoniczne dla imigrantów tam przebywających, umożliwiające połączenia międzynarodowe, by uchodźcy mogli kontaktować się ze swymi rodzinami[20]. Pojedynczy gest jednak nie wystarczy wobec narastającej lawinowo liczby uchodźców, dlatego kiedy politycy[21] bez końca negocjują modele przydziału kwoty uchodźców, Franciszek rozpoczyna ofensywę na szeroką skalę. To za

[19]Franciszek, Encyklika „Lumen fidei” o wierze, Watykan 2013; Kraków, Wyd. M., 2013

[20] Por. M. Przeciszewski, Dwa lata Franciszka: Kościół po stronie ubogich, http://www.stacja7.pl/article/5420/Dwa+lata+Franciszka%3A+Ko%C5%9-Bci%C3%B3%C5%82+po+stronie+ubogich, 4.06.2015

[21] „Proszę Boga, by rosła liczba polityków zdolnych do podjęcia autentycznego dialogu ukierunkowanego na skuteczne uzdrowienie głębokich korzeni, a nie zewnętrznych przejawów chorób naszego świata!” (EG 205).

mało, jego zdaniem, dodawać odwagi słowami, stąd apeluje o „konkretny gest w ramach przygotowań do Roku Świętego Miłosierdzia. Każda parafia, każda wspólnota zakonna, każdy klasztor i każde sanktuarium Europy niech ugości jedną rodzinę, zaczynając od mojej diecezji rzymskiej”[22]. Świadectwo miłości do ubogich przyjmuje więc bardzo namacalną formę, choć nie rozwiązuje istoty problemu. Uchodźcy są ofiarami toczących się konfliktów zbrojnych i prześladowań chrześcijan, którym trzeba wszelkimi dostępnymi środkami przeciwdziałać, zaś samo ugoszczenie wykluczonych, bez dachu nad głową stawia społeczeństwo i Kościół przed zadaniem ich integracji z lokalną społecznością, jeśli mają przestać być ludźmi na marginesie, o czym wielokrotnie mówił Franciszek.

Działaniem z tego samego ducha były inicjatywy papieża, których beneficjentami byli ubodzy miasta Rzymu. Chodzi zarówno o oddanie na aukcję w Paryżu należącego do Franciszka motocykla marki Harley-Davidson, jak i o impulsy dotyczące bezdomnych. W pierwszym przypadku dochód z aukcji (ponad 241 tys. euro) przeznaczony został na wsparcie hostelu i kuchni dla ubogich w Rzymie, prowadzonych przez Caritas. W drugim działaniami na zlecenie papieża kieruje jego jałmużnik, abp. Konrad Krajewski. W listopadzie 2014 r. w kontenerach pod kolumnadą Berniniego na placu św. Piotra zamontowano prysznice dla kloszardów z okolic Watykanu, a od lutego 2015 podarowano im także usługi zakładu fryzjerskiego[23]. W powyższych działaniach bez trudu odkrywamy echo papieskiego nauczania o potrzebie przygarnięcia wykluczonych z miłością i zatroszczenia się o ich ludzką godność.

Jeszcze głębiej,bo w obszary ludzkiej nędzy duchowej, sięga decyzja papieża Franciszka związana z Nadzwyczajnym Jubileuszem Miłosierdzia, a

[22] Franciszek, Niedzielna modlitwa Anioł Pański, 6.09.2015, http://nowy.ekai.pl/media/szuflada/franciszek_6wrzesnia_poaniele.htm, 7.09.2015
[23] Por. M. Przeciszewski, art. cyt.

dotycząca upoważnienia na ten czas wszystkich kapłanów do rozgrzeszania z grzechu aborcji. W liście do Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji papież pisze: „Dramat aborcji przeżywany jest przez niektóre osoby ze świadomością powierzchowną, jakby niemal nie zdawały sobie sprawy z tego, jak wielkim złem jest ten akt. Wiele innych natomiast, choć przeżywa ten moment jako porażkę, uważa, że nie mają innej drogi. Myślę w szczególności o wszystkich kobietach, które poddały się aborcji. Dobrze znam uwarunkowania, które doprowadziły je do podjęcia tej decyzji. Wiem, że jest to dramat egzystencjalny i moralny. Spotkałem wiele kobiet, które nosiły w sercu blizny pozostawione przez ten ciężki i bolesny wybór. To, co się wydarzyło, jest głęboko niesłuszne; jednakże tylko wtedy, gdy zrozumie się to w prawdzie, można nie stracić nadziei. Przebaczenia Bożego nie można odmówić nikomu, kto żałuje, zwłaszcza jeśli ze szczerym sercem przystępuje do Sakramentu Spowiedzi, by pojednać się z Ojcem. Również z tego powodu postanowiłem, mimo wszelkich przeciwnych rozporządzeń, upoważnić wszystkich kapłanów w Roku Jubileuszowym do rozgrzeszenia z grzechu aborcji osób, które jej dokonały, żałują tego z całego serca i proszą o przebaczenie”[24]. Jak widać, w uzasadnieniu takiej decyzji odkrywamy wiele z treści, które Franciszek przedstawił w „Evangelii gaudium”, pisząc o wykluczonych kobietach jako o jednej z grup ubogich. Takie podejście papieża do grzeszników realizuje też jego wołanie o opiekę duchową nad wykluczonymi.

Papież Franciszek nie przypadkiem zyskał przydomek „Papież ubogich”. Zarówno jako pasterz Kościoła argentyńskiego, jak i w okresie swojego dotychczasowego pontyfikatu konsekwentnie idzie drogą Ewangelii

[24] List Ojca Świętego Franciszka przed Jubileuszem Miłosierdzia, Watykan 1.09.2015, http://episkopat.pl/-informacje_kep/6812.1,List_Ojca_Swietego_Franciszka_przed_Jubileuszem_Milosierdzia.html, 2.09.2015.

Miłosierdzia, której fundament stanowi miłość do ubogich, wykluczonych i zepchniętych na margines życia. Mimo iż istota jego nauczania i postawy nie jest niczym nowym w Kościele, świeżość i autentyczność głoszenia oraz realizacji preferencyjnej opcji na rzecz ubogich przez tego papieża porywa i przekonuje. Jeżeli każda epoka potrzebuje świadków najwyższych wartości, to niewątpliwie papież Franciszek wymownie świadczy o Chrystusie, „który dla nas stał się ubogim, aby nas swoim ubóstwem ubogacić" (2 Kor 8,9).

BIBLIOGRAFIA

Franciszek, Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium" o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie, Watykan 2013; Wyd. M, Kraków, 2013, ISBN 978-83-7595-788-4.

Franciszek, Encyklika „Laudato Si'" poświęcona trosce o wspólny dom, Watykan 2015; wyd. TUM, Wrocław, 2015, ISBN978-83-7454-310-1.

Franciszek, Encyklika „Lumen fidei" o wierze, Watykan 2013; Kraków, Wyd. M., 2013, ISBN: 978-83-7595-605-4.

Franciszek, Niedzielna modlitwa Anioł pański, 6.09.2015, http://nowy.ekai.pl/media/szuflada/franciszek_6-wrzesnia_poaniele.htm, 7.09.2015.

Franciszek, Orędzie na Wielki Post 2014 roku, Watykan 2013, http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/messages/-lent/documents/papa-francesco_20131226_messaggio-quaresima2014.html, 2.09.2015 .

Franciszek, Przemówienie „Chciałbym Kościoła ubogiego i dla ubogich", 16.03.2013; http://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/dokumenty/przemowienia-papieskie/art,3,chcialbym-kosciola-ubogiego-i-dla-ubogich.html, 2.09.2015.

Franciszek: nie nazywajcie komunistami księży czy biskupów mówiących o ubogich, e-KAI 16.06.2015;

http://ekai.pl/wydarzenia/temat_dnia/x90064/franciszek-nie-nazywajcie--komunistami-ksiezy-czy-biskupow-mowiacych-o-ubogich/, 5.08.2015.

Homilia Ojca Świętego Franciszka w czasie Mszy św. Na rozpoczęcie pontyfikatu, 19.03.2013, https://w2.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130319_omelia-inizio-pontificato.html, 7.09.2015.

Jan Paweł II, Encyklika „Dives in misercordia" o Bożym Miłosierdziu, Watykan 1980; http://w2.¬vatican.-va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30111980_dives-in-misericordia.html.

Jan Paweł II, Encyklika „Sollicitudo rei socialis", Watykan 1987, nr 42; http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socia¬lis.-html, 3.09.2015.

List Ojca Świętego Franciszka przed Jubileuszem Miłosierdzia, Watykan 1.09.2015, http://episkopat.pl/-informacje_kep/6812.1,List_Ojca_Swietego_Franciszka_przed_Jubile-uszem_Milosierdzia.html, 2.09.2015.

Papież Franciszek, Chciałbym Kościoła ubogiego dla ubogich, Kraków: Wyd. M, 2013, ISBN: 978-83-7595-594-1.

Papież Franciszek, Kościół Miłosierdzia, Częstochowa: Edycja św. Pawła, 2014, ISBN: 978-83-7797-340-0.

Papież w FAO: głodny prosi nas o godność, nie o jałmużnę, „Niedziela" z dn. 20.11.2014, http://www.-niedziela.pl/artykul/12599/Franciszek-w-FAO-glodny-prosi-nas-o, 2.09.2015.

Przeciszewski M., Dwa lata Franciszka: Kościół po stronie ubogich, http://www.stacja7.pl/article/¬5420/-Dwa+lata+Franciszka¬%3A+Ko%C5%9¬Bci%C3%B3%C5%82+po+-stronie+ubogich, 4.06.2015

Scavo N., Lista Bergoglio. Ocaleni przez Franciszka w czasach dyktatury. Historia nigdy nie opowiedziana, Kielce: Wyd. Jedność, 2014

Śliwa L., Franciszek papież z końca świata. Biografia, Kraków: WAM, 2013, ISBN: 979-83-7767-910-4.

Waldenfels H., Na imię mu Franciszek Papież ubogich, Poznań: Wyd. Święty Wojciech, 2013, ISBN: 978-83-7516-707-8.

AUTOR

prof. dr. hab. Piotr Morciniec

Instytut Nauk o Rodzinie

Katedra Bioetyki i Etyki Spolecznej

Uniwersytet Opolski

POMOC VYSÍDLENÝM RODINÁM Z VÝCHODNÝCH OBLASTÍ UKRAJINY V ZAKARPATSKEJ OBLASTI

AIDING IDP FAMILIES FROM EASTERN PARTS OF UKRAINE IN ZAKARPATTIA REGION

Marietta Nagyová, Alena Vachnová

Abstrakt: Congregatio Jesu a Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar na Ukrajine spolupracuje už vyše 14 rokov. V letných mesiacoch roku 2014 zaznamenali rehoľné sestry zo slovenskej misie v Užhorode rastúci príliv vysídlených rodín z východných oblastí Ukrajiny zasiahnutých ozbrojeným konfliktom a Krymu do Zakarpatskej oblasti a začali im poskytovať humanitárnu pomoc. Na základe dlhodobej spolupráce oslovili so žiadosťou o pomoc aj košickú pobočku spoločnosti Úsmev ako dar, čo bol základ pre vznik jedinečného projektu zameraného na pomoc vysídleným rodinám s využitím viaczdrojového financovania a personálneho zabezpečenia, celoslovenskej online finančnej zbierky, spolupráce s médiami ale aj súkromnými partnermi. Tento model spolupráce cirkevnej a občianskej organizácie je aplikovateľný a efektívny ako forma organizovania poskytovania pomoci doma aj v zahraničí.

Kľúčové slová: *Ukrajina. Utečenci. Vnútorní vysídlenci. Pomoc.*

Abstract: Congregatio Jesu and Society of Friends of Children from Children´s Homes Smile as a Gift cooperate in Ukraine for more than 14 years. In summer 2014, religious sisters from the Slovak mission in Uzhgorod noticed the growing number of displaced families from Easter regions of Ukraine affected by the armed conflict and Crimea coming to

Zakarpattia Oblast and started to provide them humanitarian help. Based on log-term cooperation, they asked Smile as a gift´s regional office for help, which was the beginning of exceptional project focused on aiding displaced families using multisource financing and staffing, online public collection, cooperation with media and private partners. This model of cooperation between religious and civic organisation is applicable and effective form of organising the aiding at home and abroad.
Keywords: *Ukraine. Refugees. Internally displaced persons. Aiding.*

1. Vysídlené rodiny na Ukrajine – právny status a situácia

V roku 2014 v dôsledku ozbrojeného konfliktu na Kryme a vo východných oblastiach Ukrajiny a v dôsledku zmenenej politickej a bezpečnostnej situácie vznikla na Ukrajine výrazná migračná vlna smerujúca z postihnutých oblastí do ostatných regiónov Ukrajiny. Táto migračná vlna doposiaľ neustala. Svoje domovy opustili tisíce rodín a jednotlivcov, ktorí sa zo dňa na deň stali „utečencami“ vo vlastnej krajine alebo ako sa sami nazývajú, „presídlencami“.

1.1 Pojem utečenec vs. vnútorný vysídlenec

Článok 1 Dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951 (známy aj ako Ženevský dohovor) znie: „Utečenec je osoba, ktorá sa nachádza mimo krajiny svojho pôvodu, má oprávnené obavy z prenasledovania v dôsledku svojej rasy, svojho náboženstva, toho, že patrí do istej sociálnej skupiny, alebo svojho politického názoru“. Napriek turbulentným zmenám v Európe aj vo svete za posledných sedemdesiat rokov, veľkým migračným vlnám rozdielneho charakteru a stále aktualizovaným právnym úpravám reagujúcim na rozličné príčiny migrácie

vo svete, ide o základnú a od jej vzniku nezmenenú definíciu pojmu utečenec. V posledných desaťročiach sa však stále viac stretávame s migračnými vlnami v rámci vnútorných hraníc krajín trpiacich ozbrojenými konfliktami a prenasledovaním niektorých skupín obyvateľov (z politických, náboženských, národnostných a iných dôvodov), ktorí sú nútení opustiť svoje domovy a hľadať útočisko v inom regióne svojho domovského štátu, ale nespĺňajú prvú podmienku definície utečenca, a to „nachádza sa mimo krajiny svojho pôvodu“. Hovoríme o vnútorných vysídlencoch (internally displaced person – IDP)[1], ktorí sú de facto utečencami, avšak na území svojej vlastnej krajiny, ktorej sú občanmi. V súčasnosti neexistujú záväzné nástroje medzinárodného práva, ktoré by boli zamerané na ochranu tejto skupiny. Tieto osoby však rovnako ako utečenci boli nútené väčšinou náhle opustiť svoje domovy a pokúsiť sa tak zachrániť svoje životy a životy svojich blízkych. Starostlivosť o vysídlencov a dlhodobejšie riešenie ich situácie je v rukách ich domovskej krajiny, čoraz viac sa však na nej podieľa Úrad vysokého komisára pre utečencov a ďalšie medzinárodné, charitatívne a humanitárne organizácie poskytujúce podporu a humanitárnu pomoc.

Napriek právne rozdielnemu statusu sú utečenci aj IDP obeťami podobných konfliktov a tragédií a ako jednotlivci aj skupiny čelia podobným skúsenostiam a ťažkostiam. Zároveň majú IDP rovnako ako utečenci, odlišné potreby ako ekonomickí migranti (opúšťajú svoje domovy často krát narýchlo, pod veľkým tlakom a „bez prípravy“, strácajú svoje rodiny a priateľov, prácu a majetok, zažívajú prenasledovanie, nespravodlivé väznenie, mučenie a ponižovanie, prípadne majú ťažkosti svoju krajinu legálne opustiť, atď). „Príťažlivý faktor“ a „odpudzujúci faktor“ sú termíny

[1] „Osoby, ktoré boli donútené alebo ktoré sú povinné opustiť svoj domov, ujsť z domu, no ktoré neprekročili hranicu štátu“. Aj tieto osoby sú predmetom záujmu UNHCR. Porov. CZINKOTAI, R.M.. *Praktická sociálna práca s utečencami. Prístup cez ľudské práva. Učebnica pre študentov vyššieho vzdelávania.* Budapešť: Menedék – Maďarské združenie pre migrantov, 2006, s. 224.

bežnej migračnej terminológie. Tieto termíny súvisia s predstavou, že niektorí ľudia migrujú preto, lebo ich priťahujú isté aspekty cieľovej krajiny, ako napríklad lepšia sociálna či ekonomická situácia (to sú príťažlivé faktory), zatiaľ čo iných vyháňa situácia v ich krajine pôvodu (to sú odpudzujúce faktory). Je zrejmé, že utečenci nie sú motivovaní príležitosťou lákadiel cielenej krajiny, ale sú odpudzovaní.“[2] Tento „odpudzujúci faktor“ je plne aplikovateľní aj na vnútorných vysídlencov na Ukrajine.

1.2 Počet a situácia IDP na Ukrajine a v Zakarpatskej oblasti

Podľa dostupných informácií z augusta 2015 je na Ukrajine približne 1.400.000 vnútorných vysídlencov[3]z Krymu a východných oblastí Ukrajiny. Informácie o počtoch IDP z oblasti Krymu sú obmedzené, evidencia vysídlencov z východných oblastí Ukrajiny je presnejšia, avšak nezahŕňa tých vysídlencov, ktorí sa z rôznych dôvodov rozhodli neregistrovať v novom mieste ich pobytu. Podľa informácií Úradu vysokého komisára pre utečencov (ďalej UNHCR) zo 14. augusta 2015, je na území Zakarpatskej oblasti 3.300 registrovaných IDP[4], avšak ako uvádza samotná UNHCR, „keďže proces centrálnej registrácie stále prebieha, skutočný počet IDP zostáva neznámy a je pravdepodobne vyšší“[5]. Len pre porovnanie, rovnaký zdroj uvádza, že Kyjevská oblasť prijala 75.000 IDP a Charkovská oblasť až 131.700 IDP. Odhady pracovníkov charít pôsobiacich na Zakarpatí hovoria

[2] CZINKOTAI, R.M.: *Praktická sociálna práca s utečencami. Prístup cez ľudské práva. Učebnica pre študentov vyššieho vzdelávania,* s. 42.

[3] INTERNAL DISPLACEMENT MONITORING CENTRE, *Ukraine IDP Figures Analysis* [online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: <http://www.internal-displacement.org/europe-the-caucasus-and-central-asia/ukraine/figures-analysis>.

[4] UNHCR, THE UN REFUGEE AGENCY, *Internal Displacement Statistics in Ukraine* [online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: <http://unhcr.org.ua//images/gallery/IDP_Map/ukr_IDPs_A4L_14.08.2015.jpg>.

[5] Porov. „While the process of centralized registration is still ongoing, the real figure of IDPs remains unknown and is likely to be higher.“ UNHCR, THE UN REFUGEE AGENCY, *Internal Displacement Statistics in Ukraine* [online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: <http://unhcr.org.ua//images/gallery/IDP_Map/ukr_IDPs_A4L_14.08.2015.jpg>.

o dvoj- až trojnásobnom skutočnom počte IDP, pričom do oblasti sústavne prichádzajú nové rodiny (buď priamo z východných oblastí Ukrajiny ohrozených ozbrojeným konfliktom, alebo ide o rodiny, ktoré sa postupne po viacerých zastávkach napríklad v Charkove a Kyjeve presúvajú stále viac na západ Ukrajiny).

1.3 Pomoc poskytovaná IDP na Ukrajine

Na základe uznesenia č. 505 prijatého v Kyjeve dňa 1. októbra 2014 Radou ministrov Ukrajiny, počas obdobia 6 mesiacov od registrácie je IDP mesačne vyplácaná účelová sociálna dávka vo výške na pokrytie životných potrieb, vrátane bývania, vo výške 884 UAH pre tzv. nespôsobilé osoby, a 442 UAH pre tzv. fyzicky spôsobilé osoby, pričom súhrnná dávka pre celú rodinu nemôže presiahnuť mesačne 2400 UAH [6] (pri meniacom sa kurze EUR-UAH je to približne 100 EUR mesačne). Ide o účelovú dávku[7], ktorá je určená predovšetkým na financovanie bývania v krátkom období od vysídlenia a nevylučuje poberanie ďalších sociálnych dávok (starobný dôchodok, invalidný dôchodok, atď.). Po uplynutí 6 mesiacov rodina stráca nárok na jej vyplácanie, aj keď ukrajinská vláda si v uznesení ponechala možnosť jej vyplácanie predĺžiť, resp. obnoviť.

[6] UNHCR, THE UN REFUGEE AGENCY, „*The Cabinet of Ministers Resolution No 505 dated 1 October 2014 "On providing monthly targeted financial support to internally displaced persons from the temporarily occupied territory of Ukraine and anti-terrorist operation area to cover livelihood, including housing and utilities"* [online]. [cit. 2015-september-21]. Dostupné na internete: <http://unhcr.org.ua/attachments/article/1231/505amendmentsJuneE.doc>.

[7] Poberanie tejto dávky je obmedzené na obdobie 6 mesiacov, pričom z jej poberania sú vylúčené rodiny, ktorých jeden člen má vo vlastníctve nehnuteľnosť vhodnú na bývanie „mimo území dočasne okupovaných regiónov Ukrajiny a území antiteroristických operácií“, ako aj rodiny vlastniace 2 a viac automobilov a rodiny, ktorých aspoň jeden člen disponuje finančnými prostriedkami vo výške desaťnásobku životného minima (detailné podmienky v Uznesení č. 5 RADY MINISTROV UKRAJINY).

Na základe registrácie v novom mieste pobytu (ak sa IDP rozhodne registrovať) mal IDP v prvej polovici roka 2015 prístup najmä k týmto službám:

- príspevok na ubytovanie po dobu 6 mesiacov (tu je ďalšie poskytovanie príspevku závislé od rozhodnutia Rady ministrov Ukrajiny – možnosť predĺžiť platnosť a účinnosť Uznesenia č. 505 z 1.októbra 2015 v prípade doplnenia finančných zdrojov),
- zjednodušená procedúra prijatia a následné využívanie škôlok, základných, stredných a vysokých škôl,
- zdravotná starostlivosť,
- ďalšie sociálne zabezpečenie (starobný a invalidný dôchodok, materská dávka, atď.),
- volebné právo v mieste pobytu.

2. Projekt pomoci vysídleným rodinám realizovaný Congretatio Jesu a SPDDD Úsmev ako dar

Dve slovenské organizácie dlhodobo pôsobiace na Ukrajine a spolupracujúce na viacerých aktivitách zareagovali na potrebu pomoci vysídleným rodinám v Zakarpatskej oblasti Ukrajiny v spoločnom projekte - Congregatio Jesu a Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar.

2.1 Congregatio Jesu a Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar

Misia slovenskej provincie Congregatio Jesu (CJ) pôsobí na Ukrajine od 1991, rehoľný dom v Užhorode a Krízové centrum pre mladých prevádzkované CJ boli otvorené v roku 2007. Podľa Konštitúcie CJ „Táto spoločnosť bola predovšetkým založená na to, aby bránila a rozširovala vieru

a aby pomáhala ľuďom v kresťanskom živote a vo viere“. Sestry žijú a pôsobia v zmysle slov Ježiša Krista, „Ako mňa poslal Otec, tak aj ja posielam vás“ (Jn 20, 21).

Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar (ďalej „SPDDD ÚaD“ alebo „Spoločnosť“) je občianskym združením s vyše 30 ročnou tradíciou, v Zakarpatskej oblasti na Ukrajine pôsobí 14 rokov, pričom v ostatnom období sa ako konzultant zameriavala najmä na oblasť transformácie detských domovov internátneho typu na domovy rodinného typu. V súčasnosti je jej pôsobenie zamerané na podporu rodiny ako takej. Ako uvádza článok 2 Stanov SPDDD ÚaD, „Poslaním Spoločnosti je ochrana práv ohrozených detí, detí opustených a nachádzajúcich sa mimo rodiny v zmysle Deklarácie práv dieťaťa a Dohovoru o právach dieťaťa, schváleného Valným zhromaždením OSN dňa 20.11.1989 a všestranne orientovanými aktivitami napomáhať deťom, plnoletým fyzickým osobám, rodinám, skupinám a komunitám v Slovenskej republike i v iných krajinách, najmä strednej a východnej Európy, v ich plnohodnotnom, všestrannom psychickom i fyzickom rozvoji a pri vstupe do samostatného spoločenského života.“ Ďalej článok 2 uvádza: „Toto poslanie chce Spoločnosť napĺňať v zmysle svojho oficiálneho hesla: „Aby každé dieťa malo rodinu...“. „[8] Práve s cieľom udržať prirodzené prostredie rodín vysídlencov a zabrániť tak prípadnému rozpadu rodín, resp. vyňatiu detí do inštitucionálnej starostlivosti, rozhodla sa Spoločnosť reagovať na výzvu sestier z CJ pôsobiacich v Užhorode poskytnúť humanitárnu pomoc a podporu rodinám vysídlencov v Užhorode.

[8] SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR. *Stanovy Spoločnosti priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar* .[online]. [cit. 2015-september-21]. Dostupné na internete: <http://usmev.sk/images/docs/stanovy_ico/Stanovy_usmev.pdf >.

2.2 Pomoc poskytovaná Congregatio Jesu a SPDDD Úsmev ako dar

Poskytovanie pomoci vysídleným rodinám prinieslo prirodzené rozdelenie rolí subjektov v projekte, potrebu definovať adresátov poskytovanej pomoci, nutnosť riešiť otázky financovania a foriem poskytovanej pomoci ako aj potrebu komunikácie projektu s verejnosťou.

2.2.1 Role CJ a SPDDD Úsmev ako dar v projekte

Hoci v oboch prípadoch ide o slovenské subjekty, pričom jeden z nich je cirkevnou organizáciou a ten druhý občianskym združením (podľa civilného práva), obe organizácie pôsobia na Ukrajine a už dlhodobo spolupracujú na viacerých projektoch, čím sa z nich postupne stali prirodzení partneri so spoločnými skúsenosťami a cieľmi. V projekte pomoci vysídleným rodinám došlo k prirodzenému rozdeleniu rolí podľa nasledovného kľúča:

1. Congregatio Jesu:
    - kontakt s úradmi a inými subjektmi poskytujúcimi humanitárnu pomoc,
    - mapovanie situácie a počtu IDP,
    - konkrétne sprevádzanie rodín, duchovné sprevádzanie,
    - poskytovanie humanitárne pomoci a poradenstva.
2. SPDDD Úsmev ako dar:
    - komunikácia so súkromnými partnermi a inými subjektmi poskytujúcimi humanitárnu pomoc,
    - príprava, zabezpečovanie, podpora a realizácia celonárodnej online zbierky,
    - komunikácia s médiami na Slovensku a v zahraničí,
    - technické a finančné zázemie poskytovania pomoci.

2.2.2 Financovanie projektu

Na základe oslovenia sestrami CJ z komunity v Užhorode januári 2014 so žiadosťou o pomoc pri zabezpečení humanitárnej pomoci a zaslaného zoznamu najpotrebnejšieho materiálneho vybavenia, a na základe analýzy SPDDD Úsmev ako dar ohľadom pravidiel vývozu humanitárnej pomoci na Ukrajinu, sa partneri dohodli na realizovaní finančnej zbierky. Dôvod bol jednoduchý – výnos finančnej zbierky je po schválení príslušnými orgánmi (Ministerstvo vnútra SR a Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR) možné použiť aj v zahraničí, pričom nákupom konkrétnych tovarov alebo služieb na mieste poskytnutia pomoci je možné oveľa efektívnejšie zabezpečiť rozdielne potreby jednotlivých rodín ako v prípade dovozu materiálnej a potravinovej pomoci z domovskej krajiny (toto pravidlo individualizácie poskytovania humanitárnej pomoci je možné uplatniť pri relatívne malej skupine osôb, ktorým sa pomoc poskytuje). Navyše, až na výnimočné situácie, Zakarpatská oblasť Ukrajiny má zabezpečené štandardné zásobovanie potravinami a ďalšími potrebnými tovarmi. Výhodnosť finančnej zbierky využitej v tomto prípade nevylučuje potrebu potravinových a materiálnych zbierok realizovaných na Slovensku organizáciami, ktoré disponujú kapacitami na ich dovoz na Ukrajinu a distribúciu vysídleným rodinám.

Finančná celonárodná zbierka, ktorú v spolupráci s Nadáciou Pontis po odsúhlasení zodpovednými štátnymi orgánmi vyhlásila SPDDD Úsmev ako dar, prebieha online na portáli Dobrá krajina[9]. Úsmev ako dar na portáli pravidelne informuje svojich darcov o poskytovanej pomoci, potrebách vysídlených rodín a ďalších aktivitách projektu. V polovici septembra 2015

[9] NADÁCIA PONTIS. *Dobrá krajina . Susedská pomoc Ukrajine.*[online]. [cit. 2015-september-29] Dostupné na internete: < https://www.dobrakrajina.sk/sk/projekt/susedska-pomoc-ukrajine>.

prekročila vyzbieraná suma sumu 6.000 EUR. Tieto zdroje sú priebežne používané na financovanie humanitárnej pomoci a prevádzkovanie kuchynky s práčovňou (prenájom priestorov, energie, priebežné dopĺňanie vybavenia kuchynky).

2.2.3 Adresáti pomoci a ich sociálny status

Pomoc sa zamerala predovšetkým, avšak nie výlučne, na skupinu 30-35 rodín (počet sa neustále mení, niektoré rodiny migrujú ďalej, nové stále prichádzajú, niektoré sa vracajú do svojich domovov) žijúcich v Užhorode v Hoteli Intourist Zakarpatia. Sociálna situácia rodín je rozličná, najmä v závislosti od veku IDP (veľké množstvo seniorov a detí), vzdelania a pracovných zručností (to ovplyvňuje ich zamestnateľnosť), zloženia rodín (najťažšiu situáciu majú osamelé matky s deťmi, resp. viacdetné rodiny), zdravotného stavu členov rodiny (chronické choroby detí, nedostatočná výživa, resp. obmedzená zdravotná starostlivosť, obzvlášť komplikovaná je situácia zdravotne znevýhodnených seniorov). Výnimkou nie sú viacgeneračné a viacpočetné rodiny. Napriek odlišnostiam majú všetky rodiny jeden príbeh – boli nútené z hodiny na hodinu opustiť svoje domovy, priateľov, rodinu, prácu, zázemie, a často krát pod paľbou a v ohrození života utekať a tak sa pokúsiť zachrániť si svoje životy. Na cestu do Užhorodu, ktorá mnohokrát nebola priama (rodiny využívali napr. cestu cez Krym alebo Ruskú federáciu - často krát bola jedinou možnosťou len cesta na východ a až následne cez Rusko okľukou naspäť na západ Ukrajiny), keďže hranice území, na ktorých prebieha ozbrojený konflikt, sú mnohokrát uzavreté. Na cestu si zobrali len pár nevyhnutných vecí a použili na ňu posledné ušetrené peniaze. Ich rozhodnutie utiecť z domova je ich bývalými susedmi často vnímané ako politický akt (prejav nesúhlasu s prorusky orientovanými separatistami a separatistickými tendenciami) a dodnes znášajú ich urážky

a vyhrážky, čo ešte viac posilňuje presvedčenie vysídlených rodín, že sa do svojich domovov (ak nie sú zničené bombardovaním, resp. plienením) budú môcť vrátiť a bezpečne tam žiť. Všeobecne medzi IDP vládne presvedčenie, že najbližších 10-15 rokov ich návrat bude práve z dôvodu nevraživosti a aktuálneho politického rozdelenia nemožný. V hoteli žije zhruba 40 detí rôzneho veku (niektoré sa narodili už v Užhorode), z ktorých mnohé prežili týždne ukrývajúc sa v pivničných priestoroch svojich alebo cudzích domov - dnes spolu tvoria silnú komunitu, ktorá spolu trávi všetok voľný čas. Mnohé deti, ale aj ich rodičia a starí rodičia, boli postihnuté postraumatickým šokom. Všetky rodiny sú v dennom kontakte so svojimi príbuznými a priateľmi, ktorí zostali v postihnutých regiónoch, alebo rovnako ako oni utiekli, ale útočisko našli v iných oblastiach Ukrajiny (využívanie informačných a komunikačných technológiami na dennej báze je pre rodiny štandardom a nevyhnutnosťou). Všetci tak žijú v istom provizóriu, keďže ich útek de facto stále prebieha – síce už nie fyzicky, ale určite v ich mysliach - v spojení s blízkymi sústavne sledujú meniacu sa a vyhrotenú situáciu v životoch členov svojich rodín a nestabilnú situáciu v ich domovoch na východe Ukrajiny.

Podľa správy UNHCR zo 17. októbra 2014[10], väčšina IDP pokrýva svoje základné životné potreby z vlastných finančných zdrojov, resp. financií poskytovaných priateľmi, rodinou, občianskou spoločnosťou, ktoré sa míňajú, čo spôsobuje frustráciu a neistotu rodín. Potvrdzuje to aj skúsenosť sestier CJ a pracovníkov SPDDD Úsmev ako dar – väčšina rodín po úhrade nákladov na bývanie (6-mesačná podpora štátu) nedisponuje takmer žiadnymi prostriedkami na nákup potravín, drogérie, sezónneho oblečenia (väčšina utekala v lete s tým, že do jesene sa domov určite vrátia), potrieb pre

[10] Porov. UNHCR. *Profiling all needs assesment of Internally Displaced Persons (IDPs) 17 October 2014.*[online]. [cit. 2015- september-21] Dostupné na internete: <http://unhcr.org.ua/attachments/article/971/IDP.pdf >

detí, školských potrieb. V prípade, ak si ani jeden z dospelých členov rodiny nenájde zamestnanie, resp. dočasnú brigádu, rodina je úplne závislá od humanitárnej pomoci (poskytovaná UNHCR, domácou aj zahraničnými charitami, domácimi aj zahraničnými občianskymi organizáciami). Najzraniteľnejšie sú osamelé matky s deťmi, viacdetné rodiny, invalidi a seniori.

Podľa vyššie uvedenej správy, UNHCR odhaduje, že takmer 80% IDP žije na súkromí, kde im ubytovanie poskytli ich rodiny, priatelia alebo hostiteľské rodiny, resp. žijú v prenajatých bytoch. Zvyšok IDP žije v spoločných centrách (letné tábory, ozdravovne, hotely) prevádzkovaných verejnými alebo súkromnými organizáciami. Obe riešenia umožňujú prežitie a poskytujú bezpečie (na rozdiel od ich pôvodných domovov), avšak v blízkej budúcnosti bude nevyhnutné hľadať dlhodobé riešenie bývania pre tie rodiny, ktoré sa rozhodnú do svojich domovov nevrátiť. Mnohé rodiny už po uplynutí 6 mesiacov pobytu nemajú nárok na príspevok na bývanie poskytovaný štátom, čo z nich v prípade, že ich členovia nemajú zamestnanie, resp. nepoberajú dôchodok, materský príspevok alebo inú sociálnu dávku poskytovanú štátom, môže zo dňa na deň urobiť bezdomovcov.

2.2.4 Formy pomoci poskytovanej CJ a SPDDD Úsmev ako dar

Congregatio Jesu v spolupráci s SPDDD Úsmev ako dar a ďalšími spolupracujúcimi organizáciami (najmä charitami zo Slovenska a Českej republiky) zabezpečuje rodinám v Hoteli Zakarpatia a ďalším rodinám sústredeným v Užhorode a okolí predovšetkým potravinovú pomoc, nákup liekov, šatstva, drogérie, potrieb pre deti (sunar, plienky, detská kozmetika), školských potrieb, kuchynského vybavenia (varné kanvice, elektrické platničky na varenie, hrnce). Rodinám nie sú poskytované financie ale vždy

priama materiálna pomoc (na základe zistených potrieb). V Hoteli Zakarpatia sú dnes rodiny, ktoré boli pôvodne po príchode do Užhorodu regionálnou vládou umiestnené do hotela, ale pod vplyvom vonkajších faktorov sa pre nich toto dočasné riešenie bývania stalo dlhodobým. Ich izby sú dnes sústredené na 2-3 poschodiach, kde im bola v auguste 2015 po niekoľkomesačnom snažení CJ a Úsmev ako dar daná do užívania kuchynka s práčovňou. Zriadenie kuchynky bol síce dlhodobý proces, zároveň však po jeho realizácii a spustení posilnil dôveru rodín voči organizácii Úsmev ako dar ako dlhodobému partnerovi. Cieľom, ktorý sa podarilo naplniť, je umožnenie rodinám aspoň trochu sa priblížiť k „bežnému fungovaniu“ rodín – po dlhom čase tak rodiny mohli spolu jesť pri jednom stole, navariť si (aj z toho mála potravín, ktoré majú k dispozícii) kompletný obed, uskladniť si navarené jedlo v chladničke, vyprať si oblečenie v práčke a následne ho vyžehliť (niektoré rodiny tak nemohli urobiť takmer rok). Podarilo sa tiež dosiahnuť isté „samosprávne spravovanie“ kuchynky podľa pravidiel, ktoré si vytvorili samotné vysídlené rodiny (definovanie modelu fungovania bolo podmienkou vlastníka hotela, na ktorú naviazal súhlas s prenájmom priestorov na jej zriadenie). Keďže rodiny, mnoho krát viacgeneračné, alebo viacdetné, žijú už takmer rok v hotelových izbách zhruba na 12-15m2, s absolútnou absenciou súkromia a vízie dlhodobého riešenia, vytvorenie priestoru na varenie, pranie a aj stretávanie sa bolo vhodným krokom pre aspoň čiastočné zvýšenie kvality ich bývania. Ako už bolo spomenuté vyššie, kuchynka, ako aj poskytovaná humanitárna pomoc, je financovaná z výťažku verejnej zbierky.

2.2.5 Komunikácia s verejnosťou

Na podporu verejnej zbierky je nevyhnutná prezentácia témy vnútorných vysídlencov (v komunikácii voči verejnosti používa SPDDD

Úsmev ako dar pojem utečenci, resp. „utečenci vo vlastnej krajine“, čo verejnosti uľahčuje porozumenie situácie vysídlených rodín), čo bolo podporené zorganizovaním media tripov pre slovenské médiá (printové aj elektronické médiá), ktorých reportáže mali veľký ohlas u verejnosti, prejavený najmä ponukami na pomoc a spoluprácu a tiež generovaním príspevkov do vyhlásenej zbierky. Ešte dôležitejšie však bolo informovanie verejnosti o počtoch a situácii IDP na Ukrajine, ktorá je vážna a jej riešenie nie je možné bez zahraničnej pomoci. Komunikácia tejto témy bola podporená vytvorením niekoľkých sérií fotografií zrealizovaných slovenskými aj zahraničnými fotografmi, ktoré sú priebežne prezentované a zverejňované spolu s reportážami v slovenských médiách. Intenzívna kampaň a komunikácia voči verejnosti by nebola možná ani úspešná bez spolupráce s profesionálnou PR agentúrou spolupracujúcou s SPDDD Úsmev ako dar. S cieľom zabezpečiť dlhodobé financovanie humanitárnej pomoci a prevádzkovanie kuchynky je zbierka naďalej komunikovaná a propagovaná v slovenských médiách (s cieľom jej rozšírenia na zahraničie).

3. Perspektíva vysídlených rodín v Zakarpatskej oblasti

Dlhodobé riešenie situácie vysídlených rodín je veľkou výzvou pre najbližšie desaťročie. Mnohé rodiny sa do svojich domovov vrátiť nechcú a pokúšajú sa, aj keď nateraz v provizórnych podmienkach, usadiť v Zakarpatskej oblasti. Ďalšie rodiny čakajú na upokojenie situácie vo východných oblastiach Ukrajiny a v prípade stabilizácie bezpečnostnej situácie na návrat do svojich domovov (nie nevyhnutne do svojich domov a bytov, keďže mnohé boli medzičasom zničené bombardovaním alebo plienením), pričom negatívny vývoj situácie môže toto ich rozhodnutie, resp. túžbu, kedykoľvek zmeniť. Niektoré rodiny, najmä ak majú príbuzných v krajinách EÚ a v ich pôvodných domovoch nenechali príbuzných, alebo

majetok, uvažujú o usídlení sa v zahraničí. Ďalšie rodiny, najmä osamelé mamy s deťmi, sa pokúšajú prežiť každý deň bez konkrétneho dlhodobého plánu, uvedomujúc si svoju zraniteľnosť a istú „neriešiteľnosť“ svojej situácie. Najmä manželské páry v seniorskom veku si len veľmi ťažko vedia predstaviť, že by sa domov nevrátili. Väčšina rodín však vkladá všetky svoje sily do prežitia daného dňa, zabezpečenia základných potrieb a vytvorenia aspoň čiastočného pocitu „normálnosti“. V kontexte niekoľkonásobného zvýšenia cien energií na Ukrajine v apríli 2015 bude nesmiernou výzvou pre všetkých Ukrajincov zvládnutie zimných mesiacov, najmä výdavkov na vykurovanie a dodávku teplej vody. V krajine, kde sa pohybuje minimálna mzda zhruba na úrovni 40 EUR, je bežný život Ukrajincov, najmä tých starších a chudobnejších, skutočným bojom o prežitie. Bytová otázka vysídlených rodín a ich plná integrácia do regiónov, kde sa usídlili, si bude vyžadovať komplexný prístup a politiku štátu, ako aj pomoc medzinárodných organizácií, domácich a zahraničných charít, cirkví, občianskych združení, firiem a individuálnych darcov. Na Ukrajine, kde zo 45 miliónov obyvateľov boli viac ako 3% z nich nútených opustiť svoje domovy, ide o významnú migračnú vlnu, ktorá pravdepodobne nebude „vstrebaná“ okolím prirodzene bez pomoci a zásahu štátu.

Sestry z Congregatio Jesu pôsobiace v Užhorode, ako aj SPDDD Úsmev ako dar, sa aktuálne snažia, aj v komunikácii s miestnymi úradmi, hľadať dlhodobejšie riešenie bývania najmä pre tých najzraniteľnejších – osamelé matky s deťmi, viacdetné rodiny, osamelé osoby a seniorov, ktorým posledný rok poskytujú svoju pomoc a asistenciu. Ako riešenie sa ukazuje získanie priestorovo vyhovujúcej nehnuteľnosti vo vlastníctve štátu, cirkvi alebo charitatívnej či neziskovej organizácie, kde by po nevyhnutných investíciách našli tieto rodiny svoj, pravdepodobne opäť len dočasný, ale v každom prípade vhodnejší a dlhodobejší, domov.

Projekt pomoci vysídleným rodinám v Zakarpatskej oblasti je „kvapkou v mori“, ktorou sa rehoľné sestry a pracovníci občianskeho združenia snažia reagovať na výzvu pápeža Františka vyjsť na periférium a byť k dispozícii núdznym, chudobným a zraneným, a aj prezentovaním príbehov vysídlených rodín napomôcť zmene väčšinových negatívnych postojov spoločnosti k utečencom a všetkým tým, ktorí pod tlakom okolností nemôžu žiť vo svojich domovoch. Na základe skúseností z rokov spolupráce týchto subjektov je zrejmé, že sa model spolupráce Cirkvi a občianskej spoločnosti (reprezentovanej rehoľnou spoločnosťou a občianskym združením) osvedčil a je aplikovateľný a efektívny pri rôznych udalostiach a potrebách ako forma organizovania pomoci nie len pre zahraničie, ale aj v domácich podmienkach.

BIBLIOGRAFIA

CZINKOTAI, R.M.. *Praktická sociálna práca s utečencami. Prístup cez ľudské práva. Učebnica pre študentov vyššieho vzdelávania.* Budapešť: Menedék – Maďarské združenie pre migrantov, 2006. 235s. ISBN 963 06 0862 6.

internetové zdroje:

CONGREGATIO JESU. *Naša služba.* [online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: http://www.congregatiojesu.com/nasa-cinnost/ .

INTERNAL DISPLACEMENT MONITORING CENTRE. *Ukraine IDP Figures Analysis* [online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: http://www.internal-displacement.org/europe-the-caucasus-and-central-asia/ukraine/figures-analysis

NADÁCIA PONTIS. *Dobrá krajina.Susedská pomoc Ukrajine*. [online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: https://www.dobrakrajina.sk/sk/projekt/susedska-pomoc-ukrajine .

SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR. *Stanovy Spoločnosti priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar* .[online], [cit. 2015- september-21] Dostupné na internete: http://usmev.sk/images/docs/stanovy_ico/Stanovy_usmev.pdf

UNHCR, THE UN REFUGEE AGENCY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE. *Dohovor o právnom postavení utečencov.* [online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/zdroje/dohovory/dohovor-o-pravnom-postaveni-utecencov.html .

UNHCR, THE UN REFUGEE AGENCY. *Internal Displacement Statistics in Ukraine* [online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: http://unhcr.org.ua//images/gallery/IDP_Map/ukr_IDPs_A4L_14.08.2015.jpg

UNHCR, Profiling all needs assesment of Internally Displaced Persons (IDPs) 17 October 2014. [online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: http://unhcr.org.ua/attachments/article/971/IDP.pdf

UNHCR, THE UN REFUGEE AGENCY. „*The Cabinet of Ministers Resolution No 505 dated 1 October 2014 "On providing monthly targeted financial support to internally displaced persons from the temporarily occupied territory of Ukraine and anti-terrorist operation area to cover livelihood, including housing and utilities"* [online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: http://unhcr.org.ua/attachments/article/1231/505amendmentsJuneE.doc

AUTOR

Sr. Marietta Renáta Nagyová

Congregatio Jesu, slovenská provincia

Komunita Congregatio Jesu v Užhorode, vul. Volodimirska, Užhorod, Ukrajina

mariettancj@gmail.com

JUDr. Alena Vachnová

Teologická fakulta v Košiciach, Katolícka univerzita v Ružomberku

Hlavná 89, 041 21 Košice

alena.vachnova@gmail.com

NÚDZA V ŽIVOTE OSAMELÝCH MATIEK A ICH SPREVÁDZANIE V OZ MAJÁK NÁDEJE

NECESSITY OF LONELY MOTHERS IN THEIR LIFES AND THEIR ACCOMPANIMENT IN CIVIL CORPORATION MAJÁK NÁDEJE

Soňa Vancáková

Abstrakt: V súčasnej dobe sa zväčšuje počet rodín, ktoré tvoria osamelé matky s deťmi. Patria k nim hlavne slobodné matky, ženy po rozvode a vdovy s nezaopatrenými deťmi. Osamelé matky s deťmi sa nachádzajú v ťažkej životnej situácií a často krát potrebujú pomoc „z vonku“, aby dokázali zabezpečiť fungovanie svojej rodiny. Príspevok hovorí o krízovej situácií osamelých matiek, ktorým sa venuje OZ Maják nádeje a zároveň charakterizuje ťažkosti, s ktorými sa v živote stretávajú. Ponúka aj konkrétne východisko a pomoc týmto osamelým matkám a to možnosťou zapojiť sa do pravidelnej pracovnej terapie.

Kľúčové slová: *Krízová situácia. Núdza. Osamelá matka. Pomoc. Problémy.*

Abstract: Nowdays the number of families without fathers is rising. There belong not-married mothers, divorced women and widows with children. Lonely mothers with children are in a bad life situation and they often need help "from the outside" to ensure their families. The segment talks about a civil corporation Maják nádeje which helps to lonely mothers in crises. This corporation also characterize problems which mothers are going through. It offers concrete resource and help to these lonely mothers by an opportunity to work in regular work therapy.

Keywords: *Crises situation. Help. Lonely mothers. Necessity. Problems.*

Úvod

Rodina v súčasnej dobe sa nachádza v kríze. V našej spoločnosti je stále viac dysfunkčných, mnoho problémových a neúplných rodín. V neúplnej rodine je dieťa ochudobnené o skúsenosť života s matkou aj otcom, chýba mu model druhého pohlavia. Existuje viac typov neúplných rodín, ktoré sa navzájom odlišujú príčinami absencie druhého rodiča. Patria k nim rodiny slobodných matiek, vdovské rodiny, rozvedené rodiny, jednorodičovské rodiny s osvojeným dieťaťom a rodiny otca s dieťaťom bez sobáša.[1]

Napriek technickému pokroku rozdiel medzi bohatými a chudobnými narastá a mnohé rodiny sa ocitajú v chudobe. Združenie Maják nádeje vzniklo práve kvôli pomoci rodinám – ktoré sa nie vlastnou vinou ocitli v stave núdze. Chce sprevádzať členov týchto rodín a podať im pomocnú ruku v čase, keď nevládzu ísť sami a nemajú dostatok zdrojov na prekonanie ťažkej životnej situácie.

1. Charakteristika krízovej situácie osamelej matky

Osamelá matka musí niesť ťažobu každodenných problémov, ktoré prináša rodičovstvo: zdravotné problémy detí, problémy vo výchove, pomoc v štúdiu, každodennú starostlivosť a zvyčajne výrazné zníženie životnej úrovne.[2] Osamelá matka je zodpovedná za všetko, čo sa deje s deťmi a väčšinu času je v „službe“.[3]

Hlavnými príčinami vzniku rodín osamelých matiek je rozvod, separácia, smrť manžela a narodenie dieťaťa mimo manželstva. Dôvody

[1] Porov. GABURA, J. *Teória rodiny a proces práce s rodinou.* Bratislava : IRIS, 2012, s. 135.
[2] Porov. MATYJAS, B. *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska.* Warszawa : ZAK, 2008, s. 224.
[3] Porov. WALLERSTEIN, J. – BLAKESLEE. S. *Rozwod, a co z dziecmi? Jak uchronic wlasne dzieci przed negatywnymi skutkami rozwodu.* Poznaň : Zysk i S-ka, 2005, s. 207.

samotného materstva boli iné v minulosti a iné sú dnes. Zmenila sa príčina vzniku rodín osamelých matiek. Niekedy ňou bola smrť manžela, v 60. rokoch bol príčinou rozvod a v súčasnosti je hlavnou príčinou narodenie detí mimo manželstva. Niektorí odborníci sú toho názoru, že za stav týchto vecí zodpovedá štát. Jeho úlohou je postarať sa o osamelé matky a poskytnúť im náležitú pomoc. Ak je však pomoc štátu v tejto oblasti nedostatočná vytvára chudobu osamelých matiek.[4]

Krízová situácia osamelej matky je spôsobená mnohými činiteľmi. Zvyčajne je to kombinácia viacerých objektívnych príčin. Za kľúčovú príčinu nepriaznivého stavu mnohých osamelých matiek považujeme prostredie, v ktorom prežili svoje detstvo. Časť z nich vyrastala v detskom domove, alebo bez rodičov s najbližšími príbuznými. Ďalšie osamelé matky vyrastali síce v úplných rodinách, ale v každej z nich existovali závažné problémy – alkoholizmus otca, násilie v rodine, agresivita. Absencia pozitívnych rodinných vzorov predznamenala problémy, ktoré osamelé matky v núdzi zažívajú v dospelosti. Z rôznych dôvodov ich partnerské vzťahy stroskotali. Vyššie spomenuté málo podnetné rodinné prostredie osamelých matiek je často príčinou ich nízkej úrovne vzdelania.

2. Ťažkosti osamelej matky

Mnohé osamelé matky sa nachádzajú v ťažkých životných situáciách. Na ich situáciu majú vplyv hlavne absencia druhého živiteľa a nízky príjem, ktorý nevystačí na uspokojenie základných potrieb rodiny. Osamelé matky sú často izolované, unikajú zo vzťahov so známymi, keď sa cítia nepochopené. Problémom týchto matiek je často práca na zmeny a skutočnosť, že dieťa v tom čase ostáva bez dozoru. Situácia, v akej sa osamelá matka nachádza,

[4] Porov. SZLENDAK, T. *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróznicowanie.* Warszawa : PWN, 2011, s. 476.

pôsobí negatívne aj na jej psychické zdravie. Pridáva sa k tomu deprivácia pocitu bezpečia a stability, ale aj spôsob výživy. Deti majú často jednostrannú a monotónnu stravu, nemajú dostatok vitamínov a bielkovín.[5]

Problémy v partnerských a rodinných vzťahoch

Problémy v partnerských vzťahoch často nekončia rozvodom, ale pretrvávajú ešte dlhé roky a prinášajú do rodiny osamelej matky množstvo problémov, hlavne čo sa týka výchovy detí. Stresové situácie matiek súvisia aj s neustálym riešením konfliktov s bývalým manželom,[6] ktorý používa vlastné deti ako zbraň proti matke. Ak partneri nie sú schopní riešiť vzniknuté konfliktné situácie, ak potláčajú hnev a zranenia, alebo ich riešia nevhodným spôsobom, má to škodlivý vplyv na ich vzťah.[7]

Negatívny vplyv niektorých otcov na deti prináša svoju daň v podobe psychických problémov, ktoré sa vlečú s deťmi celý život. Dlhodobé vyostrené partnerské vzťahy, život v strese a skúsenosť s domácim násilím sa odrážajú aj na životoch samotných matiek. Partnerské problémy v mnohých rodinách nekončia len hádkami, ale majú zásadný vplyv na zmenu životnej situácie matky a detí. Niektoré matky sa ocitajú s deťmi doslova na ulici. Hľadanie východiska je náročné o to viac, ak matka nemá rodinu, ku ktorej by mohla odísť. Život v neustálej neistote a napätí sa podpisuje pod zdravie osamelých matiek, aj ich detí.

Finančné problémy

Mnohé rodiny sa nachádzajú v stave neistoty, ktorá je odrazom spoločenských zmien. Zároveň sa však ocitajú v stavoch núdze, ktorá rodinu

[5] Porov. WOLIŃSKA, M. Problemy psychospołeczne w rodzinch samotnych matek. In *Wvbrane obszary dysfunkczjonalnosci rodziny*. Krasnystaw : POLIANNA, 2010.
[6] Porov. LANDWÓJTOWICZ, P. *Samotne macierzynstwo*. Opole : Wydawnictwo Wydzialu Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2004, s. 109.
[7] Porov. ŠUĽOVÁ, M. *Program Pro Family. Sanačný program pre rodiny*. Ružomberok : VERBUM, 2014, s. 63.

vytláča na okraj spoločnosti.[8] Žena – matka je závislá na pomoci muža a pokiaľ sa stará o malé deti, nie je ekonomicky sebestačná.[9] V prípade osamelej matky je situácia o to náročnejšia. Zabezpečiť všetky materiálne potreby rodiny iba z jedného príjmu je veľmi náročné.

Osamelé matky v núdzi neustále riešia otázku, kde nájsť peniaze na najnutnejšie potreby. Mohli by sme povedať, že je to neustály boj o prežitie. Základným problémom je **nízky príjem**, ktorý tvorí buď dávka v hmotnej núdzi, alebo materský príspevok, ak sa matka stará o dieťa do troch rokov. V prípade, že má matka viac detí, jej príjem z materského príspevku nepostačuje na pokrytie základných potrieb. Rodina v hmotnej núdzi[10] žije úplne ináč, ako rodina, ktorá nemá finančné problémy. Všetko sa prepočítava na zabezpečenie základných potrieb, ako je strava a zaplatenie nájomného.[11] V mnohých prípadoch osamelé matky nevystačia s ich nízkym príjmom.

Priemerný mesačný príjem rodiny je dôležitým ukazovateľom pre potreby združenia Maják nádeje, ako aj pre všetky organizácie, ktoré pomáhajú rodinám v núdzi. Z príjmu rodiny je zrejmé, či je rodina v hmotnej núdzi, či sa nachádza v sociálnej núdzi, alebo príjem dostatočne pokrýva náklady potrebné pre celkový rozvoj všetkých jej členov (strava, oblečenie, bývanie, zdravotné a cestovné náklady, kultúrny život a rozvoj talentov). Z Tabuľky 1 je zrejmé, že všetky rodiny, ktoré združenie požiadali o pomoc

---

[8] Porov. VANCÁKOVÁ, S. Kríza rodiny súčasnej doby na pozadí globalizácie.In*Globalizácia v kultúre - kultúra v globalizácií a literárna tvorba bl. Sáry Salkaházi*. Košice : Michal Vaško,2013, s. 109.

[9] Porov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhajíci profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha : Portál, 1999, s. 350.

[10] **Hmotná núdza** je stav, keď príjem členov domácnosti nedosahuje sumy životného minima a členovia domácnosti si nevedia, alebo nemôžu prácou, výkonom vlastníckeho práva alebo iného práva k majetku zabezpečiť alebo zvýšiť príjem. Základné životné podmienky sú jedno teplé jedlo denne, nevyhnutné ošatenie a prístrešie. Porov. *Zákon č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov.*

[11] Porov. VANCÁKOVÁ, S. OZ Maják nádeje a konkrétna pomoc rodinám v hmotnej a sociálnej núdzi. In *Lidská práva v promenách času - „Chudoba a sociální vyloučení“*. České Budějovice : 2013, s. 118.

boli v núdzovej situácii. Celkový príjem rodín je v tabuľke rozdelený podľa počtu členov v domácnosti. Alarmujúca situácia je u rodín, ktoré mali 2 až 6 členov a ich príjem v čase prieskumu (z rozličných dôvodov) siahal maximálne do výšky 100 Eur. Až 58,5 % rodín s tromi členmi (osamelá matka a dve deti) nedosahovalo celkový príjem 100 Eur.

Tabuľka 1 *Priemerný mesačný príjem rodiny*[12]

Príjem rodiny (€)	**Do 99**		**100-199**		**200-299**		**300-399**		**400-499**		**500-599**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
2 členná	1	8,3	7	35	11	23,4	2	11,1	3	17,6	2	66,7
3 členná	7	58,5	5	25	19	40,4	5	27,7	4	23,7	0	0
4 členná	2	16,6	7	35	9	19,1	3	16,9	3	17,6	1	0
5 členná	1	8,3	0	0	4	8,4	2	11,1	4	23,7	0	0
6 členná	1	8,3	0	0	2	44,2	2	11,1	1	5,8	1	33,3
7 členná	0	0	0	0	2	4,2	1	5,5	0	0	0	0
8 členná	0	0	0	0	0	0	1	5,5	1	5,8	0	0
9 členná	0	0	0	0	0	0	2	11,1	1	5,8	0	0
10 členná	0	0	1	5	0	0	0	0	0	0	0	0

Dlhodobý stres z neschopnosti pokryť všetky základné životné potreby pre svoje deti, je dôvodom veľkého psychického vypätia pre osamelé matky. Ak si uvedomíme, že osamelá matka je jediný živiteľ rodiny, často sa stará o viac detí a žije zo životného minima (ktoré je na Slovensku žiaľ nastavené veľmi nízko), musí nám byť jasné, že základné životné potreby nebudú mať uspokojené ona, ani jej deti. Ak sa rozhodne zaplatiť nájomné, často jej neostane na stravu a ostatné výdavky. Pridáva sa k tomu **neschopnosť matky zabezpečiť vzdelávaniepre svoje deti**. Deti z chudobných rodín nemajú také možnosti ako deti z rodín dobre

[12]Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi.*Czestochowa : Wydawnictwo „Edukator“, 2014, s. 109.

situovaných, napríklad zúčastňovať sa zaujímavých mimoškolských aktivít, rôznych foriem kultúry, športu a oddychu.[13]

Chudoba

Napriek tomu, že žijeme vo vyspelej spoločnosti, niektoré osamelé matky zažívajú situácie, keď im financie nevystačia a spolu s deťmi zažívajú hlad. Najčastejšie výskumy dotýkajúce sa chudoby hovoria o ekonomickej chudobe, ktorá je hlavným činiteľom fungovania rodiny a cez ňu tiež úlohy vychovávať deti.[14] Z výpovedí niektorých osamelých matiek v núdzi sa ukázalo, že sú zvyknuté na situácie, keď musia vyžiť z minima a tak si aj nastavili latku. Žijú zo dňa na deň.[15] Pre chudobných je ich chudoba stavom mnohonásobnej deprivácie (psychickej, fyzickej a sociálnej). Je sprevádzaná nielen nízkymi príjmami, ale je často spojená s nízkym vzdelaním a obmedzenou kompetenciou spravovať tieto príjmy.[16]

Veľkým problémom, s ktorým sa osamelé matky stretávajú je problém s dlhmi, exekúciami a **zanedbávanie výživného** zo strany otcov. Osamelé matky tiež poukazujú na ťaživú finančnú situáciu a dlhodobé riešenie otázky výživného. Otcovia detí často striedajú bydlisko, niekedy odchádzajú za hranice, aby sa vyhli vyživovacej povinnosti. Napriek tomu, že štát poskytuje náhradné výživné, súdy postupujú veľmi pomaly a niekedy sa ťahajú celé roky. Neprekvapí, že v takejto situácii sa kladie len minimálny, alebo žiadny dôraz na vzdelanie dieťaťa a zdravotnú starostlivosť. Tým sa vytvára predpoklad na pokračovanie takejto situácie aj vtedy, keď deti týchto osamelých matiek dospejú. Je to akoby začarovaný kruh, z ktorého je len

[13] Porovv. ROWICKA, A. Źródła osamotnienia dziecięciego we spółczeznej rodzinie. In *Wybrane obszary disfunkczjonalnosci rodziny*. Krasnystaw : POLIANNA, 2010, s. 148.
[14] Porov. MATYJAS, B. *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska.* Warszawa : ZAK, 2008, s. 171.
[15] Porov. KUBICKA, H. *Bezdomność rodzin samotnych matek. Społeczno – wychowawcze aspekty zjawiska.* Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2005, s. 92.
[16] Porov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce.* Praha : Portál, 2013, s. 334.

veľmi ťažké vystúpiť. Sociálna situácia osamelej matky do značnej miery determinuje budúce možnosti uplatnenia jej detí.

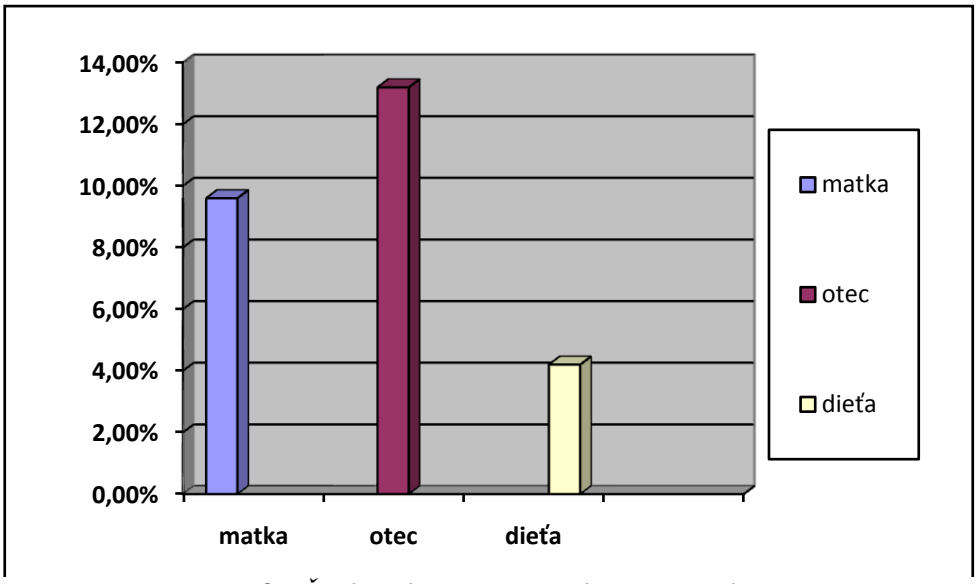
Zdravotné problémy

Problémy a ťažkosti osamelých matiek vyzerajú ako snehová guľa, ktorá sa stále viac zväčšuje. Nedostatok finančných prostriedkov prináša so sebou nielen stály boj o prežitie, ale aj dlhotrvajúci stres, ktorý sa často odrazí na zdraví matiek. Nie je výnimočnou situáciu, že osamelé matky nemajú financie na ošetrenie u zubára, alebo na zaplatenie liekov pre seba, alebo pre svoje deti. Trvalý stres z nedostatku financií, neschopnosť zabezpečiť zdravotnú starostlivosť pre matku a deti, je často zdrojom vzniku ťažkých chorôb, ale aj psychických problémov pre osamelé matky. Potlačované a nevyriešené konflikty môžu vyústiť do zdravotných problémov v oblasti fyzického a psychického zdravia (rakovina, depresia, úzkosť a pod.).[17] Tabuľka 2 poukazuje na situáciu matiek v OZ Maják nádeje, kde v čase prieskumu malo ťažké zdravotné postihnutie až 9,6% matiek a 4,2% detí. Vážne zdravotné problémy znemožňujú osamelým matkám zamestnať sa a ich životná situácia je veľmi sťažená.

Tabuľka 2 *Ťažké zdravotné postihnutie (ŤZP) v rodine*[18]

ŤZP v rodine	**matka**		**dieťa**	
	N	**%**	**N**	**%**
	11	9,6	13	4,2

[17] Porov. ŠUĽOVÁ, M. *Program Pro Family. Sanačný program pre rodiny*. Ružomberok : VERBUM, 2014, s. 64.
[18] Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi.*Czestochowa : Wydawnictwo „Edukator“, 2014, s. 108.

Graf 1 *Ťažké zdravotné postihnutie v rodine*

Situácia, v ktorej sa ocitajú osamelé matky sa často aj napriek veľkému úsiliu matiek mení veľmi pomaly, dokonca sa niekedy zdá, že nádej na lepší život je v nedohľadne. Matky často prepadajú skepse, rezignujú a nevidia žiadne východisko zo svojej ťaživej situácie. Na rodinu osamelej matky spadá ťažoba všetkých problémov. Uvedomenie si vlastnej bezmocnosti, absencia materiálnych potrieb sú dôvodom vzniku depresií.[19]Ak prihliadneme na to, že osamelá matka často nemá blízku rodinu, ktorá by jej bola oporou, ak pripočítame existenciu samoty, v akej sa matka nachádza, potom sa môžeme sčasti dotknúť bolesti, s akou sa osamelá matka v danej situácii stretáva.

Mnohé osamelé matky sú však ťažkými životnými situáciami akoby zocelené. Situácie, v ktorých sa nachádzajú sú často krajné a matky zbierajú všetky sily, aby ich zvládli. Dôležitým hnacím motorom pre zvládanie

[19] Porov. MATYJAS, B. *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska.* Warszawa : ZAK, 2008, s. 223.

krízových situácii sú deti, o ktoré sa starajú. Potvrdzujú to aj výskumy Kornaszewskej, v ktorých sa ukázalo, že ženy aj v tých najťažších životných situáciách dokážu zmobilizovať svoje sily, aby krízu zvládli. Naproti tomu v tých istých situáciách muži upadajú do depresií, cítia sa bezradnými a pravdepodobne odtiaľ pramení aj vznik mužských závislostí.[20]

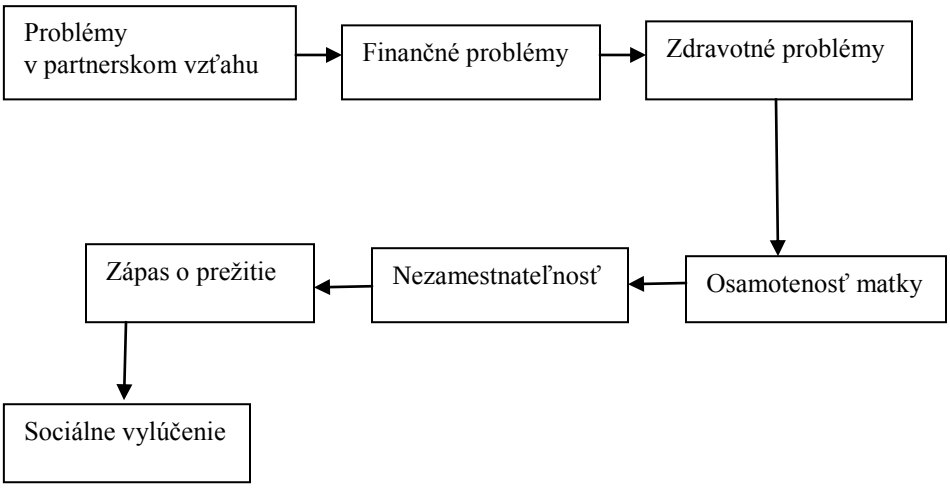
Osamotenosť

Núdza, s ktorou sa osamelé matky stretávajú neznamená len nedostatok finančných prostriedkov. Núdza je oveľa širší pojem. Zahŕňa v sebe neistotu rodín, ich sociálnu osamotenosť, často aj vylúčenie na okraj spoločnosti. Byť v núdzi znamená aj pocit bezmocnosti, neužitočnosti a neprítomnosť blízkych.[21] K ťažkostiam, ktoré charakterizujú životnú situáciu osamelých matiek patrí aj samota. Nedostatok finančných prostriedkov vylučuje matky a ich deti často na okraj spoločnosti. Dochádza k strate sociálnych kontaktov a následnej uzavretosti pred vonkajším svetom.

Z prieskumu, ktorý bol realizovaný v OZ Maják nádeje[22] sme vytvorili nasledujúcu schému, ktorá prehľadne zobrazuje ťažkosti, s akými sa stretávajú mnohé osamelé matky v núdzi. Zároveň zobrazuje nadväznosť jednotlivých problémov, ktoré v konečnom dôsledku môžu viesť až k sociálnemu vylúčeniu celej rodiny.

[20] Porov. KORNASZEWSKA – POLAK, M. Różnice wemocjonalnościkobiet i mężczyzn a style radzenia sobie ze stresem.In *Family forum. Problemy współczesnej Rodziny*, 2012, roč. 2, č. 2, s. 163.
[21] Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Ako (ne)pomáhať núdznym*. In SOCIOTERAPIA, 2014, roč. 4, č. 2, s. 8.
[22] Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi.*Czestochowa : Wydawnictwo „Edukator“, 2014, s. 108.

***Schéma 1** Ťažkosti osamelej matky (vlastné spracovanie)*

Nezamestnanosť

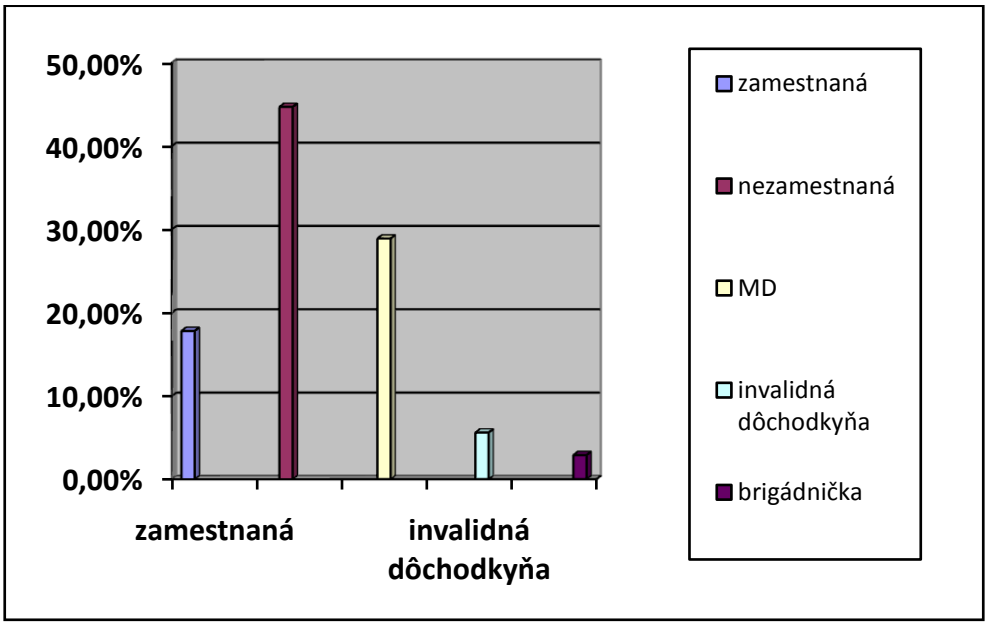
Ak osamelá matka nemá trvalé zamestnanie, je oveľa náročnejšie postarať sa o potreby rodiny. Dlhodobá nezamestnanosť so sebou prináša zníženie materiálneho štandardu nielen samotnej matky, ale aj celej rodiny. Z toho dôvodu prináša ekonomické, sociálne, psychologické a zdravotné dôsledky.[23]

Okrem finančnej tiesne nezamestnanosť prináša celý rad ďalších problémov – pocity krivdy, frustrácie, spoločenskej izolácie, zhoršenie zdravotného stavu matky,[24] stres, devastáciu sebaúcty, stigmu, narušenie rodinných vzťahov, aj vzťahov s okolím.[25] Prieskum uskutočnený v roku 2014 v OZ Maják nádeje (pozri Tabuľku 3) potvrdzuje ťažkú situáciu osamelých matiek, kde až 44,7 % matiek je nezamestnaných (zamestnaných je len 17,8 %).

[23] Porov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce.* Praha : Portál, 2013, s. 332.
[24] Porov. ZBROSZCZYK, D. Bezrobocie jako jeden z czynników powodujących marginalizację współczeznej rodziny. In *Wvbrane obszary dysfunkczjonalnosci rodziny*. Krasnystaw : POLIANNA, 2010, s. 250.
[25] Porov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce.* Praha : Portál, 2013, s. 332.

Tabuľka 3 *Zamestnanie osamelých matiek*[26]

Zamestnanie	Zamestnaná		Nezamestnaná		Materská dovolenka		Invalidný dôchodca		Brigádnik	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ženy	19	17,8	48	44,7	31	28,9	6	5,6	3	2,9

Graf 2 *Zamestnanie osamelých matiek*

Pod vplyvom nejasnej budúcnosti dochádza k strate životnej perspektívy. V niektorých prípadoch dochádza k zníženiu aktivity nezamestnanej osoby a rezignácii na danú situáciu. Táto reakcia je častá u ľudí s viacerými negatívnymi skúsenosťami a s nízkym vzdelaním.[27] Tabuľka 4 poukazuje na najvyššie dosiahnuté vzdelanie matiek, ktoré sú v OZ Maják nádeje. Prieskum uskutočnený v roku 2014 v OZ Maják nádeje poukázal na to, že väčšina osamelých matiek v núdzi má ukončené stredné odborné

[26] Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi.*Czestochowa : Wydawnictwo „Edukator“, 2014, s. 102.
[27] Porov. TOPOLIOVÁ, J. Dopad nezamestnanosti na jednotlivca. In *Nové aspekty v sociálnej práci II.* Spišské Podhradie : VERBUM , 2010, s. 415.

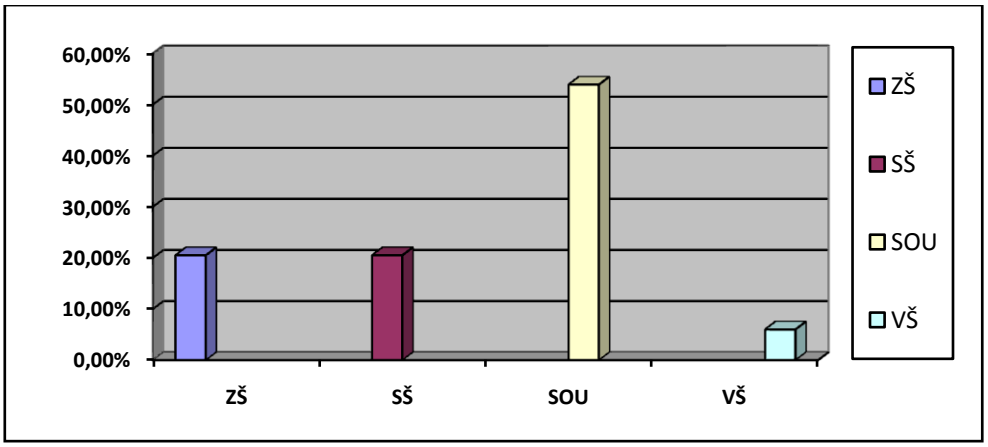
učilištia (53,9%) a ostatné osamelé matky majú ukončené stredné školy (20,5%) alebo len základné vzdelanie (20,5%).[28] Táto skutočnosť ich veľmi obmedzuje v možnostiach nájsť si trvalé zamestnanie. Aj keď sa im naskytnú možnosti pracovať, len vo výnimočných prípadoch si dokážu zamestnanie aj udržať. Nájdenie zamestnania je však podmienené nielen výškou vzdelania, ale aj životnými podmienkami, v akých sa osamelé matky nachádzajú. Veľkú úlohu tu zohráva fakt, že sú na výchovu svojich detí samé a nemôžu pracovať vo večerných hodinách kvôli starostlivosti o deti.

OZ Maják nádeje sa snaží pomáhať rodinám v núdzi a ich členom aj v oblasti vzdelávania. Škola je hneď po rodine najdôležitejším socializačným činiteľom. Učí, že každý z nás môže nejakým spôsobom ovplyvniť svoju budúcnosť. Dôležité je dosiahnuť určitý stupeň vzdelania, ktorý ľuďom umožní žiť menej zo dňa na deň a viac svoj život plánovať.[29]

Tabuľka 4 *Najvyššie dosiahnuté vzdelanie matiek*[30]

Vzdelanie rodičov	**ZŠ**		**SŠ**		**SOU**		**VŠ**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
ženy	21	20,5	21	20,5	55	53,9	5	5,1

[28] Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi.*Czestochowa : Wydawnictwo „Edukator“, 2014, s. 71.
[29] Porov. KNAPÍK, J. Výchova k solidarite ako podmienka rozvoja ľudskej spoločnosti v nových učebných osnovách náboženskej výchovy. In *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate.* Prešov : VMV, 2009, s. 178.
[30] Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi,* s. 102.

***Graf* 3** *Najvyššie dosiahnuté vzdelanie matiek*

3. Pozitívny vplyv pracovnej terapie

Osamelým matkám a viacdetným rodinám v núdzi pomáhame v OZ Maják nádeje rôznymi spôsobmi. Jeden z najúčinnejších je zapojenie rodín do pracovnej terapie, konkrétne do tvorivých dielní, ktoré prebiehajú každý týždeň pod vedením skúsených lektoriek – dobrovoľníčok. Podmienkou k získaniu pomoci od združenia je totiž aktívna spolupráca rodiny. Každá rodina je špecifická a vytvárame jej priestor na zapojenie sa do tvorivých dielní podľa jej možností a schopností. Ak matka pracuje a nemôže sa dielní zúčastňovať, vyrába predmety doma (šije na stroji, vyrába náhrdelníky, ružence, vystrihuje látky a pod.) Naša skúsenosť ukazuje, že matky a ich dospievajúce dcéry chodia na tvorivé dielne veľmi rady. Okrem zmysluplného využitia voľného času, získavania nových zručností a zvyšovania sebauvedomenia osamelé matky na tvorivých dielňach nachádzajú nové priateľstvá a zažívajú atmosféru prijatia.

Okrem tvorivých dielní sa naši klienti (dlhodobo nezamestnaní) zúčastňujú pracovnej terapie v sklenníkoch Oázy – nádej pre nový život v Bernatovciach, kde sme vytvorili spoluprácu s otcom Petrom Gombitom. Pomáhajú tak pri sadení, pestovaní a zbieraní zeleniny. Oáza im dáva

zeleninu, ktorú si vlastnoručne vypestovali a navyše Maják nádeje za prácu im preplatí časť nájmu, zdravotné pomôcky, alebo školské potreby pre ich deti.

Cesta pomoci je cesta, ktorá pomôže núdznemu nájsť seba samého, znovu objaviť svoju hodnotu a dôstojnosť. Až potom človek dokáže vstať a uveriť, že jeho život má zmysel.

Záver

Solidarita nás vyzýva, aby sme videli potreby ľudí, ktorí sú okolo nás a chceli im pomôcť v ich osobnej núdzi, ťažkostiach a problémoch. Solidarita nie je nahradenie starostlivosti o človeka, ale je to pomoc človeku takým spôsobom a takej miere, aby sa vzchopil a staral sa o svoje potreby sám. S prihliadnutím na viacročnú prax s rodinami v hmotnej a sociálnej núdzi vidíme zlepšenie životnej situácie osamelých matiek nachádzajúcich sa v núdzi v týchto opatreniach:

- ✓ zvýšenie informovanosti o možnosti poskytovania rôznych druhov poradenstva (v rámci štátu, Cirkvi a tretieho sektora),
- ✓ vytváranie podmienok pre opätovné začlenenie osamelých matiek z krízových centier do života spoločnosti,
- ✓ zabezpečenie nových pracovných miest (prispôsobená pracovná doba pre matky s malými deťmi),
- ✓ vytváranie možností vzdelávania pre deti z rodín v núdzi.

BIBLIOGRAFIA

Pramene:

Zákon č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Monografie:

GABURA, J. *Teória rodiny a proces práce s rodinou.* Bratislava : IRIS, 2012. 318 s. ISBN 978-80-89256-95-2.

LANDWÓJTOWICZ, P. *Samotne macierzynstwo*. Opole : Wydawnictwo Wydzialu Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2004. 375 s. ISBN 83-88939-83-1.

KUBICKA, H. *Bezdomność rodzin samotnych matek. Społeczno – wychowawcze aspekty zjawiska.* Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2005. 130 s. ISBN 83-7171-875-6.

MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce.* Praha : Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATYJAS, B. *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska.* Warszawa : ZAK, 2008. 440 s. ISBN 978-83-89501-84-4.

ROWICKA, A. Źródła osamotnienia dziecięciego we spółczeznej rodzinie. In *Wvbrane obszary disfunkczjonalnosci rodziny*. Krasnystaw : POLIANNA, 2010. ISBN 978-83-930810-1-1, s. 143-150.

SZLENDAK, T. *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróznicowanie.* Warszawa : PWN, 2011. 541 s. ISBN 978-83-01-16309-9.

ŠUĽOVÁ, M. *Program Pro Family. Sanačný program pre rodiny*. Ružomberok : VERBUM, 2014, 116 s. ISBN 978-80-561-0195-7.

TOPOLIOVÁ, J. Dopad nezamestnanosti na jednotlivca. In *Nové aspekty v sociálnej práci II.* Spišské Podhradie : VERBUM , 2010. ISBN 978-80-8084-544-5, s. 409-417.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhajíci profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha : Portál, 1999. 448 s. ISBN 80-7178-214-9.

VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi.*Czestochowa : Wydawnictwo „Edukator“, 2014. 124 s. ISBN 978-83-7542-108-8.

WALLERSTEIN, J. – BLAKESLEE. S. *Rozwod, a co z dziecmi? Jak uchronic wlasne dzieci przed negatywnymi skutkami rozwodu.* Poznaň : Zysk i S-ka, 2005. 380 s. ISBN 83-7298-564-2.

WOLIŃSKA, M. Problemy psychospołeczne w rodzinch samotnych matek. In *Wvbrane obszary dysfunkczjonalnosci rodziny*. Krasnystaw : POLIANNA, 2010. ISBN 978-83-930810-1-1, s. 97-113.

ZBROSZCZYK, D. Bezrobocie jako jeden z czynników powodujących marginalizację współczeznej rodziny. In *Wvbrane obszary dysfunkczjonalnosci rodziny*. Krasnystaw : POLIANNA, 2010. ISBN 978-83-930810-1-1, s. 249-255.

Zborníky:

KNAPÍK, J. Výchova k solidarite ako podmienka rozvoja ľudskej spoločnosti v nových učebných osnovách náboženskej výchovy. In *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate.* Prešov : VMV, 2009. ISBN 978-80-7165-788-0, s. 177 – 186.

VANCÁKOVÁ, S.Kríza rodiny súčasnej doby na pozadí globalizácie.In*Globalizácia v kultúre - kultúra v globalizácií a literárna tvorba bl. Sáry Salkaházi*. Košice : Michal Vaško,2013. ISBN 978-80-7165-928-0, s. 108-120.

VANCÁKOVÁ, S. OZ Maják nádeje a konkrétna pomoc rodinám v hmotnej a sociálnej núdzi. In *Lidská práva v promenách času - „Chudoba a sociální vyloučení"*. České Budějovice : 2013. ISBN 978-80-7394-422-3, s. 114-121.

Článok v časopise:

KORNASZEWSKA – POLAK, M. Różnice w emocjonalności kobiet i mężczyzn a style radzenia sobie ze stresem.In *Family forum. Problemy współczesnej Rodziny*. ISSN 2084–1698, 2012, roč. 2, č. 2, s. 133 – 165.

VANCÁKOVÁ, S. Ako (ne)pomáhať núdznym. In *SOCIOTERAPIA*. ISSN 1338-7138, 2014, roč. 4, č. 2, s. 8.

AUTOR

Mgr. Soňa Vancáková, PhD.
OZ Maják nádeje
Kováčska 48, Košice
sonavancakova@gmail.com

VÝVOJ SOCIÁLNYCH SLUŽIEB V SPDDD ÚSMEV AKO DAR

DEVELOPMENT OF SOCIAL COUNSELING IN SPDDD SMILE AS A GIFT

Radoslav Dráb

Abstrakt: Tento príspevok poskytuje prehľad sociálneho poradenstva, ktoré poskytuje naša spoločnosť na východnom Slovensku. Zameriava sa na naše cieľové skupiny a stručne opisuje spôsoby našej práce s klientom.
Kľúčové slová: *Dieťa. Klient. Podpora. Rodina. Sociálne poradenstvo.*

Abstract: This contribution provides an overview of social counseling offered by our organization in Eastern Slovakia. It focuses on our target groups and shortly describes methods of our work with the client.
Keywords: *Child. Client. Support. Family. Social counseling.*

1. Z minulosti

Spoločnosť priateľov detí z detských domov Úsmev ako dar prešla vo svojom vývoji niekoľkými zmenami. Na začiatku boli v cetre pozornosti detské domovy, cez ktoré sa postupne dostala k práci s individualitou dieťaťa v detskom domove. Kontaktom s týmito deťmi, viac-menej prirodzene, vyplynula potreba práce nielen s deťmi, ale aj s ich biologickými rodinami, ak je tam aspoň nejaký potenciál pre návrat dieťaťa do svojho vlastného rodinného prostredia. Tiež sme začali pracovať aj s rodinami, do ktorých sa tieto deti dostávajú, ak nie je možný ich návrat domov. Tento pohľad je

veľmi zjednodušený, no poskytuje aposň stručný pohľad na to, ako sme sa v našej spoločnosti dostali k sociálnej práci s klientom, ktorej sa venujeme zhruba od roku 2002.

Vo svojej práci teda pokrývame nielen aktivity pre deti v detských domovoch – ktoré tvoria jednu z našich cieľových skupín, ale poskytujeme odborné poradenstvo aj rodinám a deťom – nakoľko sme presvedčení, že ak sa včas pomôže rodine, nebude nutné odnať z nej deti do inej formy starostlivosti. Výskumy v tejto oblasti poukazujú na to, že viac ako polovica rodičov, ktorým boli deti odňaté a umiestnené v detskom domove, sa o svoje deti chce starať, ale chýba im dostatok zručností, aby túto starostlivosť vedeli zvládať.

Svoju pozornosť zameriavame aj na skupinu mladých dospelých, ktorí odchádzajú z detského domova. Ide o skupinu veľmi zraniteľných mladých ľudí. Majú často problém zaradiť sa do „bežného života“, nájsť si zamestnanie, udržať si ho, majú problém s hospodárením s finančnými prostriedkami a často prepadajú rôznym závislostiam. Ďalšou špecifickou skupinou sú rodiny mladých dospelých, predovšetkým ide o dievčatá, ktoré vyrastali v detských domovoch a stanú sa z nich osamelé matky jedného, či viacerých detí.

2. Sociálne poradenstvo

Sociálne poradenstvo je jedným z nástrojov práce s našimi klientmi. Snažíme sa o to, aby sme aktívne pomohli rodinám ešte skôr ako začnú zlyhávať, aby sme predišli hrozbe vyňatia deiaťaťa z rodiny a pod.

Pri práci s klientom je veľmi dôležité uvedomiť si ťažkosti spojené s jeho aktuálnym stavom. Často sa nachádza v stave, kedy je schopný pre zlepšenie svojej situácie urobiť čokoľvek. Niekedy to však paradoxne môže túto pomoc ešte viac skomplikovať. Máme na mysli situácie, keď sa klient

súbežne uchádza o pomoc a podporu vo viacerých organizáciách a podávanie informácií prispôsobuje aktuálnej potrebe. Preto sa snažíme skontaktovať sa nielen so sociálnou pracovníčkou, ku ktorej klient patrí – a niekedy vďaka tejto komunikácii môžeme overiť pravdivosť poskytnutých infomácií, ale aj s inými organizáciami, ak vieme, že s nimi klient spolupracuje, alebo spolupracoval. Snažíme sa získať čo najviac informácií, ktoré nám môžu byť nápomocné pri nastavení práce s klientom. Či už sú to krátkodobé alebo dlhodobé ciele, postupnosť jednotlivých krokov, úspešnosť, či neúspešnosť predchádzajúcich pokusov o vyriešenie svojich problémov a pod. Chceme vybudovať efektívnu spoluprácu, pre ktorú potrebujeme aj klientov súhlas a ochotu spolupracovať.

Veľmi dôležitou súčasťou našej práce s klientom je aj to, že klientom vieme pomôcť nielen sociálnym poradenstvom, ale v prípade potreby máme k dispozícii našu sieť krízových centier, ak je nutné pre klienta zabezpečiť akútne aj službu spojenú so zabezpečením bývania.

Ako prvé vzniklo v roku 2007 takéto centrum pod názvom Dorka v Košiciach. Toto zariadenie umožňuje prijať rodinu ako celok a poskytovať tak pomoc rodine bez nutnosti vyňatia dieťaťa. Poskytuje možnosť „odraziť sa“ aj pre mladých dospelých v domove na pol ceste. Ďalšie dve pracoviská, ktoré v sebe zahŕňa sú útulok a krízové stredisko. Postupne vznikli takéto centrá aj v Prešove a Zvolene a tiež naše domovské vzdelávacie cevtrum v Dunajskej Lužnej.

Tiež sa snažíme vlastnými fundraisingovými aktivitami podporiť klienta v jeho akútnom stave buď jendorázovo, alebo dlhodobo – napr. poskytnutím sociálneho štipendia, či pravidelným darom na zmiernenie jeho situácie – viazaným na konkrétnu vec alebo výdavok, prípadne pokrytím výdavkov na stravu, starostlivosť o rodinu a deti,...

Snažíme sa s klientmi pracovať nielen na zlepšení ich situácie v rámci právnych, či sociálnych možností, ktoré môžeme využiť, ale aj vzelávaním klientov – sú to napríklad svojpomocné skupiny pre náhradných rodičov, mladých dospelých alebo program na vzdelávanie a zlepšovanie rodičovských zručností. Nie každý klient je pre takéto vzdelávanie vhodný – alebo schopný ho plne využiť a preto sa snažíme prispôsobovať našu prácu klientom individuálne.

Pre niektorých klietnov je veľmi prospešné, ak sa nám podarí pomôcť im formou externého vzdelávania – sprostredkovaním alebo úhradou rôznych rekvalifikačných kurzov, či oprávnení na to, aby sa zvýšila ich šanca uspieť na trhu práce.

Ďalšou zložkou našej práce s klientom, ktorú sme schopní ponúknuť a čím ďalej ju aj častejšie využívame, je právna pomoc. Klienti často prichádzajú s problémami, ktoré sú už v štádiu právneho riešenia a potrebujú vysvetliť, poradiť, či pomôcť pri postupných krokoch, spôsoboch riešenia týchto problémov. Veľmi často sú to rôzne exekučné konania, pri ktorých si klienti mysleli, že keď nebudú reagovať, tak sa to akoby stratí. Nevedia ako postupovať, ako si môžu dohodnúť splátkový kalendár a pod. Sú oblasti, v ktorých sa už vedia orientovať aj naši sociálni pracovníci a tie ostatné zveríme našej advokátke.

3. Špecializované poradenstvo

Špecializované poradenstvo poskytujeme v košickom kraji už viac ako 11 rokov. Od roku 2012 je toto poradenstvo finančne podporené z rozpočtu Košického samosprávneho kraja. V Košiciach sa práci s klientom v priebehu roka venuje 4 - 6 pracovníkov, v závislosti od preiehajúcich projektov. Mesačne pracujú v priemere so 70 klientmi a poskytnú v priemere

asi 290 poradenstiev. S tretinou klientov pracujeme priamo v ich domácom prostredí.

Hlavným cieľom práce je tu, v prípade rodín, zmobilizovanie ich potenciálu a vlastných síl jednotlivých členov rodiny, prípadne zapojiť do pomoci aj širšiu rodinu klienta, priateľov a známych, či komunitu tak, aby sa zlepšila životná situácia rodiny. Máme vyškolenách spolupracovníkom na zorganizovanie tzv. Stretnutia rodinného kruhu, práve pre tento model práce.

Ideálom je, ak sa situácia rodiny zlepší natoľko, že v budúcnosti už nebude potrebovať zásah zo strany orgánov sociálnoprávnej ochrany. Ide nám predovšetkým o vytvorenie bezpečného rodinného prostredia najmä pre deti žijúce v rodine.

Naším cieľom je zvyšovať životné zručnosti klientov tak, aby boli schopní zvládať záťažové situácie samostatne, bez následkov na ich psychickom, fyzickom a sociálnom živote.

Pomoc klientom sa snažíme poskytovať čo najefektívnejšie a zo skúsenosti vidíme, že je dôležité poskytovať pomoc v prostredí, okolí, komunite, v ktorej klient žije. Snažíme sa teda v rámci možností byť v kontakte aj s pracovníkmi, ktorí sú v tomto prostredí a prípadne už s klientom aj spolupracovali.

S väčšinou klientov je nutné pracovať dlhodobo (viac ako 2 roky). Prichádzajú k nám často v štádiu, kedy sú ich problémy už naakumulované a potrebujú dlhodobé riešenia, rozdelenie práce do jednotlivých krokov, či čiastkových problémov a takto nastaviť termíny a formy ich riešenia. Často sa klienti už dlhodobo nachádzajú v nepriaznivej situácii, ktorú buď prehliadali alebo neriešili.

Z našich skúseností vyplýva, že asi u 25% všetkých klientov nie je možné zmeniť ich životnú situáciu, hlavne preto, že u nich chýba ochota zmeniť svoj aktuálny (často už dlhodobý) stav.

Požiadavky na sociálnych pracovníkov v množstve poskytovania poradenstiev stále narastajú. V meste Košice sa hromadia aj klienti, ktorých trvalý pobyt je v obciach v okolí Košíc. Prichádzajú často s cieľom získania lepších možností pre riešenie svojich problémov.

4. Poradenstvo pre náhradné rodiny

Samostatnou kapitolou v našej práci je práca s náhradnými rodinami. V prvom rade je založená na vzdelávaní žiadateľov o náhradné rodičovstvo. V roku 2002 naša spoločnosť priniesla na Slovensko medzinárodne uznávaný, špeciálny výcvikový program PRIDE. Je určený nielen pre náhradných rodičov, ale aj všetkých ľudí pracujúcich s deťmi v náhradnej starostlivosti. Pomáha nám preniesť na účastíkov pochopenie potrieb zranených detí a aj odlišnosti v ich napĺňaní. V súčasnosti máme k dispozícii aj ďalšie nadstavbové moduly, ktoré poskytujú hlbší vhľad do jednotlivých tém a môžu byť pre náhradných rodičov užitočné.

Rodinám tiež poskytujeme poradenstvo nielen v sociálnej oblasti, súvisiacej s príchodom dieťaťa do rodiny alebo následne keď je už v rodine, ale aj psychologické poradenstvo a sprevádzanie pri riešení rôznych situácií súvisiacich práve so špecifikami náhradnej starostlivosti.

V neposlednom rade poskytujeme náhradným rodinám priestor organizovaním svojpomocných skupín, kde majú možnosť stretnúť sa s inými náhradnými rodičmi a podeliť sa tak o svoje starosti aj radosti a tiež s odborníkmi, ktorých sa snažíme oslovovať podľa aktuálnych potrieb rodín.

Záver

Pri našej práci s klientom sa stretávame s množstvom komplikácií a problémov, ktoré je niekedy veľmi ťažké prekonávať. Snažíme sa však robiť malými krokmi všetko, čo je v našich silách, aby sme im pomohli

posunúť sa vpred. Niekedy to nejde hneď a výsledok možno ani nevidíme. Aj napriek tomu je našim cieľom pomáhať, možno stále dookola, no s vedomím, že snáď aj vďaka našej práci sa podarí niečo v živote klienta naštartovať a zlepšiť tak jeho fungovanie v rodine, či s deťmi, alebo v práci, alebo vo vzťahoch.

BIBLIOGRAFIA

Interné údaje a metodiky Spoločnosti priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar.

AUTOR

Radoslav Dráb
SPDDD Úsmev ako dar
Kováčska 28, 040 01 Košice
E-mail: drab@usmev.sk

ĽUDIA OHROZENÍ CHUDOBOU V ZARIADENÍ DORKA, N.O.

PEOPLE AT THE RISK OF POVERTY IN DORKA, N.O.

Jolana Šuleková, Lenka Popjaková, Barbora Zemčáková

Abstrakt: V príspevku v krátkosti priblížime zariadenie sociálnych služieb DORKA, n.o. v Košiciach, ktoré považujeme za unikátne, nakoľko pod jednou strechou poskytuje odbornú pomoc a bývanie deťom, mladým dospelým a rodinám, ktoré sa ocitli v nepriaznivej sociálnej situácii. Svoju pozornosť sústredíme na ľudí ohrozených chudobou, ktorí sú klientmi domova na polceste a útulku. Tí totiž od skúsených odborných pracovníkov dostávajú v rámci sociálneho poradenstva pomocnú ruku v začlenení sa do bežného a samostatného života. Poukážeme aj na dôležitosť preventívnych programov a aktivít centra DORKA, ktoré účinne pomáhajú klientom k lepšej a pozitívnej zmene ich života.

Kľúčové slová: *Domov na polceste. DORKA, n.o. Chudoba. Klient. Neformálne vzdelávanie. Prevencia.Sociálne poradenstvo. Útulok.*

Abstract: Paper provides brief overview of a social service facility DORKA, n.o. in Košice, Slovakia; a centre which we consider to be unique insofar as it provides expert assistance as well as a dormitory to children, young adults and families, who found themselves in an unfavorable social situation. Our attention is to be fostered on people at the risk of poverty belonging either to House on a Half Way or to a Shelter; since they are recipients of a profound assistance delivered by experienced professionals within agenda of social

guidance to achieve integration to normal and independent life outside a facility. Likewise we will provide a reader with brief acquaintance of the most important preventive programmes and activities held regularly in centre DORKA that brings our clients to better and more positive way of life.

Keywords: *House on a Half Way. DORKA, n.o. Poverty. Client. Informal education. Prevention. Socialguidance. Shelter.*

1. DORKA, n.o.

Poslaním neziskovej organizácie DORKA je na Slovensku budovať sieť unikátnych centier, ktoré pod jednou strechou poskytujú odbornú pomoc a bývanie deťom, mladým dospelým a rodinám, ktoré sa ocitli v nepriaznivej sociálnej situácii. V našich zariadeniach ľuďom ohrozených chudobou ponúkame nielen strechu nad hlavou, ale i podmienky pre naplnenie ich základných životných potrieb, ale predovšetkým priestor na rozvíjanie osobnostných predpokladov pre úspešnú sebarealizáciu a posun vpred. V tomto smere im poskytujeme veľa podporných programov a preventívnych aktivít. Naša pomoc je však skutočne účinná a zmysluplná iba vo vzťahu s klientmi, ktorí sú odhodlaní zodpovedne pracovať na zmene svojich vnútorných aj vonkajších podmienok.

Centrum DORKA je nezisková organizácia, ktorá bola založená 26. mája 2006. Vznikla za účelom poskytovania verejnoprospešnej činnosti v oblasti poskytovania sociálnej pomoci a prevádzkovania zariadení sociálnych služieb na území Slovenskej republiky. Zriaďovateľom centra je Nadácia DeDo – Solidarita s deťmi z detských domovov a Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar. Poskytované sociálne služby v zariadení zodpovedajú náročným kritériám v plnom rozsahu, ktoré

vychádzajú zo zákona č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách[1]a zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele[2].

Považujeme za potrebné zdôrazniť aj hlavné medzníky vývoja centra DORKA, ktorého otvorenie sa v Košiciach– domovom osamelých rodičov a útulku –datuje na 1. december 2007 po prvej etape rekonštrukcie budovy bývalej materskej škôlky. Jeho súčasťou sa neskôr 1. mája 2008 stalo aj krízové stredisko. Vysvätenie kaplnky zasvätenej Panne Márii Guadalupskej sa v Košiciach realizovalo 18. augusta2009. Po rozsiahlej rekonštrukcii časti budovy, ktorá prebiehala v rokoch 2008-2009, sme následne v Košiciach 01. januára 2010 otvorili domov na polceste. Rozšírili sme aj pôsobnosť krízového strediska do mesta Rožňava, kde sme od 10. novembra 2009 vytvorili podmienky na prijatie desiatich detí v ohrození na živote. V roku 2013nezisková organizácia DORKA rozšírilasvoju činnosť vybudovaním pobočiek – domova na polceste a zariadenia núdzového bývaniavo Zvolene (15. máj 2013) a zariadenia núdzového bývania v Prešove (18. júl 2013). Dodáme, že krízové stredisko v Rožňave sa 01. januára 2013 osamostatnilo, a od tej doby funguje ako samostatný subjekt Dominika, n.o.Dňom 01. januára 2015 bolo otvorené Komunitné centrum v priestoroch pobočky DORKY v Prešove. Bolo zriadené za účelom pomoci rodinám, osamelým rodičom s deťmi v kríze ako aj deťom a mládeži.

1.1 Domov na polceste

Domov na polceste je miestom, kde sa mladí ľudia, ktorí vyrastali v ústavnej starostlivosti alebo v náhradnej rodinnej starostlivosti, učia

[1] Porov. § 26, § 27 zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

[2] Porov. § 62 zákona č. 305/2005 Z. z.o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

samostatnému životu. Dvadsiatim piatim mladým dospelým, ktorí sa ocitli v núdzi, sa v ňom poskytuje sociálna pomoc, poradenstvo, bývanie, záujmová činnosť a prostredníctvom preventívnych programov sa im pomáha rozvíjať samostatnosť pri zapojení sa do bežného života, pričom sa vychádza aj z podpory ich vzdelávania na zvýšenie kvality ich života, ale i nájdenia hodnoty a motivácie v sebe samom.[3]Klientom môže byť každý mladý človek vo veku 18 – 30 rokov, ktorý môže a chce pracovať alebo študovať, a to s využitím svojich vlastných síl, možností, schopností, ale aj vonkajších zdrojov pomoci. Sociálni pracovníci môžu študujúcim klientom pomôcť napr. aj pri uchádzaní sa o sociálne štipendiá. Tým, ktorí majú naopak stabilné zamestnanie a pripravujú sa perspektívne na odchod zo zariadenia, môžu byť nápomocní pri sporení ich finančných prostriedkov, čoho cieľom je naučiť ich efektívnemu šetreniu a zároveň im priblížiť reálne náklady za bývanie, ktoré ich čakajú po osamostatnení. Mladým dospelým sa poskytuje ubytovanie na určitý čas, prevažne však v zariadení môžu zotrvať tri roky. Podľa našich skúseností je táto doba dostačujúca pre zvládnutie všetkých aspektov života, ktoré sú potrebné pre osamostatnenie sa.

1.2 Útulok pre mladých dospelých

Útulok je zariadenie určené pre mladých ľudí, ktorí síce vyrastali v rodine, ale podobne, ako mladí dospelí prichádzajúci z detských domovov, potrebujú pomoc v procese osamostatňovania sa. V dôsledku zanedbávania ich potrieb, slabej emočnej podpory a nevhodných výchovných vzorov majú nízke sebavedomie a nedostatočne osvojené praktické a sociálne zručnosti potrebné pre samostatný život.[4] Nezáujem rodiny ich viedol k ľahostajnému prístupu k vlastnej budúcnosti, k slabej motivácii k vzdelávaniu, alebo práci.

[3] Porov. GRÁC, J. *Kapitoly edukačnej psychológie. Teória a aplikácie.* 2009, s. 195.
[4]Porov. MATOUŠEK, O. – PAZLAROVÁ, H. a kol.*Podpora rodiny. Manuál propomáhajícíprofese*. Praha 2014, s. 28.

V útulku môžu mladí dospelí svoju myseľ a aktivitu za pomoci sociálnych pracovníkov, plnohodnotne venovať a smerovať k základnému predpokladu pre ich budúce bytie a žitie – hľadaniu zamestnania a zamestnaniu sa. K mladým ľuďom je smerovaná sociálna pomoc pri aktivizácii, uvedomení si svojich reálnych možností pre sebarealizáciu a samotné napredovanie.[5] Útulok poskytuje piatim mladým dospelým ubytovanie na určitý čas, sociálne poradenstvo individuálnou formou a formou práce v skupine, sprostredkovanie zamestnania, možnosť znovuzaradenia do školského procesu, resp. pomoc pri získaní vyššieho vzdelania, pracovnú terapiu, psychologickú či duchovnú pomoc.

1.3 Útulok pre rodiny s deťmi

Rodina, ktorá sa z najrôznejších dôvodov ocitá v hraničnej životnej situácii a prichádza o strechu nad hlavou, je vo vážnom ohrození. Nedokáže plniť funkcie voči svojim členom, hrozí jej narušenie a rozpad väzieb, ktoré by najmä z pohľadu detí mali predstavovať nenarušiteľnú istotu ich života. Aby nemuselo dôjsť k odlúčeniu detí od rodičov a aby rodina ako celok mala príležitosť vymaniť sa z nepriaznivej sociálnej situácie, je potrebné podať jej pomocnú ruku. Ochrana a podpora týchto rodín, ich celistvosti a funkčnosti je jednou zo základných činností, ktorou sa naše centrum v rámci svojej pôsobnosti zaoberá. Východisko vidíme vo vytváraní dostatočne podnetného a bezpečného prostredia s takými podmienkami, ktoré im umožnia samostatný a stabilný návrat do spoločnosti s využitím vlastných zdrojov a síl. Zabezpečenie širokospektrálnych sociálnych služieb na dosiahnutie tohto cieľa znamená poskytnúť rodine nielen sprevádzanie v sociálnej, psychologickej a právnej oblasti, ale i rôzne vzdelávacie, psychosociálne

[5] Porov. PAVELOVÁ, Ľ. *Vybrané kapitoly z poradenstva pre sociálnych pracovníkov.* Bratislava2007, s. 62.

a duchovné aktivity zamerané na rozvoj osobnosti rodiča, dieťaťa i rodiny ako celku. V útulku pre rodiny s deťmi sa poskytujú sociálne služby šesťdesiatim piatim klientom.

1.4 Krízové stredisko

„Krízové stredisko poskytuje dočasné zázemie deťom, ktoré v dôsledku krízovej situácie nemôžu žiť vo vlastnej rodine. Vytvárame v ňom podmienky pre napĺňanie ich vývinových potrieb, zároveň sa podieľame na hľadaní bezpečného a stabilného prostredia, do ktorého odídu po ukončení pobytu. Deti do 6 rokov veku, v súrodeneckej skupine aj staršie, sa stávajú na prechodné obdobie členmi našich profesionálnych rodín. Starším deťom je poskytovaná starostlivosť v internej časti krízového strediska. Pri výchovnom vedení zohľadňujeme individuálne osobitosti každého dieťaťa, napomáhame harmonickému rozvoju jeho osobnosti a úspešnému začleneniu sa do sociálneho prostredia. Bez ohľadu na vek, či vývinovú úroveň detí považujeme za najdôležitejšie poskytnúť im okrem odbornej starostlivosti aj zážitok bezprostredného ľudského vzťahu a vrúcneho záujmu o ich krehké „ja“. Učíme deti nielen prijímať, ale aj dávať a byť vnímavým voči právam a potrebám iných“.[6]

2. Preventívne programy a voľnočasové aktivity

V našej organizácii identifikujeme aktuálne sociálne, edukačné a duchovné potreby cieľových skupín na základe realizácie aktivít spôsobom individuálnej a skupinovej sociálnej práce, vychádzajúc pritom z podpory a z hľadiska prevencie ich sociálnych problémov v rámci poskytovania poradenstva. Doplníme, že pri našej práci spolupracujeme aj s ďalšími

[6] *Krízové stredisko* [online]. [cit. 2015-09-16]. Dostupné na internete: <http://centrumdorka.sk/docs/Vyrocna_sprava_2012.pdf>.

odborníkmi z rôznych oblastí. Ide napr. o poradenstvo finančné, psychologické, právne, pracovné, profesijné, špeciálno-pedagogické, zdravotné atď.

Individuálna sociálna práca je vykonávaná prostredníctvom odborného tímu – sociálny pracovník, psychológ a vychovávateľ. Pri tejto forme využívame rôzne metódy a techniky práce[7]. Ide predovšetkým o rozhovor, pozorovanie, metódy sociálneho a psychologického poradenstva, informáciu, distribúciu, klarifikáciu, ventiláciu, persuáziu, povzbudenie, interpretáciu, konfrontáciu, reflexiu, ale aj ďalšie metódy ako sú – tréning sociálnych zručností, relaxačné techniky, modelovanie, hranie rolí, genogram a ekomapa. Tieto metódy nám slúžia aj k oboznámeniu sa s históriou klientov, ktorá im pomáha pri porozumení ich životnej situácie a získaniu vhľadu do ich problémov, ktoré ich priviedli až k nám.Pri skupinovej sociálnej práci využívame formy ako prednášky, workshopy, kurzy, sociálno-psychologické, sociálno-výchovné čivoľnočasové aktivity.

Centrum DORKA organizuje pre svojich klientov pestré aktivity vzdelávacieho i voľno časového charakteru. Deti i dospelých zapájame do kurzov na nadobudnutie zručností, výletov, športových dní, preventívnych programov, kreatívnych prác s rôznymi materiálmi...Niektoré z aktivít organizujeme v spolupráci s inými mimovládnymi organizáciami.

Jednotlivé aktivity našich programov prispievajú k sociálnej inklúzii cieľových skupín do spoločnosti a vytvárajú predpoklady k ich opätovnému začleneniu na trh práce prostredníctvom prehĺbenia vedomostí, získania praktických zručností a skúseností v oblastiach, ktoré sú vyžadované potenciálnymi zamestnávateľmi a na ktoré majú jednotliví účastníci predpoklady. Pre efektívnu zmenu sociálneho statusu sociálne vylúčených klientov je jedným z najúčinnejších opatrení zabezpečiť aktivity spojené s

[7] Porov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízenísociální práce.*Praha 2008, s. 13.

možnosťou pracovať, prípadne sa aj dovzdelať. V takomto prípade totiž môžu nastať aj pozitívne zmeny osobnosti, zmeny v ich hodnotovej a postojovej orientácii.

Medzi naše preventívne programy a voľnočasové aktivity patria:

Napredovanie

Neformálny vzdelávací program s názvom Napredovanie vo svete, ktorý sotva prežíva, je program uschopňujúci jeho účastníkov – klientov zariadenia sociálnych služieb DORKA, n.o. – stať sa riešiteľmi svojich problémov. Z účastníkov edukačného procesu sa stávajú bádatelia, prieskumníci, pátrajúci po príčinách a možných cestách z chudoby. Cieľom jednotlivých neformálnych stretnutí je pochopiť čo chudobu spôsobuje a čo spôsobuje chudoba v každodennom živote. Ako sa na jej príčinách podieľajú oni, a ako systém a iné okolnosti. Spoznanie fungovania skrytých pravidiel spoločnosti, ohodnotenie a rozvíjanie svojich osobných zdrojov – cez pochopenie teórie zmeny – prispeje k zostaveniu mentálneho obrazu vlastnej cesty z chudoby.[8]

Ostrov rodiny

Ostrov rodiny je podporná skupina rodín zameraná na osvojenie sociálno-výchovných zručností, na riešenie problémov, rozhodovanie a socializáciu. Skupinu tvoria vybrané matky, ktoré sú na materskej a rodičovskej dovolenke. Ostrov rodiny predstavuje proces myslenia, komunikovania a umožňuje tak predstaviť si „svet rodiny“ a hovoriť o ňom pre väčšinu ľudí prijateľným a zrozumiteľným jazykom, ktorému rozumejú aj deti. Cieľom tejto skupinovej práce je dospieť k aktivizovaniu, k

[8]Porov. PAYNE, R. K. – DeVOL, P. – DREUSSI SMITH, T.*Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity.* Košice 2010, s. 12-14.

sebahodnote, sebarozvoju a sebarealizácii matky, ale aj k prijatiu samej seba „taká som“ a „mám sa rada“ aj napriek svojim doterajším slabostiam. Nevynímame pritom fakt, že rola matky je najcennejším poslaním v živote človeka. Z toho dôvodu vychádzame aj z vyšších potrieb, ako je potreba bezpečia, istoty v budúcnosti, ochrany, či sociálna potreba – kontakt, láska, spolupatričnosť, potreba úcty a uznania, či kladná odozva z okolia. V skupine prevláda pocit – nie som len matka, ale aj žena. Taktiež v nej prevláda potreba pochopenia, lásky a spolupatričnosti. Dôležité je, že mamičky sa môžu navzájom motivovať a slovne tak odkryť svoje prežívanie a vnímanie. Neapelujeme len na výchovu detí, ale aj na problémy vo vzťahu k mužom. Cieľom je doviesť matky k svojpomoci, ktorá by viedla vyvarovaniu sa chybám z minulosti.

Finančná gramotnosť

Pre niektorých klientov, ktorí k nám prichádzajú sú príznačné sociálno-ekonomické problémy, tzn. že okrem toho že sú nezamestnaní, sú aj zadlžení a niekedy sú aj v exekučnom konaní. Snažíme sa preto o ich vedenie k cielenému a efektívnemu hospodáreniu a ušetreniu finančných prostriedkov. Učíme ich aké by mali byť v tejto oblasti ich priority, aby sa v budúcnosti nedostávali do ešte väčších sociálnych a ekonomických ťažkostí. Počas doby pobytu v našom centre sa postupne na základe dohodnutého splátkového kalendára, ktorý dodržiavajú, zbavujú svojich dlhov. Z toho dôvodu je v zariadení zavedený aj kurz finančnej gramotnosti. Ten jeurčený práve tým záujemcom, ktorí chcú porozumieť financiám a naučiť sa s nimi správne zaobchádzať pri rôznych životných situáciách.

Šetriaci program pre mladých dospelých

Mladým ľuďomz domova na polceste a útulku ponúkame možnosť zapojiť sa do šetriaceho programu. Jeho cieľom je naučiť mladých dospelých

šetreniu a priblížiť im reálne náklady za bývanie, ktoré ich čakajú po osamostatnení. Tento program im zabezpečuje štartovací finančný balíček na úhradu nájmu bytu prípadne poplatkov za poskytnutie úveru zo Štátneho fondu rozvoja bývania. Klienti platia 220 € mesačne z čoho 90 € tvorí úhrada za poskytované služby a 130 € je suma na šetrenie pre zabezpečenie do budúcnosti. Šetriaci program je určený pre klientov, ktorí majú stabilné zamestnanie a pripravujú sa perspektívne na odchod zo zariadenia.

Liga výnimočných

Podporné skupinové stretnutia mladých dospelých z domova na polceste využívajú formu sociálno-psychologického výcviku, ktorý kombinuje aktivity individuálne, slúžiace na sebapoznanie a aktivity skupinové podporujúce asertivitu a kooperáciu pri riešení problémov. Sociálna pracovníčka a psychologička sa pri príprave programu zameriavajú na rozvoj sociálnych zručností.

Pracovná terapia

Pracovná sa vykonáva v rámci poskytovania sociálnych služieb v zariadeniach – domov na pol ceste a útulok. Táto činnosť je dôležitým nástrojom pri poznávaní klienta a jeho možnosti zaradenia sa do pracovného procesu. Klienti, ktorí ešte nepracovali, získavajú pracovné návyky. U aktuálne nezamestnaných slúži ako prevencia úpadku do pasivity a zmierňuje negatívne dopady ich súčasnej nezamestnanosti. Pracovnej terapie sú povinní zúčastňovať sa nezamestnaní klienti a počas voľných dní (sobota) a prázdnin aj študenti domova na polceste. Vykonáva sa každý pracovný deň ráno v presne stanovený čas a v rozsahu približne 1-2 hodín, pričom jej činnosť sa využíva na zveľadenie zariadenia a udržiavanie čistoty.

Dobrovoľnícka činnosť v útulku pre zvieratá

Jedenkrát do týždňa majú možnosť mladí dospelí dobrovoľne vypomáhať v útulku pre zvieratá. Útulok sa nachádza pri Košiciach, kde sa mladí ľudia dopravujú samostatne. Náplňou ich dobrovoľníckej činnosti je najmä venčenie a aktívne práca so psom. Hlavným cieľom tejto pravidelnej aktivity je rozvoj zodpovednosti, pracovných návykov, pravidelnej a dlhodobej činnosti a v neposlednom rade aj budovanie dobrovoľníckeho povedomia a jeho významu pre spoločnosť. Mladí dospelí sa tejto aktivity zúčastňujú dobrovoľne na základe ich vlastnej vôle. Prítomnosť zvierat na mladých dospelých z domova na polceste pôsobí relaxačne, sú viac otvorenejší, čo im prináša aj väčší nadhľad nad ich problémami. Viac si uvedomujú svoje možnosti svojpomoci v porovnaní so zvieratami v útulkoch, čo ich motivuje k vlastnému napredovaniu a hľadaní riešení v ich aktuálnej sociálnej situácii.

Podnikanie pre mladých

Podnikanie pre mladých je program určený pre klientov sociálnych služieb v domove na polceste. Približne dvakrát za mesiac vybraní mladí dospelí, majú možnosť ísť v Košiciach do neziskovej organizácie Eastcubator, kde sa stretávajú s rôznymi mladými ľuďmi približne v ich veku. Títo mladí ľudia sa venujú podnikaniu, startupom a iným činnostiam, ktoré vedú k lepšiemu uplatneniu sa na podnikateľskom alebo pracovnom trhu. Dobrovoľne diskutujú s našimi mladými dospelými o ich možnostiach a taktiež im odkrývajú cestu k vlastnému podnikaniu. Hlavnými témami stretnutí je analýza trhu a hľadanie nápadu, plánovanie a tvorba podnikateľského plánu, financovanie a možnosti na začiatok podnikania, marketing, realizácia a kontrola. Cieľom týchto stretnutí je zároveň aj otvorenie iných možností v rámci vlastného pracovného rozvoja, výmena skúseností v tejto oblasti, stretávanie sa s ľuďmi „z iného prostredia“ mimo

zariadenia a zisk iného pohľadu a názoru. Nie každý mladý dospelý musí mať cieľ založiť si vlastné podnikanie. Napriek tomu majú tieto stretnutiaklientom slúžiť k vlastnej motivácii napredovať, ale aj zodpovednosti voči svojej práci.

Klub domácich úloh

Klub domácich úloh je dlhodobá individuálna pomoc deťom, mladým dospelým, ale aj osamelým rodičom pri učení a štúdiu, formou doučovania. Precvičovanie a osvojovanie si prebratého učiva zo školy, ale aj aplikovanie získaných vedomostí – robenie domácich úloh, projektov a pod.prebieha za spoluúčasti dobrovoľníka. Pričom dobrovoľník (doučovateľ) musí mať ukončené minimálne stredoškolské vzdelanie, dobré komunikačné schopnosti a zodpovednosť, ale aj schopnosť hodnotenia vedomostí dieťaťa a jeho napredovania vo vzdelávacom procese. Dobrovoľník pomáha pri príprave dieťaťa a mladého dospelého na nasledujúci deň do školy a zároveň komunikuje a spolupracuje s rodičmi dieťaťa, ale aj s psychologičkou, ktorá v zariadení pracuje.

Klub jedinečných

Klub jedinečných je skupina 8-12 detí, zariadenia Útulok, vo veku 8 – 14 rokov. Názov skupiny si deti vymysleli sami. Stretnutia vedú psychologička so sociálnou pracovníčkou v priestoroch nášho zariadenia, raz týždenne v poobedňajších hodinách. Podnetom založenia skupinky bola vnímaná potreba tráviť viac času s deťmi, viac sa spoznávať, hravou formou ich v istých oblastiach vzdelávať a aj cez aktivity a dôverné diskusie dopomáhať rodičom pri výchove ich detí. Cieľom stretnutí je trávenie spoločného času, spoznávanie sa navzájom, pomoc pri riešení problémov vyskytujúcich sa u detí, debaty na témy, ktoré deti zaujímajú, rozvoj v oblasti osobnosti, výchovy, slušného správania a pod. Pozitívnou spätnou väzbou je

pravidelná účasť detí, ktoré sa na stretnutie tešia, ale i vedené diskusie medzi sebou o témach aj mimo skupinky, či pozitívne zmeny správania detí.

Komunitná záhrada

Klienti v spolupráci s občianskym združením SOSNA a sociálnou pracovníčkou zariadenia, získavajú v komunitnej záhrade zručnosti a návyky pri práci s pestovaním zeleniny, kvetov a skrášľovaním areálu zariadenia, zameriavajú sa aj na znovuobjavenie vzťahu prírody a nášho bežného života. Cieľom stretnutí v komunitnej záhrade je rozvíjať u klientov kladný vzťah k práci, získať pracovné zručnosti a návyky, nadobudnúť praktické skúsenosti s prípravou a celkovou prácou v záhrade, budovať trpezlivosť pri práci a dodržiavať pracovnú disciplínu, rozvíjať komunikačné zručnosti, skrášliť areál zariadenia kvetmi a liečivými bylinami, prehlbovať záujem o spoznávanie rôznych druhov liečivých bylín, korenín, kvetov a organicky vypestovanú zeleninu.

Komunitné stretnutia mladých dospelých

Cieľom komunitných stretnutí mladých dospelých so sociálnymi pracovníkmi je prispieť k odbúravaniu stresu a strachu z kontaktu; poskytovať spätnú väzbu na správanie účastníkov v skupine; zlepšiť individuálnu kvalitu života prostredníctvom účasti v skupine, v súlade s jej potrebami; pomáhať členom skupiny tak, aby sa naučili aktívne sa zúčastňovať na živote skupiny a prostredníctvom toho rozvíjať vlastné chápanie problémovej situácie a posilňovať svoju občiansku zodpovednosť tak, aby sa začali zaujímať o sociálne dianie v spoločnosti a zároveň poskytovať pomoc a oporu jednotlivcom, ktorí žijú v dysfunkčných sociálnych vzťahoch alebo tým, ktorí to potrebujú vzhľadom na svoju sociálnu situáciu. Obsah komunitných stretnutí úzko súvisí s potrebami jednotlivých členov v rámci skupiny. Všetci členovia majú možnosť

navrhnúť témy, ktoré ich zajímajú alebo, ktoré chcú hlbšie rozobrať. Témy sa týkajú napr. sociálneho diania a pravidiel v spoločnosti, sociálnych interakcií, praktických zručností potrebných pre každodenný život, riešenia konfliktov, či inovácií v rámci poskytovania sociálnych služieb v zariadení.

Komunitné stretnutia rodín „Čaj o piatej“

Cieľom komunitných stretnutí rodín so sociálnymi pracovníkmi je riešenie dôležitých úskalí v ich živote a prostredí, ktoré majú priamy vplyv na ich okolie a samotnú spoločnosť. Stretnutia obsahujú témy ako napr. zosúladenie predstáv zariadenia a klienta; sociálno-právne poradenstvo; pomoc pri zamestnávaní sa a príprava na výberové konanie; podpora a udržanie dobrých medziľudských vzťahov; konzultácie s odborníkmi (psychológ, pedagóg, kňaz, lekár, právnik a pod.); relaxačná činnosť; vedenie domácnosti a zdravý životný štýl (stravovanie); osobná a zdravotná starostlivosť atď.

Kurz šitia

Cieľom tohto kurzu je ponúknuť klientkam v zariadení možnosť zdokonaliť sa v šití, alebo sa naučiť šiť na šijacích strojoch; posilniť ich manuálne zručnosti a sociálne kompetencie; osvojiť si základné zručnosti súvisiace s údržbou odevov a zvyšovať ich sebavedomie prostredníctvom nadobudnutia nových zručností. Kurz šitia je pre klientky vedený lektorkou v spolupráci so sociálnou pracovníčkou.

Počítačový kurz

Počítačový kurz pre klientov sociálnych služieb v domove na pol ceste a útulku je určený tým záujemcom, ktorí chcú dosiahnuť optimálnu úroveň ovládania informačno-komunikačných technológií ako základ pripravenosti na život v modernej spoločnosti. Frekventanti počas kurzu

získavajú vedomosti potrebné k bežnej užívateľskej práci s počítačom, operačným systémom, s internetom ako aj základný prehľad o programoch v kancelárskom balíčku. Klienti sa učia ako zvládnuť základnú prácu s počítačom, ovládať operačný systém Microsoft Windows na používateľskej úrovni (používať jeho základné funkcie a prispôsobiť si pracovné prostredie svojim potrebám), napísať a vytlačiť jednoduchý dokument (žiadosť, životopis, motivačný list), vytvoriť jednoduchú prezentáciu, či založiť si vlastnú e-mailovú schránku a ďalej s ňou pracovať.

Kurz varenia

Kurz varenia pre rodiny a mladých dospelých sa koná pod vedením lektorov z radov sociálnych pracovníkov. Klienti sa v rámci pravidelných stretnutí učia pripravovať hlavné jedlo, nápoj a dezert. Samotnému vareniu predchádzajú dve stretnutia počas týždňa. Na prvom si dohadujú menu a na druhom stretnutí idú nakúpiť potrebné suroviny. Dodáme, že cieľom stretnutí je získať základné zručnosti a techniky varenia, získať základné zručnosti pri plánovaní jedálnička a nakupovania, poukázať na možnosti šetrného nakupovania sezónnych potravín a ich následné spracovanie, odhaliť možnosti kombinovania a zapracovania zdravých potravín do jedál a zároveň zabezpečiť podporu, pomoc a uznanie prostredníctvom varenia v skupine a prispieť tak k rozvoju potenciálov jednotlivých členov.

Tvorivé dielne

Tvorivé dielne sú zamerané predovšetkým na zážitok z tvorby, experimentovanie s rôznymi materiálmi a výtvarnými postupmi. Dôraz kladieme na vzájomné prežívanie tvorivej atmosféry s ostatnými klientmi sociálnych služieb a na intenzívne a efektívne prežívanie voľného času stráveného zahĺbením sa do procesu tvorby. Jedinci si v nej osvojujú a rozvíjajú svoju kreativitu a tvorivé zručnosti. Cieľom stretnutí klientov

a sociálneho pracovníka v tvorivej dielni je rozvíjať estetické cítenie, jemnú motoriku, pracovné zručnosti, rozvíjať vzťah ku kráse, k výtvarnému umeniu a k ručným prácam, nadväzovať na získané zručnosti, zapájať do tvorivej činnosti v spoločných aktivitách rodičov s deťmi, pôsobiť na klientov prostredníctvom estetického a kultúrneho prostredia, zapájať ich do spoločného skrášľovania zariadenia, či podporovať spolupatričnosť členov rodín.

Dovoľujeme si tvrdiť, že tieto preventívne programy zároveň pomáhajú aj sociálnym pracovníkom lepšie pochopiť a porozumieť s akými silnými a slabými stránkami u klientov môžu neskôr rátať. Spoločné stretnutia a vzájomná komunikácia je totiž predpokladom úspešnejšej spolupráce. Východiskom čoho môže byť aj uvedomenie si vlastných možností a limitov, ktoré sú klientovi časom nápomocné pri uľahčení prijatia zmeny jeho životného postoja, nakoľko sa postupne učí preberať zodpovednosť za svoj život spolupodieľaním sa na plánovaní dlhodobých a krátkodobých cieľov, a to aj vďaka posilneniu pozitívneho obrazu o sebe a svojej budúcnosti.

BIBLIOGRAFIA

GRÁC, J. *Kapitoly edukačnej psychológie. Teória a aplikácie.* 1. vyd. Trnava: TypiUniversitatisTyrnaviensis, 2009. 257 s.ISBN 978-80-8082-234-7.

Krízové stredisko [online]. [cit. 2015-09-16]. Dostupné na internete: <http://centrumdorka.sk/docs/Vyrocna_sprava_2012.pdf>.

MATOUŠEK, O. a kol.*Metody a řízenísociální práce.* 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, O. – PAZLAROVÁ, H. a kol.*Podpora rodiny. Manuál propomáhajícíprofese*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. 176 s. ISBN 978-80-262-0697-2.

PAVELOVÁ, Ľ.*Vybrané kapitoly z poradenstva pre sociálnych pracovníkov.* Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o., 2007. 96 s. ISBN 978-80-89271-29-0.

PAYNE, R. K. – DeVOL, P. – DREUSSI SMITH, T.*Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity.* Košice: Equilibria, s.r.o., 2010. 293 s. ISBN 978-80-89284-53-5.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

AUTOR

Ing. Jolana Šuleková, Mgr. Lenka Popjaková, Mgr. Barbora Zemčáková

DORKA, n.o.

Hemerkova 28, 040 23 Košice

info@centrumdorka.sk

SKUPINOVÉ PRÁCE S ĽUĎMI BEZ DOMOVA V CHARITNOM DOME SV. ALŽBETY

GROUP WORK WITH PEOPLE WITHOUT A ROOF OVER THEIR HEADS IN A HOUSE OF CHARITY OF ST. ELIZABETH

Soňa Hlaváčová, Martina Mačingová, Pavel Hanšut

Abstrakt: Skupinová práca s ľuďmi bez domova v zariadení Arcidiecéznej charity v Košiciach v Charitnom dome sv. Alžbety na Bosakovej poukazuje na jednu z možnosti ako pomôcť človeku riešiť situácie, ktoré bezdomovectvo so sebou prináša. Problém bezdomovectva si vyžaduje komplexný prístup riešenia na všetkých úrovniach od materiálnej, zdravotnej až po sociálnu a právnu zložku. V rámci intenzívnej sociálnej práce s ľuďmi bez domova sme zistili, že ich najčastejšími problémami, ktoré prehlbujú bezdomovectvo je drogová závislosť, dlhodobá nezamestnanosť, finančná zadlženosť, právna negramotnosť, a strata vlastného sebavedomia, úcty k sebe a k Bohu. Z tohto dôvodu sme vytvorili pracovné workshopy a začali pracovať s ľuďmi bez domova formou skupinovej práce s cieľom predchádzania alebo zníženia už vzniknutých rizík, ktoré so sebou bezdomovectvo prináša.

Kľúčové slová: *Bezdomovectvo. Charita. Ľudia bez domova. Pomoc. Skupinová práca.*

Abstract: Group work with people without a roof over their heads, that takes place in Archdiocese charity in Košice and in the House of Charity of St. Elisabeth on Bosákova street in Košice, shows one way how to help

homeless people to face their everyday situations. The issue of homelessness requires a complex approach that includes financial part and also health care, social and juridical part. Our intensive social work with homeless people lead us to knowledge about the most common reasons for beginning and deepening of homelessness. These reasons are: a drug addiction, long-term unemployment, an indebtedness, a judicial illiteracy, a loss of self-confidence, self-respect and also a loss of God-respect. These reasons led us to an establishment of workshops. We started a group work with people without a roof over their heads. Our aim is to prevent a risk or reduce an existing risk of homelessness.

Key words: *Homelessness. House of Charity for people without a roof over their heads. Help. Group Work.*

Úvod

Fenomén bezdomovectva je aj napriek dnes už mnohým aktivitám rôznych organizácií stále nie celkom riešiteľnou otázkou. Zabezpečenie základných životných potrieb, ktoré sú spojené s poskytnutím bývania, zabezpečením hygienickej očisty, stravy a čistého oblečenia nestačí na vyriešenie problému bezdomovectva. Príčiny, ktoré ľudí bez domova priviedli na ulicu sú rôzne, ale ak títo ľudia sú bez motivácie k zmene, často ostávajú stále na jednom mieste bez rozvíjania svojich schopnosti, čo neznamená krok vpred ale skôr sa stráca používateľnosť pre spoločnosť. Ponúknuť okamžitú pomoc človeku, ktorý sa ocitol v núdzi je veľmi dôležité pre jeho ďalšie fungovanie v živote. Ak sa ponúkaná pomoc dostaví včas, je možné človeka ešte motivovať k potrebnej zmene. A preto je nevyhnutné, aby sa zabezpečovali služby, ktoré dokážu pomôcť ľuďom vrátiť sa do normálneho spôsobu života.

Práca s marginalizovanou skupinou obyvateľstva, akými sú ľudia bez domova, je beh na dlhé trate. Množstvo problémov, ktoré sú dôsledkami chudoby, pobytu na ulici a naivity samotných ľudí ich často stavia do role beznádeje a pocitu neschopnosti problém riešiť. A preto snahou zamestnancov Arcidiecéznej charity v Košiciach v zariadení Charitného domu sv. Alžbety na Bosakovej ulici je zabrániť prehĺbeniu problémov, s ktorými každý deň ľudia bez domova zápasia. Prostredníctvom aktivít formou skupinovej sociálnej práce sa snažia vysvetliť ľuďom bez domova nástrahy dnešnej doby, pochopiť dôsledky ich činov ale najmä usmerniť a pomôcť pri riešení každého pre nich neriešiteľného problému. Nezabúdame pri tom na hodnoty samotného človeka a vieru v Boha.

1. Poslanie charity a pomoc ľuďom bez domova

Arcidiecézna charita Košice (ďalej ADCH) pôsobí od roku 1992 v oblasti sociálnych, zdravotníckych, humanitárnych a vzdelávacích služieb. Najprv pôsobila ako organizačná zložka Slovenskej katolíckej charity bez právnej subjektivity. Po 1.1.1996 už ako samostatná organizačná jednotka s právnou subjektivitou založená diecéznym biskupom Košickej diecézy. Pomáha bez ohľadu na rasu, národnosť, politické zmýšľanie či vierovyznanie.

V súčasnosti zamestnáva vyše 260 zamestnancov a spolupracuje s mnohými dobrovoľníkmi. Poskytuje služby v stacionárnych zariadeniach, terénne a ambulantné služby.

Základnou víziou ADCH je snažiť sa znižovať počet ľudí, ktorí sa nachádzajú v hmotnej alebo sociálnej núdzi a a jej poslaním je poskytovanie verejnoprospešných činností formou sociálnych, zdravotníckych, charitatívnych a výchovno-vzdelávacích služieb a ďalšej nevyhnutnej pomoci bez ohľadu na rasu, národnosť, náboženstvo a politické zmýšľanie. Charita

pomáha tým, ktorí pomoc najviac potrebujú, svedčí o neopakovateľnej hodnote všetkých ľudí, podporuje ľudskú dôstojnosť a rozvoj osobnosti. Najdôležitejším aspektom je vidieť predovšetkým potreby iných.[1]

V rámci pomoci ľuďom bez domova spravuje Arcidiecézna charita Košice 3 zariadenia na pomoc ľuďom bez domova. Prvým zariadením pre ľudí bez domova, v ktorom sa aj dnes poskytujú sociálne služby bola Nocľaháreň Emauzy na Fialkovej ulici. V roku 2005 sa otvorili priestory v bývalých dielňach SOŠ železničnej na Bosákovej ulici, kde sa dnes poskytuje pomoc 82 ľuďom bez domova. Ide o kombinované zariadenie útulku a nocľahárne. Tretím v poradí je útulok, ktorý je súčasťou Krízového centra pre matky s deťmi.

1.1 Skupinová sociálna práca v Charitnom dome sv. Alžbety

ADCH prostredníctvom aktívnej sociálnej práce pomáha v Charitnom dome sv. Alžbety (ďalej CHD) riešiť nepriaznivé životné situácie ľudí, ktorí sa ocitli na ulici v stave beznádeje a schopnosti zmobilizovať sily na prekonanie vlastnej krízy. Sociálna práca s ľuďmi bez domova môže mať krátkodobý, dlhodobý alebo sporadický charakter. Najúčinnejšia je samozrejme dlhodobá a hlboká práca. Vytvára najvhodnejšie podmienky pre jeho sociálne začlenenie. Problémy ľudí bez domova majú cyklický charakter a navzájom sa podmieňujú a je potrebné ich riešiť naraz. Pokiaľ sa riešia iba čiastkovo, hrozí, že výsledok pomoci zo strany odborníkov aj snaženia človeka bez domova zanikne v kruhu nevyriešených situácií.

[1] CHARITA KOŠICE.*O Nás*. [online]. [cit.2015-25-09]. Dostupné na internete:< http://www.charita-ke.sk/index.php/sk/o-nas/nase-poslanie>.

Práca s ľuďmi bez domova je proces kontinuálny, vyžadujúcu komplexnú pomoc. Uvedená pomoc môže byť poskytovaná prostredníctvom terénnej, skupinovej alebo individuálnej sociálnej práce.[2]

Sociálna práca skupinová je sociálna práca s väčším počtom osôb. Výhodou jej využitia je spoločný problém, ktorý ľudia bez domova majú. Členovia sa vzájomne ovplyvňujú, podporujú, riešia problém bez obáv nakoľko vedia, že ich problém je problémom aj ostatných členov v skupine. Hlavným cieľom sociálnej práce so skupinou je dosiahnutie zmeny jej členov, prostredníctvom ich účasti v skupine.

Metóda sociálnej práce so skupinou osôb môže pomôcť skupine:

- ✓ dosiahnuť spoločne ciele,
- ✓ dosiahnuť zmenu požadovanú členmi skupiny,
- ✓ dosiahnuť samorozvoj a svojpomoc u členov skupiny.

2. Realizácia skupinovej práce v podmienkach útulku a nocľaháreň

Na základe pracovných skúsenosti s ľuďmi bez domova sme v zariadení CHD sv. Alžbety zintenzívnili skupinovú sociálnu prácu o pracovné skupinové workshopy s cieľom posilniť u ľudí bez domova samostatnosť, zodpovednosť a aktívny prístup k riešeniu sociálnej situácie každého z nich. Na základe problémov ako je závislosť, dlhodobá nezamestnanosť, finančná zadlženosť, zlé hospodárenie, exekúcie, straty vlastného sebavedomia, úcty k sebe a k Bohu vznikli témy na jednotlivé pracovné workshopy. Každý workshop vedie sociálny pracovník a vedúca zariadenia v skupine 5 – 10 ľudí bez domova na tému, ktorú si sám zvolil. Momentálne sa venujeme témam ako je: *Závislosť na alkohole, Náboženstvo a medziľudské vzťahy, Hodnota ženy, Ako rozumieť úradným rozhodnutiam,*

[2] BEŇOVÁ, N. - MYDLÍKOVÁ, E. – KÖVÉROVÁ, Š. – HORŇANSKÝ, M.: *Projekt Krištof.* Bratislava: o.z. Proti prúdu 2008, s. 27.

Ako sa nestať obeťou trestných činov, Ako prežiť, Chcem sa zamestnať. Okrem toho posilňujeme aktivitami rozvoj zručnosti a talentu a preto realizujeme športové podujatia a ergoterapiu.

2.1 Závislosť na alkohole

Na základe prieskumu, ktorú ADCH realizovala v rámci projektu Boja proti chudobe sa ukázalo, že najväčší m problémom u ľudí bez domova je závislosť na alkohole. Problém s alkoholom u ľudí bez domova je mnohokrát problematicky riešiť. V Košiciach existujú zariadenia s presne stanovenými pravidlami a ľudia bez domova, ktorí užívajú návykové látky – alkohol a drogy nie sú do týchto zariadení vpustení. Sociálne zariadenie, ktoré by zabezpečovalo nízkoprahovosť bez akýchkoľvek kritérií neexistuje. Na jednej strane je to na prvý pohľad logické a služby majú pôsobiť výchovne a preventívne, ale na druhej strane vieme, že bezdomovectvo je potrebné vnímať ako komplexný jav s príčinami a dôsledkami a preto je nutné, aby bola ponúknutá pomoc aj ľuďom bez domova s problémom užívania návykových látok. A práve z tohto dôvodu sme dali možnosť ľuďom bez doma sa zúčastňovať pravidelných skupinových sedení s MUDr. Andrejom Vladimírom. Sedenia sa realizujú dva krát do mesiaca v rámci alkohologicko – toxikologickej poradne s aktuálnymi prednáškami. Okrem prednášok p. MUDr. Vladimír vedie individuálne sedenia s ľuďmi bez domova a konzultácie so sociálnymi pracovníkmi, ktorých obsahom je screeing klientov, ktorí potrebujú psychiatrickú pomoc.

2.2 Náboženstvo a medziľudské vzťahy

Každý človek bez domova potrebuje medziľudské vzťahy na to, aby prežil. Oblasť medziľudských vzťahov zvykne byť tou najkomplikovanejšou časťou jeho života. Mnohí sa snažia nájsť blízke osoby v prostredí, v ktorom

žijú. Ak majú narušené vzťahy trpia pocitmi krivdy a často tkvie v nich pocit životného nenaplnenia.[3] A práve prostredníctvom ďalšej skupinovej práce vzťahov sa sociálny pracovník zameral na pomoc pri poznávaní príčin dekadencie medziľudských vzťahov a strát morálnych a duchovných hodnôt. So skupinou sa vedie tematický rozhovor o hľadaní príčin a ich dôsledkov pri uvedomení si poznávania seba samého pomocou morálnych a duchovných hodnôt.

2.3 Hodnota ženy

Statusom bezdomovectva sú v súčasnosti viac ohrozené ženy, ktoré mnohokrát citlivejšie a emotívnejšie reagujú na situáciu bez domova. Tento status im uberá na vlastnej sebahodnote. Cieľom je, aby si ženy opätovne alebo prvýkrát uvedomili svoju hodnotu z Božieho pohľadu a pravdivým pohľadom samé na seba. Skupinová práca sa vedie formou interaktívnych aktivít (brainstorming, hry), rozjímaním nad Božím slovom a spoločným zdieľaním a rozhovormi.

2.4 Ako rozumieť úradným rozhodnutiam

Poznáme to, dostaneme rozhodnutie plné paragrafov, odkazov a právnických pojmov, ktorým vôbec nerozumieme a tak ako sme úradne rozhodnutie otvorili, tak sme ho aj odložíme späť. Ľudia bez domova majú veľmi nízke právne vedomie, často nerozumejú, čo je obsahom ich poštových zásielok, ktoré pojednávajú o ich právach a povinnostiach. Mnohí z nich to ani nezaujíma odložia to a potom sú prekvapení z následkov ich nečinnosti. Snahou skupinovej práce je aj to aby ľudia bez domova vedeli čo je obsahom ich rozhodnutí, aby porozumeli základným informáciám a aby vedeli aká

[3] Porov. BEŇOVÁ, N. *Bezdomovci, ľudia ako my*. Bratislava: o.z. Proti prúdu, 2008, s. 44.

lehota je potrebná na doručenie odvolania, prípadne zaplatenie pohľadávky. Okrem toho sa dozvedia, že adresa trvalého pobytu, prechodná adresa a korešpondenčná adresa nie je to isté, a že je ich povinnosťou nahlásiť úradom v stanovenej lehote každú zmenu ich pobytu, a v prípade ak tak neurobili, aby vedeli, že úradne zásielky im zašlú na adresu ich trvalého pobytu, kde sa už roky nezdržiavajú. Je potrebné. aby boli informovaní, že každá zásielka odoslaná na ich adresu trvalého bydliska je na vývesnej tabuli miestneho úradu, kde majú trvalý pobyt po dobu 15 dni a ak si ju nevyzdvihnú, ich rozhodnutie sa stáva právoplatným a ani o ňom nemusia vedieť. Poradenstvo informatívneho charakteru má dôležitú úlohu pri práci s ľuďmi bez domova z dôvodu získania základných informácii o ich právach a povinnostiach.

2.5 Ako sa nestať obeťou trestných činov

Ľudia bez domova sa pravdepodobne stávajú obeťami trestnej činnosti častejšie než bežná populácia obyvateľstva. Najviac sú ohrození tí, ktorí prespávajú na verejných priestranstvách ale aj tí, ktorí pod vidinou získania finančného obnosu podpíšu čokoľvek. Pritom netušia, že si podpísali celoživotný problém a stal sa tkz. „bielym koňom“. Biely kôň sa slangovo označuje osoba, ktorá je nastrčená k páchaniu trestnej činnosti, aby zakryla osobu páchateľa, ktorá má z tejto činnosti prospech. Biely kôň potom figuruje ako páchateľ i ako poškodený. K úlohe bieleho koňa býva osoba často donútená násilím, ale môže sa jednať aj o osobu naivnú, či nevzdelanú, ktorá nemusí tušiť, že sa dopúšťa trestnej činnosti.[4]

V rámci práce s ľuďmi bez domova máme v zariadení niekoľko „bielych koňov“ a požiadanie o prešetrenie, prípadne zrušenie živnosti je

[4] DALE, L. Žaloby na finančnú správu [online]. [cit.2015-24-09]. Dostupné na internete: http://www.ginn.press/news/biele-kone-zaloby

nemožné. Práve táto situácia nás doviedla k tomu, aby sme sa touto problematikou v rámci skupiny zaoberali a upozornili na riziká spojené či už so zneužitím dokladov alebo súvisiace s podpisom rôznych zmlúv.

2.6 Ako prežiť – Financie a zodpovednosť

Problémom ľudí bez domova je aj finančná otázka. Odkázanosť na dávku v hmotnej núdzi, nízky príjem v podobe dôchodku im nezabezpečí to, čo by potrebovali. Často sa stáva, že majú pocit, že financie, ktoré získali musia rýchlo minúť. A tak neostane na to, čo je dôležité – na úhradu platby za sociálne služby, na stravu a pod. Cieľom tejto skupinovej práce je získanie finančnej a hmotnej zodpovednosti. Spoločne so sociálnym pracovníkom hľadajú možnosti ako zvládnuť výdaje s nízkym príjmom a nezadlžovať sa, ako si rozdeliť financie, čo uhradiť ako prvé. Dôležité je poznanie, ako byť obozretný pri „lákavých pôžičkách“, ponukách šmejdov a pod. Súčasťou workshopu je aj téma „Aké mám šance, či osobné predpoklady riešiť svoju situáciu smerom k ekonomickej nezávislosti“ a „Čo sa stane keď prestanem uhrádzať povinné platby , splácať pôžičky, pokuty a exekúcie.“

2.7 Chcem sa zamestnať

Nezamestnanosť postihuje aj ľudí bez domova a ak takýto človek dlhodobo nepracuje, stráca kontakt s ľuďmi ako aj pracovné návyky a dostáva sa do stavu, kedy si začne zvykať na stereotypný život bez práce a odkázanosť na minimálnu dávku, ktorú mu poskytuje štát. Začne spoločenský upadať a strácať aj získané zručnosti, ktoré nadobudol počas aktívnej činnosti v predchádzajúcom zamestnaní. V dôsledku dlhodobej nezamestnanosti dochádza aj k porušovaniu bežného sociálneho správania. Strata práce, potreba rekvalifikovať sa, prípadne adaptovať sa na kratšiu alebo dlhodobejšiu nezamestnanosť narúša sociálnu stabilitu aj mnohých ľudí

bez domova.[5] V rámci práce s ľuďmi bez domova realizujeme každý deň pracovnú terapiu s cieľom obnovenia už stratených pracovných návykov z dôvodu dlhodobej nezamestnanosti. Postupným osvojením pracovných návykov zapájame ľudí bez domova do príležitostných pracovných ponúk, ktoré dostávame od podnikateľov alebo občanov, ktorí potrebujú vymaľovať, pokosiť a pod. Súčasťou tohto workshopu je aj vedieť akým spôsobom viesť rozhovor pri hľadaní práce, ako reagovať na inzeráty, ako si napísať životopis, žiadosť a motivačný list. Aj v rámci tejto aktivity je v našom zariadení zamestnaných 30% klientov.

2.8 Skupinová práca – Tvorivé dielne

Z dôvodu zvyšovania kvality sociálnej služby CHD sv. Alžbety v zariadení pre ľudí bez domova vytvára podmienky na záujmovú činnosť a činnostnú terapiu (ergoterapiu): prostredníctvom zapájania sa do zmysluplných a tvorivých činností, pomáha rozvíjať motorické, kognitívne, komunikačné, sociálne a osobnostné kompetencie ľudí bez domova.

Cieľom skupinovej práce s klientmi je vlastnou sebarealizáciou prispieť k zvyšovaniu zručností klientov, rozvíjať ich kreatívne myslenie a umelecké cítenie. Človek je súčasťou sveta, ktorý je nádhere stvorený a prepracovaný- preto je snahou skupinovej práce, aby klienti objavovali krásu pri tvorbe s rôznymi materiálmi, pri výrobe rôznych výrobkov a okrem toho sa naučili aj rôzne umelecké techniky (maľovanie, práca so sadrou, servítková technika, práca s drôtikom,...).

[5] KLEINOVÁ, R.: *Osobné prežívanie ako predpoklad pre zvládanie možnej nezamestnanosti*. In *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*.1997, roč.2, č.4, s.32

Záver

Práca s ľuďmi bez domova je náročná a vyžaduje si schopnosť vcítiť sa do ich problémov a vnímať ich život v súvislostiach. Najúčinnejšia je dlhodobá a hĺbková práca, ktorá si vyžaduje participáciu viacerých odborníkov, čo môže vytvoriť vhodnejšie podmienky pre ich sociálne začlenenie. Pri práci s ľuďmi bez domova netreba však zabúdať na jednu podstatnú vec a to, aby sa neprehlbovala ich závislosť na sociálnom pracovníkovi. Cieľom sociálnej pomoci je, aby bol človek bez domova sebestačný a schopný postarať sa o svoju existenciu vlastnou aktivitou. A k tomu je potrebné využívať také metódy práce, pri ktorých si uvedomia vlastnú hodnotu a stanú sa sociálne kompetentnými. Dôležité je, aby ľudia bez domova mali možnosť byť súčasťou kolektívu, ktorý ho formuje, núti ho prispôsobiť sa a rešpektovať jeden druhého. A práve forma skupinových prác s ľuďmi bez domova v Charitnom dome sv. Alžbety dáva príležitosť k ich samostatnosti, vzdelanosti a zodpovednosti za svoj život. Aj keď snaha o opätovné začlenenie sa do spoločnosti trvá aj niekoľko rokov, úspechom je už to, ak človek bez domova zmení svoj pohľad na život, ktorý bol pre neho ešte nedávno plný beznádeje. Každou aktivitou, ktorá zlepšuje život človeka zabezpečujeme aj kvalitu nami poskytovaných služieb v zariadení.

Aj napriek možnostiam, ktoré naše zariadenie poskytuje je potrebné na záver skonštatovať, že človeku v núdzi sa dá vždy pomôcť, ale on tu pomoc musí chcieť prijať, pretože tu platí pravidlo: Dá sa pomôcť iba tomu, kto sa tomu nebráni.

BIBLIOGRAFIA

BEŇOVÁ, N. *Bezdomovci, ľudia ako my*. Bratislava: o.z. Proti prúdu, 2008, 75 s. ISBN 978-80-969924.

BEŇOVÁ, N. - MYDLÍKOVÁ, E. – KÖVÉROVÁ, Š. – HORŇANSKÝ, M.: *Projekt Krištof.* Bratislava*:* o.z. Proti prúdu, 2008, 38 s. ISBN 978 -80-969860-2-6.

KLEINOVÁ, R. Osobné prežívanie ako predpoklad pre zvládanie možnej nezamestnanosti. In. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*.*ISSN*0555-5574,1997, roč.2, č.4, s.32.

CHARITA KOŠICE.*O Nás*. [online]. [cit.2015-25-09]. Dostupné na internete: <http://www.charita-ke.sk/index.php/sk/o-nas/nase-poslanie>.

AUTOR

PhDr. Soňa Hlaváčová

Ing. Bc. Martina Mačingová

Mgr. Pavel Hanšut

Arcidiecézna charita Košice

CHUDOBA V RÓMSKYCH OSADÁCH

POVERTY IN ROMA VILLAGES

Peter Bešenyei

Abstrakt: Príspevok prezentuje pohľad na život Rómov z periférií a predkladá niekoľko konkrétnych návrhov, ako sa dostať zo siete generačnej chudoby. Odchod z chudoby nie je nikdy jednorazovou udalosťou, ale dlhodobý proces, ktorý si vyžaduje mnoho duchovných, mentálnych i emocionálnych síl. Odporúčame viac pomáhať jednotlivcom do hĺbky, ako masám do šírky - s jednotlivcami sa snažíme pracovať čo najdlhšie.
Kľúčové slová: *Chudoba. Mzda. Práca. Rómovia. Závislosť.*

Úvod

Chudobných budete mať vždy medzi sebou... (Jn 12,8)

V Biblii sa výraz chudobný používa na opis neutešenej situácie človeka, ale aj veľmi konkrétne označuje tých, ktorí sú v ekonomickej núdzi (Lk 4,18-19; Iz 35,3-6).

Pápež František povedal, že žijeme vo svete poznačenom "*škandalóznou priepasťou medzi luxusom najbohatších a biedou najchudobnejších*", kde veľa osôb trpí "*mnohými formami vylúčenia na okraj chudoby*" a tak sme svedkami mnohých "*konfliktov, v ktorých sa miešajú ekonomické, politické, ideologické a nevynímajúc žiaľ ani náboženské dôvody*".

Matka Tereza z Kalkaty sa vyjadrila, že nie je problém nasýtiť chudobných, ale boháčov.

Chcem hovoriť o chudobných, ale v prvom rade o tých, ktorí žijú medzi nami, nebudem pri tom myslieť na africké vyhladované detí, na tisíce detí utečencov či migrantov, ale na deti zo susedstva, na deti z chudobných rómskych osád, na našich chudobných bratov.

Chudobní Rómovia v niektorých lokalitách na Slovensku už začínajú postupne vytvárať *majoritný svet...*

1. Príčiny chudoby

Život v biede si nikto dobrovoľne nevolí, ale veľa detí sa rodí do generačnej chudoby. Ľudia narodení v generačnej chudobe zastávajú názor, že spoločnosť im vždy niečo dlhuje. Rodinné vzorce v takej rodine sú často zamotané a nejasné.

Príčinou chudoby je často kombinácia správanie sa jednotlivca, politické či ekonomické štruktúry.

Chudoba má nielen vonkajší rozmer, ale aj vnútorný (hmotný čiže materiálny, ale aj duchovný, psychologický, emocionálny).

Chudoba nie je len nedostatok materiálnych vecí – jedla, slušného oblečenia, peňazí či bývania Chudoba prináša do života núdznych nepokoj, smútok, plač, rozbroje, zvady, neistotu, depresiu, beznádej, strach, sociálnu izoláciu, menejcennosť, hanbu, stratu nádeje, poníženosť, pocit osobnej zbytočnosti. Čiže chudoba má materiálny rozmer, ale má aj rozmer straty zmyslu života, cieľa a nádeje.

Chudoba je často spôsobená aj zlými rozhodnutiami, ktoré sme urobili alebo robíme. Ďalšími príčinami chudoby je neusporiadaný život bez Boha. Hracie automaty, domáce násilie, nezamestnanosť, záškoláctvo, závislosť na drogách, alkohole, fetovaní, nemanželský sex, tehotenstvo mladistvých, rýchle míňanie všetkých peňazí, to všetko prispieva k chudobe.

Chudoba je živnou pôdou pre závislosť, lebo alkohol a drogy sú bežnou súčasťou ich života. Chudoba sa nedá prekonať, pokiaľ ňou klient trpí.

Ak poskytuješ pomoc chudobnému a on ju potrebuje, pomáhaš mu, ale ak poskytneš pomoc chudobnému a on ju nepotrebuje, škodíš mu. *Nebežme veľmi rýchlo*, rešpektujme ich tempo.

Nepýtajme sa chudobného, ako by sme mu mohli pomôcť, lebo to nás kategorizuje do stavu nadradenosti. Dávajme si pozor, lebo chudobní nie sú náš kontajner! Pomoc musí byť vždy osobná, cielená, aby sa nestalo, že dar prijmú a darcu nenávidia.

Hybným postojom ku konaniu dobra, pomoci núdznym, chudobným, chorým a opusteným má byť evanjeliový súcit, nie mesiášsky postoj (ja som ten, ktorý vám prišiel pomôcť, zachrániť vás). Mesiášsky postoj nadradenosti (často silno merateľný postoj darcov), zraňuje a zablokuje (uzatvára), vyvolá pocit menejcennosti u adresátov.

Pomoc, aj keď nevedome, nemôže oberať prijímateľov o ľudskú dôstojnosť, ponižovať ich, vzbudzovať pocit hanby. Musí byť poskytovaná veľmi citlivo, decentne, osobne. *Nestačí len štedrosť, ale oveľa dôležitejší je spôsob.*

Nenamýšľajme si, že my najlepšie vieme, čo chudobní potrebujú. Oni denne bojujú o živobytie, prežívajú pocit bezmocnosti, úzkosti, zúfalstva, ktoré bežný človek nepozná. Žiadna vonkajšia pomoc nemôže dlhodobo nahradiť vnútornú mobilizáciu jednotlivca a jeho ochotu hľadať riešenie a pomoc mobilizovaním vlastných vnútorných síl a schopností. Je nevyhnutné nájsť styčné body pre participáciu adresátov. V pokore a ochote počúvať sa je ukryté optimálne riešenie hľadania pomoci pre chudobných. Vyhýbajme sa paternalizmu a nerobme pre nich veci, ktoré si dokážu urobiť sami.

Na každú poskytnutú pomoc chudobným, ktorá uhasí prvotné vnútorné i vonkajšie uspokojenie extrémnej situácie, by mali nadviazať dlhodobo trvajúce programy riešenia pomoci, ktoré musia byť postavené na poznaní, dôvere a priateľských, dlhodobých vzájomných vzťahoch. Ustavičné sa nedá *hasiť, upratovať (zahladzovať)* a riešiť ich problémy.

Je dôležité poznať a zmobilizovať vlastný duchovný i materiálny potenciál jednotlivcov i komunít. Dať chudobným ľuďom nádej a potom ich opustiť je neprofesionálne. Pácha sa na nich veľká krivda, čím dochádza k hazardovaniu s ľuďmi i komunitami. Následne dochádza k frustrácii chudobných voči ponúkanej pomoci jednotlivcov či spoločenstiev.

Materiálna pomoc bez duchovnej pomoci je neúspešná. Hoci sú to materiálne chudobní ľudia, majú často oveľa duchovnejší a hlbší vzťah s Bohom, ktorý sa nedá merať účasťou na nedeľných bohoslužbách, ale na ich každodennom postoji, osobnej skúsenosti, či odovzdanosti sa Bohu. Aj človek biedny, extrémne chudobný, bojujúci o prežitie a o každodenný chlieb, môže byť duchovným *velikánom*.

1.1 Naše ciele

Sv. František Assiský prežíval chudobu ako žobranie. Don Bosco prežíval chudobu ako prácu.

Naším prvoradým cieľom nie je stavať domy, vzdelávať ich, pomáhať im, aby neboli poberateľmi sociálnych dávok, ale aby prebrali zodpovednosť za svoj život a kráčali po ceste života s Bohom, riadili sa jeho pravidlami. Dlhodobá materiálna pomoc bez nádeje na rozvoj jednotlivca či komunity je cesta do začarovaného kruhu. **Radšej pomáhajme jednotlivcom do hĺbky, ako masám do šírky - s jednotlivcami pracujme čo najdlhšie.** Nerobme prvý krok k chudobným len tým, že im poskytneme okamžitú pomoc v kritickej situácii, ale ponúknime im dlhodobé programy, ktoré pomôžu

chudobným dostať sa zo zacykleného systému a vyvolajú trvalú zmenu. Vzdelanie znamená prácu. Ponúknime im trvale **platenú prácu**, naučme ich pracovným návykom, pravidlám strednej vrstvy.

Chudobní musia bytostné pocítiť dôsledky svojho konania, zacítiť utrpenie spôsobené ľahkovážnymi rozhodnutiami (požičiavanie peňazí, uprednostnenie riešenia problémov iných pred vlastnými plánmi, nezodpovedné konanie, ktorého dôsledkom je exekúcia, deložovanie z bytu, strata zamestnania). Náš postoj voči ním musí byť múdry – je to často postoj *krutej lásky*.

Nehľadajme riešenia pre chudobných bez chudobných. Oni najlepšie chápu svoj mikrosvet okolo seba, svoju situáciu, svoje kultúrne súvislosti, majú úžasný dar empatie, *šiesty zmysel*, vedia využiť ponúkaný okamžik.

Chudobní majú vzácnu schopnosť prežiť, ktorá spočíva v riešení problémov zo dňa na deň, z minúty na minútu a to s minimálnymi prostriedkami.

Našim cieľom nie je len zmierňovať ich chudobu, ale ozdravovať ich vzťah s Bohom; nielen zvýšiť ich príjmy, ale aby svojim životom spoznávali a chválili Boha. Zmena *hlavy*, mentality - ako to zdôrazňoval Don Mário Riboldi - zmena zmýšľania, svetonázoru je potrebná na zmiernenie chudoby. Je nutné meniť nielen myseľ (ľudské úsilie), ale aj srdce (kresťanské postoje). Prebudiť v ľuďoch túžbu a vzťah k vlastníctvu. Bežme pomalšie, prispôsobujme sa rytmu komunity. Je potrebné naučiť ich snívať, plánovať, angažovať sa, viesť k spoluúčasti.

Ponúkajme, ale nenanucujme im svoje *šablónovité* predstavy. Zbavme sa svojich škatuliek, nebuďme posadnutí okamžitým úspechom, kvantitou. Ľudia sú vždy dôležitejší ako naše projekty. Pomôcť znamená rozumieť.

1.2 Rozdiely v mentalite

Mentalita strednej a vyššej vrstvy spočíva v potrebe vzdelávať sa, nájsť si dobré platenú prácu, robiť si úspory.

Mentalita chudobných sa dá prirovnať k mentalite chorých ľudí, ktorí prežívajú bolesť. Dostanú jednu tabletku na dva dni. Ak si vezmú pol tabletky, zbavia sa polovičnej bolesti na celý deň, ak si vezmú celú, budú bez bolesti celý deň. Mentalita bohatého je jednoznačná - vezme si každý deň pol tabletky. V mentalite chudobných sa to premietne tak, že nie je rozumné najesť sa každý druhý deň len do polosýta, lebo tak stále prežívajú hlad.

Malá schopnosť šetrenia u ľudí s nízkymi príjmami - nestojí u nich za strádanie spôsobené týmto šetrením. Len človek, ktorý nežije v neustálej núdzi, nedostatku môže snívať, plánovať, motivovať sa.

Mentalita chudobných je poznačená túžbou prežiť; o budúcnosť sa nestarajú, úspory si nerobia, majú špecifický vzťah k práci a času, upriamujú sa len na prítomnosť. Nemajú motiváciu investovať do budúcnosti, napr. usilovnosťou v škole, čo spôsobuje, že zostanú bez vzdelania, čím sa dlhodobo prehlbuje ich chudoba.

Chudobní dokážu rýchlo nadväzovať osobné vzťahy. Často vonkajšou okázalosťou zakrývajú pred svetom skutočnú chudobu, v ktorej žijú.

Nezištná práca (dobrovoľníctvo) je chápaná ako zdieranie. Úsilie o „nejaký ideál“ sa vždy stretáva s nedôverou. U chudobných býva pracovný deň často prerušovaný osobnými záležitosťami.

Pre ľudí žijúcich v generačnej chudobe sú prioritami zábava a osobné vzťahy. V strednej vrstve je to práca a úspech.

Pre boháča je chudobný na obtiaž, jeho túžbou je zbaviť sa ho, urobiť ho neviditeľným. Nie jedna samospráva zmýšľa tak, že Rómom treba pripraviť čím horšie podmienky, aby odišli niekde inde. Šikanovanie chudobných môže byť zákonné, ale určite nie humánne.

(Príklad: presťahovanie osady Mašličkovo za potok je spôsob šikanovania a snaha o jej „znevidiťeľnenie“).

Poberanie sociálnych dávok bráni nezamestnaným, aby si pomohli sami zo svojej situácie.

Rómovia netúžia po stresujúcom životnom štýle. Prvý krok tých, ktorí sa vymania z biedy je, že odídu z prostredia geta.

1.3 Zdroje

Duchovný zdroj: Viera v Boha je zdroj, ktorý patrí medzi najsilnejšie osobné nástroje každého, kto túži po zmene alebo čelí ťažkým ranám osudu.

Rodičovský zdroj: vplyv rodičov v rokoch dospievania je chápaný ako teror a obmedzovanie slobody – neustále kontroly, zákazy a príkazy,tresty. Ide o zúfalú snahu rodičov oslobodiť deti od vplyvu rovesníkov a nástrah osady – zákaz kamarátiť sa s deťmi z osady a komunikovať v rómčine. S odstupom rokov a po dosiahnutí úspechu sú za tento spôsob výchovy rodičom vďační, aj keď ich výchovné metódy nepovažovali za správne, chápu, že to robili pre ich dobro. Často ide o rodičov, ktorí nemali vzdelanie, ale verili v hodnotu vzdelania.

Zdroj - kľúčová osoba (sponzor, mentor, tútor), osobné stretnutie, ktoré pokračuje dlhodobým sprevádzaním (osobným záujmom, neformálnymi stretnutiami, vzájomným priateľstvom, vovádzaním a vstupom do sveta majority, doučovaním priamo alebo sprostredkovane, zapojením do programu adopcia na diaľku, sprostredkovaním štipendia, brigády, zamestnania, kontrolou dochádzky, širokou duchovnou

i materiálnou pomocou, vovádzaním a poznávaním nepísaných pravidiel strednej vrstvy.[1]

Zdroj - vlastné chcenie (osobná ambícia) túžba odísť, vôľa postaviť sa zoči-voči vlastnému osudu azačať samostatný život kvôli nespokojnosti so životnou situáciou, v ktorej sa nachádzajú – časté prežívanie hladu, zimy, špiny, posmechu rovesníkov, ľahostajnosť, alkoholizmus, násilie. Túžba niečo mať alebo niečo dosiahnuť, lebo život na sociálnej podpore nedáva človeku možnosť robiť a vlastniť to, po čom túži. Mimoriadny talent či schopnosť využiť ako ponúkanú príležitosť. Byť chudobným neznamená trpieť nedostatkom inteligencie alebo schopností avšak nutným predpokladom je osobná disciplína.

Dobrovoľnícke aktivity znižujú riziko užívania alkoholu a iných omamných látok.

Odchod z chudoby nie je jednorázovou udalosťou, ale dlhodobý proces, ktorý si vyžaduje mnoho „emocionálnych síl".

Peniaze, ktoré všetci potrebujeme, sa dajú zarobiť len dvomi spôsobmi: zákonne alebo nezákonne. Práca za minimálnu mzdu nie je cestou z chudoby. Pomáhajme ľuďom s nízkymi príjmami, aby si ich zvýšili. Prechod z chudoby do strednej vrstvy spočíva v uspokojovaní potrieb ako: mať čo jesť, mať zaplatené účty, začať si robiť malé úspory, zbaviť sa nekončiaceho strachu z nedostatku. Obmedziť kontakt s príbuznými je cena, ktorú musí zaplatiť každý, kto chce ísť za novými cieľmi.

[1] Mentoring- Je dar zo srdca. Obetujú svoj čas a energiu ľuďom, aby sa v živote uplatnili. Vytvárajú si s nimi bezpečný a dôverný vzťah. Pomáhajú im objavovať nepísané pravidla strednej triedy. Učia ich disciplíne, sebakontrole, zodpovednosti za vlastné správanie. Cieľ: malými krokmi pomáhajú vytypovaným jednotlivcom prepracovať sa k hmatateľnému úspechu.

Záver

Práca odbúrava zo života chudobných Rómov tri **neduhy** : **nudu, núdzu a neresť.** Povinná školská dochádzka pomáha znižovať riziko neplánovaných tehotenstiev mladistvých, poskytuje menej času na nudu a tým znižuje kriminalitu a zároveň zvyšuje kvalifikáciu pre zamestnanie. Zle nastavená podpora štátu bráni nezamestnaným, aby sa sami dokázali vymaniť zo situácie, v ktorej sa nachádzajú. Len pravidelná a primerane platená práca prekonáva frustráciu a pomáha na ceste z pasce chudoby. Na začiatku je potrebné podať pomocnú ruku a následne dlhodobo týchto vytypovaných jednotlivcov sprevádzať.

BIBLIOGRAFIA

BAKER, B. *Z bludného kruhu.* Košice : Združenie za sociálnu reformu vo vydavateľstve Silvana, 2007, 128 s. ISBN 978-80-969539-1-2.

BEŠENYEI, P. *Opatrenia a ponuky rímskokatolíckej misie v procese socializácie rómskeho etnika na Slovensku.* Košice : Dizertačná práca, 2011, 148 s.

BEŠENYEI, P. *Rómske ticho.* Bratislava : Vydavateľstvo Don Bosco, 2009, 129 s. ISBN 978-80-8074-109-9.

Blogy autora www.lunik9.sk

CORBET.S, FIKKERT.B, *Keď pomoc škodí,* Bratislava : Porta libri, 2012, 248 s. ISBN 978-80-89067-70-1.

MAPPES, N. *Chudáci Romové, Zlí Cikáni.* Brno : Host-vydavatelství,s.r.o., 2013, 279 s. ISBN 978-80-7294-869-7.

PAYNE. R, DeVol. Ph, SMITH. T.D, *Mosty z chudoby*. Košice : Equilibria, s.r.o., 2010, 293 s. ISBN 978-80-89284-53-5

AUTOR

Ing, Mgr. Peter Bešenyei, PhD.

ODVAHA POMÁHAŤ

COURAGE TO DO COMMONGOOD

Mária Čačková

Abstrakt: Čo nás vedie k dobročinnosti? Ako si vieme poradiť s informovaním, formovaním a sprevádzaním nám zverených žiakov? Čo je potrebné pri robení spoločného dobra? Aká je úloha učiteľa, rodiča a žiaka pri organizovaní dobročinných aktivít? Má robenie dobra byť anonymné? Môže byť dobročinnosť životný štýl? To sú otázky, na ktoré sa pokúsime spolu hľadať odpovede v príspevku „Odvaha pomáhať".
Kľúčové slová: *Darček. Hodnoty. Modlitba. Odvaha. Spoločné dobro. Študent.*

Abstract: What does lead us to do common good? How do we deal with information and formation of our pupils? What do we need to do common good? What is the teacherś, parents´ and studentś role in doing good? Should be doing good annonymous? Could be doing good style of life? We will try to find the answers for these questions in this conference contribution.
Keywords: *Present. Values. Prayer. Courage. Common Good. Student.*

Úvod

Výchova a vzdelávanie mladých ľudí je široké pole, kde sa to, čo študent počas mnoho rokov nazbiera a zažije, prejaví v jeho živote až neskôr. Každý pedagóg musí trpezlivo čakať na ovocie svojej práce a veriť, že jeho sprevádzanie prinesie svoje plody.

Povedať dieťaťu a mladému dospievajúcemu, že to alebo to raz v živote budeš potrebovať je pre nás, dospelých, veľmi ľahké a asi aj často uplatňované. **Ukázať mu to**, či priamo **zapojiť** do takého niečoho priam nevyhnutné. Možností a príležitostí na tvorenie spoločného dobra je v každej oblasti života , teda aj v školskom prostredí mnoho. Ak sa tak stáva, škola sa dostáva do života, alebo je to naopak?

Tak či tak platí, že v **strede** toho všetkého **je dieťa** – v škole žiak, študent - mladý človek, ktorého chceme **informovať**, **formovať** a neskôr možno aj **transformovať** - mladý človek, ktorý nám bol zverený a za ktorého máme zodpovednosť pri sprevádzaní na jeho ceste za poznaním.

Škola života 21. storočia...to je aj múdrosť našich predkov, ich odkaz dobra, lásky a veľkosť viery, nádeje, spolupatričnosti, úcty, solidarity, nezištnej a nekonečnej linky vzájomnej pomoci. S niektorými aspektmi a aktivitami pravidelne prebiehajúcimi na našej škole sa chceme s vami podeliť. Stali sme sa, spoluprácou s OZ Maják nádeje, súčasťou mozaiky dobročinnosti a to je aj jedna z podmienok – **neostať pri robení dobra sám.** Za každou aktivitou, o ktorej budeme rozprávať, je mnoho anonymných ľudí – rodičov, žiakov, učiteľov a ľudí ochotných pomáhať.

1. Obetné dary pri svätých omšiach

Vrecúško ryže, múky, cukru, hrachu, šošovice, balíček čaju, kávy, voňavý prášok na pranie, školské pero, ceruzky, niekedy i hračky – to všetko vedia naše mamky nájsť v kuchyni a deti našej školy sa s tým podeliť s ľuďmi v ťažkých životných situáciách. Keď sa nimi naplnia koše a donesú ako obetné dary počas detských a mládežníckych svätých omší v školskej kaplnke, radostné úsmevy a zvedavé pohľady sú priam na krájanie! Plné auto s týmto balíkom si tom potom nasmeruje priamo k tým, ktorým prináša nádej a to doslovne prostredníctvom OZ Maják nádeje. Čakajú na nich matky

v krízových centrách, ľudia, ktorí sú na hranici chudoby a tí, ktorí sú na tento druh služby a podpory odkázaní.

2. Darček v škatuli

Darček v škatuli, názov ďalšej školskej aktivity pomoci a spolupatričnosti, patrí rodinám na kraji sociálnych istôt, často beznádeje a zabudnutia. Prostredníctvom OZ Maják nádeje sa triedy spájajú s rodinami v takýchto okamihoch, kontaktujú sa a pátrajú po tom, čo rodiny potrebujú. A potom nastupuje sila triednej partie a triednych učiteľov, asistencia rodičov a neraz aj anonymných pomocníkov. Darčeky pribúdajú, pomoc sa rozrastá a posledný školský deň pre vianočnými sviatkami sa darčeky v škatuliach doručia na miesto pomoci, potreby, nádeje a lásky. A toto (túto radosť z dávania) spoločne prežívajú žiaci, učitelia a rodičia a anonymné dobro sa šíri. Zrazu sa naše tri školské ciele – **osobný príklad, tímová práca a misia** - napĺňajú.

Cieľom aktivity je výchova žiakov k zásadám charitatívneho myslenia podľa hodnôt Biblie a výchova k životnému štýlu, v ktorom dobročinnosť a konanie anonymného dobra samozrejmosťou. Aktivita vedie žiakov k tomu, aby mysleli na ľudí, ktorí prežívajú materiálnu núdzu. Opravdivá láska „nie je sebecká“ 1 Kor 13,5, ale usiluje sa o dobro druhého človeka.

Na začiatku adventného obdobia každá trieda /poprípade ročník/ dostane na starosti jednu rodinku, za ktorú sa modlí a pripravuje jej vianočný darček. Kontakt na rodiny získavame prostredníctvom **OZ Maják nádeje** alebo z vlastného okolia.

Obsahom vianočného darčeka sú hygienické potreby, oblečenie, hračky, suché potraviny, peniaze, vianočný pozdrav a iné potreby do domácnosti. Dôležitou súčasťou darčeka je **modlitba**. Peniaze sa

neodovzdávajú rodinke osobne, odovzdávajú sa OZ Maják nádeje, ktoré im financuje napr. **lieky, dioptrické okuliare a iné potreby**. Žiaci II. stupňa chodia v poslednom adventnom týždni odovzdávať darčeky rodinám spolu so **školským kaplánom, triednym učiteľom alebo aj rodičom**. Žiaci sa stretnú s chudobou a ťažkosťou života, ktorú človek dnešnej doby prežíva. Žiaci sa týmto spôsobom **učia deliť sa, myslieť na druhých, sprevádzať modlitbou, spoznávať pravdu života.** Niektoré rodinky prichádzajú vyjadriť svoju vďačnosť za službu aj priamo do školy. Prinesú deťom nejakú sladkosť a **slová uznania a vďačnosti**. Rodinky z OZ Maják nádeje píšu triedam listy, v ktorých im vyjadrujú svoju vďačnosť. Nezabudnú aj na nejaký maličký darček, ktorý vlastnoručne vyrobili.

Hodnoty, o ktorých hovoríme a máme ich obsiahnuté v Etickom kódexe školy - dobročinnosť, obeta, spoluzodpovednosť, zriekanie - prestávajú byť iba teóriou a stávajú sa začiatkom možnosti budúceho životného štýlu.

„Prosím, potrebovali by sme ešte päť hrnčekov na čaj a mlieko. Je nás doma sedem a máme iba dva hrnčeky. Potešil by nás tento dar. Ďakujeme!“...rodina z Jasova

„Zemiakov sa nám urodilo v tomto roku dosť! Bude stačiť pre rodinu 25 kíl?“...slová jedného z darcov. Po príchode do rodiny zostalo vrece prázdne a potešili sa všetky rodiny na spoločnej chodbe v obytnom dome v Družstevnej pri Hornáde.

A zrazu máme pocit, že obdarovaní sme na oboch stranách. „Boj proti hladu“ – pečenie perníkov, „Tehlička“ - Savio, podpora mimoškolských aktivít žiakov zo sociálne slabšieho prostredia, nájdenie zamestnania pre toho, kto už ani nedúfal a mnoho nenápadných dobrých skutkov, o ktorých nikto nechce rozprávať, tvoria mozaiku, pred ktorou sa môžeme pýtať úplne

iné otázky ako sa pýta svet: Prečo je na svete toľko dobra? Čo nás motivuje robiť dobro?

Jedna z definícií dobročinnosti je, že dobročinnosť je „láska k ľuďom“ a všetko, čo potrebujeme k tomu, aby sme mohli prispievať na dobročinnosť, je túžba po zmene svojho okolia k lepšiemu.

Každý človek má v sebe vnútornú túžbu pomáhať druhým. Škoda, že niektorí z nás si na to nikdy nenájdu čas alebo dôvod. Niekedy dávame **málo,** niekedy **neradi,** niekedy to **čo nepotrebujeme** alebo keď nás niekto **o to požiada**, niekedy je už **neskoro**, často tak, že ani jedna zo strán nepozná druhú stranu a pomáhame človeku, aby sa stal samostatným.

Dávame tým, ktorí majú životných potrieb menej, ale stále majú **odvahu**, **statočnosť, silu** vstať, nevzdať to a **bojovať** so životom, nie proti nemu. Dávame si to, čo život prináša...je to škola života...ktorej sa učíme srdcom...iba čistým srdcom...dnes, zajtra aj o mesiac. Keď dávame, obohacujme svoje srdce a dušu – a to je nákazlivé. Lebo pre srdce nie je lepšieho pohybu ako sa zohnúť a postaviť druhého na nohy.

AUTOR

PaedDr. Mária Čačková

ZŠ sv. Cyrila a Metoda

Bernolákova 18, 040 11Košice

cackova@zscamke.sk

CESTA NÁVRATU ČLOVEKA Z PERIFÉRIE SPOLOČNOSTI

PEOPLE ON THEIR WAY BACK FROM THE EDGE OF SOCIETY

Imrich Fülöp

Abstrakt: Masy ľudí vytláčaných na periférium spoločnosti neustále narastajú.Zadlženosť verejných rozpočtov robí pre verejnú správu tento problém neriešiteľným, preto ľudia vytlačení na periférium spoločnosti musia hľadať riešenie svojich problémov vlastnými silami. Predpokladom pre úspešné riešenie problémov vlastnými silami je budovanie civilnej spoločnosti a efektívnym nástrojom na odstránenie legislatívnych a administratívnych bariér brániacich riešiť problémy vlastnými silami môže byť dobrovoľné združenie sa subjektov civilnej spoločnosti do regionálnej záujmovej skupiny na úrovni Košického kraja.

Kľúčové slová: *Nezamestnanosť. Chudoba. Civilná spoločnosť. Dobrovoľné združovanie. Nátlaková skupina.*

Abstract: Masses of people pushed to the edge of society keep growing. Public debt makes this issue unsolvable for the public administration. Therefore, the people pushed to the margins of society must look for solution of their problems on their own. Building a civil society is a necessary precondition to do so successfully and voluntary associations of civil society stakeholders into a regional interest group on the level of the Košice Region could be an effective tool to remove the legislative and administrative barriers, which impede problem solving.

Keywords: *Unemployment. Poverty. Civil society. Voluntary associations. Pressure groups.*

1. Príčiny vytláčania človeka na periférii spoločnosti

„Vytvorili sme nové modly. Uctievanie zlatého teľaťa si našlo nový a bezcitný obraz v kulte peňazí a diktatúre ekonomiky, ktorá je beztvárna a chýba jej akýkoľvek skutočne humánny cieľ.“

Pápež František

Každá civilizácia vo svojom vývoji prechádza vývojovými fázami od svojho vzniku, rozvoja až po zánik danej civilizácie. Naša súčasná civilizácia pravdepodobne už prekročila svoj zenit. Od poslednej tretiny dvadsiateho storočia sa stala zjavnou prehlbujúca sa kríza industriálneho systému, ktorá postupne prerástla do globálnej krízy celej súčasnej civilizácie. Industriálny systém tvoril základ ekonomiky a spoločnosti prakticky posledných dvesto rokov, počas ktorých prešiel obdobím zrodu, rozkvetu až postupne začal vyčerpávať svoj rozvojový potenciál a prešiel do fázy úpadku. Už v prvej polovici dvadsiateho storočia sa začali objavovať prvé náznaky vyčerpávania sa industriálneho systému a začala sa prejavovať potreba hľadania alternatívy k tomuto systému resp. možnosti jeho korekcie alebo vedomej transformácie [1]. Problém vidím v tom, že pre možnú korekciu alebo vedomú transformáciu systému sa používajú filozofie a stratégie vyvinuté na konci 19. a začiatku 20. storočia, pričom naša súčasná spoločnosť žije už v dvadsiatom prvom storočí. Z toho vyplýva, že uvedené filozofie a stratégie nemôžu efektívne riešiť aktuálne výzvy súčasnej spoločnosti (vysoká nezamestnanosť, chudoba, migranti), pretože v čase ich vzniku, spoločnosť čelila iným

[1]Porov. Ing. Klinec I., Alternatívne ekonomické teórie podporujúce smerovanie k trvalo udržateľnému rozvoju, Prognostický ústav SAV Bratislava, 2000.

výzvam a musela hľadať riešenia iných, vtedy aktuálnych problémov. Aj keď zdanlivo ide o porovnateľný okruh problémov, je tu podľa mňa niekoľko zásadných rozdielov. V prvom rade ide o neustále narastajúcu početne veľkú masu ľudí, ktorí sú vytláčaní na periférii spoločnosti v dôsledku nerovnomerného prerozdeľovania bohatstva. Ak k tomu prirátame vysokú zadlženosť verejných rozpočtov, od ktorých sa očakáva riešenie týchto externalít, máme tu neriešiteľný problém. V dôsledku toho sú stále viac obmedzované výdobytky spoločenskej zmluvy, pre ktorú sa človek dobrovoľne zriekol časti svojej prirodzenej slobody v prospech verejnej autority, štátu. A tak, v snahe o udržanie sociálneho zmieru pri narastajúcom sociálnom napätí sa demokracia postupne približuje k autokracii. To boli viac menej aj spoločné príčiny zániku Rímskej ríše alebo iných známych civilizácií. Takže sa zdá, že nám už neostáva veľa času na zvrátenie tohto nepriaznivého trendu a preto by sme mali konať, kým je ešte čas na pokojné riešenie problému s využitím nástrojov, ktoré máme v demokracii k dispozícii. Ak nastanú sociálne výbuchy, bude už neskoro a celý proces sa stane nekontrolovateľný.

2. Budovanie civilnej spoločnosti, predpoklad návratu človeka z periférie spoločnosti

„S pomocou peňazí a moci nemôžete vyriešiť všetky problémy. Problém musí byť vyriešený najprv v srdci.“

tibetský Dalajláma

Pod pojmom civilná (občianska) spoločnosť rozumieme celý súhrn dobrovoľných občianskych a spoločenských organizácií a inštitúcii. Pre fungujúcu civilnú spoločnosť je charakteristický vysoký podiel účasti občanov na spravovaní vecí verejných cestou nepolitických štruktúr, či už je

to cestou mimovládnych organizácií alebo angažovaním sa neorganizovaných jednotlivcov[2]. Jedným z charakteristických pozostatkov predchádzajúceho režimu je spoliehanie sa mnohých ľudí na pomoc štátu, verejných inštitúcii alebo politikov. Je to neopodstatnené presvedčenie, že niekto iný za mňa bude riešiť moje problémy. Je treba si uvedomiť, že v súčasnosti žijeme v trhovom hospodárstve (kapitalizme) a tu sa jednoducho človek musí dokázať postarať sám o seba. To spôsobuje polarizáciu spoločnosti na tých, ktorí sa rôznymi formami podnikania dokážu postarať sami o seba a tých ktorí to nedokážu. Prvá skupina požaduje čo najmenej zásahov štátu do svojho podnikania. Očakávajú od štátu vytvorenie vhodného prostredia pre svoje podnikanie, prípadne požadujú investičné stimuly z verejných zdrojov na podporu svojho podnikania. To by bolo v poriadku, keby od konca minulého storočia sa jediným cieľom podnikania nestala maximalizácia zisku, na rozdiel od dovtedy platného cieľa podnikania, tvorby pracovných miest pre spoluobčanov, aby si mohli cestou zamestnania zabezpečiť dôstojný život (napr. Tomáš Baťa). Riešenie externalít spôsobených nezamestnanosťou vznikajúcou rušením pracovných miest alebo náhradou ľudskej práce strojmi v dôsledku maximalizácie zisku a zachovania svojej konkurencieschopnosti, požadujú podnikatelia od štátu s odôvodnením, že veď platia dane, tak nech sa štát stará. To, či výška odvedených daní môže reálne pokryť potrebu zdrojov na riešenie tej ktorej externality už samozrejme neskúmajú. Pri postupnom náraste masy nezamestnaných a zlej kondícii verejných rozpočtov, sa tak následne problém nezamestnanosti stáva z pozície verejnej správy neriešiteľný. Vzhľadom na uvedené skutočnosti nebude asi budovanie civilnej spoločnosti pre túto skupinu podnikateľov prioritou, pretože musia riešiť rad svojich problémov s maximalizáciou svojho zisku a udržania sa na trhu. Takže je treba upriamiť pozornosť na

[2]Porov. Občianska spoločnosť, Wikipédia.

druhú skupinu, tých ľudí, ktorí sa z rôznych dôvodov nedokážu postarať sami o seba, nepodnikateľov, zamestnancov. Táto skupina ľudí márne očakáva pomocod verejnej správy, ktorá im môže pomôcť len v rámci limitovaných možností verejných rozpočtov. Napríklad ak príde učiteľ alebo zdravotná sestra za príslušným ministrom s požiadavkou na zvýšenie platu, tak im s veľkou pravdepodobnosťou odpovie, že mu to neumožňuje štátny rozpočet. Takáto pomoc je potom viac symbolická ako reálna, pretože verejné rozpočty v dnešnej dobe zápasia so zadlženosťou a nemôžu vyčleniť prostriedky v požadovanom a potrebnom množstve. Preto je nevyhnutné pokúsiť sa presvedčiť aj túto skupinu ľudí, že ich spoliehanie sa na pomoc verejného sektora je neefektívne a že rovnako ako prvá skupina, podnikatelia, aj nepodnikatelia musia hľadať sami, svojpomocne, riešenia svojich problémov. Dôvodom je skutočnosť, ktorú politici nemôžu priznať a to, že jednoducho ***niet dostatok platenej práce pre všetkých záujemcov o prácu.*** Ak teda nie je dostatočná ponuka platenej práce, tak zrejme neostanenezamestnaným ľuďom vytlačeným z trhu práce iná možnosť, ako pracovať sami pre seba a komunitu, v ktorej žijú. Nutnou podmienkou pre taký druh zamestnania je však fungujúca civilná spoločnosť.

2.1 Podmienky budovania civilnej spoločnosti

„Všetci chcú vaše dobro. Nedajte si ho vziať!“

neznámy autor

Nutnou podmienkou pre budovanie funkčnej civilnej spoločnosti je opora v legislatíve upravujúcej politické práva. V tejto oblasti nevidím vážne bariéry, ktoré by bránili budovaniu civilnej spoločnosti u nás. Samozrejme, niekto môže zastávať aj iný názor, ale fakticky je legislatívne ošetrené právo združovať sa, právo zhromažďovať sa, právo na petície, slobodný prístup

k informáciám a iné. Pole neorané je však v oblasti zabezpečenia sociálnych ľudských práv, ktorá síce patrí viac do oblasti morálky ako do oblasti legislatívy, ale táto oblasť nebola na Slovensku riešená prakticky od roku 1989. Mám na mysli také základné sociálne ľudské práva ako právo na prácu, právo na spravodlivú mzdu a zákaz nútenej práce. Nepriaznivé štatistické údaje za Košický kraj ma oprávňujú predpokladať, že dochádza k porušovaniu uvedených základných sociálnych ľudských práv v Košickom kraji, či už k posudzovaniu porušovania pristupujeme z pohľadu Európskej charty základných sociálnych ľudských práv alebo z pohľadu Sociálnej náuky cirkvi. A práve v oblasti vymáhania základných sociálnych ľudských práv by angažovanosť v rámcicivilnej spoločnosti mohla zohrať kľúčovú úlohu. Je treba zdôrazniť, že základné sociálne ľudské práva patria medzi prirodzené ľudské práva, ktoré získava každý človek pri narodení a ako také sú vymožiteľné. Nezávisia teda od blahosklonnosti politikov, možností verejných rozpočtov alebo ochoty podnikateľov podeliť sa o časť svojho bohatstva.

3. Návrat človeka z periférie spoločnosti

„Psí hlas do neba nedôjde.“

ľudové príslovie

Prvým predpokladom pre návrat človeka z periférie spoločnosti je uvedomenie si skutočnosti, že nemôže očakávať riešenie svojich problémov u podnikateľov, politikov alebo verejnej správy, ale že si svoje problémy musí začať riešiť sám. Dopracovanie sa k tomuto uvedomeniu sa, je samozrejme určitý časový proces, ale jeho úspešné zvládnutie je nevyhnutnou podmienkou riešenia daného problému. Po uvedomení si skutočnosti, že si svoje problémy musím riešiť sám, nasleduje hľadanie

riešenia problému. Tu človek pravdepodobne dospeje k poznaniu, že štruktúra súčasnej spoločnosti nie je priaznivá pre riešenie jeho problému. Uprednostňovanie individuálnych stratégií a princípov súťaživosti pred kolektívnym prístupom k riešeniu problémov spôsobuje, že vyhrať môžu len niektorí, samozrejme, tí najschopnejší. Uvedomí si, že ekonomický rast pomáha len tým na vrchole pyramídy a má minimálny dopad na život masy obyčajných ľudí dole. Pretože ak sa už človek ocitol na periférii spoločnosti, tak s veľkou pravdepodobnosťou nepatrí k skupine víťazov. Alternatívou k súčasným individuálnym stratégiám je hľadať cesty, ako uspokojovať miestne potreby, najmä tie kľúčové, ako sú jedlo, odev a energia, z miestnych zdrojov, jednoducho špecializovať sa na to, čo vieme najlepšie[3]. V tejto etape, si človek pravdepodobne uvedomí, že to sám asi nezvládne a že potrebuje hľadať spojencov dobrovoľným združením sa v určitej komunite, ktorú tvoria ľudia s podobnými problémami. Ideálnym nástrojompre uspokojovanie vlastných potrieb cestou dobrovoľnej spolupráce, je podľa nášho prieskumu družstvo, ktoré na rozdiel od obchodných spoločností nemusí nutne vytvárať zisk, takže môže pôsobiť aj v oblastiach neziskového sektora. Sektor družstevníctva u nás po roku 1989 síce takmer zanikol, pravdepodobne s jeho negatívnym spájaním s násilnou kolektivizáciou v minulosti. Je si však treba uvedomiť, že v prípade družstva nemusí ísť nutne o produkciu agrokomodít, ale môže ísť aj o spotrebné, výrobné, úverové, svojpomocné a iné formy dobrovoľného združovania sa, podľa reálnych potrieb tej ktorej komunity. Samozrejme vznik a najmä úspešná činnosť družstva môže byť brzdená množstvom administratívnych bariér a regulácií zo strany verejnej správy a práve pri pomoci odstraňovania týchto bariér môže zohrať zásadnú úlohu civilná spoločnosť.

[3]Porov.Richard Douthwaite, ShortCircuit, internet.

3.1 Výzva na vytvorenie regionálnej záujmovej skupiny

„Nie je možné dosiahnuť osobné šťastie v oceáne nešťastia ostatných.“

Budha

Uplatňovanie individuálnych stratégií a presadzovanie princípu súťaživosti zmenilo dnešný svet na svet plný bolesti pre tých, ktorí v súťaži neuspeli. Ale svet napriek tomu nemusí byť pre neúspešných plný bolesti. Stačí ak prestanú čakať pomoc od iných a pokúsia sa svoje problémy riešiť vlastnými silami dobrovoľným združovaním sa do spoločenstiev alebo komunít, ktoré im umožnia riešiť svoje problémy a uspokojovať svoje osobné i spoločenské potreby v duchu princípov civilnej spoločnosti. Činnosť takýchto dobrovoľných spoločenstiev však môže narážať na mnoho legislatívnych a administratívnych bariér, prekonanie ktorých nie je v reálnych silách jednotlivca a často ani silách daného spoločenstva alebo komunity. Preto je nevyhnutné, aby takéto spoločenstvá vytvorili jednotnú spolupracujúcu sieť, v rámci ktorej jednotlivé komunity ľahšie presadia riešenie svojich problémov na celospoločenskej úrovni. Prezident Európskej siete boja proti chudobe pred pár rokmi povedal, že súčasná vysoká nezamestnanosť a chudoba sú výsledkom zlyhania demokratických nástrojov spoločnosti. Osobne sa nestotožňujem s týmto názorom, pretože podľa môjho názoru nezlyhal demokratický systém, ale ľudia, ktorí očakávali riešenie svojich problémov od nejakej inej autority, len nie od svojej osobnej angažovanosti sa a ochoty sa dobrovoľne združiť. V demokratických krajinách je totiž základným predpokladom presadenia svojich záujmov schopnosť združovať sa. Táto schopnosť umožňuje vytváranie nátlakových (záujmových) skupín. Nátlaková skupina je označenie pre zoskupeniejednotlivcov, ktorí nechcú priamo vstúpiť do politiky ale napriek tomu chcúbrániť určitý skupinový záujem, či už ekonomického alebo

neekonomického charakteru, vytváraním nátlaku na vedenie spoločnosti alebo predstaviteľov politickej moci s cieľom ovplyvniť ich rozhodnutia v prospech cieľov svojej skupiny[4].Z uvedeného vyplýva aj požiadavka na primeranú veľkosť záujmovej skupiny, ktorá musí byť dostatočne veľká, aby dokázala ovplyvniť rozhodnutia predstaviteľov moci. Vzhľadom na nerovnomerný rozvoj jednotlivých krajov na Slovensku, obyvatelia v každom z krajov zápasia s iným okruhom problémov, ktoré potrebujú akútne riešiť. Preto ako optimálne sa javí vytvorenie regionálnej záujmovej skupiny na úrovni Košického kraja.Bolo by ideálne, keby si neziskové organizácie a ich združenia zaoberajúce sa riešením problémov ľudí na periférii spoločnosti osvojili túto myšlienku a pripojili s k snahe o vytvorenie spolupracujúcej siete, ktorá by dokázala ovplyvniť rozhodnutia politikov smerom k odbúravaniu bariér brániacich riešiť problémy ľudí na periférii spoločnosti.

BIBLIOGRAFIA

Ing. Klinec I., Alternatívne ekonomické teórie podporujúce smerovanie k trvalo udržateľnému rozvoju, Prognostický ústav SAV Bratislava, 2000

Občianska spoločnosť, Wikipédia, (online). Dostupné na internete: https://sk.wikipedia.org/wiki/Ob%C4%8Dianska_spolo%C4%8Dnos%C5%A5_(modern%C3%BD_v%C3%BDznam)

Richard Douthwaite, ShortCircuit, (online). Dostupné na internete:. http://www.feasta.org/documents/shortcircuit/Short_Circuit.pdf

KotáskováŠárka, Vliv zájmových skupin na utváření hospodářské politiky, diplomová práca, Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, Brno 2007 (online).(str.11 – 13) Dostupné na internete:http://is.muni.cz/th/76212/esf_m/

[4]Porov.Nátlakové skupiny, internet

AUTOR

Ing. Imrich Fülöp

Odbor regionálneho rozvoja, územného plánovania a životného prostredia Úradu Košického samosprávneho kraja

Námestie Maratónu mieru 1, 042 66 Košice

imrich.fulop@vucke.sk

ŠTUDENTI SOCIÁLNEJ PRÁCE A ODBORNÁ PRAX[1]

STUDENTS OF SOCIALWORK AND INTERNSHIP[2]

Lýdia Lešková

Abstrakt: Budovanie a rozvíjanie vzťahu pomáhajúcich pracovníkov ku klientom sa najlepšie nacvičuje v rámci osobného kontaktu v prirodzenom prostredí klienta. Príspevok sa zaoberá odbornou praxou študentov odboru sociálna práca, pričom sa zameriava na spôsob jej realizácie. Poukazuje na praktické skúsenosti z realizácie odbornej praxe a poukazuje na to, do akej miery jej študenti prikladajú význam pri získavaní praktických skúseností v sociálnej oblasti.

Kľúčové slová: *Kompetencie. Metódy vzdelávania. Odborná príprava. Odborná prax. Profesionálne uplatnenie. Supervízia.*

Abstract: The best way of the building and developing rapport in helpings professions is to provide training in clients natural environment. Article discusses an internship of students of the social work and focus on its realization. Focusis on practical realization of internship its significant role in building professional skill for the students.

Keywords: *Competences. Methods of education. Professional preparation. Internship. Professional application. Supervision.*

[1] Príspevok spracovaný v rámci projektu KEGA 018KU-4/2013 - *Výskum využívania aktivizujúcich metód v sekundárnom vzdelávaní predmetu sociálnoprávna ochrana a tvorba nových učebných pomôcok pre ich implementáciu do edukačného procesu*.

[2] Contributionelaborated in theframework of theproject KEGA018KU-4/2013 - *Theresearch of usingactiviatingmethods in secondaryeducation in thesubject of social- legalprotection and creating of new teachinginstrumentsforthierimplematation in theeducational proces*.

Odborná príprava je základným predpokladom kvalitného výkonu sociálneho pracovníka. Profesia sociálneho pracovníka sa neustále rozvíja a nadobúda v zložitých sociálnych podmienkach stále väčší význam. Odborné diskusie o úrovni vzdelania potrebnej pre uznanie odbornej kvalifikácie v sociálnej práci v európskom kontexte prebiehajú v Slovenskej republike viac ako 10 rokov. Sociálna práca je súčasťou spoločenských potrieb tretieho milénia v rozvoji terciárnej sféry spoločenského života. Pre súčasnú dekádu milénia sa predpokladá aspoň taká potreba profesionálov v sociálnej práci, aby bolo možné vyrovnať zaostávanie SR za vyspelými štátmi západnej Európy. Vzdelávanie v sociálnej práci smeruje k odbornosti, ktorá oprávňuje na výkon sociálnej práce ako kvalifikovanej profesionálnej činnosti. Profesia sa stala určujúcim faktorom sociálneho statusu človeka a vyžaduje zvládnuť teóriu ako prostriedok následného úspešného výkonu profesie.

1. Odborná prax - súčasť odbornej prípravy v študijnom odbore 3.1.14 sociálna práca

Súčasťou programov vzdelávania sociálnych pracovníkov v rámci ich odbornej prípravy sú obvykle tri základné bloky: všeobecné a odborné teoretické poznatky, vytváranie predpokladov pre výskumnú činnosť a praktické zručnosti – odborná prax.

Pri plánovaní harmonogramu praxe je potrebné dbať nato, aby sa zabezpečila nadväznosť teoretickej a praktickej výučby. Jedine v takomto prípade odborná prax naplní svoje základné ciele, ktoré je možné zhrnúť nasledovne:

- ✓ sprostredkovať študentom sociálnej práce skúsenosť s realitou praxe – na praxových pracoviskách,
- ✓ umožniť študentom, aby si prakticky vyskúšali a overili vedomosti, zručnosti a metódy práce, s ktorými sa v teoretickej polohe zoznámili v škole počas štúdia – prepojenie teoretických poznatkov teoretických predmetov s ich aplikačným využitím v praxi,
- ✓ umožniť študentom konfrontovať svoje teoretické predstavy o sociálnej práci s ich praktickou realizáciou, naučiť sa zaujímať kritický postoj k profesionálnym problémom a konfliktom,
- ✓ stimulovať proces identifikácie študentov s pomáhajúcim vedným odborom ako pomáhajúcou profesiou – rozvíjať profesionálnu identitu študenta odboru sociálna práca.[3]

Každá univerzita má snahu o usmernenie odbornej praxe tak, aby študenti postupne v priebehu svojho štúdia navštívili rôznorodé zariadenia a inštitúcie, stretli sa s rôznorodou klientelou v rámci vekových kategórií ako aj problémov.[4]

Realizáciu odbornej praxe študentov odboru sociálna práca na Teologickej fakulte v Košiciach môžeme rozdeliť do viacerých etáp, a to:

- ✓ zaradenie praxe do študijného plánu,
- ✓ príprava študentskej odbornej praxe,
- ✓ realizácia odbornej praxe,

[3] Porov. ASSP. *Návrh komplexného systému odbornej praxe pre katedry VŠ s humanitným zameraním.* Bratislava : Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov, 2008, s. 15.
[4] Porov. LEŠKOVÁ, L. Význam odbornej praxe študentov odboru sociálna práca z pohľadu ich uplatnenia v sociálnej oblasti. In NAVRÁTIL, P. – ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdelávání v sociální práci*. Brno: Centrum praktických studií, 2007, s. 74-77.

- ✓ kontrola zvládnutia študijných cieľov v rámci odbornej praxe.

1.1 Zaradenie praxe do študijného plánu študentov odboru sociálna práca a časové zorganizovanie praktickej výučby

Prax a supervízne semináre je potrebné časovo plánovať na dvoch úrovniach, a to podľa:

- ✓ *formy praxe.* V prvom ročníku bakalárskeho stupňa štúdia sú to exkurzie do organizácií. Vo vyšších ročníkoch sú už odborné praxe individuálne – priebežné, alebo súvislé s priamou nadväznosťou na teoretické predmety;
- ✓ *rozsahu praxe.* Odborná prax pre študentov odboru sociálna práca je zaradená do študijného plánu v každom ročníku, pričom v letnom semestri sú to súvislé odborné praxe a v zimnom (okrem prvého ročníka Bc.) praxe priebežné. Ich rozsah je od 10 do 20 pracovných dní za semester.

Odborná prax, aby splnila svoj účel, musí mať stanovenú formu, ako aj primeraný rozsah. V Tabuľke 1 predkladáme tieto údaje podľa ročníka štúdia, stupňa, semestra, pričom samotný rozsah odbornej praxe je tvorený časovou dotáciou na supervízne stretnutia v školskom prostredí a na časovú dotáciu – priamu prax na vybranom praxovom pracovisku.

Tab. 1 Členenie odbornej praxe a supervízií k odbornej praxi na Teologickej fakulte v Košiciach

Ročník	*Stupeň*	*Semester*	*Forma odbornej praxe*	*Rozsah odbornej praxe (hodinová dotácia)*	
				Supervízne stretnutia	*Na praxovom pracovisku*
1.	Bc.	ZS	Odborná prax a supervízia k odbornej praxi - exkurzia	1C	30
	Bc.	LS	Súvislá odborná prax a supervízia k odbornej praxi	1C	60
2.	Bc.	ZS	Priebežná odborná prax a supervízia k odbornej praxi	1C	40
	Bc.	LS	Súvislá odborná prax a supervízia k odbornej praxi	1C	60
3.	Bc.	ZS	Súvislá odborná prax a supervízia k odbornej praxi	1C	60
1.	Mgr.	ZS	Priebežná odborná prax a supervízia k odbornej praxi	1C	40
	Mgr.	LS	Špecializovaná odborná prax a supervízia k praxi	2C	80

1.2 Príprava študentskej odbornej praxe

V rámci prípravy je potrebné urobiť nasledovné kroky, a to:

✓ *výber vedúceho praxe*. Nevýhodou školskej supervízie môže byť, že do roly vedúceho praxe bývajú často dosadzovaní aj tí pedagógovia, ktorí nemajú potrebné vlastné skúsenosti z pomáhajúcej profesie z praxe.

✓ *zabezpečenie pracoviska praxe*. Škola študentom ponúka zoznam pracovísk, s ktorými spolupracuje a v rámci ktorých je možné prax vykonávať. Pracovisko si môžu študenti zaistiť tiež samostatne. Teologická fakulta v súčasnej dobe má zaistenú dlhodobú spoluprácu s ADCH Košice, ktorá ponúka praxové miesta vo svojich zariadeniach (útulky, nocľaháreň, domovy sociálnych služieb a pod.). Taktiež spolupracuje s ÚPSVaR, Sociálnou poisťovňou, s mnohými neziskovými organizáciami a občianskymi združeniami.

✓ *príprava dokladov a dokumentov, ktoré sú potrebné k vykonávaniu a k doloženiu vykonanej praxe*. Na začiatku semestra, pred nástupom na odbornú prax, je potrebné vykonať so študentmi úvodné stretnutie zamerané na:

- predloženie dokladov k absolvovaniu odbornej praxe (pedagóg ich pripraví pre všetkých študentov): Dohoda o vykonaní praxe, resp. Súhlas s vykonaním odbornej praxe,
- vysvetlenie požiadaviek na: zameranie praxe a ciele odbornej praxe: študent dostáva Manuál s úlohami, ktoré má počas odbornej praxe plniť; doklady, ktorými študent doloží vykonanú prax: Potvrdenie o absolvovaní praxe, Denník z odbornej praxe, Správa z odbornej praxe,

✓ rozvíjanie spolupráce medzi školou (vedúci praxe) a organizáciou poskytujúcou priestor pre vykonávanie *praxe študentov (zastúpenou inštruktorom – supervízorom praxe).* Na základe spolupráce školy a organizácie aj učiteľ získa nový pohľad na odborný a osobný vývoj študenta a nové poznatky, ktoré študent prinesie z praxe, môže ďalej sprostredkovať.

1.3 Realizácia odbornej praxe

Odbornú prax realizujú študenti v dohodnutých termínoch, pričom priebežne plnia úlohy stanovené v Manuáli, a to:

✓ *všeobecné úlohy*

- všeobecné ciele odbornej praxe - pracovné pravidlá v sociálnej práci, fungovanie organizácie,[5]

[5] *Pracovné pravidlá v sociálnej práci:* osvojiť si zásady mlčanlivosti a ochrany osobných údajov, osvojiť si zásady bezpečnosti práce na pracovisku, osvojiť si zručnosti v profesionálnej administratíve; *Fungovanie organizácie: z*ískať základné informácie o organizácii a jej postavení v sieti služieb sociálnej práce, poznať management organizácie, osvojiť si schopnosť orientácie v sociálno-politickom a legislatívnom rámci; *Sociálna práca s cieľovými skupinami:* rozvíjať komunikačné zručnosti pri práci s klientmi, rozvíjať schopnosti pre porozumenie situácie a potrebám klienta, rozvíjať schopnosti vytvorenia

- špecifické ciele odbornej praxe - individuálne ciele - rozvoj profesionálnych kompetencií (vybrané kompetencie);[6]

✓ *špecifické úlohy* – pre jednotlivé ročníky v nadväznosti na teoretické vedomosti so zameraním na: sociálnu prácu s jednotlivcom, skupinou, komunitou, sociálnu prácu podľa cieľových skupín.

Tab. 2 Špecifické úlohya praxové pracoviská (odporúčané sociálne inštitúcie k realizácii odbornej praxe)

Ročník	*Stupeň*	*Semester*	*Špecifické úlohy*	*Praxové pracoviská*
1	Bc.	ZS	Exkurzie v sociálnych zariadeniach	Výber 5 soc. inštitúcií – rôznych cieľových skupín
	Bc.	LS	Rozvoj sociálnych kompetencií v štátnej správe, v rámci UPSVaR alebo verejnoprávnej inštitúcie - SP	ÚPSVaR, Sociálna poisťovňa
2	Bc.	ZS	Intervenčný postup vybranej činnosti v sociálnej inštitúcii, jeho inovácia a racionalizácia	Detský domov
	Bc.	LS	Rozvoj sociálnych kompetencií so zameraním na nácvik metód využívaných s klientom seniorom (napr. validizácia, preterapia, práca so spomienkami ...)	Zariadenie pre seniorov, Domov sociálnych služieb
3	Bc.	ZS	Rozvoj praktických kompetencií – vo vybranej sociálnej inštitúcii v rámci terénnej sociálnej práce (v miestnej štátnej správe)	OcÚ/ MsÚ – miestna samospráva; komunitné centrá
1	Mgr.	ZS	Rozvoj praktických kompetencií s cieľovou skupinou – klient bez domova, bezdomovec; klient v chudobe	Útulok/ nocľaháreň, Domov na pol ceste
	Mgr.	LS	Rozvoj praktických kompetencií – tvorba a realizácia sociálneho projektu	Nezisková organizácia, občianske združenie – tretí sektor

plánu spolupráce, rozvíjať profesionálne schopnosti v priebehu a po ukončení spolupráce; *Zásady profesionálneho rozvoja:* rozvíjať schopnosti v oblasti sebariadenia, rozvíjať citlivosť pre etické aspekty a dilemy praxe.

[6] Každý študent si stanoví dva individuálne ciele, ktoré súvisia s posilňovaním sociálnych kompetencií. Ide predovšetkým o nasledovné kompetencie: rozvíjanie účinnej komunikácie, orientovať sa a plánovať postup, podporovať a pomáhať k sebestačnosti, zasahovať a poskytovať služby, prispievať k práci organizácie, odborný rast.
V rámci stanovených špecifických úloh praxe študent posilňuje a rozvíja sociálne kompetencie, pričom v písomnej správe zhodnotí, k akému posunu došlo v danej kompetencii – porovnáva začiatok a koniec praxe.

Súčasťou odborných praxí sú účasti na odborných a vedeckých konferenciách, ako aj participácia na dobrovoľníckych aktivitách. Odborná prax môže byť dopĺňaná aj účasťou na jednorazových aktivitách, dlhodobejších sociálnych projektoch, ako i účasťou na sociálnych aktivitách v zahraničí, ktoré dopĺňajú sociálnu rozhľadenosť študentov.

1.4 Kontrola zvládnutia študijných cieľov v rámci praxe

Medzi dôkazy, ktorými je možné doložiť zvládnutie študijných cieľov, patrí :

- ✓ *Denník z praxe* - slúži k zachyteniu bezprostredných dojmov a reflexií z každého dňa praxe. Jeho vedenie podnecuje schopnosť písomného vyjadrenia. Denník podpisuje poverený pracovník praxovej organizácie;
- ✓ *Správa z praxe* – štruktúrovaná správa so stanovenou šablónou – formulár pre vypracovanie správy z praxe;
- ✓ *Písomné sebahodnotenie študenta* – sebareflexia k rozvoju praktických kompetencií;
- ✓ *Prezentácia* - v rámci individuálnych alebo skupinových supervíznych sedení. Študentovi sa dáva príležitosť, aby formuloval a demonštroval svoje pochopenie situácií, ktoré nastali počas praxe; na týchto stretnutiach je priestor na identifikáciu problémov ako i na nácvik nových spôsobov riešenia problémov, či využitie aktivizujúcich metód, ktoré môže študent využiť pri práci s klientmi, ktorí si vyžadujú sociálno-právnu ochranu.
- ✓ *Potvrdenie o absolvovaní praxe* – praxové pracovisko potvrdzuje absolvovanie praxe a zároveň písomne vykoná i hodnotenie praxe študenta/ študentky podľa predtlače: v priloženej tabuľke:

Tab. 3 Hodnotenie praxe študentky/ študenta

Hodnotená zložka odbornej praxe	*Hodnotenie* (1 – Výborne; 5 – Veľmi zle)				
Formálna stránka praxe	1	2	3	4	5
Vzťah študentky / študenta ku klientom	1	2	3	4	5
Spolupráca s nadriadeným / zodpovedným pracovníkom	1	2	3	4	5
Spolupráca študentky/ a s ostatnými zamestnancami	1	2	3	4	5
Kompetencia -	1	2	3	4	5
Kompetencia -	1	2	3	4	5

2. Realizácia odbornej praxe – prieskum na Teologickej fakulte v Košiciach

To, ako vnímajú študenti TF Košice odbornú prax, je zrkadlom pre jej ďalšiu realizáciu a neustále inovovanie jej realizácie. Táto časť príspevku pozostáva z výstupov, a to:

- ✓ Parciálne výsledky kvantitatívneho prieskumu realizovaného v rokoch 2008, 2013, 2015,
- ✓ Sebareflexie študentov 5. ročníkov z rokov 2008-2015 na význam odbornej praxe.

2.1 Parciálne výsledky kvantitatívneho prieskumu realizovaného v rokoch 2008 – 2015

Dotazníkový prieskum bol realizovaný na Teologickej fakulte v Košiciach a zameral sa na získanie pohľadov študentov odboru 3.1.14 sociálna práca na problematiku realizácie a využitia skúseností z odbornej praxe. V súvislosti s hlavným cieľom boli riešené čiastkové ciele, a to: zistenie

- ✓ či odborná prax je pre študentov odboru sociálna práca z hľadiska dĺžky trvania dostatočná,

- ✓ či získané skúsenosti sú využiteľné v práci, resp. pri štúdiu,
- ✓ či získané vedomosti z praxe majú prepojenie na jednotlivé odborné predmety.

Distribúcia dotazníkov sa realizovala v období mesiacov máj - júl 2015. Do prieskumu bolo zapojených 104 respondentov, z toho 92 žien (88,46 %) a 12 mužov (11,54 %). Pre účely vyhodnotenia prieskumu ich budeme označovať ako výberový súbor 1 – „VS 1“. Tvorili ho študenti 3. ročníka bakalárskeho štúdia (SP 3) a 1. (SP 4) a 2. (SP 5) ročníka magisterského štúdia. Z pohľadu formy štúdia bolo zastúpených 40 študentov externej formy štúdia a 64 študentov v dennej forme štúdia.[7]Rozdelenie respondentov podľa formy štúdia a pohlavia VS 1 vyjadruje Tabuľka 4.

Tab. 4 Rozdelenie respondentov podľa formy štúdia a pohlavia (VS 1)

ROČNÍK		**Denní**			**Externí**			**SPOLU**		
		Muži	Ženy	Spolu	Muži	Ženy	Spolu	Muži	Ženy	Spolu
SP3	N	2	19	21	0	6	6	2	25	27
	%	9,52	90,48	100,00	0	100,00	100,00	7,41	92,59	100,00
SP4	N	4	20	24	2	9	11	6	29	35
	%	16,66	83,34	100,00	18,18	81,82	100,00	17,14	82,86	100,00
SP5	N	1	18	19	3	20	23	4	38	42
	%	5,26	94,74	100,00	13,04	86,96	100,00	9,52	90,48	100,00
SPOLU	**N**	**7**	**57**	**64**	**5**	**35**	**40**	**12**	**92**	**104**
	%	31,44	68,56	100,00	12,50	87,50	100,00	11,54	88,46	100,00

Ako porovnávacie vzorky sme využili výsledky z podobných prieskumov, ktoré sme realizovali na Teologickej fakulte Košice pre študentov odboru sociálna práca v roku 2008 na vzorke 275 respondentov -

[7] Zámerne neboli zaradení do prieskumu študenti 1. a 2. ročníka bakalárskeho štúdia, nakoľko títo študenti buď ešte súvislú prax neabsolvovali, alebo ju absolvovali len v malom rozsahu, čo do počtu i rozmanitosti zariadení.

výberový súbor 3 (ďalej len „VS 3“)[8] a v roku 2013 na vzorke 189 respondentov - výberový súbor 2 (ďalej len „VS 2“).[9]

Na to, či dĺžka odbornej praxe je pre študentov postačujúca, poukazujú získané dáta uvedené v Tabuľke 5.

Tab. 5 Dĺžka odbornej praxe – je postačujúca ? (VS 1)

ALTERNATÍVA	Denní		Externí		SPOLU	
	N	%	N	%	N	%
Úplne dostatočná	28	43,75	23	57,50	**51**	49,04
Čiastočne dostatočná	22	34,38	14	35,00	**36**	34,61
Nedostatočná	14	21,87	3	7,50	**17**	16,35
SPOLU	**64**	100,00	**40**	100,00	**104**	100,00

Z hľadiska dĺžky trvania odbornej praxe 51 respondentov - 49,04 % uviedlo, že je úplne dostatočná (VS 2 - 81 respondentov – ďalej len „R“/42,86 %; VS 3 – 172 R/62,55 %) a 36 respondentov - 34,61 %, že je dostatočná len čiastočne (VS 2 - 68 R/ 35,98 %; VS 3 – 31 R/11,27 %). Za nedostatočnú dĺžku trvania odbornej praxe označilo 17 respondentov - 16,35 % (VS 2 – 40R/ 21,16 %; VS 3 – 72 R/26,18 %). Pri porovnaní denných a externých študentov len 21,87 % denných študentov považuje dĺžku trvania praxe za nedostatočnú, pričom z externých študentov túto alternatívu označili 3 respondenti - 7,50% (VS 2 – 27,27% D; 15,84% EX; VS 3 – 33%D; 67 % EX).

[8]Porov. LEŠKOVÁ, L. Odborná prax z pohľadu študentov odboru sociálna práca. In ZRUBÁKOVÁ, K. – KAMANOVÁ, I. *Prínos študentskej odbornej praxe v sociálnej práci, ošetrovateľstve a pôrodnej asistencii.* Ružomberok: PF a FZ KU, 2008.

[9]Porov. LEŠKOVÁ, L. Odborná prax a jej význam v študijnom odbore sociálna práca = Intership and itsimportanceforthefield of socialwork. In LEŠKOVÁ, L. Odborné metódy a postupy: intervencia pri práci s dieťaťom a rodinou v podmienkach detského domova (zborník). Košice : Vienala, 2014, s. 103-118. Porovnávacie vzorky – VS 2 a VS 3 boli početnejšie ako VS 1, pričom zaujímavosťou je percentuálne väčšie zastúpenie mužov ako žien ako pri prieskumoch v roku 2008 a 2013.

Skúsenosti, vedomosti a zručnosti nadobudnuté počas praxe by mali študenti zužitkovať v prebiehajúcom štúdiu, ako i v neskoršom budúcom zamestnaní. Na tieto skutočnosti poukazuje Tabuľka 6.

Tab. 6 Využitie poznatkov z OPx v práci / v dobrovoľníckej činnosti

ALTERNATÍVA	Denní		Externí		SPOLU	
	N	%	N	%	N	%
Áno	27	42,19	14	35,00	**41**	39,42
Skôr áno ako nie	19	29,69	11	27,50	**30**	28,85
Nie	18	28,12	15	37,50	**33**	31,73
SPOLU	**64**	100,00	**40**	100,00	**104**	100,00

Tabuľka 6 poukazuje na skutočnosť, že väčšina respondentov VS1 využíva poznatky z odbornej praxe v práci / v dobrovoľníckej činnosti. Alternatívu áno si zvolilo 41 respondentov - 39,42 % (VS 2 –35,98 %; VS 3 – 57 %). Vo VS 2 bol ale výrazný rozdiel medzi dennými a externými študentmi, nakoľko 43 externých študentov využilo alternatívu nie (42,58 %), pričom len 19 denných študentov (21,59 %) poznatky z odbornej praxe nevyužíva (t. j. o 20,99 % menej ako externí študenti).[10] Vysoko pozitívne boli odpovede VS 3, kde 56 % externých študentov si myslí, že skúsenosti získané počas odbornej praxe zužitkuje a využije vo svojej práci, pričom z denných študentov na túto otázku kladne odpovedalo taktiež až 59 % respondentov.[11].

Keďže prax má byť v úzkej korelácii s odbornými predmetmi, záujmom prieskumu bolo zistiť, či získané vedomosti sú prepojiteľné

[10] LEŠKOVÁ, Lýdia. Odborná prax a jej význam v študijnom odbore sociálna práca = Intership and itsimportanceforthefield of socialwork. In LEŠKOVÁ, L. Odborné metódy a postupy: intervencia pri práci s dieťaťom a rodinou v podmienkach detského domova (zborník). Košice : Vienala, 2014. s. 114.

[11] Porov. LEŠKOVÁ, L. Odborná prax z pohľadu študentov odboru sociálna práca. In ZRUBÁKOVÁ, K. – KAMANOVÁ, I. *Prínos študentskej odbornej praxe v sociálnej práci, ošetrovateľstve a pôrodnej asistencii.* Ružomberok: PF a FZ KU, 2008, s. 61.

s predmetmi, ktoré tvoria súčasť odbornej teoretickej časti študijného programu. To, ako prepojenie vnímajú študenti, vyjadruje Tabuľka 7.

Tab. 7 Prepojenie odbornej praxe na teoretické predmety

ALTERNATÍVA	Denní		Externí		SPOLU	
	N	%	N	%	N	%
Áno	18	28,12	15	37,50	**33**	31,73
Skôr áno ako nie	22	34,38	13	32,50	**35**	33,65
Nie	24	37,50	12	30,00	**36**	34,62
SPOLU	**64**	100,00	**40**	100,00	**104**	100,00

Zisťovanie, či respondenti VS 1 vnímajú prepojenie odbornej praxe s teoretickými predmetmi, prinieslo pomerne vyrovnané odpovede (31,73 : 33,65 : 34,62 %). Výraznejšie rozdiely môžeme pozorovať medzi respondentmi denného a externého štúdia. Z denných študentov alternatívu áno vybralo 28,12 %, pričom z externých 37,50 %. Alternatíva „nie“, ktorá deklarovala neprepojenie teórie s praxou, bola celkovo 34,62 %, pričom pomer medzi dennými a externými bol 37,50 % D : 30,00 % externí.

2.2 Sebareflexie študentov 5. ročníkov z rokov 2008-2015 na význam odbornej praxe

Pre účely príspevku predkladáme len parciálne výsledky zo sebareflexií študentov odboru 3.1.14 sociálna práca, ktorí končili na TF Košice v rokoch 2008-2015. Študenti predkladali sebareflexie na celé štúdium v odbore sociálna práca, pričom základné otázky, na ktoré v rámci sebareflexií mali odpovedať, zneli:

1) Čo mi dalo štúdium sociálnej práce ?
2) Čo mi vzalo štúdium sociálnej práce ?
3) Štúdium sociálnej práce – a odborná prax.
4) Čo ma ešte čaká – moja vízia do budúcnosti ?

V rámci sebareflexií sme sa zamerali na oblasť, v ktorej študenti reflektovali svoj vzťah k odbornej praxi, jej významu v študijnom odbore sociálna práca. Analýzu dát sme zrealizovali pomocou otvoreného kódovania. Pojmy, ktoré prináležali identickému javu, sme neskôr zoskupili a kategorizovali (Tabuľka 8).

Tab. 8 Zoznam kategoriálnych systémov, kódov

	KATEGORIÁLNE SYSTÉMY		
	Osobnostný rast	*Rozvoj praktických kompetencií -*	*Duchovný rozmer - formácia osobnosti*
Kódy	✓ vytrvalosť, osobná disciplína, zodpovednosť ✓ prekonanie seba samého ✓ sociálne skúsenosti a sociálne cítenie ✓ zmena hodnôt	✓ prepojenie teórie a praxe ✓ škola - prax a osobný život ✓ komunikácia ✓ empatia	✓ inšpirácia pre duchovný rast ✓ intenzívnejšie prežívanie prítomnosti Boha ✓ budovanie vzťahu viery a spoločenstva

Uvádzame výber krátkych dátových úryvkov zo sebareflexií študentov priradených do vytvorených kategoriálnych systémov:

Osobnostný rast

.... pochopila som, že ak chcem plnohodnotne pomáhať klientom, musím svoje sociálne cítenie naďalej rozvíjať... Prax mi umožnila spoznať osudy mnohých ľudí. Spoznala som ich starosti, trápenia, ale aj radosti, sny a očakávania... viem ***lepšie disponovať empatickým chápavým a citlivým prístupom*** *ku klientovi...dokážem siahnuť na dno svojich síl, čo ma posilňuje a motivuje ísť ďalej a rásť... Naučila som sa byť* ***empatickejšia a citlivejšia*** *k osudom iných a nebagatelizovať ich momentálnu ťažkú situáciu...počas praxe sa môj pohľad na svet radikálne zmenil. Začala som* ***si viac vážiť to, čo mám*** *– domov, rodinu, prácu ... Až pri rozhovore s klientmi jednotlivých zariadení som si uvedomila, že moje problémy a starosti sú v porovnaní s problémami niektorých týchto klientov ako zrnko maku...* ***Bola som egoistka****. Ale hlavne*

prax v útulku a detskom domove zmenili moje zmýšľanie. Zmenila som svoje priority a snažím sa hlavne, aby boli spokojní a šťastní ľudia okolo mňa ...

Rozvoj praktických kompetencií

*... poznatky, ktoré som získala štúdiom mi neraz pomohli zorientovať sa v problematike, v ktorej som dovtedy len neisto tápala ... Až počas odbornej praxe, ktorú som absolvovala v rôznych inštitúciách, som si uvedomila, čo všetko ešte neviem, čo dokážem zúročiť, pričom som sa pokúsila aj o vlastný pohľad do danej problematiky...**zvyšovania odbornosti** a **posilňovania kompetencií**, možnosť zistiť a špecifikovať svoje nedostatky v teoretickej oblasti, doštudovať ich; možnosť pomôcť ľuďom – klientom aj pracovníkom organizácie, byť nápomocná, užitočná, pracovať a bojovať za dobrú vec... Škola mi dodala **sebavedomie** vo vyjadrovaní svojich myšlienok, názorov a schopnosť využiť vedomosti a **zručnosti získané**počas štúdia aj v bežnom živote ... Prax mi dala veľmi veľa. Nikdy by som nemala možnosť nahliadnuť do zariadení. Po ich absolvovaní som si uvedomila, že môj život je v podstate krásny. Mám skvelú rodinu, ktorá ma podporuje, deti, ktorým nechýbajú rodičia, stály príjem v domácnosti a ešte oveľa viac...*

Duchovný rozmer - formácia osobnosti

*... na pôde Katolíckej univerzity som **intenzívnejšie prežívala prítomnosť Boha**, čo sa premietlo aj do osobného života. Preorganizovala som svoju **hierarchiu hodnôt** ...viem, že niekedy je potrebné sebazaprenie kvôli užitočnejším veciam...**Duchovná obnova** /sústredenia zo spirituality boli pre mňa **povzbudením a posilnením**, dodávali mi energiu do ďalšieho štúdia a silu do pracovného a osobného života...Oceňujem začínajúce aktivity, ponúkajúce študentom **budovanie vzťahu viery a spoločenstva**...*

Záver

V odbornom raste študenta odboru sociálna práca pri realizácii odborných praxí možno na základe empirických skúseností vymedziť viaceré *čiastkové problémy*, a to v oblastiach:

- ✓ *školský systém* – nedostatočná previazanosť nadobúdania teoretických vedomostí a praktických zručností,
- ✓ *odborná prax a jej realizácia* - nedostatok príležitostí k získavaniu praktických zručností – nie je stále dobudovaná prepojenosť teoretickej výučby s odbornou praxou,chýbajúce stále cvičné - praxové pracoviská s podpísanými zmluvami o umožnení realizácie odbornej praxe na overenie si teoretických poznatkov,
- ✓ *študent, ktorý sa pripravuje v odbore sociálna práca má* - skreslené predstavy o sociálnej práci – konfrontovanie s realitou (neadekvátne spoločenské uplatnenie – v praxi často dochádza k podceňovaniu profesie sociálneho pracovníka); neschopnosť prepojiť vedomosti viacerých predmetov – študenti často nevidia možnosti spájania vedomostí a využitie synergického efektu, a to nielen v teoretickej rovine, ale aj v praktickom uplatnení.

Zistené výsledky vypovedajú o tom, že je nevyhnutné zamyslieť sa nad viacerými nedostatkami, a to: *dĺžkou trvania praxe* – zvýšiť dotáciu odbornej praxe na praxových pracoviskách predovšetkým pre denných študentov; *ciele praxe* určovať tak, aby výsledný efekt bol vo vyššej využiteľnosti získaných poznatkov a zručností v praxi/ práci; *prepojenosťou* získaných vedomostí z praxe na jednotlivé odborné predmety – a ich aplikácia v teoretickej oblasti štúdia.

Odborná prax študentov odboru sociálna práca, ktorá sa realizuje počas celého štúdia, nie je vôbec samoúčelná. Jej cieľom je predovšetkým to,

aby si študent prostredníctvom praxe overil poznatky získané štúdiom v konkrétnych organizáciách, inštitúciách a zariadeniach. Práve v praxi má študent možnosť konfrontovať svoje poznatky s praktickými podmienkami a tieto neskôr využiť v rámci svojho osobnostného rastu a čo najlepšieho profesionálneho uplatnenia. Vykonaný prieskum, či už kvantitatívny alebo kvalitatívny, poukázal na to, že v rámci jednotlivých foriem štúdia sú rozdielne pohľady na odbornú prax, avšak študenti sociálnej práce disponujú veľkým potenciálom, ktorý je možné využiť pre stále aktuálne a novovznikajúce sociálne problémy, na poli ktorých majú absolventi odboru sociálna práca svoje uplatnenie. K tomu, aby sa študent sociálnej práce pre výkon svojho povolania sociálneho pracovníka kvalitne pripravil, slúžia i praxové pracoviská a zodpovední pracovníci, ktorí študentov počas praxí vedú, odovzdávajú im svoje skúsenosti, čím posilňujú u študentov ich profesionálne kompetencie, ktoré sú nevyhnutné pri práci so sociálnym klientom.

BIBLIOGRAFIA

ASSP. *Návrh komplexného systému odbornej praxe pre katedry VŠ s humanitným zameraním.* Bratislava : Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov, 2008. 55 s.

LEŠKOVÁ, Lýdia. Význam odbornej praxe študentov odboru sociálna práca z pohľadu ich uplatnenia v sociálnej oblasti. In NAVRÁTIL, P. – ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdelávání v sociální práci*. Brno: Centrum praktických studií, 2007, s. 74-77. ISBN 978-80-7399-343-6.

LEŠKOVÁ, Lýdia. Odborná prax z pohľadu študentov odboru sociálna práca. In ZRUBÁKOVÁ, K. – KAMANOVÁ, I. *Prínos študentskej odbornej praxe v sociálnej práci, ošetrovateľstve a pôrodnej asistencii.* Ružomberok: PF a FZ KU, 2008, s. 53-64. ISBN 978-80-8084-458-5.

LEŠKOVÁ, Lýdia. Odborná prax a jej význam v študijnom odbore sociálna práca = Intership and its importance for the field of socialwork. In LEŠKOVÁ, L. Odborné metódy a postupy: intervencia pri práci s dieťaťom a rodinou v podmienkach detského domova (zborník). Košice : Vienala, 2014. s. 103-118. ISBN 978-80-8126-101-5.

AUTOR

doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta Košice
Hlavná 89, 041 21 Košice
lydia.leskova@ku.sk

VÝCHOVA K SOLIDARITE A K AKTÍVNEJ CHARITATÍVNEJ POMOCI NÚDZNYM

EDUCATION FORSOLIDARITY ANDACTIVECHARITYTO HELPNEEDY

Ján Knapík

Abstrakt: Napriek prepracovanému systému sociálneho zabezpečenia v západných demokraciách časť spoločnosti nie je schopná zabezpečiť si základné životné potreby. Odkázanosť na zabezpečenú časť spoločnosti je neustálym testovaním solidarity konkrétnej komunity. Kresťanstvo považuje solidaritu za dôležitú podmienku rozvoja ľudskej spoločnosti. Prejavom tejto solidarity je aj pokračujúca podpora ľahšieho prístupu k vzdelaniu, ktoré účinne napomáha rozvoju medzinárodného spoločenstva. Príspevok poukazuje na edukačné možnosti rodiny a školy pri vytváraní pozitívneho postoja detí a mládeže k solidarite a charitatívnej činnosti.
Kľúčové slová: *Charitatívna pomoc. Rodina. Solidarita. Škola. Výchova.*

Abstract: Despite sophisticated social security system in Western democracies part of society is not able to provide the basic necessities of life. Dependence on the secured portion of the company is constantly testing the solidarity of a particular community. Christianity considers solidarity an important condition for the development of human society. Expression of this solidarity is the continued promotion of easier access to education that effectively promotes the development of the international community. Article highlights the educational possibilities of family and school in creating a positive attitude of children and young people to solidarity and charity.

Key words: *Charity. Family. Solidarity. School. Education.*

Úvod

Božie slovo obsahuje, okrem iného, aj ubezpečenie, že chudobných budeme mať vždy medzi sebou (Mt 26, 12). Táto skutočnosť, v mnohých okolnostiach bežného života vyzerajúca príliš ťaživo, má svoje logické zdôvodnenie v pláne spásy a tak sme odbremenení od hľadania odpovede na otázku, prečo je to tak. Namiesto toho sa môžeme všetkými svojimi schopnosťami sústrediť na hľadanie čo najúčinnejšej pomoci chudobným. Talenty nie sú rozdelené v rovnakej miere a postupne sa medzi ľuďmi prejavujú rozdiely súvisiace s vekom, fyzickými schopnosťami, rozumovými a morálnymi vlohami, s výhodami, ktoré každý mohol získať v styku s inými a s rozdelením bohatstva (KKC 1936). Napriek tomu, že to vyzerá ako zjavná nespravodlivosť, v skutočnosti je to súčasť Božieho plánu. Boh chce, aby každý dostával od druhých, čo potrebuje (KKC 1937). Všetci sme odkázaní na prácu, pomoc a službu druhých. Nikto z nás nie je sebestačný. To čím sa odlišujeme je miera závislosti na iných. Súčasťou Božieho plánu je, aby sa tí, čo majú osobitné talenty, podelili s ich dobrodeniami s tými, ktorí to potrebujú. Rozdiely pobádajú a často zaväzujú ľudí k tomu, aby sa podelili a navzájom obohacovali (KKC 1937).

Solidarita je v *Katechizme katolíckej cirkvi* definovaná ako výrazne kresťanská čnosť, ktorá zabezpečuje účasť na hmotných, ale ešte viac na duchovných dobrách (KKC 1948). Samotná čnosť solidarity nielenže presahuje materiálne dobrá, ale ich získavanie a vlastnenie podmieňuje šírením duchovných dobier, ktoré otvárajú cestu pre rozvoj časných dobier. Tým sa potvrdzujú Pánove slová: „Hľadajte najprv Božie kráľovstvo a jeho spravodlivosť a toto všetko dostanete navyše“ (Mt 6, 33). Katechizmus

pritom spomína rôzne formy solidarity – vzájomnú solidaritu medzi chudobnými, solidaritu medzi chudobnými a bohatými, medzi pracujúcimi navzájom, medzi zamestnávateľmi a zamestnancami, solidaritu medzi národmi a štátmi. Medzinárodná solidarita je požiadavkou morálneho poriadku (KKC 1942).

Encyklika Caritas in Veritate (ďalej CV) zasadzuje myšlienky o solidarite do univerzálneho rámca ľudského spoločenstva. *„Téma rozvoja súvisí s témou zahrnutia všetkých ľudí a všetkých národov do vzťahu v jednom spoločenstve ľudskej rodiny, ktorá sa vytvára v solidarite založenej na základných hodnotách spravodlivosti a pokoja“* (CV 54).Myšlienka solidarity je tu založená na absolútnej jednote Najsvätejšej Trojice. Boh chce aj nás zapojiť do tejto jednoty spoločenstva: *„aby boli jedno, ako sme my jedno“* (Jn 17, 22). Pritom zdôrazňuje, že pravá otvorenosť neznamená odstredivé rozptýlenie, ale „*vzájomné hlboké prenikanie“* (CV 54).Odvoláva sa na všeobecnú ľudskú skúsenosť pravdy, ktorá „*zjednocuje duchov a vedie k súladu v myslení“* (CV 54).

Na druhej strane encyklika poukazuje aj na kultúry a spoločenstvá, ktoré sú už vo svojom nastavení zamerané proti solidarite. Má na mysli tie kultúry a náboženstvá, ktoré neprijímajú princíp lásky a pravdy a tým brzdia, alebo znemožňujú pravý ľudský rozvoj. Ide predovšetkým o kultúry, ktoré človeka izolujú v „*hľadaní individuálneho blahobytu a obmedzujú sa na uspokojovanie jeho psychologických očakávaní“* (CV 55). Veľmi ťažko sa presadzuje láska a pravda v náboženstvách a kultúrach, ktoré vytvorili a udržiavajú nemenné sociálne kasty, magické povery a nerešpektujú dôstojnosť ľudskej osoby (CV 55). Predovšetkým politická moc by mala rozlišovať aký prínos majú jednotlivé kultúry a náboženstvá pri budovaní sociálneho spoločenstva a rešpektovaní spoločného dobra. *Toto rozlišovanie*

sa musí zakladať na kritériu lásky a pravdy, (CV 55)čo znamená, že musí brať do úvahy celú osobnosť človeka a všetkých ľudí.

Všetky vyššie spomenuté zásady solidarity sú síce v rovine informácie ľahko pochopiteľné a aj akceptovateľné, ale na ich pravidelné uskutočňovanie nestačí len ich poznanie. Aby boli prirodzene praktizované, mali by byť súčasťou životného štýlu celej society. A tu môže zohrať kľúčovú úlohu cielená výchova k solidarite a aktívnej pomoci núdznym, ktorá sa odohráva v rodine, škole i v spoločnosti. Takáto solidarita pomáha vidieť potreby ľudí, ktorí sú okolo nás, pomáha im v núdzi a ťažkostiach. Cieľom takejto solidarity nie je prebrať celkovú zodpovednosť za núdzneho človeka, ale pomôcť mu takým spôsobom a v takej miere, aby sa vzchopil a staral sa o svoje potreby sám.[1]

1. Výchova v rodine

Výchova dieťaťa sa nezačína až po jeho narodení. Je nezameniteľne ovplyvnená všetkým, čím rodičia dieťaťa prešli a čo sa v nich sústredilo ako posolstvo ich predkov – biologicky, psychologicky aj duchovne. **Výchova konkrétneho človeka sa začína dávno pred jeho narodením.** Z tohto uhla pohľadu je dôležité správanie rodičov pred narodením dieťaťa.

Nepriamu náboženskú výchovu posúva Komenský do času ešte pred narodením dieťaťa. Hovorí, že rodičia hneď ako ucítia, že ich Boh mieni obdarovať novým životom, majú sa vrúcne modliť za požehnanie a posvätenie. Takého modlitby by mala prednášať tehotná matka s otcom počas celého tehotenstva. Na tento účel ponúka Komenský v V. kapitole *Informatória školy materskej* špeciálnu modlitbu pre tehotné matky.[2]

[1] Porov. VANCÁKOVÁ, S. OZ Maják nádeje a konkrétna pomoc rodinám v hmotnej a sociálnej núdzi. In *Lidská práva v promenách času - „Chudoba a sociální vyloučení“*. České Budějovice : 2013, s. 118.
[2] Porov. KOMENSKÝ, J., K. 1992. *Informatorium školy mateřské.* Praha : Kalich 1992, s. 112.

Keď Boh svoj dar urobí viditeľným a vyvedie ho z temnosti na svetlo, rodičia sa majú poďakovať za dieťa a prosiť Boha, aby ho aj naďalej požehnával a chránil. Hneď ale pripomína, že čo im Boh dal, treba mu vrátiť, lebo od Boha sme prišli a k nemu smerujeme. Počiatkom tohto návratu k Bohu je začlenenie dieťaťa do cirkvi prostredníctvom krstu, „aby milosrdný Boh, čo stvoriť ráčil, v Kristovi spasil“.[3]

Základnou a všeobecne platnou platformou pre výchovu k solidarite s chudobnými a k aktívnej pomoci týmto ľuďom je **plnohodnotná kresťanská výchova**. Celá kresťanská tradícia je založená na princípe solidarity, ktorý je označovaný aj ako „priateľstvo“ alebo „sociálna láska“ a je priamou požiadavkou ľudského a kresťanského bratstva (KKC 1939). Tento princíp solidarity je odvodený od rovnosti ľudí, ktorá stojí na ich osobnej dôstojnosti a právach (KKC 1935). Všetci ľudia sú stvorení na obraz jediného Boha a obdarení rozumovou dušou, majú rovnakú prirodzenosť a rovnaký pôvod. Túto zásadu len umocňuje Kristova vykupiteľská obeta, ktorá má vo vzťahu k ľudskej komunite všeobecnú platnosť (KKC 1934).

Významným predpokladom budovania solidarity v rodine je **počet detí**. Neodvažujeme sa konštatovať, koľko presne detí by mala rodina mať, aby sa v nej prirodzene budovala medzi deťmi solidarita. Obmedzíme sa len na konštatovanie, že jedno dieťa nemá možnosť učiť sa zdieľať so svojimi súrodencami spoločný priestor, veci, čas a tak je ochudobnené o prvotný impulz k solidarite. Naopak súrodenecká konštelácia, ktorá obsahuje viac detí nutne prináša situácie, kedy jedno dieťa, kvôli druhému musí odložiť naplnenie vlastných potrieb, zrieknuť sa svojho času, priestoru, veci alebo aktívne pomôcť v prípade potreby. Tu sa začína budovať povedomie, že nie je stredobodom vesmíru, že sú okolo neho iní, ktorí v určitých chvíľach môžu mať dôležitejšie potreby a teda väčšie právo na ich uskutočnenie ako ono.

[3] KOMENSKÝ, J., K. 1992. *Informatorium školy mateřské.* Praha : Kalich 1992, s. 113.

Významným faktorom súčasnej spoločnosti je nijako nezakrývaná snaha mať. Vlastnenie hmotných dobier sa posunulo v hodnotovom rebríčku veľmi vysoko, ak nie najvyššie. Skutočné potreby konkrétneho človeka, rodiny i spoločnosti sa v niektorých prípadoch prekryli pseudopotrebami. Presviedčame sa navzájom, ako sa máme zle, čo všetko ešte potrebujeme k tomu, aby sme boli šťastní a celkom sme stratili zo zreteľa, že hromadenie statkov nad rámec našich reálnych potrieb nám mimoriadne ubližuje. Robí nás bezcitnými voči skutočným potrebám núdznych a vťahuje nás do klamného presvedčenia, že stále nemáme dosť. Úlohou rodičov v tomto smere je **učiť svoje deti skromnosti.** K tomu neodmysliteľne patrí vytváranie vzťahu medzi konkrétnymi vecami – oblečenie, jedlo, hračky – a prácou, ktorou sa získavajú. Čím viac sa dieťa podieľa svojou vlastnou aktivitou na dobrách rodinného života, tým viac si váži hodnoty, ktoré denne užíva. Žiaľ, platí aj presný opak.

Nezastupiteľné miesto pri výchove k solidarite má **príklad rodičov a najbližších príbuzných**, ktorí žijú v domácnosti s rodinou detí. Na prvom mieste je to správanie sa dospelých k sebe navzájom. Deti si osvojujú vzorce správania dospelých bez toho, aby si to uvedomovali. Robia to automaticky. Pre systematické výchovné budovanie solidarity detí je preto dôležité, ako si dospelí navzájom pomáhajú, ako sa k sebe správajú v situáciách, ktoré sú vypäté, hraničné, poznačené nervozitou a nebezpečenstvom. Nesmierne silným faktorom je postoj rodičov a najbližších príbuzných k núdznym ľuďom z prostredia mimo rodiny. Spôsob, akým o nich hovoria, čo si o ich myslia a ako sa k nim správajú, bude významne ovplyvňovať budúce postoje a správanie detí k núdznym ľuďom. Napríklad komunikácia o Rómoch, bezdomovcoch, migrantoch. Netvrdíme, že tento postoj sa už v budúcnosti nedá zmeniť. Dá sa, ale najprv sa musí narušiť to pôvodné vnímanie chudobných a chudoby ako takej, ktoré si dieťa prinieslo zo svojej rodiny.

Potom sa môže budovať nový postoj k tomuto fenoménu. Nesmierne silným výchovným faktorom je zapájanie detí do aktívnej pomoci núdznym podľa ich veku a možností.

2. Pôsobenie školy

Na prvý pohľad prekvapujúcokladie encyklika *Caritas in Veritate* napĺňanie solidarity a vzdelanie do priameho súvisu. Širšia medzinárodná solidarita by sa mala prejavovať podporovaním ľahšieho prístupu k vzdelaniu. To je podľa encykliky podstatnou podmienkou účinnosti samotnej medzinárodnej pomoci. Vzdelaním nerozumie iba vyučovanie a získanie pracovných zručnosti, pričom uznáva, že sú dôležité, ale myslí aj na komplexnú formáciu osoby, ktorá sa uskutočňuje výchovou. Najnúdznejšie populácie potrebujú popri ekonomických a technických prostriedkoch aj pedagogické, ktoré by im pomáhali v ich plnej ľudskej realizácii (CV 61). Uprednostňovanie technických a ekonomických prostriedkov bez rešpektovania prirodzenosti ľudskej osoby môže zmierniť chudobu, ale nemôže človeka uspokojiť vo všetkých oblastiach jeho osobnosti.

Prvým predpokladom toho, aby sa hodnoty spomenuté v predchádzajúcej časti – odovzdávané rodinou – rozvíjali u detí aj v škole je, aby rodičia vybrali takú školu, ktorá najlepšie tento predpoklad splní. Otázne je, nakoľko sa rodičia o túto skutočnosť vôbec zaujímajú. Často považujú za dôležitejšie iné charakteristiky školy.

Vyučovanie náboženskej výchovy

Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou priznáva Katolíckej cirkvi na Slovensku právo *hlásať a „vyučovať katolícku*

náuku,[4] *právo zriaďovať, spravovať a užívať na výchovu a vzdelávanie základné a stredné školy, vysoké školy a školské zariadenia...,*[5]*ďalej právo vyučovať náboženstvo na všetkých školách a školských zariadeniach, ktoré sú súčasťou výchovno-vzdelávacej sústavy slovenskej republiky".*[6]

Ďalšie konkrétnosti upravila *Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní*. Stanovuje, že katolícke náboženstvo sa vyučuje ako jeden z povinne voliteľných predmetov v základných a stredných školách[7] podľa učebných plánov a učebných osnov, ktoré schvaľuje Konferencia biskupov Slovenska.[8] Tá rozhodla v roku 2009 o platnosti nových učebných osnov náboženskej výchovy pre ročníky, ktorých sa týka reforma školstva na základných a stredných školách a na gymnáziách so štvorročnou a osemročnou formou štúdia.

Nové učebné osnovy kladú dôraz na rozvoj tých kompetencií žiaka, ktoré potrebuje pre svoj osobný a spoločenský život. Majú špirálovú štruktúru, ktorá je kombináciou cyklickej a lineárnej štruktúry. Špirálové usporiadanie učiva umožňuje postupné prehlbovanie učiva v nasledujúcich ročníkoch na náročnejšej úrovni.[9]

Učebné osnovy uvádzajú sedem druhov kľúčových kompetencií. Pre tému našej práce sú kľúčové tieto kompetencie:

---

[4] *Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou*. čl. 5, b. 1.
[5] *Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou*. čl. 13, b. 1.
[6] *Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou*. čl. 13, b. 6.
[7] Porov. *Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaníč. 394/2004 Z.z.*čl. II, b. 4.
[8] Porov. *Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaníč. 394/2004 Z. z.* čl. II, b. 5.
[9] Porov. Hurajtová, J. a kol.: *Koordinácia tvorby kurikula predmetu náboženstvo/náboženská výchova pre základné a stredné školy.* Spišská Nová Ves : KPKC, 2009. s. 9.

Kompetencie k riešeniu problémov

Žiak:

- chápaním vlastnej tradície a chápaním postojov ľudí iného svetonázoru, alebo zmýšľania predchádza konfliktom;
- postoj vzájomnej tolerancie vníma ako základnú zásadu vlastného konania.[10]

Komunikačné kompetencie

Žiak:

- využíva získané komunikačné zručnosti k vytváraniu plnohodnotného spolužitia a kvalitnej spolupráce s inými ľuďmi.[11]

Sociálne a interpersonálne kompetencie

Žiak:

- účinne spolupracuje v skupine a pozitívne ovplyvňuje kvalitu spoločnej práce;
- ohľaduplnosťou prispieva k upevňovaniu medziľudských vzťahov;
- chápe potrebu efektívne spolupracovať s druhými pri riešení danej úlohy, oceňuje skúsenosti druhých ľudí;
- uskutočňuje vo svojom živote humánne princípy v duchu solidarity a lásky.[12]

[10] Porov. *Učebné osnovy pre katolícke náboženstvo, predmet náboženská výchova / náboženstvo pre základné školy, stredné školy a gymnázia.* b. II., č. 2. In.: http://www.kpkc.sk/data/down/reforma/predstavenie%20predmetu.pdf, 4.11.2009.

[11] Porov. *Učebné osnovy pre katolícke náboženstvo, predmet náboženská výchova / náboženstvo pre základné školy, stredné školy a gymnázia*. b. II., č. 3. In.: http://www.kpkc.sk/data/down/reforma/predstavenie%20predmetu.pdf, 4.11.2009.

[12] Porov. *Učebné osnovy pre katolícke náboženstvo, predmet náboženská výchova / náboženstvo pre základné školy, stredné školy a gymnázia.* b. II., č. 4. In.: http://www.kpkc.sk/data/down/reforma/predstavenie%20predmetu.pdf, 4.11.2009.

Občianske kompetencie

Žiak:

- uvedomuje si základné humanistické hodnoty, uplatňuje a ochraňuje demokratické princípy;
- vyvážene chápe svoje osobné záujmy v spojení so záujmami širšej skupiny resp. spoločnosti;
- rešpektuje presvedčenie iných ľudí a váži si ich vnútorné hodnoty;
- je otvorený kultúrnej a etnickej rôznorodosti;
- prispieva k naplneniu práv iných.[13]

Pracovné kompetencie

Žiak:

- prácu vníma nielen ako zdroj príjmu zaisťujúci určitú životnú úroveň, ale aj ako povolanie k spolupráci na rozvoji dobrej budúcnosti pre ľudí a svet.[14]

Existenciálne kompetencie

Žiak:

- uznáva dôstojnosť človeka bez ohľadu na jeho schopnosť podať výkon.[15]

V šiestich skupinách zo siedmych sú kompetencie, ktoré môžeme využiť pri formovaní solidárneho postoja s inými ľuďmi. Ide o chápanie ľudí

[13] Porov. *Učebné osnovy pre katolícke náboženstvo, predmet náboženská výchova / náboženstvo pre základné školy, stredné školy a gymnázia*. b. II., č. 5. In.: http://www.kpkc.sk/data/down/reforma/predstavenie%20predmetu.pdf, 4.11.2009.

[14] Porov. *Učebné osnovy pre katolícke náboženstvo, predmet náboženská výchova / náboženstvo pre základné školy, stredné školy a gymnázia*. b. II., č. 6. In.: http://www.kpkc.sk/data/down/reforma/predstavenie%20predmetu.pdf, 4.11.2009.

[15] Porov. *Učebné osnovy pre katolícke náboženstvo, predmet náboženská výchova / náboženstvo pre základné školy, stredné školy a gymnázia.* b. II., č. 7. In.: http://www.kpkc.sk/data/down/reforma/predstavenie%20predmetu.pdf, 4.11.2009.

iného názoru, predchádzanie konfliktom, postoj vzájomnej tolerancie, budovanie komunikačných zručností, spolupráca s druhými na riešení problémov, rešpektovanie presvedčenia iných ľudí, otvorenosť voči kultúrnej a etnickej rôznorodosti, angažovanie sa za práva iných, vnímanie vlastnej práce aj ako služby pre vytváranie dobrej budúcnosti pre ľudí a svet a uznávanie dôstojnosti človeka bez ohľadu na jeho schopnosť podať výkon.[16] Rozvíjanie všetkých týchto kompetencií ponúka solídnu základňu pre formovanie solidarity. Tieto kompetencie sa odrážajú v témach jednotlivých ročníkov a v konkrétnych kognitívnych, afektívnych a psychomotorických cieľoch, ktoré ponúkajú možnosť formovať žiakov k aktívnej pomoci ľuďom v núdzi.

Rozvoj kritického myslenia u žiakov

Hodnotenie konkrétnych ľudí, etnických skupín a migrantov, ktorí potrebujú pomoc od iných, je v súčasnosti poznačené subjektivizmom tých, ktorí hodnotia, tendenčnosťou médií i neidentifikovateľným strachom spoločnosti z nepoznaného. Výraznú mieru viny na tomto stave nesie skutočnosť, že ľudia majú vo všeobecnosti len minimálne rozvinutú schopnosť kritického myslenia. Keďže neboli vedení v rodine, ani v škole k tomu, aby sa snažili kriticky hodnotiť myšlienky, javy a osoby, preberajú schematické hodnotenia médií, ktoré sú v mnohých prípadoch odrazom mienky vlastníkov, ich ekonomických záujmov alebo ideologického ladenia.

Nesmierne dôležitú úlohu môže v tomto smere naplniť škola, ktorá sa snaží naučiť žiakov kriticky myslieť. Je niekoľko dôvodov, prečo je potrebné

[16] Porov. KNAPÍK, J. Výchova k solidarite, ako podmienka rozvoja ľudskej spoločnosti v nových učebných osnovách náboženskej výchovy. In MACÁK, D., &LEŠKOVÁ, L. (edit.). *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate : Zborník z vedeckej konferencie Košice.* Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. S. 177 – 186.

venovať zvýšenú pozornosť problematike kritického myslenia už v základnej škole:

- prevaha tradičného vyučovania, v ktorom je kritické myslenie dominanciou vyučujúceho;
- absencia podnetov na rozvoj hodnotiaceho myslenia v edukačnom procese;
- na vyučovaní sa dáva málo priestoru na diskusiu;
- autori nových učebných kníh zabúdajú na úlohy podporujúce kritické myslenie;
- rozvoj kritického myslenie je jednou z kľúčových kompetencií 21. storočia, ktorá je zakomponovaná v štátnom vzdelávacom programe.[17]

Schopnosť ***kritického myslenia*** je podľa Grecmanovej schopnosť posúdiť nové informácie, pozorne a kriticky ich skúmať z viacerých hľadísk, tvoriť úsudky, posudzovať význam nových myšlienok a informácii pre svoje vlastné potreby.[18]

Kľúčové kompetencie a výchova ku kritickému mysleniu v náboženskej výchove

Podstatou školy v 21. storočí je vybaviť žiakov súborom kompetencií. Keďže pri zisťovaní súboru kľúčových kompetencií sa vychádza z viacerých hľadísk, uprednostnili sme súhrne štyri piliere vzdelávania definované Medzinárodnou komisiou UNESCO v programe *Vzdelávanie pre 21. storočie:*

[17] Porov. KOSTURKOVÁ, M. Učenie sa kritickému mysleniu a možnosti implementácie vo vyučovacom procese.In ZAHATŇANSKÁ, M., DUPKALOVÁ, M. (eds.) *Vybrané kapitoly z teórie výchovy*, s. 220 – 221.
[18] Porov. GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E., & NOVOTNÝ P. (2000). *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků.* Olomouc: Hanex, s. 9.

- učiť sa poznávať,
- učiť sa jednať a pracovať,
- učiť sa žiť s ostatnými,
- učiť sa byť.[19]

Súhrne môžeme načrtnúť, že ide o súbor ôsmich kompetenčných oblastí: komunikácia v materinskom jazyku; komunikácia v cudzom jazyku; matematická gramotnosť a kompetencie v oblasti prírodných vied a technológií; kompetencie v oblasti IKT; učiť sa učiť (učebné kompetencie); interpersonálne, sociálne a občianske kompetencie; podnikateľské kompetencie a kultúrny rozhľad.[20] Časť týchto kompetencií má priamu spojitosť s vyučovacím predmetom náboženská výchova. Ostatné majú nadpredmetový charakter – nie sú viazané na konkrétne obsahy učiva, čo znamená, že sa môžu rozvíjať v akomkoľvek predmete pri vhodných zvolených cieľoch a postupoch.[21] To znamená, že v prípade predmetu *náboženská výchova* môžeme uplatniť napríklad kompetenciu komunikovať v materinskom jazyku, ďalej interpersonálne, sociálne a občianske kompetencie. V nadpredmetovom charaktere môžeme uplatniť napríklad kompetencie k učeniu sa, ktoré sú nevyhnutné pre získavanie, spracovanie, hodnotenie nových informácií a pre schopnosť aplikovať ich v rôznych situáciách.

Štátny vzdelávací program považuje predmet náboženská výchova za dôležitý pre komplexné formovanie osobnosti žiaka. *„Človek je z psychologického a sociologického hľadiska prirodzene bytosť náboženská, má potrebu smerovať k tomu, čo ho presahuje. Vyučovací predmet*

[19] Porov. TUREK, I. (2002). Kľúčové kompetencie žiakov. In: *Pedagogické rozhľady,* 2, s. 3-7.
[20] Porov. WALTEROVÁ, E. et al. (2004). *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti. 1. a 2. diel.* Brno: Paido, 2004, s. 239.
[21] Porov. DARÁK, M., FERENCOVÁ, J., & ŠUŤÁKOVÁ, V. (2007). *Učebné kompetencie žiakov v kontexte školskej edukácie.* Prešov: PU PO FHPV, 2007, s. 40.

náboženská výchova má preto dôležitú úlohu v celistvom ponímaní výchovy v škole.“[22]Macháček chápe *Náboženskú výchovu* ako výchovný predmet s odlišným poslaním a špecifickými témami spojenými s takými hodnotami ako viera, láska, solidarita, úcta a pod.[23] Ide skutočne o osobitný predmet, ktorý nemôže zastupovať iné predmety, ale môže mať vo vzťahu k nim významnú komplementárnu povahu. Povinne voliteľný vzdelávací predmet *náboženská výchova* formuje v človeku náboženské myslenie, svedomie, náboženské vyznanie a osobnú vieru ako osobný prejav náboženského myslenia a integrálnej súčasti identity človeka. Výchovou ku kritickému mysleniu v predmete náboženská výchova vedie k rozvoju týchto schopností a spôsobilostí žiakov:

- sebaúcte, k autonómnemu číteniu a mysleniu;
- hodnoteniu, zaujímaniu stanovísk, rozlišovaniu dobra od zla;
- spoznávaniu efektívnej komunikácie, dôvodov a prvkov prosociálneho správania primeraného veku;
- spoznávaniu zásad dobrých medziľudských vzťahov;
- zvnútorňovaniu prosociálnych hodnôt, postojov a sociálnych noriem;
- rozvíjaniu sociálnych zručností;
- formovaniu spoločenstva žiakov;

[22]ŠPÚ. (2011). *Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike :ISCEN 1 Primárne vzdelávanie.* Bratislava: ŠPÚ. Dostupné z: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/1stzs/isced1/isced1_spu_uprava.pdf, s. 16.
[23] Porov. MACHÁČEK, L. (2008). *Ako sa „učíme“ demokracii na škole?* Bratislava : Iuventa, s. 5-6.

- prijímaniu osobných rozhodnutí vo vzťahu k iným konfesiám a náboženstvám, k svetonázorom a ideológiám a podpore pochopenia a tolerancie voči rozhodnutiam druhých atď.[24]

Záver

Napriek tomu, že solidarita priamo vyplýva z kresťanskej tradície a je pevne zakotvená aj v teologickej podobe, jej napĺňanie v praktickom živote si vyžaduje neustále formovanie nových generácií. Nezastupiteľnú a prvotnú úlohu v tomto smere zastáva rodina. Rodinné zázemie, slová, ale predovšetkým príklad solidárneho správania s núdznymi, ktorí ukazujú rodičia a najbližší príbuzní, má nenahraditeľné miesto pri výchove k solidarite. Na výchovné pôsobenie rodiny by mala nadviazať škola formovaním kompetencií žiaka, ktoré potrebuje pre svoj osobný a spoločenský život. V predmete náboženská výchova ponúkajú učebné osnovy mnoho príležitostí na formovanie solidarity a aktívnej pomoci núdznym ľuďom – aj v jednotlivých témach, aj v stanovených kognitívnych, afektívnych a psychomotorických cieľoch. Za významný prínos súčasnej školy považujeme snahu vychovávať žiakov ku kritickému mysleniu, tak aby dokázali čo najobjektívnejšie hodnotiť myšlienky, javy a osoby. Tým sa eliminuje tendenčné hodnotenie médií, záujmových skupín a ideologických zoskupení.

BIBLIOGRAFIA

BENEDIKT XVI. *Caritas in Veritate.* Trnava : SSV, 2009.

DARÁK, M., FERENCOVÁ, J., & ŠUŤÁKOVÁ, V. *Učebné kompetencie žiakov v kontexte školskej edukácie.* Prešov : PU PO FHPV, 2007.

[24] Porov. ŠPÚ. (2011). *Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike :ISCEN 1 Primárne vzdelávanie.* Bratislava: ŠPÚ. Dostupné z: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/1stzs/isced1/isced1_spu_uprava.pdf, s. 16.

GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E., & NOVOTNÝ P. *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků.* Olomouc : Hanex, 2000.

HURAJTOVÁ, J. a kol. *Koordinácia tvorby kurikula predmetu náboženstvo/náboženská výchova pre základné a stredné školy.* Spišská Nová Ves : KPKC, 2009.

KNAPÍK, J. Výchova k solidarite, ako podmienka rozvoja ľudskej spoločnosti v nových učebných osnovách náboženskej výchovy. In MACÁK, D., &LEŠKOVÁ, L. (edit.). *Ľudský rozvoj v kontexte encykliky Benedikta XVI. Caritas in veritate : Zborník z vedeckej konferencie Košice.* Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. S. 177 – 186.

KOMENSKÝ, J., K. *Informatorium školy mateřské.* Praha : Kalich 1992. ISBN 80-7017-492-7.

KOSTURKOVÁ, M. Učenie sa kritickému mysleniu a možnosti implementácie vo vyučovacom procese.In Zahatňanská, M., Dupkalová, M. (eds.) *Vybrané kapitoly z teórie výchovy*, s. 218 – 227.

MACHÁČEK, L. *Ako sa „učíme" demokracii na škole?* Bratislava : Iuventa, 2008.

ŠPÚ. *Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike : ISCEN 1 Primárne vzdelávanie.* Bratislava : ŠPÚ. 2011. Dostupné z: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/1stzs/isced1/isced1_spu_uprava.pdf

TUREK, I. Kľúčové kompetencie žiakov. *Pedagogické rozhľady,* 2002, č. 2, s. 3-7.

Učebné osnovy pre katolícke náboženstvo, predmet náboženská výchova / náboženstvo pre základné školy, stredné školy a gymnázia. b. II., č. 2. In.:

http://www.kpkc.sk/data/down/reforma/predstavenie%20predmetu.pdf, 4.11.2009.

VANCÁKOVÁ, S. OZ Maják nádeje a konkrétna pomoc rodinám v hmotnej a sociálnej núdzi. In *Lidská práva v proměnách času - „Chudoba a sociální vyloučení"*. České Budějovice : 2013. ISBN 978-80-7394-422-3, s. 114-121.

WALTEROVÁ, E. et al. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti. 1. a 2. diel.* Brno : Paido, 2004.

Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaníč. 394/2004 Z.z.

AUTOR

PhDr. Mgr. Ján Knapík, PhD.
Katedra spoločenských vied
Teologická fakulta Košice
jan.knapik@ku.sk

PRÍNOS PRACOVNEJ TERAPIE PRE OSAMELÉ MATKY

ACQUISITION OF WORK THERAPY FOR LONELY MOTHERS

Viera Vancáková

Abstrakt: Občianske združenie Maják nádeje zameriava svoju činnosť na pomoc rodinám v hmotnej a sociálnej núdzi. Väčšinovú skupinu prijímateľov pomoci predstavujú osamelé matky s deťmi, ktoré sa prevažne nie z vlastnej viny, nie dobrovoľne, dostali do situácie, kedy všetka starosť o rodinu zostala na ich pleciach . Jednou z aktivít v oblasti sociálnej a výchovno-vzdelávacej sú tvorivé dielne, ktorých sa zúčastňujú osamelé matky v pravidelných intervaloch. Príspevok poukazuje na adresátov pomoci, na ich problémy, ciele a očakávania výsledkov pracovnej terapie a na základe praktických skúseností mapovanie vplyvu a prínosu pracovnej terapie pre osamelé matky.

Kľúčové slová: *Osamelá matka. Pomoc. Pracovná terapia. Prínos.*

Abstract: Civil corporation Maják nádeje is targeted on help for families in social and material crise. Lonely mothers with thier children are the main goal of help. These mothers are not in the crise becouse of their own mistake or like volunteer but they´ve reached the level of crise becouse the resposibility for a family is on their own heads. One of the main activities in this corporation are workshops, where lonely mothers come in regular intervals. This segment shows people to whom the help is giving, on their problems, the main goals of results from workshops for lonely mothers.

Key words: *Acquisition. Help. Lonely mother. Work therapy.*

Úvod

Občianske združenie Maják nádeje v Košiciach sa svojou činnosťou usiluje o pomoc rodinám v núdzi v Košiciach a okolí. Adresátmi pomoci sú viacpočetné rodiny v sociálnej a hmotnej núdzi, osamelé matky s deťmi, vdovy s deťmi a siroty.[1] Najväčšou skupinou prijímateľov pomoci sú osamelé matky s deťmi.

1. Osamelé matky a ich problémy

Osamelé matky sú: matky nevydaté, rozvedené alebo ovdovené, ktoré sa starajú o dieťa (deti). Pritom prívlastok „osamelé“ znamená, že žijú s deťmi v jednej domácnosti bez partnera Okrem detí môžu mať priateľov a príbuzných, ktorí im pomáhajú. Napriek tomu situácia osamelých matiek je v mnohom ťažšia, než situácia v rodine, kde sa o deti starajú obaja rodičia a sami rodičia sú jeden druhému oporou.

Vo väčšine rodín osamelých matiek je problémom nedostatok peňazí. Či už otec dieťaťa prispieva na jeho starostlivosť , alebo nie, jeden plnohodnotný plat v rodine chýba, a matka nedokáže pokryť všetky náklady rodiny. Veľkú rolu tu hrá aj prostredie, v ktorom rodina žije.

Ďalším veľkým problémom osamelých matiek je nezamestnanosť. Pri hľadaní práce zamestnávateľ dáva prednosť všetkým, len nie matke, ktorá sa sama stará o deti a predstavuje pre zamestnávateľa problém, je pre neho neatraktívna. Ak aj prácu nájdu, sú to väčšinou podradnejšie a menej platené práce. Často sú to ženy s nízkym vzdelaním a bez praxe, keďže boli na

[1] Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi.*Czestochowa : Wydawnictwo „Edukator“, 2014, s.48.

materskej.Väčšina osamelých matiek sa pre tento stav nerozhodla z vlastnej vôle,. Boli k tomu prinútené okolnosťami.[2]

V databáze OZ Maják nádeje sú osamelé matky, ktoré boli obeťami domáceho násilia, týrané, žili s manželmi závislými na alkohole, drogách, gamblermi a bojovali o holú existenciu svoju a svojich detí. Mnohé majú deti so zdravotným postihom, potrebujúce stálu opateru , bez možnosti zapojenia sa do pracovného procesu.

Vychovávať deti bez otca je trvalý boj o holú existenciu, v ktorom sa nie vždy dá spoliehať na pomoc rodičov, príbuzných a pomoc od štátu . Trpia nedostatkom , dostávajú sa na hranicu chudoby, do stavu sociálnej a hmotnej núdze. Okrem toho nad nimi visí verejná mienka, okolie sa od nich dištancuje, dostávajú sa na okraj spoločnosti, do sociálnej izolácie, strácajú priestor a možnosti na sebarealizáciu, kultúrne, športové a iné vyžitie sú obmedzené, až nemysliteľné.

OZ Maják nádeje poskytuje pomoc týmto rodinám rôznymi spôsobmi a v mnohých oblastiach tak, aby sa odstránili nielen následky, ale aj príčiny nedostatkov aby sa rodiny postupne oslobodili od závislosti od iných a stali sa sebestačnými.

Jednou z foriem pomoci vo výchovno-vzdelávacej oblasti je pracovná terapia na tvorivých dielňach. Aktívna účasť na tvorivých dielňach je podmienkou pomoci rodinám.Vychádzajúc zo známeho „nielen prijímať, ale aj dávať“vytvárame priestor na spoločné stretnutia, zapájame ich do tvorivej činnosti. Rodiny učíme dávať, nielen prijímať.

[2] Porov. GLIŠEVIČOVÁ, G. *Ako sa majú osamelé matky?* [online]. [cit. 2015-03-17]. Dostupné na internete: .*http/www.rodinka.sk/zena/pribeh-zeny/ako-sa-maju-osamele-matky/.*

2. Pracovná terapia – tvorivé dielne

Pracovná terapia je v zmysle Zákona č. 448/2008 Z.z. § 23 v znení neskorších predpisov odborná činnosť na osvojenie pracovných návykov a zručností fyzickej osoby pri vykonávaní pracovných aktivít pod odborným vedením na účel obnovy, udržiavania alebo rozvoja jej fyzických schopností, mentálnych schopností a pracovných schopností a jej začlenenia do spoločnosti.[3]

Cieľom tvorivých dielní je:

- vzájomná výmena skúseností,
- rozšírenie kontaktov,
- rozšírenie zručností,
- zvýšenie sebaistoty.[4]

3. Pozorovanie vplyvu a prínosu pracovnej terapie z pohľadu dobrovoľníka

Tvorivé dielne prebiehajú v pravidelných týždenných intervaloch vo viacerých skupinách v počte 6-10 pod vedením dobrovoľníkov. Výsledným produktom tvorivých dielní sú výrobky, ktoré sú následne ponúkané na predajza dobrovoľný príspevok. Výťažok z predaja putuje do rodín vo forme stravných lístkov, preplácania liekov, nájomného, atď. Výška pomoci sa odvíja aj od aktívnej a pravidelnej účasti na pracovnej terapii – na dielňach.

Spočiatku sa robili výrobky z rôznych materiálov rôznymi technikami, neskôr sme ešte získali prostriedky z projektov na zakúpenie

[3] Porov. *Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov,* §23.
[4] Porov.VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi.*Czestochowa : Wydawnictwo „Edukator“, 2014, s. 76.

šijacích strojov, na ktorých sa učia šiť na spoločných stretnutiach, pre niektoré sa zakúpili stroje aj na doma , aby sa zdokonaľovali v šití.

Nie všetky ženy však môžu byť na týchto dielňach prítomné, majú malé deti, pracujú, tie sa , iným spôsobom zapájajú do činnosti, vyrábajú výrobky doma. Tie sú ochudobnené o aktívne spoločenstvo.

Sociálne odkázané rodiny potrebujú okrem materiálnej pomoci aj prijatie a ľudský prístup. Láskavý prístup, osobná účasť na potrebách každého jednotlivca, vytvorenie vzťahu dôvery a jedinečnosti je zárukou vytvorenia spoločenstva ľudí, pre ktorých sa stretnutia stávajú niečím výnimočným, a v radostnom očakávaní naň prichádzajú. Stretnutia prebiehajú v družnej atmosfére, na začiatku v krátkej modlitbe ďakujeme za seba navzájom , prosíme o pomoc a prosíme o požehnanie nás aj diela našich rúk.Kávička alebo čajík sa stali spestrením a utužujúcim prvkom.

V každej skupine sú členovia viac, či menej zruční, s lepšou aj slabšou motorikou. Na základe vlastných schopností je im pridelená činnosť tak, aby sa každý člen cítil rovnako potrebný, Každá dielčia činnosť je dôležitá pre konečný výsledok. Každá pochvala, povzbudenie, milé slovo je motivujúcim prvkom v ďalšom napredovaní a získavaní pocitu účasti na spoločnom diele, pocitu dôležitosti a užitočnosti. Kvalitu práce si vzájomne kontrolujú...dôležitá je pochvala, ale aj upozornenie na nekvalitu, chybovosť, si vyžaduje cit a osobitý prístup. Dôležité je viesť ich k aktivite, samostatnosti, nechať im priestor na vlastné nápady. Každý dobrý nápad vzbudzuje v nich pocit výnimočnosti.

Snažíme sa vytvoriť prostredie, v ktorom sa cítia dobre, isto. Prostredie, v ktorom majú priestor na sebapoznávanie, objavovanie svojich schopností, priestor na sebarealizáciu. Väčšina z nich nesie v sebe veľa bolesti, duševných i telesných zranení, sú uzatvorené do seba, sú málo komunikatívne, ustrašené. Na začiatku našich stretnutí to bolo strohé, napäté,

až postupom času sa začala budovať dôvera, padali zábrany, začali sa budovať vzťahy. Tým, že mnohé prešli podobnými životnými skúškami, vedia sa vzájomne pochopiť, povzbudiť, cítia, že v svojom trápení nie sú osamotené. Za veľký úspech považujem skutočnosť, že žena, ktorá k nám prišla, dlho bola uzavretá, ustráchaná, mlčanlivá, smutná, ťažko čitateľná, sa po niekoľkých stretnutiach otvorila a rozhovorila a keď k tomu pribudol srdečný smiech...

Za obrovský prínos považujem fakt, že pracovná terapia je pre ne relaxom, miestom oddychu, miestom, kde aspoň na krátku dobu zabudnú na každodenný tvrdý boj o holú existenciu.

Aby pohľad na prínosy nebol len jednostranný, skreslený, oslovila som niektoré matky otázkou, čím sú pre ne tvorivé dielne, čo im prinášajú . Tu sú vyjadrenia piatich žien:

1. „Teším sa na stretnutie s milými ľuďmi, na pohodu a relax, mám dobrý pocit, že výrobky sa páčia, pociťujem radosť na tele i na duši, zabudnem na starosti a neplačem,ďakujem všetkým ľuďom ,ktorí nám pomáhajú...“
2. „Potrebujem pomoc, preto sem chodím, napriek tomu sem chodím rada, problém je v tom, že som slobodná matka a všetko musím zvládať sama, poznám tu ľudí s podobným osudom...“
3. „Cítim sa tu dobre, zabúdam na svoje starosti, problémy, teším sa na kolektív, to, čo sa tu naučím, využívam aj doma, rada sa učím nové veci.“
4. „Spoznávam nových ľudí, máme na seba kontakty, pomáhame si navzájom, podelíme sa, rada pomôžem keď je to v mojich silách, nie je to len povinnosť“
5. „Veľmi som si to tu obľúbila, je to moja rodina, našla som si tu druhú rodinu, chýba mi, keď sa náhodou niekedy nekonajú, prajem si, aby

sme sa pozdvihli, riešili problémy, voláme si navzájom, cítim, že nie som sama, učím sa nové veci“.

4. Prínosy pracovnej terapie pre osamelé matky –zhrnutie

Na základe pozorovania, praktických skúseností z pohľadu dobrovoľníka a z druhej strany- z pohľadu osamelej matky, možno zhrnúť prínos pracovnej terapie do niekoľkých bodov:

- materiálny, finančný,
- získavanie a rozvíjanie zručnosti,
- pestovanie kladného vzťahu k práci,
- rozvoj pracovnej disciplíny,
- pestovanie zodpovednosti za zverené úlohy,
- pocit z dobre vykonanej práce, radosť z výsledku,
- uzatváranie nových vzťahov,
- prekonávanie sociálnych bariér, odbúravanie strachu,
- radosť zo spoločenstva,
- budovanie sebadôvery,
- pestovanie sebeúcty,
- rozdávanie radosti iným cez svoje produkty,
- zmysluplné využitie času,
- oddych a relax.

Záver

Jedným z prvotných očakávaní bolo, aby na základe praxe na tvorivých dielňach, získaním určitých zručností, mohli si nájsť adekvátnu prácu a zamestnanie a mohli sa začleniť do pracovného a spoločenského života a byť sebestačné. Nie je to však jednoduché, a len to nestačí. Avšak ak

okrem materiálnej pomoci plynúcej z účasti tvorivých dielňachje pre osamelé ženy pracovná terapia a účasť na tvorivých dielňach spoločenskou udalosťou, miestom ľudského prijatia, spolupatričnosti, získavania sociálnych vzťahov a integrácia do spoločenstva, je to obrovské pozitívum a stojí zato, stavať na týchto základoch.

BIBLIOGRAFIA

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi.*Czestochowa : Wydawnictwo „Edukator“, 2014. 124 s. ISBN 978-83-7542-108-8.

GLIŠEVIČOVÁ, G. *Ako sa majú osamelé matky?*[online]. [cit. 2015-03-17]. Dostupné na internete: .*http/www.rodinka.sk/zena/pribeh-zeny/ako-sa-maju-osamele-matky/.*

AUTOR

Ing. Viera Vancáková

člen – dobrovoľník OZ Maják nádeje

POMOC ĽUĎOM NA OKRAJI SPOLOČNOSTI OČAMI DOBROVOĽNÍKA

VOLUNTEER'S VIEW TO HELPING OF PEOPLE ON THE MARGINS OF SOCIETY

Ľubica Kozáková

Abstrakt: Po zmene spoločenského systému sa v dôsledku nepriaznivých sociálnych podmienok mnohé viacdetné rodiny ocitli v hmotnej a sociálnej núdzi, s ktorou si bez pomoci iných nedokážu poradiť. OZ Maják nádeje je jedným zo združení, ktoré sa snaží pomôcť týmto rodinám nielen po finančnej stránke, ale aj sociálnymi a výchovno-vzdelávacími aktivitami pre deti a ich rodičov. Tvorivé dielne sú jednou z takýchto foriem. Vítajú ich najmä ženy-matky, ktoré okrem získavania zručností, estetického cítenia, sa môžu odreagovať, navzájom komunikovať, diskutovať o svojich problémoch, pomôcť si a povzbudiť sa. Pre dobrovoľníka je radosť v ich očiach a úsmev na tvári po niekoľkohodinovej práci a dosiahnutého výsledku v podobe hotového výrobku nezabudnuteľným zážitkom. Moje ročné skúsenosti práce dobrovoľníka pri pomoci v „malých tvorivých dielňach" ukázali zmysluplnosť tejto práce pre obe strany.

Kľúčové slová: *Dobrovoľníctvo. Pomoc. Rodina. Tvorivé dielne.*

Abstract: Change of social system resulted unfavourable social conditions of many families with more children. They find themselves in material and social distress, with which they cannot cope without the help of others."OZ Majak nádeje" is one of the associations that is trying to help these families not only financially, but also by social and educational activities for children

and their parents. Workshops are one of these forms. Women – mothers especially appreciate their in addition to the acquisition of skills, aesthetic sensitivity. They can relax, communicate with each other, discuss their problems, help each other and encourage. Joy in their eyes and a smile on their faces after a long hour of work and achievements in the form of finished product is an unforgettable experience for every volunteer. My one year experience of volunteer work in helping "small workshops" showed meaningfulness of that work for both parties.
Keywords: *Volunteering. Help. Family. Workshops.*

Úvod

V predchádzajúcom spoločenskom zriadení nebolo výrazne viditeľné triedenie spoločnosti na základe majetkových pomerov. Ponovembrové udalosti okrem pozitívnych zmien priniesli mnohé negatíva. Medzi ne patrí aj nestabilita pracovných pozícií a tým strata práce, výrazné zvýšenie cien nehnuteľností a základných potravín.

V dôsledku týchto skutočností sa značne prehĺbili rozdiely v spoločenskom postavení. Najviac ohrozenou skupinou sa stali rodiny s viacerými deťmi, kde jeden alebo obidvaja rodičia sa po strate zamestnania ocitli v hmotnej a sociálnej núdzi. K tomu sa často pridružili aj ďalšie, s tým súvisiace neduhy, najmä rôzne typy „únikov“ vo forme alkoholu a gamblerstvo. Mnohí otcovia rodín sa nedokázali vyrovnať s touto situáciou a svoju frustráciu prejavovali zvýšenou agresivitou vo svojich rodinách. Takto sa mnohé matky ocitli v nezávideniahodnej situácií, bez vlastného pričinenia a bez pomoci iných si nedokážu poradiť.

1. OZ Maják nádeje

Jednou z organizácií, ktorá sa snaží pomôcť vyššie uvedeným rodinám je občianske združenie Maják nádeje. Jeho činnosť spočíva vo viacerých aktivitách, no najmä vo finančnej a materiálnej pomoci pre rodiny v hmotnej a sociálnej núdzi, vo výchovno-vzdelávacích programoch pre deti, v prednáškovej činnostiv oblasti prevencie pred rôznymi formami závislosti, dobrovoľné aktivity v spolupráci s Červeným Krížom, Charitou a inými organizáciami, potravinová pomoc rodinám v núdzi, zber a distribúcia šatstva a predmetov domácej spotreby. Väčšina týchto aktivít je realizovaná pomocou dobrovoľníkov.

2. Tvorivé dielne

Tvorivé dielne, ktoré OZ Maják nádeje pravidelne organizuje, sú vítanou formou aktivít pre rodiny s deťmi, najmä pre ženy – matky.

Tieto dielne, či už „veľké“ (mesačné) alebo „malé“ (týždenné) sú určitou možnosťou sebarealizácie nielen pre rodiny na nich sa zúčastňujúce, ale aj pre samotných pomáhajúcich dobrovoľníkov.Aj keď väčšina dobrovoľníkov nie sú odborníci v sociálnej oblasti, ženy oceňujú najmä ich ústretovosť a milé slovo.

„Malé dielne“ sú usporadúvané v menšom kolektíve, kde ženy – matky (prípadne s deťmi) šijú hotové výrobky (srdiečka alebo tulipány plnené levanduľou) alebo vyrábajú z korálok prívesky „rozetky“. Začiatky týchto dielní neboli ľahké. Mnohé ženy sa nepoznali, ostýchali sa, hanbili sa v prípade menšej zručnosti a pomalej práce. Po počiatočnom „oťukávaní sa“ však zvíťazila „ženská zvedavosť“ a prišli úsmevy, smiech, radosť na tvárach. Pri manuálnej práci sa postupne otvárali, komunikovali, diskutovali o svojich problémoch. Snažili sa navzájom si pomôcť a povzbudiť sa. Pre

mnohé z týchto žien je to určitá forma odreagovania a zabudnutia na svoje každodenné problémy.

Pre mňa ako dobrovoľníčku pomáhajúcu pri vytváraní „rozetiek“ z korálok je to nezabudnuteľný zážitok a veľké povzbudenie. Napriek ich často neriešiteľným problémom sa dokážu uvoľniť, smiať a tešiť z maličkostí.

„Veľké dielne“ umožňujú stretnutie všetkých rodín zúčastňujúcich sa malých dielní. Program týchto dielní je volený veľmi rozumne a vyvážene. Rodiny sú povzbudzované duchovným slovom na rôzne témy.

Oceňujem tiež prednášky, ktoré ženám pomáhajú zvýšiť sebavedomie, nakoľko mnohé z nich v dôsledku nepriaznivých životných situácií, často aj rôznych foriem týrania trpia pocitmi menejcennosti a nízkeho sebavedomia.

Neoceniteľná je aj materiálna pomoc vo forme šatstva, obuvi, hračiek a ďalších potrieb do domácností, ktoré si rodiny môžu vybrať po skončení prednášok.

Tak ako malé dielne, aj veľké dielne sú určitou formou relaxu, najmä pre ženy s deťmi, pretože dobrovoľníci sa im venujú počas prednášok. Nie je to vždy ľahká úloha, vyžaduje si veľkú trpezlivosť, obetu a láskavosť zo strany dobrovoľníkov, ale najmä nápady, ako zaujať rôzne vekové kategórie. Mladí dobrovoľníci OZ Maják nádeje sa tejto úlohy zhostili výborne.

Záver

Rok, ktorý som venovala dobrovoľníckej činnosti v OZ Maják bol pre mňa veľkým obohatením. Ukázal mi, že ženy, napriek materiálnemu nedostatku a ďalším problémom a ťažkostiam, s ktorými dennodenne zápasia, sa dokážu zasmiať, otvoriť, tešiť sa z maličkostí. Aj keď som sa v dôsledku zvýšenej pracovnej zaneprázdnenosti nemohla pravidelne

zúčastňovať malých tvorivých dielní, priateľská atmosféra, spoločné zážitky, nákazlivý smiech, mi priniesli nezabudnuteľné zážitky, za ktoré som veľmi vďačná.

Veľmi som uvítala možnosť zúčastniť sa trojdňového školenia dobrovoľníkov v Poľsku, ktoré OZ Maják pre nás pripravilo. Návšteva zariadení podobne zameraných, prednášky, výmena skúseností, možnosť bližšieho sa zoznámenia, sú nesmiernym prínosom pre nás všetkých.

Podľa Radkovej „môže dobrovoľníctvo priniesť ten nezabudnuteľný pocit zmysluplnosti, keď vidíme, že sme svojím úsilím aspoň na chvíľku mohli uľahčiť údel tých, ktorým život priniesol chudobu, nepriazeň osudu, nevyliečiteľnú chorobu či ťažké zdravotné postihnutie. Vyčariť aspoň na chvíľu radosť v očiach a úsmev na tvári takýchto ľudí môže byť pre dobrovoľníka tým, čo nazývame šťastím alebo dokonca zmyslom života“ (Radková a kol, 2011, predhovor)

BIBLIOGRAFIA

RADKOVÁ, Libuša a kol. *Dobrovoľníctvo a problémy súčasnej spoločnosti.*Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce TU, Trnava, SpoSoIntE, Trenčín 2011, ISBN 978-80-89533-07-7

AUTOR

doc. Ing. Ľubica Kozáková, PhD.
Technická univerzita v Košiciach, FBERG, Letná 9, 042 00 Košice
dobrovoľník OZ Maják nádeje
kozakova.lubica@gmail.com

ŤAŽKOSTI PRI POSKYTOVANÍ POMOCI CHUDOBNÝM RODINÁM

THE DIFFICULTIES IN PROVIDING ASSISTANCE TO POOR FAMILIES

Ján Pčolinský

Abstrakt: Aj keď žijeme na prahu 21. storočia, sú určité veci, či javy, ktoré v našej spoločnosti naďalej pretrvávajú. Jedným z takýchto javov je aj chudoba. V spoločnosti sa vyskytuje odnepamäti, sú ľudia, ktorí sú šikovnejší, majú lepšie vzdelanie, prácu a tak vedia seba i svoju rodinu lepšie zabezpečiť po materiálnej stránke. Existujú však ľudia, ktorí žijú na okraji spoločnosti. Dôvodov prečo sa človek ocitne na periférii môže byť mnoho, napr. alkohol, drogy, nezamestnanosť, farba pleti a chudoba. Je náročné nájsť odvahu a vykročiť k ľuďom na periférii a ponúknuť im pomocnú ruku. Pokiaľ jednotlivec, či rodina príjme túto pomocnú ruku vydávajú sa na dlhú cestu, hľadania svojej stratenej sebadôvery.

Kľúčové slová:*Chudobné rodiny. Maják nádeje. Pomoc.*

Abstract: Although we live at the threshold of the 21st century, there are certain things or phenomena that still remain in our society. One such phenomenon is also poverty. This phenomena is still present since dawn of human society, there are always people that are smarter, have better education or work and that is why they can provide better material background for themselves and their family. However, there are still people who live on the margins of society.Reasons why the person finds himself on the periphery can be many, such as alcohol, drugs, unemployment, poverty and skin color. It is

difficult to find the courage to step out to the people in the periphery and offer them a helping hand. If the individual or family accept that helping hand, they set off on a long journey of finding their lost confidence.
Keywords: *Poor families. Help.*

Úvod

V histórii sa spoločnosť s chudobou vyrovnávala rôznymi spôsobmi. V stredoveku sa pomoc sústreďovala do kláštorov, kde sa budovali akési nocľaháreň pre pútnikov, kde si pútnici mohli oddýchnuť a pokračovať ďalej na svojej ceste. Taktiež kláštory zriaďovali nemocnice, venovali sa zberu liečivých bylín a zakladali školy. V období prvej a druhej svetovej vojny to bola pomoc zameraná pre vojnové siroty, vdovy a ranených vojakov. Socialistická spoločnosť chudobu ako takú nepoznala, nakoľko bola povinná zamestnanosť. Zlom nastal po roku 1989, kedy sa naša spoločnosť prešla na demokratický systém vlády.

Chudoba sa stala pálčivým problémom, s narastajúcou nezamestnanosťou sa zvyšovali rozdiely medzi vrstvami obyvateľov. V súčasnosti v spoločnosti prevláda mienka, o tom, že existujú iba dve vrstvy - vrstva bohatých a chudobných.

1. Definovanie chudoby

V biede, alebo chudobe sa nachádzajú ľudia, ktorých celkový príjem nie je dostatočný na uspokojenie ich základných nutričných potrieb[1].

Rowntree definoval chudobu ako úroveň príjmov, ktoré nepostačujú na uspokojenie minimálnych potrieb s cieľom zabezpečiť si fyzickú

[1] Porov. POLLACK, M. - UTHOFF, A. *Chudoba a trh práce Veľké Santiago 1969-85*. Bratislava : Výskumný ústav práce a sociálnych vecí Bratislava, 1991, s. 5.

výkonnosť, čo zahŕňa potravu, nájom, ošatenie, hygiena a ostatné nevyhnutné položky[2].

Za chudobných sa označujú, osoby, rodiny, alebo skupiny, ktorých materiálne, kultúrne a sociálne zdroje sú obmedzené natoľko, že sú vylúčené z možnosti viesť prijateľný spôsob života, v rámci zemi v ktorej žijú[3]. Nedostatok týchto zdrojov, býva dôvodom, prečo títo ľudia opustia svoju krajinu. Stávajú sa z nich migranti, ktorí v inej krajine hľadajú možné východisko z ich neľahkej životnej situácie.

Generačná chudoba sa definuje ako chudoba, ktorá postihla dve po sebe idúce generácie. Táto chudoba má svoju vlastnú kultúru, nepísané pravidlá a systém hodnôt[4].

1.1 Chudoba v kontextu jednotlivca a rodiny

Pri chápaní dopadov chudoby treba mať na zreteli, či sa jedná o jednotlivca, alebo rodinu, ktorá žije v chudobe. Jednotlivec je často odkázaný sám na seba a nemôže sa spoľahnúť na pomoc blízkej rodiny (manžel, manželka, deti). Všetky náklady spojené s domácnosťou musí hradiť sám. Rodina má dva príjmy (za predpokladu, že pracujú obaja manželia), no jej náklady sú omnoho vyššie - sú navýšené o starostlivosť o deti (školské pomôcky, šaty, strava, krúžky). Pre väčšinu ľudí sú to bežné výdavky, no pre rodiny, ktoré žijú v chudobe predstavujú dilemu. Kúpim jedlo a nebudem mať na obuv, zaplatím dieťaťu výlet, ale nebudem mať na mäso. Rodiny s nízkym vzdelaním nedokážu efektívne nakladať s financiami a nevedia určiť priority na strane výdavkov. V praxi sa stretávame s mnohonásobnými exekúciami, ktorými musí rodina čeliť. Dôvodom je to, že rodina sa naučí

[2]Porov. ŽELINSKÝ, T. *Chudoba a deprivácia na Slovensku.* Košice : Equilibria, 2014. s. 13.
[3] Porov. KONOPÁSEK, Z. *Chudoba a sociálni příjmy.* Bratislava : Výskumný ústav práce a sociálnych vecí Bratislava, 1991, s. 9.
[4] Porov. PANEY, K. *Mosty z Chudoby*. Košice : Equilibria, 2010, s. 13.

žiť na dlh, postupne však tento dlh nedokáže splácať a musí si požičať peniaze na splatenie starého dlhu, aby nedostala vysoké penále.

Osobitnou skupinou, ktorá je vystavená zvýšenému riziku chudoby sú slobodné matky s deťmi. Z praxe sa stretávame s prípadmi, keď bývalý manžel, či partner neplatí súdom stanovené výživné. Matky majú spravidla viac ako jedno dieťa, a pokiaľ je na materskej dovolenke nemôže sa zamestnať, peniaze od štátu jej nepostačujú na živobytie. Pred zaplatením nájmu uprednostní stravu a ošatenie pre deti, cigarety, či alkohol.

Medzi skupiny najviac ohrozené chudobou patria:

- rodiny s väčším počtom detí,
- neúplné rodiny,
- invalidní a zdravotne postihnutí občania,
- starí ľudia, ktorí nemajú nárok na dôchodok, alebo ho poberajú v minimálnej výške,
- ľudia, ktorí sú prechodne bez akéhokoľvek príjmu,
- nezamestnaní,
- migranti,
- marginalizované skupiny,
- ľudia prepustení z výkonu trestu odňatia slobody,
- nevzdelaní ľudia a ľudia s nízkym stupňom vzdelania ,
- spoločensky neprispôsobiví občania (napr. bezdomovci),
- ľudia trpiaci rôznou formou závislosti (gambleri, narkomani, alkoholici).[5]

[5] Porov. KUČEROVÁ, H. - PŘÍHODOVÁ, R. - SUCHOMELOVÁ, M. *Sociální pomoc chudým a boj proti chudoběve vybraných zemích*. Bratislava : Výskumný ústav práce a sociálnych vecí Bratislava, 1991, s. 1.

Tab. č.1 Nepísané pravidlá spoločenských tried

	Chudobní	Stredná trieda	Bohatí
Majetok	ľudia	veci	výnimočné predmety, dedičstvo, slávny rod
Peniaze	treba ich minúť	treba s nimi hospodáriť	treba ich uchovať a investovať
Jedlo	kľúčová otázka: mal si dosť jedla? dôležitá je kvantita	kľúčová otázka: chutilo ti to? dôležitá kvalita	kľúčová otázka: bolo jedlo pekne naservírované? dôležitý je vzhľad
Oblečenia	na ňom sa cení osobitý štýl a výraz individuality	cení sa jeho kvalita, dôležitá je značka	cení sa jeho umelecká stránka, dôležitý je návrhár
Čas	najdôležitejšia je prítomnosť, rozhodnutia sa dejú na základe momentálnych pocitov	najdôležitejšia je budúcnosť, rozhodnutia na základe ich vplyvu na budúcnosť	najdôležitejšie sú tradície a minulosť, rozhodnutia sú založené na tradícii a pravidlách slušného správania
Rodinná štruktúra	väčšinou matriarchálna	väčšinou patriarchálna	záleží na tom, kto má peniaze
Hnacia sila	peniaze, vzťahy, zábava	práca, úspech	finančné, politické a spoločenské známosti

1.2 CAN syndróm v chudobných rodinách

CAN syndróm môže byť aktívny - rodič, alebo iná dospelá osoba svojimi vedomými, alebo nevedomými aktivitami ohrozuje dieťa a dochádza k poškodenia jeho zdravia a vývoja. Pasívny - (s týmto tipom sa v praxi pri návštevách rodín stretávam najčastejšie) rodič nie je schopný jasne a citlivo reagovať na chovanie svojho dieťaťa. Dieťa zle prospieva v škole, chovanie

rodiča je preňho nezrozumiteľné. Rodičia sa pre dieťa stávajú nepredvídateľní a vzájomné interakcie kolíšu od extrému k extrému[6].

Rodičia nedávajú deťom v rannom veku potrebné stimuly (napr. čítanie kníh, kreslenie, vystrihovanie, spoločné výlety, návšteva divadla, zoo), pretože ich možno v detstve ani nezažili. Dieťa tak nastupuje do prvej triedy s určitým deficitom, ktorý pri absencii starostlivosti zo strany rodičov nevie dobehnúť. Mnohí takého deti označujú za hlúpe a súce do špeciálnych tried. Môj názor overený praxou je ten, že tieto deti mohli byť rovnako šikovné ako ich rovesníci, ale v útlom detstve boli poznačené pasívnou formou CAN.

Rizikové faktory zo strany rodiča:

- rodič bol v detstve opakovane bitý svojim rodičom,
- rodič bol trestne stíhaný, duševne chorý, závislý na drogách, alkohole,
- rodič má nízke sebavedomie a je spoločensky izolovaný,
- rodič prežil v detstve obdobia kríz, alebo iných stresových situácii (časté sťahovanie, chaotická výchova, šikanovanie v škole, zlé podmienky bývania, časté striedanie partnerov u rodičov),
- rodič neprimerane trestá dieťa,
- rodič vníma chovanie svojho dieťaťa ako problémové , aj keď ním nie je,
- dieťa je nechcené a je prekážkou vo vedení života rodiča,[7]
- rodič je dlhodobo nezamestnaný,
- slobodné matky, ktoré nezvládajú výchovu svojich detí,
- rodičia v nezrelom veku.

[6] Porov.BECHYŇOVÁ, V. - KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. Praha : Portál, 2008, s. 36.
[7] Porov. BECHYŇOVÁ, V. - KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny,* s. 41.

2. Spôsoby pomoci pri riešení chudoby

Nereálne očakávania sociálneho pracovníka pri poskytovaní pomoci chudobným rodinám, či jednotlivcom, môžu zaťažiť jeho konkrétnu prácu a predstavujú značné riziko. Preto je dôležité už na začiatku si stanoviť naše konkrétne očakávania a následne ich konfrontovať s možnosťami, ktoré má tá ktorá rodina, či jednotlivec[8].

2.1 Sanácia rodiny

Jej cieľom je predchádzať a zmierňovať príčiny ohrozenia dieťaťa a poskytnúť rodičom i dieťaťu pomoc a podporu k zachovaniu rodiny ako celku. Základným princípom sanácie rodiny je podpora dieťaťa prostredníctvom pomoci jeho rodine[9]. Problém nastáva vtedy, ak rodina odmieta poskytnutú pomoc a nespolupracuje. V takomto prípade sa rodina ako celok rozbije - dieťa je dočasne umiestnené do ústavnej výchovy. Za túto dobu, majú rodičia čas rodinné prostredie upraviť a dieťa sa im opäť vráti.

Z praxe je dôležité takýchto rodičov aktívne podporovať už od samého začiatku a pomôcť im nájsť nedostatky v rodinnom prostredí. Stanoviť im ciele, ktoré vedia v reálnom čase splniť. Rodičia, ktorým sa nedostane takáto odborná podpora, sa zo začiatku snažia, ale ich snaha je chaotická a končí to tým, že o svoje dieťa prestanú bojovať.

2.2 Aktívne sprevádzanie chudobných

Táto činnosť je veľmi náročná, nedá sa paušálne použiť pre všetky prípady. Pri sprevádzaní je dôležité ísť tempom chudobného a rešpektovať

[8] Porov. BECHYŇOVÁ, V. - KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny,* s. 12 -13.
[9] Porov. BECHYŇOVÁ, V. - KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny,* s. 18.

jeho osobitosť. Pre tomto tipe pomoci sa chudobnému nepomôže okamžite, ale postupnými krokmi, sa chudobný učí novým zručnostiam a návykom správania.

2.3 Kurzy a školenia

Kurzy ponúkajú chudobným dve benefity .Prvým je, že sa niečo nové naučia, môžu si zvýšiť svoju kvalifikáciu - zlepší sa ich uplatniteľnosť na trhu práce. Druhý benefit je v tom, že rodina vyjde zo svojej chudobydo iného kolektívu. Postupne získava nové vzťahy a otvára sa navonok.

Naše občianske združenie realizovalo prostredníctvom externých lektorov pre rodiny finančný kurz. Rodiny sa mohli naučiť ako hospodáriť s peniazmi.

2.4 Záchranná sociálna sieť

Táto sieť je riadená štátom a má zaručiť, aby nijaký občan sa neocitol v stave núdze (bez jedla, prístrešia). Aby chudobný dostal túto pomoc od štátu musí o ňu požiadať a zároveň spĺňať predpísané požiadavky.

Aby záchranná sociálna sieť mohla efektívne chrániť občanov, musí byť:

- jednoduchá - jednoznačne definované zákony, osveta v spoločnosti,
- jej uplatnenie musí byť ľahké - dostupná pre občana, bez dlhých čakacích lehôt na posúdenie žiadosti,
- flexibilná - pružne reagovať na zmenu trhu a ekonomiky. Hrozí nebezpečenstvo, že program sociálnej siete, ktorý sa bude určovať v

období ohrozenia (napr. stav ekonomickej krízy) sa bude uplatňovať aj keď toto nebezpečenstvo pominie[10].

3. Ťažkosti pri realizácii opatrení v boji proti chudobe na úrovni rodiny

Na začiatok by som uviedol príklad z praxe. Do nášho občianskeho združenia prichádzajú rodiny samé, z vlastnej vôle s nejakou predstavou, ako by sme im mali pomôcť. Veľké pozitívum toho je, že prvý impulz dávajú rodiny, nie my. Sú prípady, kedy rodina musí vyhľadať pomoc až na pokyn sociálneho úradu, či polície. Takýmto rodinám často chýba vlastná motivácia riešiť svoju životnú situáciu.

Tam, kde sa vyskytuje chudoba, sú zväčša prítomné aj iné negatívne javy (závislosti - alkoholizmus, týranie, nezamestnanosť, nedokončená povinná školská dochádzka, neisté bývanie, dlhy, neschopnosť efektívne hospodáriť s peniazmi) a takú rodinu možno označiť sa multiproblémovú. Sociálny pracovník aj keď má dostatočnú prax a skúsenosti tu často robí jednu chybu, a to, že chce vyriešiť niekoľko problémov naraz. Samotná rodina však nemusí uniesť zmeny, ktoré s pomocou súvisia. Na začiatku dobre volený plán pomoci preto nemusí vyjsť.

Pri realizácii pomoci je nutné si stanoviť ciele, krátkodobé a dlhodobé. Prvotné ciele by mali byť pre rodinu jednoduché, aby ich to neodradilo, skôr naopak ešte viac motivovalo. Je dobré si stanoviť veci, ktoré najviac "horia" t.j. ohrozujú rodinu, napr. exekúcia na byt - možná strata bývania, dieťa "chodí poza školu" - stopnuté rodinné prídavky a pod. Často sa stáva, že rodina veci, ktoré "horia" berie na ľahkú váhu a chcela by riešiť iný problém. Tu je dôležitý vzájomný dialóg a vysvetliť rodine možné

[10] Porov. SMEEDING, T.M. - TORREY, B.B. - OKRASA, W. *Chudoba vo Východnej Európe*. Bratislava : Výskumný ústav práce a sociálnych vecí, 1992, s. 24 - 25.

dopady napr. to že stratia bývanie, a keď dieťa začne chodiť do školy, rodina získa stopnuté peniaze, ktoré jej chýbajú.

Záver

Dnešný svet je vydaný napospas konkurenčnému boju, kde vyhráva ten silnejší, bohatší. V dôsledku toho je mnoho ľudí vytlačených na okraj spoločnosti, sú bez práce, bez perspektívy a chýbajú im možné východiská ako svoju situáciu riešiť. Sama ľudská bytosť je považovaná na niečo konzumné, čo sa dá použiť a potom zahodiť ako nepotrebnú vec. Kultúra blahobytu nás uspala a prebudíme sa až vtedy, keď sa nám ponúkne niečo čo sme ešte nekúpili[11].

V našej blízkosti žijú ľudia, ktorí sa nie vždy svojou vinou ocitli v chudobe. Chudoba je pre nich začarovaný kruh z ktorého sa sami nedokážu dostať. Je na nás ako sa k tomu postavíme my. Na záver by som ponúkol podobenstvo o milosrdnom samaritánovi. Ten, aj keď sa ponáhľal, neváhal sa zastaviť a poskytol potrebnú pomoc človekovi v núdzi. Na svojej spiatočnej ceste sa zastavil v hostinci, aby sa na vlastné oči presvedčil ako sa darí pocestnému a vyrovnal potrebné náklady na jeho ošetrovanie.

BIBLIOGRAFIA

Pramene

FRANTIŠEK. *Evangelii Gaudium Radost evangelia.* Praha: Paulínky, 2014. 183s. ISBN 978-80-7450-118-0.

Monografie

BECHYŇOVÁ, V. - KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. Praha : Portál, 2008. 151s. ISBN 978-80-7367-392-5.

[11] Porov. FRANTIŠEK. *Evangelii Gaudium Radost evangelia.* Praha: Paulínky, 2014, s. 40.

BUBLEOVÁ, V. - ŠILHÁNOVÁ, H. *Retrospektívnípřehledzabezpečování prázdninových pobytu chudých dětí s nezaměstnanýmrodičem*. Bratislava : Výskumný ústav práce a sociálnych vecí Bratislava, 1991. 12s. ISBN 80-7138-009-1.

CANTALAMESSA, R. *Chudoba*. Kostelní Výdří : Karmelitánske nakladatelství, 1996.87 s. ISBN 80-7192-074-6.

CHALOUPKOVÁ, Z. *Současnost a rómska populace*, Bratislava : Výskumný ústav práce a sociálnych vecí Bratislava, 1991. 30s. ISBN 80-7138-031-8.

GHIGLIONE, G. *Dar pre všetkých, Chudoba, Čistota a Poslušnosť v živote laikov*. Bratislava : Don Bosco, 1998. 72s.

KONOPÁSEK, Z. *Chudoba a sociálni příjmy.* Bratislava :Výskumný ústav práce a sociálnych vecí Bratislava, 1991. 84s. ISBN 80-7138-035-0.

KOVAŘÍK, J. *Typologierodin z hlediskadětí a rodičovství*. Bratislava: Výskumný ústav sociálneho rozvoja a práce Bratislava,1990,122 s. názov ústavu aký má byť?potomto vymaž

KUČEROVÁ, H. - PŘÍHODOVÁ, R. - SUCHOMELOVÁ, M. *Sociálí pomoc chudým a boj proti chudoběve vybraných zemích*. Bratislava : Výskumný ústav práce a sociálnych vecí Bratislava, 1991. 37s. ISBN 80-7138-013-X.

PANEY, K. *Mosty z Chudoby*. Košice : Equilibria, 2010. s. 293s. ISBN 978-80-89284-53-5

POLLACK, M. - UTHOFF, A. *Chudoba a trh práce Veľké Santiago 1969-85*. Bratislava : Výskumný ústav práce a sociálnych vecí Bratislava, 1991. 17s. ISBN 80-7138-037-7

SMEEDING, T.M. - TORREY, B.B. - OKRASA, W. *Chudoba vo Východnej Európe*. Bratislava : Výskumný ústav práce a sociálnych vecí, 1992. 32s. ISBN 80-7138-055-5

VLAČUHA, R. - KOVÁČOVÁ, Y. *EU SILC 2012 Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*, Bratislava : Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2013. 28s. ISBN 978-80-8121-241-3

ŽELINSKÝ, T. *Chudoba a deprivácia na Slovensku.* Košice : Equilibria, 2014. 228s. ISBN 978-80-8143-133-3

AUTOR

Mgr. Ján Pčolinský

člen – dobrovoľník OZ Maják nádeje

igi.net@seznam.cz

NECHCENÉ DEDIČSTVO V NEZREALIZOVANEJ AGENDE DVK - ŠKANDÁL HLADU

Jozef Jurko

Abstrakt: Druhý vatikánsky koncil bol zvolaný k pastorálnym zámerom. Mal vyjadriť svoje učenie rečou, ktorú mohli porozumieť ľudia naších čias. Výzvy k prispôsobeniu nesmerovali k tomu, aby sa Cirkev votrela do priazne spoločnosti, ale aby svoje nemenné pravdy hovorila zrozumiteľným spôsobom. Otcovia koncilu sa snažili reagovať na problémy, ktoré boli vnímané ako znamenia čias. Medzi ne patrila aj chudoba. Problém, ktorý mal svojich protagonistov a tí hľadali možnosť nielen upozorniť na chudobu, biedu a utrpenia rôzneho druhu, ale prišli s mnohými podnetmi, ktoré majú svoje miesto v dokumentoch koncilu. Cirkev v nich nepodala recept na zlikvidovanie týchto fenoménov, vedomá si slov svojho Pána: „chudobných máte vždy medzi sebou“, ale podnietila najmä veriacich k zodpovednosti za spolupatričnosť a solidaritu. Napriek viacerým aktivitám je to problém, ktorý sprevádza Cirkev a ľudstvo ako škandál hladu, biedy a utrpenia človeka a ľudstva aj novom tisícročí.

Kľúčové slová: *Koncil. Dedičstvo. Chudoba. Hlad. Bieda. Utrpenie.*

Abstract: The Second Vatican Council was convened for pastoral purpose. Its goal was to explain its teaching using words contemporary people could understand. Calls for readjustment didn´t aim at Church worming into favor of society, their goal was to explain the constant truths the understandable way. Council Fathers tried to react to problems, which were perceived as signs of the times. One of them was the poverty. The problem, which had its

speakers, who tried not only to stress out poverty, need and various forms of suffering, but also came up with impulses, which found their wording in the council documents. The Church didn´t provide recipes how to eliminate those phenomenons, being aware of the Lord´s words: "You will always have the poor among you", but to encourage the faithful to take over responsibility for fellowship and solidarity. Despite of many activities, the scandal of hunger, need and human suffering follows the Church and the humankind also in the new millennium.

Key words: *Council. Heritage. Poverty. Hunger. Need. Suffering.*

Pred zakončením najväčšieho podujatia v Cirkvi, Druhého vatikánskeho koncilu (DVK), otcovia poslali niektorým skupinám svoje posolstvo a medzi nimi nemohlo chýbať: **Posolstvo chudobným, chorým a všetkým, čo trpia.** S ním je potrebné vstupovať do nezrealizovaných podnetov koncilu, ktorý v pastorálnej konštitúcii sa vyjadril jasne: „Radosti a nádeje, žalosti a úzkosti ľudí dnešnej doby, **najmä chudobných a všetkých, čo trpia**, sú zároveň radosťami a nádejami, žalosťami a úzkosťami Kristových učeníkov a niet nič naozaj ľudského, čo by nenašlo ozvenu v ich srdci.“ (GS1) Napriek viacerým podnetom zo strany Cirkvi po DVK sa škandál hladu prenáša ako nechcené dedičstvo, ktoré ide s ľudstvom aj v 21. storočí a o jeho vyriešenie sa stráca záujem. Pápež František ho označuje ako narastajúci škandál hladu oproti ideológii konzumizmu a nehľadania vyrovnania nerovnosti malej skupiny stále viacej bohatých oproti obrovsky narastajúcej skupine ľudstva, ktoré trpí hladom, biedou a utrpením. Nemožno povedať, že Cirkev zabudla na Ježišove slová, že ***„chudobných máte vždy medzi sebou“*** (Mt 26,11) alebo že sa nič nerobí. Ale odkaz DVK je jednoznačný, len je potrebné nanovo čítať a s novým podnetom Ducha Svätého uvádzať do života v nových podmienkach a okolnostiach. Chudobní

a trpiaci mali miesto v koncilových diskusiách cez biskupov, ktorí pôsobili v krajinách tretieho sveta a cez ich intervenciu sa tieto bolesti a trápenia doby preniesli aj do dokumentov a tiež v osobitnom posolstve. Málo sa o ňom vie a mnohí nevedia o čo ide, lebo v Dokumentoch koncilu je len jeho skrátená verzia, preto je potrebná reflexia riešenia problému hladu a biedy.

Koncilové posolstvá prečítali siedmi kardináli a potom boli odovzdané Svätým Otcom Pavlom VI. zástupcom jednotlivých skupín. **Posolstvo chudobným, chorým a všetkým, čo trpia** prečítal maronický patriarcha kardinál Meuči a odovzdal ho robotníkom z Ugadugu v africkej republike Horná Volta.[1]

„Posolstvo chudobným, chorým a všetkým, čo trpia“: „Pre vás všetkých, bratia a sestry, čo prechádzate skúškou utrpenia v tisícorakých podobách, má koncil osobitné posolstvo. Koncil si je vedomý, že sa naň obracia váš prosebný zrak, zapálený horúčkou a zakalený únavou, zrak plný otázok, zrak, čo bezvýsledne hľadá odpoveď na problém, prečo má človek trpieť a odkiaľ dostane posilu.

Drahí bratia a sestry, ako duchovní otcovia a pastieri, v hĺbke svojho srdca počujeme ozvenu vašich vzdychaní a vašich sĺz. Srdce sa nám zviera bolesťou nad tým, čím viac si uvedomujeme, že nie je v našej moci vrátiť vám telesné zdravie ani umenšiť vaše bolesti. Lekári, ošetrovatelia a všetci tí, čo sa venujú chorým, usilujú sa vám uľaviť, ako len môžu.

Máme však čosi hlbšie a vzácnejšie, čo vám môžeme povedať: pravdu, ktorá je schopná dať vám odpoveď na otázku, prečo má človek trpieť; pravdu, ktorá je schopná dať vám útechu bez ilúzií. Je to viera a spojenie s Mužom bolesti, s Božím Synom Ježišom Kristom, ktorý bol ukrižovaný za naše hriechy a pre našu spásu.

[1] AUTOR NEÚVEDENÝ. *II. vatkánsky sněm. Příprava a pruběh*. Rím : Křesťanská akadémie, 1966, s. 317-318.

Kristus nezničil bolesť, ani nám naplno nezjavil jej tajomstvo. No vzal ju na seba a to nám stačí, aby sme pochopili jej hodnotu. Vzmužte sa teda všetci, čo viac ako iní cítite ťarchu kríža, vy, chudobní a opustení, vy, prenasledovaní pre spravodlivosť, vy, zabudnutí, vy, čo znášate bolesť a nik nevie o vás. Vy ste uprednostnení v Božom kráľovstve, v kráľovstve nádeje, šťastia a života. Vy ste bratmi trpiaceho Krista. S ním, ak chcete, môžete zachrániť svet.

Hľa, toto je kresťanské umenie trpieť, jediné, čo prinesie pravý pokoj. Vedzte, že nie ste sami, že nie ste opustení, ani zabudnutí, ani neužitoční. Veď vás Kristus vyvolil, aby ste boli jeho živým, priezračným obrazom. Koncil vás pozdravuje v Kristovom mene, ďakuje vám, uisťuje vás o svojom priateľstve, sľubuje vám pomoc celej Cirkvi a žehná vám“.[2]

Angažovanosť koncilu k chudobným, biednym a trpiacim

K riešeniu problémov sveta, ktoré sa otvorili v tej situácii, ku ktorej smeroval Ján XXII., aby Cirkev nielen povedala o sebe čím je, ale ako chce „ad extra“ nasledovať svojho Pána a priniesť svetu pohnútky viery a nádeje, bolo potrebné čítať **„znamenie čias“.** Ak sa mal plniť zámer pastorálny, lebo takým koncil sa mal stáť, tak sa museli poznávať situácie, v ktorých sa človek v pohyboval, žil a prejavoval. Janovské **„agiornamento“** smerovalo k tomu, ako hovoriť k súčasnému človeku a so súčasným človekom, a zároveň porozumieť spôsob jeho života. Jánovi XXIII. nešlo o prispôsobenie sa Cirkvi vtedajšiemu svetu, ale hľadať a nájsť správny spôsob ohlasovania evanjelia, aby ľudia rozumeli evanjeliu a podľa neho mohli žiť. Otcovia koncilu z krajín tretieho sveta avizovali problémy svojich veriacich. Zaznela otázka: Je možné prispôsobiť Cirkev svetu, ak sa

[2] DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. Posolstvo chudobným, chorým a všetkým, čo trpia, 08.12.1965. In MICHALIK. Andrzej. *Odkryć Sobór.* Tarnow : BIBLOS, 2006, s. 145-146.

neporozumie jeho situácia, ak sa nič neurobí pre ľudí z rozvojových krajín, kde sa musí zostúpiť z piedestálu, z hierarchických pozícií ku maličkým?

S touto propozíciou vystúpil belgický biskup **Charles Maria Himmer**, ktorý ocenil, že 13. schéma zahrňuje aj chudobu ako hlavnú hodnotu kresťanov. Obrátil sa na otcov koncilu s horúcim apelom, aby podtrhli ešte viacej zväzok medzi chudobou kresťanov a chudobou Cirkvi. Vari sa vám nezdá, otcovia koncilu, že hlásajúc kázne o chudobe našim kresťanom, my sami sme povinní byť prvými na tejto ceste, nasledujúc Krista, ako nám to vnuká Duch Svätý? Biskup Himmer bol zapálený apoštol chudoby Katolíckej Cirkvi. Jeho postoje profiloval **Paul Gauthier**, bývalý profesor teológie v kňazskom seminári v Dijone, ktorý sa od roku 1955 venoval výlučne evanjelizácii a apoštolátu medzi robotníkmi. **Paul Gauthier** prišiel do Ríma s biskupom Himmmerom a vyzeral ako obyčajný robotník a nie ako kazateľ. Vo vyťahanom tmavom svetri, s ošľahanou tvárou, ľahko prihrbený, čerstvý päťdesiatnik mal v sebe čosi, čo mnohých podnietilo ho porovnávať s prvými apoštolmi. Keď sa postavil za stôl v sále, kde prišli novinári a tiež aj kňazi a zvedaví ľudia, uviedol ho biskup Himmer, tak sa zdalo, že to ožil jeden z prvých apoštolov, ako napísali: sv. Marek a sv. Ján, aby predniesol svoju reč.[3]

Z publikovaných zápiskov aspoň niektoré jeho myšlienky. Téma: **chudoba a bieda** nie sú na dennom poriadku koncilu, hoci pápež Ján XXIII. povedal prorocké usmernenie: **o Cirkvi všetkých** a **špeciálne o Cirkvi chudobných**, lebo oni tvoria dve tretiny sveta. Oni sú na prvom mieste v evanjeliu, pre nich je prisľúbené Božie kráľovstvo, pre nich prišiel Kristus na tento svet.

[3] ALBERIGO, Giuseppe. *Stručné dějiny II. vatikánskeho koncilu*. Brno : Barister&Principal, 2008, s. 45.

V prvom roku koncilu sa ukázala ona nová lúka a ziniciovala sa nová forma práce, predovšetkým stretnutia na belgickom kolégiu, na ktoré si s dvanástimi inými pozýval biskup Tornai. Pred ukončením prvého roku 1962 zazneli dôležité vystúpenia, ktoré vzbudili nádej chudobných, biednych a stali sa malou iskrou na vznik Schémy XIII. **Kardinál Suenens** hovoril o Cirkvi „ab extra“, čiže o Cirkvi, ktorá vychádza na stretnutie s úbohými, vysmädnutými po evanjeliu a chlebe. **Kardinál Montini** vystúpil s rečou o Cirkvi Kristovej. Ale Kristus je sám úbohý, biedny a osobitným zamilovaním prijíma do Cirkvi takých, ako je on sám.

Počas druhého roku koncilu sa skúšalo vložiť tému chudoby a biedy do schémy „O Cirkvi“ a „O biskupoch“, ale bolo by to, ako to zaznelo v poznámke Heldera Camaru: „Vziať na hlavu čiapku ku smokingu“. V tomto koncilovom roku zaznelo 43 podnetov ku Schéme XIII.

V treťom roku koncilu bola táto téma už tak uprednostnená, že si kládli otázku: či to zodpovedá nádeji biednych ľudí. Veď vlastne, väčšina z tých chudobných ľudí, ktorí nič nevedia o koncile a o Kristovi, nemôže ani nič očakávať od schémy. Vedia len toľko, že je Boh a veľmi často sa vzbúria proti zlu, ktorého sú obeťou. A ak je Boh a je dobrý, potom nemôže tolerovať núdzu svojich detí. Veľkú nádej mali chudobní a biedni, ktorí niečo počuli o Schéme XIII.. Verili, že Cirkev sa môže stať jednoduchá, úbohá, bratská a zvlášť otcovia, ktorí boli vyslaní cez svojich biskupov medzi robotníkov a chudobných, aby sa s nimi delili o kňazskú službu a prácu. Kristus spájal v sebe kňazskú službu a prácu. K tejto službe mohli byť povolaní len tí, ktorí mali formáciu, aby slúžili ako Pavol a Barnabáš.

Chudobní, tí mali nádej, že Cirkev podľa **Schémy XIII.** bude uskutočňovať pravú evanjelizáciu: stane sa Cirkvou, ktorá chudobným vráti hodnosť osobitne milovaných Kristových detí a členov jeho Cirkvi, aby nežili

naďalej v núdzi, ale boli posilňovaní Kristovou láskou pre zápas o sociálnu spravodlivosť.

Veľkým gestom spolupatričnosti s chudobnými, biednymi a trpiacimi vo svete bolo dňa 13.11.1964 **obetovanie pápežskej tiary Pavlom VI.** v Bazilike sv. Petra, keď tiaru položil ako dar na zmiernenie hladu vo svete. Helder Camara napísal o tom svojim veriacim: Bazilika v tichu kontemplovala Pavla VI., ktorý položil tiaru na oltár a šťastlivý sa vrátil k sedesu. Pre mnohých z nás to vyznievalo ako šialenstvo!“ Herri de Lubac sa pýtal vo svojom príspevku: „Čo je to za gesto? Predať tiaru, ktorá podľa odborníkov by stala najmenej dva milióny dolárov? Vari, pomôže toto symbolické gesto k zjednodušeniu pri liturgických slávnostiach?“ Pápež obetoval svoju **tiaru chudobným**. Zostalo to ukážkovým gestom, ktorým sa rozbehli mnohé prejavy solidarity voči chudobným.[4]

Cirkev je povinná sa ozývať tak, ako Ján Krstiteľ, ktorý volal: *„Kto má dvoje šiat, nech dá tomu, čo nemá nijaké, a kto má jedlo, nech urobí podobne!“* (*Lk* 3,11) Chudobní, ktorí poznajú „**Mater et magistra**“ očakávali, že otcovia koncilu čítali encykliku a budú sa ju snažiť voviesť do života a dokumentov DVK.

Chudobní veriaci v Schéme XIII. očakávali, že Cirkev bude ohlasovať ľudom dobrej vôle „pokoj na zemi“. „**Pacem in terris**“ rezonovala ako echo pracujúceho ľudu. Pokoj je prvou horúcou úlohou a to nielen na koncile v Ríme, ale na celom svete. To naznačuje, že Cirkev musí byť slobodná od silnej pripútanosti k mocným zeme, ktorí nemajú problém použiť mocenské prostriedky pre svoje záujmy. Cirkev musí zostať na strane slabých, chudobných a utláčaných. Je tu potrebné povedať so sv. Jakubom: *„A vy boháči, plačte a kvíľte nad biedami, ktoré pochádzajú od vás!“* (*Jak* 5,1 a 6)

[4] De MATTEI, Roberto, *Sobór watykański II*. Wiedeň : Centrum Kultury i Tradycji, 2012, s. 335-336.

Schéma XIII. zostala svedectvom všeobecnosti Cirkvi v súčasnom svete až do dnešných dní, ale aj po všetky nasledujúce roky, až do nového príchodu Pána. Reálnym svetom je svet ľudí, z ktorých dvaja z troch sú chudobní a biedni ľudia. V tomto svete musí byť dosvedčovaný Kristus, ktorý prijal svoju ľudskú prirodzenosť cez chudobu jasieľ, cez prvé roky v cudzom svete, cez prácu, cez ohlasovanie novej zvesti, cez krížovú cestu. Cirkev bude „**Cirkvou vo svete" - „Cirkvou chudobných**".[5]

Jadrom celej Schémy XIII. - ako to nahlas hovoril teológ **Bernard Haring**, je problém chudoby.

Biskupi dostali za úlohu postarať sa o to, aby sa nielen kázalo o chudobe, ale aby sa viacej do povedomia dostavali slová sv. Matúša: *„Lebo som bol hladný..."* (Mt 25, 35) Kristus vzal na seba ľudskú prirodzenosť a priťahuje k sebe celý svet a je potrebné si všímať, že začal od tých, ktorí boli na marginálniách života: zabudnutí, prenasledovaní, v núdzi. *„Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili"*. (Mt 25,40) Aby sa to mohlo ohlasovať celému svetu, ľudia Cirkvi musia byť vo svete blízki chudobným, biednym a trpiacim a byť s nimi solidárni a spolutrpiaci.[6]

V tom istom dni, keď **otec Gauthier** ohlasoval náuku o chudobe a o poslaní chudobnej Cirkvi, v koncilovej aule vystúpil laický relator, **James J. Norris**, predseda Medzinárodnej Katolíckej Komisie pre migrantov. Bolo to v histórii koncilov prvé vystúpenie laika. Predniesol príhovor zameraný na chudobných, biednych a hladujúcich a poukázal na zjavné rozdiely v spoločnosti. James Norris mal napísaný text v perfektnej latinčine, ale záver povedal po taliansky, kde citoval slová pápeža Pavla VI. Svet nazval „spoločnosťou nachýlenou nabok", v ktorej neveľká skupina národov

[5] ALBERIGO, Giuseppe. *Stručné dějiny II. vatikánskeho koncilu*. Brno : Barister&Principal, 2008, s. 107.
[6] BEŇO, Ján-Augustín. *II. vatikánsky koncil.* Nitra : Rodina, 1992, s. 129-130.

v severnej časti Zeme spravuje vyše 70 percent bohatstva celého sveta, zatiaľ čo **tri štvrtiny ľudstva žije v chudobe**. Navrhol, aby sa všetky kresťanské spoločenstvá spojili v spoločnom úsilí a oslovovali vlády, aby rozširovali spravodlivé využitie kapitálu a technických vymožeností pre dobro každého, aj chudobného. Ekumenický koncil, zdôrazňoval Norris, je povinný ustanoviť zodpovedné inštitúcie v Cirkvi, ktoré budú koordinovať pomoc všetkým núdznym, aby sa zvládla bieda, núdza v našom svete.[7]

Je zaujímavé, že ešte výraznejší vplyv ako biskupi z Afriky na DVK mali biskupi CELEM – Konferencie biskupov z Latinskej Ameriky. Toto združenie vzniklo v roku 1955 a bolo potvrdené pápežom Piom XII.. Počas DVK mali dobré výsledky. Medzi nimi mal miesto aj **Helder Camara,** pomocný biskup z Rio de Janiero a neskôr arcibiskup Olinda y Recife, ale aj **Manuel Larrain** biskup Talca v Čile... Najvplyvnejším rečníkom bol **Helder Camara** a **Georges Marcier** biskup z Lahouat. Vytvorili skupinu, ktorá sa stretávala a rozprávali si starosti, ktoré už v prvom roku vyjadril za nich biskup Gerlier: Povinnosťou Cirkvi v našej epoche je otvoriť sa ľuďom v ich neistote a ľudskej slabosti... Cirkev musí byť vnímaná, ako tá, ktorá jestvuje v istote: **matka chudobných**.[8]

Otto Hermann Pesch, vo svojej knihe o príprave, priebehu a odkaze DVK, napísal malú poznámku o brazílskom biskupovi: **Helder Camara,** vtedy ešte ako pomocný biskup v Rio de Janieru, využíval v Ríme každú príležitosť hovoriť s pútnikmi o problémoch tretieho sveta, ktoré boli už vtedy dramatické, avšak do cirkevného povedomia prenikali len pomaly. Camara býval citovaný týmito vetami: **Vari máme všetok náš čas využiť k tomu, aby sme diskutovali o problémoch Cirkvi, keď zatiaľ dve tretiny**

[7] CZAJKOWSKI, Zbignew. Na Soborze i poza Soborem. Warszawa : PAX, 1965, s. 366-371.
[8] O´MALLEY, John W. *Co sie zdarzylo podczas Soboru Watykanskiego drugiego*. Kraków : WAM, 2011, s. 169-172.

ľudstva umierajú hladom? Čo sme schopní povedať k problémom nedostatočne rozvinutých krajín? Prejavil koncil svoju starosť o veľké problémy ľudstva? Má pápež Ján XXIII. ostať v tomto zápase osamotený?

Na konferencii v Domus Mariae sa vyjadril takto: Je vari najväčším problémom Latinskej Ameriky nedostatok kňazov? Nijako nie! **Ale zaostalosť!** Ako sekretár Latinskoamerickej biskupskej konferencie sa **Camara** spojil so sekretármi iných biskupských konferencií a nadviazal spojenie aj s kardinálom Suenensom. Dňa 01.12.1962 inicioval stretnutie päťdesiatich biskupov z rôznych kontinentov v belgickom kolégiu v Ríme. Tu pripravoval plán ďalšieho postupu.[9] Podľa **Heldera Camara** sa mohlo cez kardinála Suenensa robiť mnoho pre riešenie problémov tretieho sveta. Camara svojim veriacim z koncilu napísal: Na koncile mojím lídrom je kardinál Suenens, ktorý dobre rozumie problematike, ktorá ťaží naše kresťanské spoločenstvá a hľadá možnosť riešenia problémov tretieho sveta. Ako poznamenal historik koncilu tieto manévre Camaru boli podnetom, aby sa venovali otcovia koncilu aj biede a hladu vo svete. [10]

Chudobní, biedni a trpiaci v dokumentoch DVK

V mnohých dokumentoch DVK sa spomína chudoba: *(LG 8), (LG 41), (LG 42), (PC 13), (PO 17), (GS* 37), *(GS* 72), *(GS* 88), *(PO 17), (LG 43), (LG 46), (OT 9), (PC 13), (AA 8), (AG 3), (AG 5), (DH 4), (GE 9), (CHD 13), (PC 13), (PO 17), (SC 5),…* taktiež aj bieda má hojné zastúpenie v dokumentech koncilu: *(GS 4), (GS 4), (GS 10), (GS 63), (GS 84), (GS*

[9] PESCH, Otto – Herman. *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 308.
[10] De MATTEI, Roberto, *Sobór watykański II*. Wiedeń : Centrum Kultury i Tradycji, 2012, s. 284.

88),… nemožno nespomenúť utrpenie: *(AA 4), (AA 8), (AA 13), (AA 31), (AA 4), (AG 5), (AG 12), (AG 42), (GS 10), (GS 18), (GS 21), GS 22), (NA 1), (LG 49), (PO 12),…*

Nie je možné uviesť všetky miesta, ale v troch vybraných citáciách je možno vidieť starostlivosť Otcov koncilu o chudobných, biednych a tých, ktorí prechádzajú rôzným utrpením v živote:

„Radosti a nádeje, žalosti a úzkosti ľudí dnešnej doby, **najmä chudobných a všetkých, čo trpia**, sú zároveň radosťami a nádejami, žalosťami a úzkosťami Kristových učeníkov a niet nič naozaj ľudského, čo by nenašlo ozvenu v ich srdci. Veď ich spoločenstvo utvárajú ľudia združení v Kristovi, ktorých vedie Duch Svätý na ich púti do kráľovstva Otcovho a ktorí prijali posolstvo spásy“. (*GS* 1)

Ďalšia zmienka o biede v koncilových dokumentoch: „Boh určil zem so všetkým, čo obsahuje, na užívanie všetkým ľuďom a národom, takže všetci majú mať **rovnakú účasť na stvorených dobrách**, vedení spravodlivosťou a sprevádzaní láskou. Akékoľvek by boli formy vlastníctva v súlade so zákonodarstvom štátov, vždy treba brať zreteľ na toto **všeobecné určenie bohatstiev**. Preto človek, používajúci tieto dobrá, má považovať veci, ktoré oprávnene vlastní, nielen za svoje, ale aj za spoločné v tom zmysle, aby mohli **byť na osoh nielen jemu, ale aj iným.** Napokon všetci majú právo vlastniť čiastku dobier, ktorá by stačila im a ich rodinám. To považovali za spravodlivé už cirkevní otcovia a učitelia, keď učili, že **ľudia sú povinní pomáhať chudobným, a to nielen zo svojho prebytku**. Kto však **je v krajnej núdzi**, **má právo zadovážiť si, čo je nevyhnutné, z bohatstva iných**. Keďže na svete je toľko **trpiacich hladom**, tento posvätný koncil nalieha na všetkých, tak na jednotlivcov, ako aj na verejné vrchnosti, aby mali na pamäti výrok otcov: **„Daj sa najesť tomu, kto zomiera od hladu, lebo ak si mu nedal jesť, tak si ho usmrtil“,** a teda aby každý podľa

svojich možností dával k dispozícii a užitočne používal svoje majetky a vynakladal ich najmä na zadováženie takých prostriedkov, ktoré by jednotlivcom, ako aj národom umožnili pomôcť sebe samým a rozvíjať sa. (*GS* 69)

„Kresťania, ktorí majú aktívnu účasť na hospodársko-spoločenskom pokroku a bojujú za spravodlivosť a kresťanskú lásku, nech sú presvedčení, že môžu veľa **vykonať pre blaho ľudstva a pokoj** vo svete. Keď získajú nevyhnutné znalosti a skúsenosti, nech v pozemskej činnosti zachovajú správny postup, a **verní Kristovi a jeho evanjeliu**, nech celý **svoj individuálny a spoločenský život** nechajú **preniknúť duchom blahoslavenstiev, najmä chudoby.“** (*GS*72)

Hľadanie postojov DVK k chudobným, biednym a trpiacim

V období, keď prebiehal DVK, Európa mala svoje zloženie, aké jej určila Jalta. Z tejto dohody vzišla v jej strede železná opona. Vznikli dva bloky. Jeden, kde sa takmer všetko rozvíjalo podľa marxistických doktrín, a na druhej strane sa všetko podriaďovalo priemyselnému rozvojom v kapitalistických krajinách.

Biskupi pochádzali z rôznych krajín, ktoré patrili do jedného alebo druhého politického bloku. Pri diskusiách, keď sa na DVK hovorilo o spoločensko – hospodárskych problémoch, ktoré sú v tretej kapitole druhej časti **Gaudium et spes,** museli sa aj tieto skutočnosti zohľadniť.

Otcovia z jedného i druhého bloku ťažko nachádzali spoločnú reč. Len jeden otec koncilu, kardinál Štefan Wyszinský, v mene episkopátu z Poľska nazval otvorene **kapitalizmus a marxizmus „dvoma falošnými víziami“** hospodárstva a spoločenských vzťahov. Diskusia bola ukončená mnohými kompromismi. Ale, ako potvrdzuje Gaudium et spes, bola to cena, akú bolo potrebné zaplatiť za predlohy úvah nad istotami a jednoznačne tak

podmienenými aspektmi spoločenského života. Početné citlivé témy zostali registrované cez neskoršiu teologickú reflexiu a tiež aj akceptované počas pontifikátu **Pavla VI**., zvlášť v encyklike „**Populorum progresio“** a neskôr aj **Jána Pavla II.**

Predovšetkým je potrebné si pripomenúť koncilové výzvy dotýkajúce sa vážneho a kompromitujúceho problému 20. storočia: **problému hladu vo svete,** ohromujúcej nerovnosti v rozdeľovaní spoločných dobier. Odtiaľ sa zrodil úmysel pápeža Pavla VI., aby daroval pápežskú tiaru a založil dve organizácie: **Pápežskú radu spravodlivosti a pokoja** a tiež **Cor unum** – ktoré mali byť znamením dobrej vôle Cirkvi, ktorá túži byť chudobná a solidárne sa angažovať pre tých, ktorí trpia hlad a biedu vo svete.[11]

DVK začal novú etapu v rozvoji sociálnej náuky. Cirkev chce byť uprostred ľudských problémov. Postavila si úlohu, že z evanjeliového poslania nevylučuje nikoho, „**lebo tvorcom, stredobodom a cieľom** hospodársko-spoločenského **života je človek**“. (GS 63)

Pápež Ján Pavol II. vysvetľoval spoločensko – hospodársku situáciu vo svetle evanjelia a histórie. Spoločenská problematika nemohla byť naďalej interpretovaná v relácii triedneho postoja, ale ani z opozície medzi kapitálom a prácou, ale bola koncentrovaná na človeka, človeka práce – encyklika **Laborem exercens**. Mieru morálneho rozvoja sprevádzala revízia všetkých mechanizmov regulujúcich systémy produkcie a výmeny - **Solicitudo rei socialis, a**le aj samotného hospodárstva – **Centisimus annus.**

Ubehlo už päťdesiat rokov od DVK, a hoci v Európe padol komunizmus a skončil sa konflikt medzi mocnosťami, ale problém hladu a biedy vo svete ostal odovzdaný ako **„dedičstvo“pre dvadsiate prvé storočie.** V súčasnom svete žije skoro miliarda ľudí podvyživených. Možno

[11] WILTGEN, Ralf M. *Rýn sa vlieva do Tibery*. Frydek- Místek : Nakladatelství Michael, 2007, s. 284-288.

vidieť, že Sever, niekedy veľmi bohatý a oplývajúci dostatkom, začal ekonomicky upadať. Zase Juh, podporovaný najviac zbraňami, je ešte viacej vyhladovaný a zdevastovaný.[12]

Aplikácia Ducha koncilu pre chudobných, biednych a trpiacich

Duch koncilu a ten istý **Duch evanjelia** ešte neprenikol do sŕdc tých, ktorí veria v Krista. Mnoho ľudí si málo uvedomuje stotožnenie Ježiša s chudobnými a trpiacimi. Je potrebné sa nechať prekvasiť a preniknúť Duchom Svätým. On bol poslaný na pretváranie tvárnosti našej zeme a tiež aj každého z nás. Možno to vnímať na **postojoch Svätého Otca Františka.** V jeho príhovoroch je možno sledovať, ako on túto problematiku stále aktivuje. V príhovoroch na generálnych audienciách, ranných príhovoroch, aj pri slávnostných podujatiach je vidieť jeho starostlivosť o chudobných.[13]

Na záver: Tieto ilustrácie, ktoré nasledujú ako vybraný text, nesú v sebe silnú myšlienku o postoji k chudobným a biednym v kontexte s DVK. Sú nosičmi, ktoré ako obrazné vyjadrenia môžu dlhšie rezonovať vo vnútri človeka. Mnohé situácie boli, sú a zostanú testom nášho kresťanstva:

Ján Paleček, šašo kráľa Jiřího, vyšiel raz za mesto a zbadal tam chorého úbožiaka na hnojisku. Toho človeka nevzali do nemocnice, pretože bol plný vredov a ľudia sa báli nákazy. Hneď ako ho Paleček zbadal, prenikla ho veľká ľútosť. Rozbehol sa naspäť do Prahy k arcibiskupovi Jánovi Rokycanovi. Zastal pred ním a povedal: „Ach, zle je, brat Rokycana! Našiel

[12] SVIRERCOSCHI, Gian – Franco. *Sobór, ktory trwa*. Kraków : Wydawnictwwo „M“, 2003, s. 170-173.

[13] FRANTIŠEK. Ranná homília: Svetáctvo bráni vidieť chudobných 05.03.2015. In TK KBS (tkkbs.sk) https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150305030; FRANTIŠEK. Generálna audiencia: Skloňme sa pred chudobnými rodinami, školami ľudskosti. 03.06.2015. In TK KBS (tkkbs.sk) https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150603036; FRANTIŠEK. Anjel Pána. Spolucítenie a delenie sa s núdznymi je cestou k Eucharistii. 03.08.2015 In TK KBS (tkkbs.sk) https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20140803001.

som za mestom na hnojisku ležať Božie telo. A prosím ťa, ako len najrýchlejšie môžeš, aby si okamžite vyslal so mnou štyroch študentov, aby mi to Božie telo pomohli pozdvihnúť a so všetkou úctou k tejto sviatosti priniesť k tebe!“ Keď arcibiskup počul tieto slová, domnieval sa, že Paleček našiel pohodenú Sviatosť Oltárnu.

A poslal štyroch bohoslovcov s Palečkom so sviecami a zvončekmi, aby Sviatosť Oltárnu priniesli do kostola. „Kde leží Božie telo?“ pýtali sa bohoslovci. Paleček ich doviedol až k chorému a nariadil im položiť ho na nosítka. Nahého a zúboženého ho priniesli k arcibiskupovi. Ten ostal celý udivený, keď videl, aký náklad mu priniesli, ale Paleček povedal: „Nuž tu je, brat Rokycana, to úbohé telo, tu ti prinášame samotného Krista Pána. Daj ho obliecť a postaraj sa o neho, ako to učíš svojich veriacich. Kážeš, čo dobrého urobíte tomu najúbohejšiemu Božiemu stvorenie, tak to urobíte samému Kristovi!“ A musel dať arcibiskup tohto úbožiaka ošetriť, obliecť a nechal preniesť do nemocnice.

O tri mesiace sa budeme tešiť zo živých betlehemov v našich mestách a ukazovať sa ako ľudia dobrej vôle. Veriaci človek by sa mal stvárňovať podľa evanjelia a to vždy vyžaduje konkrétnu lásku k blížnemu. Tým **blížnym je každý človek**, najmä **chudobný, biedny a odkázaný na pomoc druhých**.[14]

V nasledujúcich rozhovoroch troch veľkých osobností k téme chudoby a biedy vo svete možno nájsť otvorený postoj súčasníkov:

Skorka: Pre spoločnosť, v ktorej žijeme, je to príznačné; a v rámci možností, ktoré máme ako vychovávatelia, si každý musíme zastať svoju úlohu, aby sme práve tento stav zmenili. Konkrétnym príkladom sú deti z chudobných štvrtí, ktoré sme priviedli k tomu, aby si sami opravili školu,

[14] VACEK, Václav. Poznámky k biblickým textom. 23. v období Cezročnom. (06.09.2015) In http://www.letohrad.farnost.cz/.

alebo ženy, ktoré osobne pomáhajú v komunite, pripravujú balíky s ošatením. Tieto ženy niekedy chodia priamo do domov a vidia otrasné životné podmienky ľudí v Pampa del Infierno v provincii Chaco. Žije sa tam veľmi ťažko. Sami si vytvárame vlastnú sieť, pomocou ktorej im dopravujeme základné potraviny. Usilujeme sa bojovať proti tejto realite ich vlastnými rukami tak, že ich poveríme, aby sami pripravovali dobročinné balíčky. Mali by ste vidieť tie ženy, niektoré už postaršie, no aj napriek svojmu veku sú tam a sú príkladom pre mladých v mojej komunite vo štvrti Belgrano (Buenos Aires). Mnohými podobnými aktivitami sa snažíme prispieť k tomu, aby solidarita nebola automaticky odsúvaná do tretieho sektora.

Bergolio: Keď s niekým vediem duchovný rozhovor, zvyčajne sa spýtam, či zvykne dávať almužnu; ak mi odpovie kladne, položím ďalšie dve otázky. Je zaujímavé, ako väčšinu ľudí zaskočia: „**Dívate sa človeku, ktorému na ulici dávate almužnu, do očí?“** Po chvíľke váhania dostávam odpoveď**: „Nie.“ - „A už ste sa niekedy dotkli ruky človeka, ktorému dávate almužnu?“** Takmer vždy príde odpoveď **„Nie, nikdy som sa takého človeka nedotkol.“** Chudobnému síce niečo dávam, ale nepozriem sa mu do očí a nedotknem sa ho, lebo mám pochybnosti“.[15]

Svätý Otec František v Kongrese USA povedal príhovor celej Amerike, ale aj celému svetu: „Chcel by som si pripomenúť štyroch z týchto Američanov: Abrahama Lincolna, Martina Luthera Kinga, Dorothy Dayovú a Thomasa Mertona.“

V rámci príhovoru k téme chudoby a biedy v jeho príhovore zaznelo: „V týchto časoch, keď sú sociálne záležitosti také dôležité, nemôžem nespomenúť **Božiu služobnicu Dorothy Dayovú,** zakladateľku Hnutia katolíckych robotníkov. Jej sociálny aktivizmus, jej oduševnenie za

[15] BERGOLIO, Jorge Mario.-FRANTIŠEK. – SKORKA, Abraham. – FIGUEROA, Marcelo. *Viera, dôstojnosť, modlitba, solidarita.* Trnava : Dobrá kniha, 2013, s. 86-92.

spravodlivosť a zastávanie sa utláčaných, boli inšpirované evanjeliom, jej vierou a príkladom svätých.“[16]

Hoci k Cirkvi **Dorothy Dayovú** to silno ťahalo od detstva, ale neraz prekypovala kritikou: Nevidela som človeka, napísala si, ktorý by zobliekol svoj plášť a dal ho chudobnému, kto urobil nejakú slávnostnú hostinu a povolal slepých, chromých a chudobných... Dorothy Dayová ostro a kriticky hovorila o Cirkvi, ale ona neodišla z Cirkvi, ako veľké množstvo reformátorov, ale sama začala pomáhať chudobným a bedárom, tak ako často opakovala: **musíme byť tým, čo sami očakávame od druhých**. Bola a zostala katolíčkou, pre mnohých ľudí bola až príliš katolícka. Neustále opakovala**: celá cesta do raja je rajom už teraz**.[17]

Od tejto osobnosti USA bol príhovor Svätého Otca Františka smerovaný ako výzva pre veriacich, ale aj neveriacich, aby hľadali možnosti na odstránenie chudoby a biedy vo svete: „Koľký pokrok sa v tejto oblasti urobil! Koľko dobra sa urobilo v týchto prvých rokoch tretieho tisícročia **na pozdvihnutie ľudí z extrémnej chudoby!** Viem, že súhlasíte s mojím presvedčením, že ešte stále je treba robiť omnoho viac, a že v časoch krízy a ekonomických ťažkostí sa duch solidarity nesmie vytratiť. Zároveň vás chcem povzbudiť, aby ste mysleli na chudobných ľudí okolo nás. Aj oni potrebujú nádej. **Boj proti chudobe a hladu** je treba viesť vytrvalo a na mnohých frontoch, najmä čo sa týka jej samotných príčin. Viem, že mnohí Američania dnes, tak ako i v minulosti, pracujú na zdolaní tohto problému...V encyklike „**Laudato si“** volám po odvážnom a zodpovednom

[16] FRANTIŠEK. Prejav Svätého Otca Františka v Kongrese Spojených štátov (24.09.2015). In TK KBS (tkkbs.sk) https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150924052.
[17] SOLLE, Dorothee. Dorothy Day (1897-1980) aneb Vášeň pro život. (003.10.2015) In http://www.umlaufoviny.com/index.php?a=umlaufoviny/dorothy-day-1897-1980-aneb-vasen-pro-zivot.

úsilí **„zmeniť kurz“** (Laudato si’, 61) a odvrátiť najzávažnejšie dopady zhoršovania životného prostredia spôsobeného ľudskou činnosťou.“[18]

Svätý Otec František prijal v sobotu, 03.10.2015, Don Luigiho Giussanianiho, zakladateľa hnutia **Comunione e Liberazione** a majiteľa talianskej potravinovej firmy Danilo Fossatiho, mužov, ktorí pred päťdesiatimi rokmi založili dobročinnú nadáciu s názvom „Potravinová banka“, ktorá distribuuje potravinové prebytky pre charitatívne strediská. V príhovore povedal aj tieto myšlienky: „Keď sa Ježiš stretol s hladujúcim zástupom, neprehliadol tento problém, **ani nevyslovil nejakú reč o boji s chudobou**, ale **urobil to, čo mohol, nasýtil hladných**, čo nám síce nie je umožnené, ale napriek tomu môžeme vykonať pokorné gestá, ktoré majú silu zázraku. Hlad prijal dnes rozmery **opravdivého škandálu**, ktorý ohrozuje život a hodnosť toľkých osôb – mužov, žien, deti a starých ľudí. Každodenne musíme sa postaviť tvárou k tejto nespravodlivosti, dovolím si povedať, tomu hriechu. Deliac sa o nevyhnutnosť každodenného chleba stretávate každý deň stovky ľudí. Nezabudnite, že sú to osoby a nie čísla, každý so svojím bremenom bolesti, ktoré sa niekedy zdá byť neúnosným. Majúc toto stále na pamäti, budete im môcť vždy hľadieť do tváre, hľadieť im do očí, stisnúť im ruku, rozpoznať v nich Kristovo telo a pomôcť im aj znovuzískať ich dôstojnosť a postaviť sa znovu na nohy. Povzbudzujem vás, aby ste boli pre chudobných bratmi a priateľmi, aby ste im dali pocítiť, že **sú v Božích očiach dôležití**.“[19]

[18] FRANTIŠEK. Prejav Svätého Otca Františka v Kongrese Spojených štátov (24.09.2015). In TK KBS (tkkbs.sk) https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150924052.

[19] FRANTIŠEK. Prejav Svätého Otca Františka o hladu ve světě: Ježíš nemluvil o boji s chudobou, ale rozmnožil chleby. 03.10.2015. In http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=22482 .

BIBLIOGRAFIA

SVÄTÉ PÍSMO, 1995. Trnava : SSV, 2002.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dokumenty DVK II. (prekl. POLČIN, S. a zrevid. GAVENDA, M.) Trnava : SSV, 2008.

ALBERIGO, Giuseppe. *Stručné dějiny II. vatikánskeho koncilu*. Brno : Barister&Principal, 2008, s. 45.

AUTOR NEÚVEDENÝ. *II. vatikánsky sněm. Příprava a pruběh*. Rím : Křesťanská akadémie, 1966, s. 317-318.

BEŇO, Ján-Augustín. *II. vatikánsky koncil.* Nitra : Rodina, 1992, s. 81-83.

BERGOLIO, Jorge Mario.-FRANTIŠEK. – SKORKA, Abraham. – FIGUEROA, Marcelo. *Viera, dôstojnosť, modlitba, solidarita.* Trnava : Dobrá kniha, 2013, s. 86-92.

CZAJKOWSKI, Zbignew. Na Soborze i poza Soborem. Warszawa : PAX, 1965, s. 366-371.

De MATTEI, Roberto, *Sobór watykański II*. Wiedeń : Centrum Kultury i Tradycji, 2012, s. 335-336.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. Posolstvo chudobným, chorým a všetkým, čo trpia, 08.12.1965. In MICHALIK. Andrzej. *Odkryć Sobór*. Tarnow : BIBLOS, 2006, s. 145-146.

FRANTIŠEK. Prejav Svätého Otca Františka v Kongrese Spojených štátov (24.09.2015). In TK KBS (tkkbs.sk) https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150924052.

FRANTIŠEK. Prejav Svätého Otca Františka v Kongrese Spojených štátov (24.09.2015). In TK KBS (tkkbs.sk) https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150924052.

O´MALLEY, John W. *Co sie zdarzylo podczas Soboru Watykanskiego drugiego*. Kraków : WAM, 2011, s. 169-172.

PESCH, Otto – Herman. *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 308.

SOLLE, Dorothee. Dorothy Day (1897-1980) aneb Vášeň pro život. (003.10.2015) In http://www.umlaufoviny.com/index.php?a=umlaufoviny/dorothy-day-1897-1980-aneb-vasen-pro-zivot.

SVIRERCOSCHI, Gian – Franco. *Sobór, ktory trwa*. Kraków : Wydawnictwwo „M“, 2003, s. 170-173.

VACEK, Václav. Poznámky k biblickým textom. 23. v období Cezročnom. (06.09.2015) In http://www.letohrad.farnost.cz/.

WILTGEN, Ralf M. *Rýn sa vlieva do Tibery*. Frydek- Místek : Nakladatelství Michael, 2007, s. 284-288.

AUTOR

prof. PaedDr. PhDr. ThDr. Jozef Jurko, PhD.
Teologická fakulta Katolíckej univezity, Hlavná 89, Košice

VÝCHOVA K POMOCI NÚDZNYM

EDUCATION TO HEPL PEOPLE IN NEED

Radoslav Lojan

Abstrakt: Tento príspevok chce poukázať na skutočnosť, že dnes nie je možné budovať lepšiu spoločnosť ak sa nezmení pohľad spoločnosti na človeka ako osobu, jeho dôstojnosť, povahu jeho sociálnej existencie, ako aj smerovania a hodnotovej orientácie v živote. Výchova k pomoci núdznym je prostriedkom ako zmeniť tento pohľad dnešnej spoločnosti v pomoci človeku žijúcemu v centre, ale aj na periférií.
Kľúčové slová: *Periféria. Kultúra. Výchova. Človek ako osoba.*

Abstract: This paper highlights the importance of the fact that today it is not possible to build a better society if it does not change the view of the man as a person, his dignity, the nature of his social existence, as well as the direction and value orientation in life. Education to help people in needis a way to change this view today's society in helping the man living in the center, but also on the periphery.
Keywords: *Periphery. Culture. Education. Man as person.*

Úvod

Žijeme v dobe, kde výraz „človek na periférií spoločnosti“ nám nie tak celom neznámym. Práve vďaka mnohým nadáciám a neziskovým organizáciám sa nám aspoň minimálne darí upozorniť nielen na skutočné ľudské potreby slabých, neschopných a tých, ktorý žijú na okraji spoločnosti,

ale aj pomenovať ich problémy, ťažkosti ako aj hľadať riešenia a rôzne spôsoby pomoci týmto ľuďom. K hlbšiemu pochopeniu reality súčasného človeka na periférií spoločnosti určite pomáha aj angažovať rôznych svetových predstaviteľov tak politického ako aj spoločenského a duchovného života. Nemôžeme tu nespomenúť napr. Matku Terezu, Dalajlámu, či posledne aj súčasného pápeža Františka. Dňa 11. marca 2014 priniesli La Cárcova News, lokálne noviny vychádzajúce v chudobnej štvrti na periférii Buenos Aires, Argentíne rozhovor pápeža Františka s redaktorom denníka Josém Mariou di Paolom na tému človek na periférií spoločnosti. V rozhovore pápež František hlbšie objasňuje, čo znamená vidieť človeka na periférií. Pápež František vysvetlil, že „keď hovorí o periférii, hovorí o hraniciach. Normálne sa pohybujeme v priestoroch, ktoré nejakým alebo iným spôsobom kontrolujeme. Toto je centrum. Čím viac z centra vychádzame a vzďaľujeme sa od neho, tým viac skutočností objavujeme, a keď sa od týchto nových skutočností, z týchto periférií, pozrieme späť na centrum, zisťujeme, že skutočnosť je iná. Niečo iné je pozorovať realitu z centra a niečo iné pozerať na ňu z posledného miesta, kam si došiel. (...) Skutočnosť sa vidí lepšie z periférie než zo stredu. Vrátane reality osoby, existenciálnej periférie alebo reality zmýšľania daného človeka. Môžeš mať veľmi štruktúrované myslenie, avšak keď sa konfrontuješ s niekým, kto nezmýšľa ako ty, musíš nejako hľadať dôvody pre upevnenie tvojho zmýšľania. Začne sa debata a periféria zmýšľania toho druhého ťa môže obohatiť.“[1]

To o čom rozpráva pápež František je smerodajné aj v tomto príspevku, konkrétne kladieme si otázku ako výchovou v jej rôznych formách môžeme prispieť pomoci núdznym - žijúcim v centre, ale aj „na periférií

[1] Porov. Pápež František odpovedá na otázky z argentínskej Favely, Vatikánsky rozhlas, 2015, dostupné online: http://sk.radiovaticana.va/news/1129222, 13.03.2015.

spoločnosti“. Na začiatok je však potrebné objasniť, kto je človek ako ľudská osoba, v čom spočíva jeho dôstojnosť a akosme ľudia vzájomne prepojení. Tieto pojmy sú totiž kľúčové pre akúkoľvek formu výchovy k pomoci núdznym.

1. Človek ako ľudská osoba

Čo máme na mysli, keď hovoríme o ľudskej osobe? Kto je vlastne môj blížny - žijúci aj na periférií spoločnosti? (porov. Lk 10,29) Táto otázka nie je taká jednoduchá, ako by sa na prvý pohľad mohla zdať nikdy totiž nevidíme osobu v jej najužšej - akoby „nahej“ realite. To čo vidíme a s čím máme skúsenosť, je osoba, akoby „zaodetá“ do svojich skutkov, do svojho konania. Som osoba. Človek, ako rozumová bytosť si to zaiste dostatočne aj uvedomuje. Hoci sa nikdy nemôžem oddeliť od svojho konania, som viac ako iba moje konanie. Za tým, ako sa prejavuje je, akoby ďalšia realita – realita ľudskej osoby. Je to práve osoba, ktorá dáva konaniu jeho ľudskú dôležitosť. Skutky sa menia a pomíňajú, ale ten, kto ich vykonal, ostáva. Napokon môžeme povedať, že ľudia sú morálne zodpovední, práve preto, že sú osobami.[2]

Dôstojnosť ľudskej osoby je zakorenená v stvorení človeka na Boží obraz a podobu. V Kristovi, v obraze neviditeľného Boha (porov. Kol 1,15), človek bol stvorený na obraz a podobu Stvoriteľa. Tým, že človek je na obraz Boží, ľudská individualita má dôstojnosť osoby, ktorá nie je iba niečo, ale iba niekto. Človek je schopný sebapoznania, sebavlastnenia, slobodného sebadarovania a vstupu do spoločenstva s inými osobami. Je volaný milosťou k zmluve, so svojim Stvoriteľom, aby mu ponúkol odpoveď viery a lásky,

[2] Porov. SEMIVAN, J.: *Stručný úvod do Morálnej teológie*. Košice: Knižná dielňa Timotej,1998, s. 35.

ktorú namiesto neho nemôže dať žiadne iné stvorenie. Bez Boha nemôžeme správne chápať človeka. Boh udržiava tento vzťah vernosťou a láskou.[3]

Na druhej strane ľudská osoba je obdarená "duchovnou a nesmrteľnou dušou" a má účasť na svetle a sile Božieho Ducha. Svojím rozumom je schopná pochopiť poriadok vecí nastolený Stvoriteľom. Svojou vôľou je schopná usmerniť sa k svojmu skutočnému dobru. Dosahuje svoju dokonalosť „v hľadaní pravdy a dobra a v láske k nim".

Nijaká temnota omylu a hriechu však nedokáže v človeku celkom vyhasiť svetlo Boha Stvoriteľa. V hĺbke jeho srdca pretrváva túžba po absolútnej pravde a smäd po jej úplnom poznaní: výrečne o tom svedčí skutočnosť, že ju neúnavne hľadá na každom možnom poli a v najrozličnejších oblastiach, ešte jasnejšie to potvrdzuje hľadanie zmyslu života. Rozvoj vedy a techniky, jasný dôkaz o schopnostiach ľudského rozumu a vytrvalosti, neoslobodzuje ľudstvo od zásadných náboženských otázok, ale skôr ho podnecuje vybojovať najtrpkejšie a najrozhodujúcejšie zápasy, ktoré sa odohrávajú v srdci a vo svedomí.

Právomoc rozhodovať o dobre a o zle neprislúcha človeku, ale jedine Bohu. Zaiste, človek je slobodný, pretože môže Božie prikázania pochopiť i prijať. Jeho sloboda je naozaj veľká, pretože môže jesť „zo všetkých stromov raja"; predsa však nie je nekonečná, pred „stromom poznania dobra a zla" sa musí zastaviť, keďže musí prijať mravnú normu, ktorú Boh dáva človeku: a ak ju človek prijme, skutočne sám realizuje svoju slobodu. Boh, ktorý jediný je dobrý, dokonale pozná, čo je pre človeka dobré, a z lásky k nemu mu to predkladá v prikázaniach.

Ježišove slová „veď čo osoží človekovi, keby aj celý svet získal a svojej duši by uškodil?" (porov. Mk 8, 36), obsahujú usmerňujúcu a zároveň i povzbudzujúcu výpoveď: hodnota človeka nespočíva v tom, čo on „má" -

[3] Tamže, s. 37 – 38.

keby aj celý svet získal - ale v tom, „čím on je“: nie tak veľmi sa rátajú bohatstvá sveta, ale bohatstvo človeka, to bohatstvo, ktorým je človek sám[4].

No pretože ľudskú osobu nemožno redukovať na akúsi slobodu, ktorá rozhoduje sama o sebe, ale robí si nárok na určitú duchovnú i telesnú štruktúru, potom prvotná mravná povinnosť milovať i vážiť si ľudskú osobu, ktorá je vždy cieľom, nie čírym nástrojom, vnútorne zahŕňa aj úctu k viacerým základným dobrám, ktorej nedostatok vedie k relativizmu a svojvôli.

2. Človek človeku je blížnym

Človek človeku je blížnym na základe svojej dôstojnosti a akosme ľudia vzájomne prepojení. Každá ľudská osoba je obdarovaná takou dôstojnosťou, pre ktorú si zasluhuje bezpodmienečnú úctu a nikdy ju nemožno zredukovať na užitočný „predmet“, ale vždy musí byť považovaná za subjekt. Tu je dôležité pripomenúť, že samotnú dôstojnosť nedostáva človek ani zvonka, ani od niekoho, ani v dôsledku niečoho, ale jedná sa o neodňateľný atribút, neodlučiteľne spojený so samotným obsahom človečenstva. Takto ľudský život, hoci je pre človeka základným dobrom, nadobúda mravný význam až vo vzťahu k dobru osoby, ktoré si treba vždy vážiť kvôli nemu samému: zatiaľ čo zabiť nevinného človeka nie je nikdy dovolené, obetovať vlastný život pre blížneho alebo pre dosvedčenie pravdy (porov. Jn15,13) je dovolené, ba dokonca chvályhodné či nevyhnutné. V pravom zmysle slova ľudský význam tela možno v skutočnosti pochopiť iba vtedy, ak sa na osobu hľadí ako na jednotný celok, ako na dušu vyjadrenú v tele a telo formované nesmrteľným duchom.

[4] JÁN PAVOL II.: Posynodálny apoštolský list *Christifideles Laici*, 37. In: Posynodálny apoštolský list Svätého Otca Jána Pavla II. z 30. decembra 1988. Bratislava: Lúč, 1990, s. 47.

Človek teda spoznáva, že nie je len zrnkom piesku vo vesmíre, ktorý je preňho čoraz väčší a hrozivejší. Človek, táto malá bytosť, sa z materiálneho pohľadu vidí v tomto v tomto obrovskom vesmíre čoraz väčšmi zatlačený do malého kútika. Napriek tomu však cíti, že svojim duchom presahuje všetky veci, všetky vzdialenosti, ba i priestory. Presahuje ich, lebo objavuje ich zákony, a tiež preto, že sa postupne zmocňuje prírodných síl, využíva ich a používa ich vo svoj prospech. Navyše, kresťanstvo dáva človeku istotu, že jeho víťazstvo nad vecami nie je len prchavým klamom bytosti „narodenej, aby zomrela“. Kresťanstvo mu dáva práve istotu, večného povolania a ako počiatok tohto povolania mu zjavuje nekonečnú lásku Boha, ktorý ho stvoril, pozná ho a vyzýva ho k životnému osudu a šťastiu bez konca. [5]

Tento aspekt etickej existencie človeka pripomenul aj Jozef kardinál Tomko v knihe *Základné hodnoty človeka*, kde píše: „Človeka nemožno hodnotiť iba na základe užitočnosti alebo škody, ktorú má z neho iný človek; človek nie je iba nástrojom pre blahobyt a tým menej pre čiry pôžitok druhého, ináč ho treba odstrániť a zničiť“.[6]

3. Rodina ako miesto výchovy k pomoci núdznym

Rodina je prvým spoločenstvom povolaným na to, aby hlásalo evanjelium človeku, ktorý sa rozvíja, a aby ho postupnou výchovou a katechézou priviedla k plnej ľudskej a kresťanskej zrelosti. Rodina, nakoľko je výchovným spoločenstvom, má tiež pomáhať človeku, aby si dobre uvedomil svoje vlastné povolanie a prijal záväznú úlohu usilovať sa o väčšiu spravodlivosť, pomoc núdznym a od počiatku ho formuje na to, aby vedel vytvárať medzi osobné vzťahy v ktorých vládne spravodlivosť, empatia a

[5] Porov. SPIAZZI, R.: *Základy sociálnej etiky.* Trnava : Dobrá kniha, 1997, s. 27 – 29.
[6] TOMKO, J.: Základné hodnoty človeka: Život a láska. In: *Duchovný pastier.* Trnava: SSV, roč. LXXII, 1991, s. 395.

láska. Základom rodiny sú manželia. Manželia berú na seba úlohu vychovávať deti, ktoré vzídu s ich lásky, byť prvými vychovávateľmi svojich deti.[7] Rodina sa stáva miestom, kde sa rodičia vychovávajú svoje deti k spravodlivosti, obetavosti, flexibilite, tvorivosti, čestnosti, zodpovednosti, slušnosti, empatii a záujmu o každého človeka v akomkoľvek položení a situácií. Každý člen takej rodiny, ale hlavne deti, sa tu učia jednu nenahraditeľnú vlastnosť- milovať človeka a poslúžiť mu. Taká rodina sa bude usilovať preukázať pohostinstvo, napomáhať spravodlivosť a pomáhať rôznymi spôsobmi tým, ktorý to potrebujú. Dieťa pozoruje a toto pozorovanie sa dostáva do jeho vnútra, a prejaví sa v spôsoboch, akými bude komunikovať so svojimi rovesníkmi, či učiteľom v škole, ale aj s mamou doma.

Rodinné prostredie má veľký vplyv na dieťa. Dieťa pozoruje a napodobňuje. Výchova nie je len vedomá a zámerná činnosť. A už vonkoncom nie je len napomínanie a karhanie alebo povzbudzovanie. Výchova, to je nenápadné pôsobenie rodičov celým životom. Slová a činy rodičov sa musia zhodovať celých 24 hodín, ak majú dosiahnuť cielený efekt u dieťaťa. To, čo sa naučí v rodine, potom prenáša aj do svojho života v dospievaní a po opustení rodiny. Aby sa dosiahla úroveň výchovy v rodine, rodičia musia byť na túto činnosť náležite pripravení. Dieťa má oveľa lepšie podmienky pre svoj rast v takej rodine, kde si jeho rodičia uvedomujú význam a dôležitosť ich správania na psychiku a budúci život dieťaťa. Na dieťa nepriaznivo pôsobí každé nedorozumenie, ktoré zbadá na rodičoch. Deti, ktoré vidia a počujú svojich rodičov hádať sa, alebo aj nadávať si, prežívajú veľmi ťažké chvíle. Vidia ako ich rodičia strácajú úctu jeden k druhému. Počujú, ako si vyhadzujú na oči chyby, o ktorých by dieťa nemuselo vedieť, a hlavne nie z nervózneho rozhovoru rodičov.

[7] Porov. Korec J.Ch.: *Listy rodičom*. Bratislava: Lúč, 1990, s. 132.

Radostná zvesť sa má hlásať predovšetkým svedectvom vlastného života. Kresťan alebo skupina kresťanov sa snaží chápať druhých ľudí, v spoločnosti ktorých žije. Vľúdne s nimi zachádzajú, zaujímajú sa o ich život, a osudy a usilujú sa spolu s nimi o všetko, čo je šľachetné a dobré. Okrem toho má z nich vyžarovať prostým a nevtieravým spôsobom ich viera v duchovné hodnoty, ktoré presahujú ostatné bežné hodnoty, a nádej v niečo, čo sa nevidí a čo si ľudia neodvažujú predstaviť. Zaiste takýmto tichým svedectvom kresťania vyvolávajú v srdciach tých, čo ich pozorujú, niektoré nevyhnutné otázky, ako napr.: Prečo pomáhajú chudobným a ľuďom na periférii? Kto alebo čo ich k tomu podnecuje? Také svedectvo je už tichým, a veľmi silným a účinným hlásaním radostnej zvesti.

4. Sociálna práca ako forma výchovy k pomoci núdznym

Výchova budúcich sociálnych pracovníkov sa ukázala byť v našich podmienkach historickou nutnosťou a to v nových podmienkach, i keď s mnohými staronovými úlohami. Sociálny pracovník svysokoškolským vzdelaním má predstavovať vzdelaného a na profesionálnej úrovni dobre pripraveného pracovníka, od ktorého bude očakávať spoločnosť mamažérsku, organizátorskú činnosť, vždy však späťú so službou a pomocou konkrétnemu človeku alebo konkrétnej skupine občanov. Pritom nejde len o pomoc, ale aj o motiváciu sociálneho klienta k zodpovednosti za svoj život a život svojej rodiny so snahou prejsť od pasívneho prijímania pomoci k aktívnej svojpomoci, ba i pomoci iným. Do tohto procesu vstupujú dobrovoľnícke organizácie asociálny pracovník potrebuje o nich nielen vedieť, ale aktívne s nimi spolupracovať. Ba viac, potrebuje sa naučiť ich zakladať, vytvárať a organizovať. Výchova k pomoci núdznym sa teda musí stať časťou currikula prípravy sociálnych pracovníkov.

Záver

Človek musíme vnímať v celkovom kontexte jeho života, v súvislosti vzťahov, ktoré obohacujú jeho život a ponúkajú mu príležitosť plne rozvinúť jeho vnútorný potenciál. Človek nie je izolovaná monáda, ale individualista a zároveň člen komunity. Správna výchova k pomoci núdznym vedie kfilantrópii, k úcte a láske, vedie k naplneniu človečenstva. Hodnota človeka je pre večnosť meraná práve jeho hodnotou ľudskosti. Byť nápomocným, pripraveným pomáhať, byť citlivým na utrpenie, uľahčovať život v ťažkostiach. Myslím si, že každý z nás prešiel alebo prechádza vážnou skúsenosťou individuálnej potreby pomoci. Každý človek si v takej chvíli uvedomuje, aké je dôležité, keď za ním príde blízky človek. Kiežby to bol ten, ktorý je naším priateľom a ktorý ním aj ostáva. Skúsenosť nepochopenia, opustenosti, nezdaru, samoty, biedy, choroby, nešťastia – kto z nás ju nemal. Niekedy reakciou na prežitú ťažkosť je budovanie vlastných istôt. Posilňovanie vlastného individualizmu a v konečnom dôsledku egoizmu. Hovoríme si – vystačím si sám, musím sa sám postarať o seba, nech sa každý stará o vlastný život. Ale čo keď aj nám niekto pomohol a ani o tom nevieme? Možno ten najvyšší. Bez nároku na odplatu, ale s vnútornou výzvou – choď a rob podobne. Skúsenosť vlastného života nás nemá znechutiť, ale otvoriť pre potrebu pomáhať iným.

BIBLIOGRAFIA

JÁN PAVOL II.: *Christifideles laici: O povolaní a poslaní laikov v Cirkvi a vo svete*. Posynodálny apoštolský list Svätého Otca Jána Pavla II. z 30. decembra 1988. Bratislava: Lúč, 1990.

KOREC J.Ch.: *Listy rodičom*. Bratislava : Lúč, 1990.

Pápež František odpovedá na otázky z argentínskej Favely, Vatikánsky rozhlas, 2015, dostupné online: http://sk.radiovaticana.va/news/1129222, 13.03.2015.

SEMIVAN, J.: *Stručný úvod do Morálnej teológie*. Košice : Knižná dielňa Timotej,1998.

SPIAZZI, R.: *Základy sociálnej etiky*.Trnava : Dobrá kniha, 1997.

TOMKO, J.: Základné hodnoty človeka: Život a láska. In: *Duchovný pastier*. Trnava: SSV, roč. LXXII, 1991.

AUTOR

ThDr. Radoslav Lojan, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologická fakulta Košice, Katedra systematickej teológie, Hlavná 89, 041 21 Košice,

E-mail: lojanr@gmail.com

POVAHA A VÝZVY UTEČENECKEJ KRÍZY V EURÓPE Z POHĽADU KRESŤANA

CHARACTERISTICS AND CHALLENGES OF THE REFUGEE CRISIS IN EUROPE FROM THE CHRISTIAN POINT OF VIEW

Juraj Jurica

Abstrakt: Článok sa zaoberá dramatickou krízou utečencov v letných mesiacoch roku 2015. Po tzv. Arabskej jari začali zo severu Afriky a z Blízkeho východu z vojnou zničených krajín utekať státisíce utečencov smerom do Európy. Migranti sú vykorenení zo svojich krajín a idú vpred často neistej budúcnosti.Kto spôsobil napätie a vojny v týchto krajinách ktorých dôsledkom sú aj migrácie a komu v podstate vyhovujú, je v tejto téme marginálna otázka, ale pre riešenie problému dôležitá. Putovanie migrantov je sprevádzané veľkými ťažkosťami, často so smrteľnými následkami. Obrovská masa utečencov však zároveň kladie aj otázku, do akej miery sú skutočne utečencami pred vojnou a do akej miery sú to v podstate ekonomickí migranti. Sme pozvaní uvažovať nad tým, ako príchod státisícov, v drvivej väčšine mohamedánov, môže zmeniť charakter našich spoločností. Uvažovať nad tým, ako je možné ich, často krát ťažkou integráciou, zabezpečiť kompaktnú a fungujúcu spoločnosť. Skutočná, zrelá a aktívna láska musí byť vždy povinnou duchovnou výbavou dospelého kresťana. Naivita, abstraktný kvázi humanizmus a ignorovanie základných zásad sociológie však nikdy nemôžu byť súčasťou riešenia. Pre kresťanov v Európe tak nastáva úplne nová situácia. Na jednej strane im morálny imperatív káže v každom človeku vidieť Krista a byť nápomocní každému kto pomoc

potrebuje. Na druhej strane sú obyvatelia Európy konfrontovaní nie len so silnou propagandou väčšiny médií, ktoré situáciu opisujú jednostranne a tendenčne, ale aj etickými otázkami, ktoré im majú pomôcť hľadať pravdu. Sprievodcom v tomto hľadaní nám môžu byť klasická definícia spravodlivosti „dať každému čo mu patrí“, Cirkevné dokumenty ale aj vyjadrenia posledných pápežov na túto tému sú jasné. Súčasťou tejto reflexie je tak logicky aj uvažovanie nad našou vlastnou, európskou a kresťanskou identitou a vernosti jej. Sme pred výzvou aplikovať v tejto situácii *caritas in veritate*, lásku v pravde.

Kľúčové slová: *Cirkev. Európa. Kresťanstvo. Migrácia. Milosrdenstvo. Láska. Pravda. Propaganda.*

Abstract: The article deals with the dramatic refugee crisis during the summer of 2015. Thousands of refugees started to flee from the northern Africa and Middle East war destroyed countries after so called Arab Spring. Europe is their destination. Migrants are being extirpated from their countries and are heading towards many times unsafe future. The question that is marginal but even more important for the solution of this issue is, who caused tension and wars in theese countries and profits off them and migration. Wandering of migrants is often connected with big difficulties, even followed by fatal consequences. Huge mass of migrants, on the other hand, raises the question where the border of being war refugees or economic migrants is. This is an invitation to think about the fact how arriving of thousands of people, mostly Mohammedans can change the whole character of our societies. To think about the way of intergrating them into our society – many times very hardly – and, at the same time, maintain our society compact and functioning. Real, mature and active love must be the mandatory spiritual equipment of each grown Christian. However, naivete, abstract quasi

humanism and ignoring of funfamental principles of sociology may never been part of the solution. Now, the Christians in Europe are facing completely new situation. On one side, the moral imperative orders them to see Christ in every person and be helpful to anybody in need. On the other side, European citizens are being confronted not only with strong propaganda from most of the media (depicting the situation unliterally and tendentiously), but also with ethical questions that should help them to find the truth. The guidelines in our seeking can be the classic definition of justice „giving each his due", Church documents and even the statements of the last Popes are clear. Part of this reflexion are, logically, the thoughts about our own, European and Christian identity and our faithfulness to them. In this situation, we stand in front of the challenge to apply caritas in veritae, love in truth.

Keywords: *Church. Europe. Christianity. Migration. Mercy. Love. Truth. Propaganda.*

1. Opis dramatickej situácie

Utečenecká kríza, ktorá vyvrcholila koncom leta 2015, je *de facto* pokračovanie pohnutých udalostí v severnej Afrike a na Blízkom východe v posledných rokoch. Udalosti, známe ako tzv. Arabská jar, od konca roku 2010 až doteraz nechali niektoré krajiny tohto regiónu v akomsi mocenskom vákuu a tak sa táto situácia začala v posledných mesiacoch prejavovať naplno. Vojny v Lýbii, Sýrii, ale aj v Iraku pokračujú a ich koniec je v nedohľadne. Reportáže prinášajúce fotografie a zábery na lode preplnené zúboženými utečencami a migranti, ktorí kráčajú do Európy nie v stovkách ale v tisíckach, sú dnes na dennom poriadku. Vyhladovaní, zúbožení, hľadajúci mier, mieria do Európy. Reakcia európskych štátov a jeho obyvateľstva sa líši v závislosti od toho, či sa ich daná kríza týka bytostne

alebo iba okrajovo, či je niekto prívrženec pravice alebo ľavice, poprípade či sa zadefinujete skôr ako liberálny než konzervatívny.

19. augusta nemecký minister vnútra Thomas de Mezier vydal vyhlásenie, že Nemecko tento rok očakáva 800-tisíc migrantov. Situácia sa tak začala dramatizovať, keďže toto číslo predstavuje 4-násobok už aj tak vysokého počtu prijatých migrantov oproti roku 2014. Z Berlína o necelý týždeň, 25. augusta, prišlo ďalšie vyhlásenie týkajúce sa utečencov zo Sýrie. Tí môžu podľa tohto vyhlásenia požiadať o azyl v Nemecku bez ohľadu na to, v ktorej krajine ako prvej vstúpili na územie EÚ. Tento krok znamenal ignorovanie tzv. Dublinskej smernice EÚ, podľa ktorej utečenci majú žiadať o azyl v prvej krajine EÚ do ktorej vstúpia. Takto formulované vyhlásenia chápali státisíce utečencov ako pozvánku prísť do Nemecka resp. na územie spadajúce pod Schengenskú dohodu. Hneď v ten deň, prekročilo Schengenskú hranicu EÚ medzi Srbskom a Maďarskom 2230 migrantov. Nielen Sýrčanov, ale aj Albáncov, Macedóncov, Kosovčanov. Tisíce ľudí ktorí idú v ústrety budúcnosti, často iba s igelitovou taškou. Celá Európa začala reagovať na vzniknutú krízu. Nemecká kancelárka Angela Merkelová zároveň varovala, že „migrantská kríza nebude vyriešená okamžite a spôsob ako túto situáciu Európa zvládne ju bude formovať na dlhý čas“. Za prvých 9 mesiacov r. 2015 prišlo na územie Európy okolo pol milióna utečencov a pred jej bránami stoja minimálne ďalšie štyri milióny. V médiách sa 11. septembra 2015 objavila správa britského denníka The Independent, podľa ktorej Saudská Arábia reaguje na rastúci počet osôb utekajúcich z Blízkeho východu do západnej Európy ponukou Nemecku, že na jeho území postaví 200 mešít.

Maďarsko začalo na svojej Schengenskej hranici so Srbskom stavať plot. 22. septembra 2015 európski ministri vnútra rozhodli, že 120.000 utečencov si krajiny EÚ medzi sebou rozdelia na základe povinných kvót.

Česká republika, Slovensko, Maďarsko a Rumunsko s tým nesúhlasili, Fínsko sa hlasovania zdržalo. Slovensko má podľa týchto kvót prijať na svoje územie 802 utečencov. 23. septembra 2015 bol v Bruseli organizovaný summit európskych krajín počas ktorého prezident Rady Európy Donald Tusk označil situáciu za „bezprecedentnú krízu“. V ten istý deň sa nemecká kancelárka a americký prezident Barak Obama v telefonickom rozhovore zhodli na tom, že „všetky krajiny EÚ musia prijať spravodlivý podiel utečencov“. 23. septembra Maďarsko hlásilo príchod ďalších 10.046 utečencov na jeho územie za jediný deň, a končilo s výstavbou ochranného plota pozdĺž svojich hraníc ktoré sú zároveň zároveň hranicami Schengenu. V piatok 25. septembra dorazilo do Chorvátska ďalších 10.000 utečencov. Sama šéfka nemeckej spolkovej vlády sa pri tejto situácii vyjadrila a uznala, že „dramatickú situáciu v utečeneckých táboroch v Turecku a iných susediacich krajinách aj ona osobne podcenila.“ Zároveň začala volať po lepšom zabezpečení vonkajších hraníc EÚ. V tých dňoch sa popularita Merkelovej v Nemecku v súvislosti s riešením krízy prepadla na najnižšiu úroveň v roku 2015. Popularita maďarského premiéra Viktora Orbána v týchto dňoch dosiahla v Maďarsku ročné maximum. Toľko fakty.

2. Reakcie Cirkvi

Utečenecká kríza je udalosťou s tragickými následkami pre tisícky utečencov, ktorí na svojej ceste trpia a umierajú po stovkách, zároveň je to aj jasná výzva zaujať stanovisko a hľadať riešenia, ktoré v Európe nemajú obdobu.

Ako sa na to teda díva kresťanstvo? Evanjelium je elokventné. Môžeme si „nevšímať“ vlastný hlad, vlastnú nahotu či vlastný chlad, ale ak je niekto pri nás hladný, nahý či premrznutý, nemôžeme s pomocou otáľať, musíme okamžite konať! Máme pomáhať bez rozdielu. Slová Krista: *„bol*

som hladný a dali ste mi jesť; bol som smädný a dali ste mi piť; bol som pocestný a pritúlili ste ma; bol som nahý a priodeli ste ma; bol som chorý a navštívili ste ma; bol som vo väzení a prišli ste ku mne", sú kľúčom od nebeského kráľovstva, lebo: „*Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili"* (Mt 25). Sám som mal príležitosť a milosť byť osobne na Námestí Sv. Petra v Ríme a počuť, keď v nedeľu 6. 9. 2015 Svätý Otec František vyzval: *„Tvárou v tvár tragédii desaťtisícov utečencov, utekajúcich pred smrťou, vojnou a hladom evanjelium žiada, aby sme boli blížnymi tým najmenším a opusteným."* Pápež následne vyzval kresťanov ku „konkrétnym krokom" pri riešení tejto krízy. Okrem iného formuloval pozvanie prijať do každej farnosti jednu utečeneckú rodinu.

Kardinál Antonio Maria Veglió, prezident Pápežskej rady pre pastoráciu migrantov 17. septembra 2015 počas Medzinárodného sympózia pastorácie migrantov označil reakcie európskych štátov v utečeneckej kríze za – „kolísavé". Kardinál pri tejto príležitosti pokračoval: „*Krajiny EÚ sa stretávajú aby rozhodovali o kvótach na rozdelenie utečencov, ale na ďalší deň menia názor, zatiaľ čo sú medzi nimi iní, ktorí stavajú ploty. Je to delikátna situácia, súhlasím. Ale je zlé, že kontinent, ktorý starne, a je kolískou ľudských práv, rešpektovania ľudskej osoby a kresťanských hodnôt, sa nevie otvoriť riešeniu týchto problémov. Nie je to ľahký problém k vyriešeniu, ale je potrebné viac dobrej vôle*." Kardinál dodal, že sa robia konkrétne kroky k tomu, aby do riešenia problému boli zapojené všetky európske biskupské konferencie. Počas toho istého sympózia prehovoril aj generálny sekretár Medzinárodnej Charity, Michel Roy. Uzavretie hraníc krajín strednej Európy generálny sekretár vidí ako *"normálnu reakciu, danú ochranným inštinktom." Je však potrebné pochopiť, že tieto prúdy ľudí utekajú z Iraku a Sýrie a ich počet sa v najbližších mesiacoch ešte zvýši,*

pretože v týchto krajinách neexistuje žiadna budúcnosť. Sme povinní ich prijať ," hovorí Roy .

"Je zrejmé, že zároveň musíme pracovať pre mier v Sýrii. Ale nikto sa o to nestará, a to je škandál," dodal Michel Roy . *"Namiesto toho, aby sa predávali zbrane pre rôzne bojujúce skupiny* - povedal generálny sekretár Medzinárodnej Charity - *medzinárodné spoločenstvo by malo priviesť k rokovaciemu stolu všetky zúčastnené strany, vrátane prezidenta Asada a zástupcov IS. Mier musí byť priorita"* .Apoštolská charita a tlačové agentúry 19. septembra prinášajú správu že farské spoločenstvo sv. Anny vo Vatikáne prijalo 4-člennú sýrsku rodinu. Sýrska rodina pochádza z Damašku a utiekla kvôli vojne. Ďalšia utečenecká rodina bola umiestnená v druhej vatikánskej farnosti, vo farnosti sv. Petra.

V dňoch 22.-27. septembra 2015 pápež František vykonal apoštolskú cestu do USA a počas jej trvania sa vyjadril aj na adresu utečencov a migrantov.

Vo Washingtonskom senáte jasne hovoril o „*prijatí a dialógu*“ pre dosiahnutie spoločného dobra. „*Ľud, ktorý má takého ducha, môže prekonať mnoho kríz, napätí a konfliktov, kým bude stále schopný nájsť silu na to, aby išiel vpred a aby tak mohol robiť s dôstojnosťou*“, myslí si Sv. Otec. Pápež František je presvedčený, že USA *„nesmú opakovať hriechy a chyby minulosti“* pri zaobchádzaní s imigrantmi, mali by odvrhnúť nepriateľstvo voči prisťahovalcom a správať sa k nim ľudsky. Slová pápeža, zdá sa, boli adresované nielen pre USA, ale pre všetky národy. Ešte explicitnejšie je jeho vyjadrenie týkajúce sa utečencov, vyslovené pred Snemovňou reprezentantov vo Washingtone:*"Nemali by nás zarážať ich počty, skôr by sme na nich mali pozerať ako na osoby, mali by sme vidieť ich tváre a vypočuť si ich (životné) príbehy, mali by sme sa pokúšať reagovať čo možno najlepšie na ich situáciu. Reagovať spôsobom, ktorý je vždy ľudský, spravodlivý a bratský."* Situácia

v krajinách, z ktorých ľudia emigrujú, je často naozaj veľmi ťažká. Roky trvajúce vojny, zabíjanie, hlad, znásilňovania, etnické čistky, náboženské vojny. Zničené mestá, dediny i celé krajiny. Nefunkčná infraštruktúra, zbombardované obydlia. Teror, bolesť, beznádej. Jeden príklad z tohto roku za všetky. V polovici apríla 2015 stroskotala loď s utečencami, ktorí sa plavili z Líbye do Talianska. Viac ako 700 ľudí neprežilo, podarilo sa zachrániť len 28 ľudí z celej posádky.

K čomu nás teda pozval pápež František v prvú septembrovú nedeľu? Sv. Otec hovoril o tých, ktorí „utekajú pred vojnou, hladom, smrťou“. Zjavne sa teda nehovorí o ekonomických emigrantoch, ktorí, zneužijúc situáciu, sa snažia utekať do Európy za vidinou pohodlného života. Nezdá sa, že sa pápež František zastáva masového regrutovania tzv. utečencov, ktorí v skutočnosti pred ničím neutekajú, ale iba hľadajú bezstarostný život. Jeho svätosť nás pozvala „byť blížnymi tým najmenším a opusteným“. Nie sme povinní poskytovať pomoc tomu, kto ju v skutočnosti nepotrebuje, alebo spôsobom, ktorý mu ani nepomôže. Komu ostanú napospas krajiny v ktorých je vojna, ak z nej utečú bojaschopní muži? Takto sa sloboda nezískava. Nebolo by lepšie podporiť ich politicky, vojensky a duchovne tak, aby si svoju vlastnú slobodu vybojovali u nich doma? „Ak migranti utekajú pred hladom, a nedostatkom jedla nebolo by snáď lepšie, i lacnejšie, riešiť ich situáciu priamo v ich krajinách dodávkami potravín a nie nútiť hladného, aby vykorenil svoj život zo svojej zeme a ocitol sa v rukách pašerákov a obchodníkov so smrťou?“ – pýta sa taliansky filozof Antonio Socci. V posledných dňoch vydali nemecké úrady správu, že až tretina migrantov prichádzajúcich do Nemecka klame o svojom pôvode. Obyčajne sa vydávajú za Sýrčanov, aby ich situácia vyzerala kritickejšie.

Ďalší zaujímavý údaj je, že podľa Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov až 75% migrantov sú muži, 12% sú ženy a 13% sú deti. Drvivá

väčšina migrantov sú mohamedáni. Byť kresťan neznamená byť naivný. Dobré, evanjeliové a morálne najlepšie rozhodnutie je možné urobiť iba po oboznámení sa so všetkými okolnosťami, i jasnom vyslovení všetkých faktov a argumentov. Tým skôr, že sa jedná o najväčšiu utečeneckú krízu od II. svet. vojny, tým skôr, že každé naše rozhodnutie bude mať dopad na situáciu v Európe v najbližších desaťročiach. Je to vynikajúca príležitosť objaviť svoje vlastné Európske korene, kde nechýba pohostinnosť, úcta k životu a rešpekt k ľudským právam. Tieto hodnoty však v najlepších chvíľach Európy vždy kráčali ruka v ruke so schopnosťou reálne hodnotiť situáciu z hľadiska politického, kultúrneho, sociálneho a demografického. Určite nie je na mieste vydieranie veriacich kresťanov a apelovaním na ich morálku zo strany mainstreamových médií. Sú to práve ony ktoré sa hrmotne oháňajú pápežovými výrokmi, avšak iba vtedy, keď im to vyhovuje - pristrihujúc a upravujúc jeho slová tak, ako sa im to páči a iba pre ich vlastnú propagandu. O kresťanské hodnoty im však vôbec nejde. Sú to práve mnohé moderné médiá ktoré pod rúškom slobody dokážu klamať, ale zároveň potláčajú slobodu prejavu preferovaním iba jediného správneho názoru - názoru ich majiteľov a rušením diskusií v médiách.

3. Ako hodnotí túto situáciu kresťanská náuka?

Kresťanská láska nikdy nemôže abdikovať na zdravý rozum a milosrdenstvo, nikdy nemôže byť v protiklade s pravdou. Pozrime sa teda čo hovorí katolícka náuka a morálka v tejto situácii. Existuje akási subordinácia povinnosti pomôcť v jednotlivých konkrétnych životných situáciách. Veľká bieda môjho blížneho ako je zima, hlad, smäd, zaväzuje vo svedomí každého kresťana a núti ho okamžite konať. Nikto však nemôže byť zaviazaný na nemožné. To je stará právna i morálna zásada. Ak sú moje sily a zdroje limitované a požiadavky iných ich presahujú tak, že reálne nie je

možné pomôcť všetkým, mám právo sa rozhodnúť, mám právo si vybrať. Prednosť majú tí, ktorí sú mi najbližší. Moja vlastná rodina, moji priatelia, či príslušníci tej istej viery. Ak mám k dispozícii iba 10 chlebov a mám ich rozdeliť medzi 100 ľudí, mám právo sa vo svedomí rozhodnúť komu ich dám. Prijímať v Európskych, tradične kresťanských krajinách v prvom rade kresťanských utečencov je tak legitímny postoj a nikto nemôže nútiť žiadnu európsku krajinu aby sa správala inak. Osobitne takýto nátlak nemôžu vyvíjať krajiny, ktoré sa pred ich vlastnými vojenskými zásahmi a bombardovaní v krajinách, odkiaľ utekajú imigranti, absolútne nepýtali na názor krajín ktorým dnes nanucujú vlastné „pravidlá hry“, ako sú kvóty prijatia utečencov, ignorovanie Schengenskej hranice či porušenie Dublinskej smernice. Samotná novodobá história Európy nám dáva jasné dôkazy o tom, ako ťažko sa integrujú do jej spoločnosti moslimskí veriaci, ktorí prichádzajú do Európy z krajín, ktoré sa nepribližujú štandardu dodržiavania ľudských práv a práva tak, ako sú ony chápané v Európskych krajinách. Vznik nového pojmu, ktorý hovorí o vytváraní tzv. „paralelných spoločností“ na území konkrétnych štátov v Európe, je veľmi presný. Ako sa dá ešte hovoriť o tom istom štátnom útvare, ak v ňom neplatia tie isté pravidlá spolužitia rovnako pre všetkých jeho obyvateľov? Ako sa dá hovoriť o kompaktnosti a súdržnosti obyvateľstva, ak v niektorých štvrtiach západoeurópskych veľkomiest ich obyvatelia už uznávajú iba islamské právo šaria?

V Katechizme Katolíckej cirkvi nájdeme aj toto ustanovenie, čl. 2241:*„Bohatšie národy sú povinné, nakoľko je to možné, prijať cudzincov, hľadajúcich bezpečnosť a prostriedky na živobytie, ktoré nemôžu nájsť vo svojej pôvodnej vlasti. Verejná moc má dbať na zachovávanie prirodzeného práva, ktoré stavia hosťa pod ochranu tých, čo ho prijímajú.“* Druhá časť článku, hľadajúc rovnováhu v právach a povinnostiach oboch strán, múdro dodáva. *„Politické autority môžu vzhľadom na spoločné dobro, za ktoré sú*

zodpovedné, podriadiť uplatňovanie prisťahovaleckého práva rôznym právnym podmienkam, najmä čo sa týka povinností prisťahovalcov voči krajine, ktorá ich prijala. Prisťahovalec je povinný s vďakou rešpektovať hmotné a duchovné dedičstvo krajiny, ktorá ho prijala, poslúchať jej zákony a prispievať na jej náklady". Toľko citát z Katechizmu.

V tomto svetle sa dá pokojne konštatovať, že morálna požiadavka pohostinnosti nemôže zbaviť žiaden národ práva regulovať príchod akéhokoľvek množstva ľudí, ktoré chce na jej územie vstúpiť za každú cenu. O to menej z toho vyplýva povinnosť konkrétneho štátu otvoriť svoje hranice bez rozdielu a komukoľvek. Žiadna rodina by sa tak nikdy nesprávala a nikto by to od nej ani nechcel. Katechizmus jasne hovorí o prijímaní cudzincov „nakoľko je to možné". Maďarský premiér Orbán bol vyzvaný Generálnym tajomníkom OSN Pan Ki-munom aby rešpektoval ľudské práva utečencov. Do Maďarska v tomto roku do konca septembra prišlo už viac ako 200-tisíc utečencov. Možno by bolo zaujímavé pouvažovať nad ľudskými právami obyvateľov Maďarska, ktorí Viktora Orbána za svojho premiéra zvolili a ktorí sa úplne bez svojej viny ocitli v tejto situácii. Maďarský premiér bol kritizovaný za ochranu maďarských a zároveň európskych hraníc, keď postavil na ochranu južnej hranice 175-kilometrový plot. Na pripomenutie, USA má na svojej hranici s Mexikom 3145 kilometrový plot, a niekoľkokrát prísnejšie stráži svoje územie a Španielsko má svoje enklávy Ceutu a Melillu v severnej Afrike obohnané 20 kilometrami plota. Nezachytili sme žiadne napomenutia o dodržiavaní ľudských práv v týchto západných krajinách.

Druhý vatikánsky koncil v konštitúcii *Gaudium et spes* uviedol, že Cirkev „kráča spolu s celým ľudstvom", a preto sú „radosti a nádeje, žalosti a úzkosti ľudí dnešných čias, najmä chudobných a všetkých ktorí trpia, zároveň radosťami a nádejami, žalosťami a úzkosťami Kristových učeníkov a niet nič naozaj ľudské, čo by nenašlo ozvenu v ich srdciach". Je však rovnako vhodné

pripomenúť aj prejav pápeža Jána Pavla II. na 4. svetovom kongrese týkajúci sa pastoračnej starostlivosti o migrantov a utečencov z r. 1998 keď povedal, že: "prvým právom človeka je právo žiť vo svojej domovine. Toto právo sa stáva účinným vtedy, keď sa dajú do poriadku a držia pod kontrolou faktory, ktoré ho nútia emigrovať". Pápež Benedikt XVI. zasa zdôrazňoval, že „ešte pred právom emigrovať má človek právo neemigrovať", teda právo žiť v takých podmienkach, aby mohol ostať vo svojej krajine, s ktorou je zviazaný kultúrne, historicky, emotívne a ľudsky. Veľmi zaujímavé a nanajvýš aktuálne je v tejto téme učenie pápeža Benedikta XVI., ktorý vo svojej encyklike *Caritas in veritate* už v roku 2009 uviedol, že „celá Cirkev, celé jej bytie a konanie, keď ohlasuje, slávi a koná v láske, je zamerané na integrálny rozvoj človeka" a „všeobecná solidarita, ktorá je už skutočnosťou a prináša nám dobrodenie, je zároveň aj povinnosťou" , pričom spomenul aj milióny mužov a žien, ktoré z rôznych dôvodov zažívajú skúsenosť migrácií. Benedikt XVI. uznáva, že toky migrantov sú javom, ktorý „je prekvapujúci množstvom ľudí, čo sú do neho zapojení, sociálnymi, ekonomickými a kultúrnymi problémami, ktoré vyvoláva, i dramatickými výzvami, pred ktoré stavia národné i medzinárodné spoločenstvá". V tej istej encyklike zároveň dodáva že „každý migrant je ľudskou osobou, ktorú musia rešpektovať všetci a za každých okolností". Samotný názov tejto encykliky – „Láska v pravde" nám môže byť istým sprievodcom pri riešení tejto krízy.

4. Posolstvo pápeža Benedikta XVI, vydaného k Svetovému dňu migrantov a utečencov r. 2012

V duchu tu napísaného je veľmi vhodné sa pozastaviť aj pri Posolstve pápeža Benedikta XVI., ktoré vydal k Svetovému dňu migrantov a utečencov 12. októbra 2012, počas posledného roku svojho pontifikátu. Je veľkým obohatením tejto diskusie a v jeho slovách sú priam prorocké myšlienky.

„Viera a nádej predstavujú v srdciach mnohých migrantov v skutočnosti neoddeliteľnú dvojicu, lebo v nich je obsiahnutá túžba po lepšom živote, často spojená so snahou zbaviť sa beznádeje, pokiaľ ide o možnosť vybudovať si lepšiu budúcnosť. Mnohých z nich na ceste oduševňuje hlboká dôvera v to, že Boh neopúšťa svoje stvorenia, a táto útecha im umožňuje lepšie znášať zranenia z vykorenenia a odtrhnutia od domova, možno s tajnou nádejou na budúci návrat do domovskej krajiny.“ Toto konštatovanie je skutočne prelomové, lebo okrem túžby po lepšej budúcnosti uznáva aj zranenia ktoré migranti na sebe nesú po tom, čo boli „vykorenení a odtrhnutí od svojho domova“. Je zaujímavé, že v súčasnom – často propagandistickom - slovníku väčšiny západných médií temer neexistujú slová ako je národ, vlastenectvo, tradícia, rodinné zväzky. Akoby migranti prichádzali z úplne iného sveta, bez vlastných kultúrnych väzieb, hodnôt a tradície. Rovnako sú tieto charakteristiky a hodnoty upierané hostiteľským národom. Akoby v zjednotenej Európe už nemali žiadnu hodnotu národy, jazyky, vlastná história, viera. Inak by nebolo možné, že by boli Európania nútení na svoje územie prijímať tisíce ľudí s úplne odlišnými rodinnými, kultúrnymi a hodnotovými tradíciami. Čo vlastne znamená integrácia státisícov moslimov do európskych národov? Vytvorenie demografických celkov – často bez spoločných hodnôt a odlišným (často protirečiacim si) životným štýlom. Veľkomestá západnej Európy so svojimi multikultúrnymi predmestiami sú toho už dostatočným dôkazom. Abstraktný a povrchný humanizmus, ktorý je často iba karikatúrou skutočných ľudských hodnôt, je to, čo pokrytecky hlásajú mnohé dnešné médiá. Vyššie uvedené skutočnosti neznamenajú zbavovanie sa (aj) kresťanskej zodpovednosti za utrpenie ľudí kdekoľvek na svete. Je však nielen naivné, ale vrcholne nezodpovedné ignorovať napr. slová regionálneho koordinátora Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov, ktorý sa 25. sept. 2015 vyjadril, že „neočakáva, že by sa

v blízkej dobe spomalil prílev migrantov, ktorí prichádzajú do Európy v počte zhruba osemtisíc denne.“ Naopak, varoval, že môže ísť len o "špičku ľadovca". Zástupca koordinátora humanitárnej pomoci OSN v Iraku Dominik Bartsch zase upozornil, že „do konca tohto roka bude odkázaných na pomoc už okolo desať miliónov Iračanov.“ Pápež Benedikt XVI. tiež vytrvalo upozorňoval, že v rozsiahlej oblasti migrácií sa materská starostlivosť Cirkvi prejavuje v rôznych smeroch. Z jednej strany musíme k migráciám pristupovať z pohľadu chudoby a utrpenia, ktoré má nezriedka dramatické a tragické následky. To sú situácie „prvej pomoci“, ktoré testujú naše srdce, našu ľudskosť a našu kresťanskú vieru. Tu sú potrebné a vítané konkrétne prejavy, ktoré riešia mnohé ťažké situácie a ktoré obetavo uskutočňujú jednotlivci i skupiny, združenia dobrovoľníkov a hnutia, farské a diecézne združenia v spolupráci so všetkými ľuďmi dobrej vôle. Na druhej strane však „Cirkev neprehliada ani pozitívne aspekty, možnosti a zdroje, ktoré migrácie prinášajú. V tomto smere sa prijímajú opatrenia umožňujúce integrálne začlenenie migrantov, žiadateľov o azyl a utečencov do nového spoločensko-kultúrneho kontextu, ktoré musí prihliadať aj na ich náboženský rozmer, lebo ten je pre život každej osoby podstatný.“ Elokventne napíše pápež a pokračuje. „Cirkev a rozličné ňou inšpirované organizácie sa vo vzťahu k migrantom a utečencom musia vyvarovať rizika poskytovať len sociálnu pomoc, a majú podporovať skutočnú integráciu, aby boli v spoločnosti všetci aktívnymi členmi, zodpovednými za dobro druhého, a veľkodušne v nej ponúkali svoj originálny príspevok, mali plnoprávne občianstvo a rovnako sa podieľali na právach a povinnostiach, ktoré sú s ním spojené.“ Z uvedeného textu vyplýva, že hneď po tom, čo daná spoločnosť pomohla čo najväčšiemu možnému počtu migrantov v ich núdzi a ťažkostiach, má právo očakávať schopnosť „skutočnej integrácie“, aby práva, ktoré sú na strane migrantov a vytvárajú povinnosti na strane hostiteľskej krajiny boli rovnomerne

vyvážené povinnosťami migrantov a právami hostiteľskej krajiny. Toto už nie je iba otázka humanizmu, ale triviálneho fungovania akejkoľvek ľudskej spoločnosti na overených sociálnych a demografických modeloch. V každom prípade má byť každému kresťanovi vlastné vidieť v každej ľudskej osobe, a tým skôr v trpiacom utečencovi, Krista. Nikto nepopiera, že migranti a utečenci môžu byť veľkým prínosom pre hostiteľskú krajinu – svojimi znalosťami, zručnosťami, svedectvom viery. „Každý štát má však zaiste právo regulovať prílev migrantov a robiť politické rozhodnutia na základe všeobecných požiadaviek spoločného dobra, no vždy pritom musí zaistiť, aby bola rešpektovaná dôstojnosť každej ľudskej osoby“, uvádza ďalej pápež vo svojom posolstve z r. 2012. Jeho spomenutie integrácie utečencov pre „spoločné dobro“ t. j. dobro všetkých zúčastnených, si zaslúži osobitnú pozornosť. V posledných septembrových dňoch doniesli médiá aj tieto správy: „26. sep. 2015 vstúpilo na územie Maďarska ďalších 9472 nelegálnych migrantov, ktorí väčšinou smerovali do Rakúska.“ 28. sep. 2015 agentúry priniesli správu, že „pri siedmich operáciách v Stredozemnom mori zachránili celkovo 795 utečencov. Plavili sa na nafukovacích plavidlách, keď sa ešte v líbyjských vodách dostali do ťažkostí, oznámila večer talianska pobrežná stráž.“ Spravodajstvo televízie TA3 30. septembra 2015 informovalo a v titulke na obrazovke uviedlo, že „(európskym) krajinám dochádzajú sily“ a „Nemecko je na pokraji svojich možností“. Na záver uvádzame integrálne znenie záveru Posolstva pápeža Benedikta XVI. z roku 2012: „Namiesto toho, aby išlo o púť povzbudzovanú dôverou, vierou a nádejou, sa migrácie stávajú „kalváriou“ prežitia, kde sa muži a ženy javia skôr ako obete, než ako tí, ktorí sú za toto migračné podujatie zodpovední a sú jeho autormi. Pokým teda existujú migranti, ktorí dosiahnu lepšie postavenie a dôstojnejší život na základe skutočnej integrácie do prostredia, ktoré ich prijalo, sú tiež mnohí takí, ktorí žijú na okraji spoločnosti, často sú

zneužívaní a nemajú ani základné ľudské práva, alebo aj takí, ktorých správanie sa stane nebezpečným pre spoločnosť, v ktorej žijú. Cesta integrácie zahŕňa práva a povinnosti, pozornosť a starostlivosť venovanú migrantom, aby mohli viesť slušný život, ale aj rešpekt migrantov voči hodnotám, ktoré ponúka spoločnosť, do ktorej sa začlenili. V tomto smere sa nesmie zabúdať na problém nezákonnej imigrácie, ktorá je pálčivou témou najmä v prípadoch, keď sa stáva zdrojom pre obchod s ľuďmi a ich vykorisťovanie, pričom sú viac ohrozené ženy a deti. Takúto hanebnosť treba rozhodne odsúdiť a potrestať, zatiaľ čo v prípade mnohých imigrantov by mohlo regulovanie migračných tokov – ktoré sa neredukuje len na hermetické uzavretie hraníc, na sprísnenie sankcií proti nezákonným imigrantom a na prijímanie opatrení, ktoré majú odradiť od nových vstupov do krajiny – aspoň obmedziť nebezpečenstvo, že sa stanú obeťami spomínaných obchodov. Preto sú viac ako kedykoľvek predtým potrebné komplexné a multilaterálne zásahy zamerané na rozvoj východiskových krajín, ako aj účinné opatrenia na zamedzenie obchodu s ľuďmi a komplexné programy pre prílev legálnych prisťahovalcov. Potrebná je aj väčšia disponibilita pri uvažovaní o jednotlivých prípadoch, ktoré si vyžadujú zásah z hľadiska humanitárnej ochrany skôr, ako politický azyl. K vhodným zákonom treba pripojiť trpezlivé a trvalé úsilie o formovanie mentality a svedomia.“

Súčasný Sv. Otec, pápež František počas septembrovej návštevy v USA a sídle OSN veľmi vhodne vo svojom prejave použil klasickú definíciu spravodlivosti – ktorej esenciálnou súčasťou je vôľa dať každému čo mu patrí - *Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi.* Dať teda každému čo mu patrí, nie dať každému všetko čo si zažiada. Každému - utečencovi i každému Európanovi - dať to, čo mu patrí, je historicky overená spravodlivosť. Pápež zároveň varoval, že pri nedodržaní

spravodlivosti sa spojené národy stanú národmi spojenými strachom a nedôverou. Prosme teda Božiu prozreteľnosť, aby sme v sebe našli silu a odvahu k tejto situácii pristupovať s autentickou kresťanskou láskou a nezabúdali na múdrosť konať vo vernosti pravde.

BIBLIOGRAFIA

Tento článok bol dopísaný koncom septembra 2015, keď utečenecká kríza nie len vrcholila ale asi ešte aj rástla. V jeho texte boli teda kvôli rýchlosti a aktuálnosti spracovania témy použité predovšetkým informácie z elektronických médií.

http://www.tkkbs.sk/
http://www.ta3.com/
http:/www.avvenire.it/
http:/www.bbc.com/
http:/sk.radiovaticana.va/
http:/it.radiovaticana.va/
http:/www.news.va/
http://www.msn.com/
http:/www.nytimes.com/
http://www.sme.sk/
http://www.hlavnespravy.sk/
http://www.corriere.it/
http://spravy.pravda.sk/
http:/www.osservatoreromano.va/
www.kbs.sk/

AUTOR

Doc. JUDr. ICDr. Juraj Jurica PhD.
Teologická fakulta KU, Hlavná 89, 041 21 Košice, jurojurica@hotmail.com

PRÍNOS SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA PRI PRÁCI S BEZDOMOVCAMI

BENEFITS OF SOCIALWORKER TO WORKWITHHOMELESS

Ladislav Ontko

Abstrakt: Práca s ľuďmi bez domova nie je jednoduchá. Vyžaduje si odbornosť, citlivý a vnímajúci prístup. No kľúčové je poznať túto skupinu, porozumieť jej špecifikám a potrebám. Zároveň porozumieť zložitosti prostredia, v ktorom sa táto práca realizuje. Byť pripravený na legislatívne diery, nezmyselné právne normy a aj vákuum v mnohých oblastiach počnúc sociálnym systémom, zdravotnou starostlivosťou, pokračujúc právnymi prekážkami, s ktorými sa musí denne boriť a končiac demotivovanými a vyhorenými spolupracovníkmi, ktorí namiesto spolupráce mnohokrát brzdia efektívnu a flexibilnú pomoc odkázaným klientom.

Kľúčové slová: *Bezdomovec. Potreby. Sociálny pracovník.*

1. Kto sú bezdomovci

Ľudí bez domova rozhodne nemôžeme zjednodušujúco zaradiť iba do jednej typologicky rovnakej skupiny. Do tejto sociologicky rôznorodej kategórie totižzaradzujeme ľudíbuď z dôvodov externých /rozvod, podvod, úmrtie ekonomicky stabilného živiteľa/ či interných /strata zamestnania či inej sociálnej istoty, choroba, alkoholizmus/. Tiež je skupina občanov, ktorí z dôvodu nechuti alebo neschopnosti prispôsobiť sa životnému štýlu väčšiny, vyberajú si bezdomovectvo ako svoj životný štýl a paradoxne cestu menšej

konfrontácie so spoločnosťou. Tento fenomén teda nesúvisí, ako sa ľudia mnohokrát zjednodušene domnievajú, bezprostredne so vzdelaním, sociálnym postavením, či ďalšími, pre tento fenomén menej dôležitými vonkajšími faktormi.I keď je pravdou, že vzdelanostne nižšie skupiny sú v tomto probléme rizikovejšie. No v práci s danou cieľovou skupinou je veľmi dôležité sa práve preto zbaviť predsudkov, ktoré sa v nás nachádzajú. Bežne aj u sociálnych pracovníkov či ďalších odborníkov vidíme nepatričný, až dehonestujúci spôsob komunikácie s klientami, ktorý podľa nich prislúcha momentálnemu zovňajšku, či ich sociálnemu postaveniu. Pritom mnohí bezdomovci sú vzdelaní ľudia, inžinieri, lekári, pedagógovia, ktorí sa mnohokrát zložitou hrou okolnosti, vo veľkej miere za pomoci alkoholu dostali do momentálneho stavu.

2. Práca s klientom

Na to, aby práca s klientom bola zmysluplná, je nutné akceptovať isté princípy. Z dôvodu obmedzeného priestoru vymenujem len niekoľko kľúčových:

a) **Práca s klientom musí mať jasne stanovený cieľ.**

Základným cieľom sociálneho pracovníka je klienta stabilizovať a následne niekam posunúť. Veľmi zlým trendom mnohých sociálnych zariadení, hlavne pobytového typu, je uspokojenie sa, že klient má strechu nad hlavou a jedlo, ako základné stabilizačné faktory. Neobstojí argument, že klient je pasívny. V zariadení, kde realizuje pobyt dennou formou má sociálny pracovník jedinečnú možnosť v časovom komforte zrealizovať kompletnú sociálnu anamnézu. Okrem toho by súčasťou profesionálnej práce malo byť vypracovanie individuálneho plánu pre klienta, ktorého nutnou súčasťou je aj definovanie si cieľov práce s klientom a to na základe kvalitne

vypracovanej anamnézy. Toto sa žiaľ nerealizuje dôsledne, preto i výstupy z nedôslednej anamnézy môžu byť v mnohých prípadoch iba čiastočne relevantné. Nezriedka sa stáva, že základnú anamnézu v sociálnom zariadení realizuje psychológ, ktorého výstupy síce nemusia byť zlé, ale pre sociálny posun klienta sú tieto nepostačujúce, keďže sledujú trochu iné ukazovatele, ako sociálny pracovník.

b) **Sociálny pracovník sa musí snažiť byť pre klienta dôveryhodný.**
Neprístupnosť mnohých sociálnych pracovníkov, ich niekedy neadekvátne mocenské správanie sa, hlboko subjektívne hodnotenia problémov bez relevantných informácií zapríčiňujú u časti klientov nedôveru voči nim. Vďaka nej ostávajú mnohé problémy klientov pracovníkom neznáme. Jednou z príčin takéhoto stavu môže byť ambivalentná úloha pracovníkov zariadení. Sú totiž postavení do pozície strážcov poriadku a pravidiel zariadenia, ale aj do pozície sociálnych poradcov. Tieto dve úlohy sa žiaľ mnohokrát vylučujú, respektíve nie je možné ich kvalitatívne realizovať na rovnako zodpovedajúcej úrovni.

c) **Sociálny pracovník musí ku každému klientovi pristupovať rovnako profesionálne.**
Je bežnou praxou, že klienti, ktorí sú u sociálnych pracovníkov obľúbení, dostávajú viac pozornosti a pomoci.

3. Motivácie sociálnych pracovníkov

O tejto téme sa v teórii sociálnej práce popísalo mnoho dobrých a podstatných vecí. No jednako je veľmi zložitou a kľúčovou oblasťou kvalitatívnej práce so sociálnym klientom. Na mnohých pracovníkoch a to nielen medzi bezdomovcami, je evidentné, že ich motivácie sú prinajmenšom

diskutabilné. Buď títo pracovníci sú úplne ľahostajní voči klientom a ich potrebám, alebo ich naopak v prenesenom význame slova dusia.

Zdravou motiváciou pre prácu s klientom musí byť túžba pomôcť mu a posunúť ho niekam. No stáva sa, že klient samotný nie je motivovaný takúto zmenu v svojom živote urobiť. V tomto prípade sa pracovník s daným stavom musí zmieriť a netlačiť klienta k zmene za každú cenu.

Sociálny pracovník musí disponovať okrem práce aj inými zdrojmi, ktoré mu pomôžu v dlhodobej motivácii v práci s klientom. Ak pracovník takýmito zdrojmi nedisponuje, alebo ich dôležitosť podceňuje, či dokonca ignoruje, môže sa dostať do stavu, kedy si svoju prácu internalizuje natoľko, že stratí potrebný odstup a náhľad. Vďaka tomu potom i spočiatku dobrí a kvalifikovaní pracovníci začnú viac škodiť ako pomáhať.Dôsledkom nadmernej osobnej angažovanosti je aj syndróm vyhorenia, ktorý žiaľ postihuje a miestami až paralyzuje mnohé zariadenia.

4. Prekážky sociálneho systému

Sociálny systém a jeho komponenty ovplyvnené transformáciou nie vždy realizujú predmetné služby v prospech občana. Úrady práce a odbory dávok pomoci v hmotnej núdzi prechádzajú zmenami, ktoré sú ne vždy dokonalé. No v konečnom dôsledku na nich dopláca klient. Ten mnohokrát chodí od úradníka k úradníkovi a stretáva sa s neochotou riešiť jeho problém, alebo pátrať po tom, kde sa problém stal a ako je možné ho odstrániť a tak sprístupniť klientovi napr. dávku v hmotnej núdzi.

Krátka kazuistika:

Klient č.1 *- si požiadal o dávku v hmotnej núdzi. Po jej schválení a správoplatnení si túto mal prísť vyzdvihnúť na príslušnej pošte vo výplatnom termíne 18. deň mesiaca. Chodil tam celý týždeň po danom*

termíne, no pracovníčky pošty vždy oznámili, že dávka neprišla. Zrealizovali sme návštevu úradu práce, kde sa po poslednej organizačnej zmene realizuje aj kontakt s úradom práce aj sociálne dávky pri jednej prepážke. Tam nám oznámili, že v počítači svieti, že dávka odišla a že je dokonca prevzatá, lebo sa nevrátila späť. Tieto informácie vyvolali nedôveru voči klientovi, ktorý neplatil za ubytovanie v nocľaháreni s odvodnením, že dávka neprišla. Takýto postup sa opakoval ďalšie dva mesiace. Až po treťom mesiaci sa zrazu v počítači ukázalo, že klient naozaj tú prvú dávku nedostal a vrátila sa späť. Preto nás pracovníčka úradu práce odkázala na iné pracovisko, kde sa predmetné dávky administrujú, kde by ale podľa jej slov klienti nemali chodiť. Tam nám zistili, že klient nejakou administratívnou chybou nedostal ani ďalšie dávky, napriek tomu, že sme boli pôvodne ubezpečovaní, že určite dávky na pošte mal.

Klient č. 2 *– bol v minulosti evidovaný na úrade práce v inom meste. Tam má zložku so všetkými potrebnými náležitosťami týkajúcimi sa odpracovaných rokov, osobných dokladov atď. Pri znovuregistrácii na úrade práce pracovníčka požadovala všetky dokumenty opätovne. Po tom, ako bola informovaná, že všetky potrebné náležitosti má úrad v inom meste, kontaktovala ho za účelom zaslania spisu. Pracovníčka v inom meste si ale dala podmienku, že klient musí osobne prísť na tento úrad do jej kancelárie a podpísať súhlas s presunom dokumentácie na úrad do nášho mesta. Pritom medzi mestami je vzdialenosť 400 km a úrady práce sú online prepojené.*

Klient č. 3 *– prišiel sa na úrad práce zaevidovať a požiadať o sociálnu dávku. Klient má 58 rokov a má panický strach z úradov a úradníkov. Pre realizáciu žiadosti bolo nutné zohnať právoplatný rozsudok o rozvode s jeho bývalou manželkou. Klient si nepamätal, v ktorom roku k rozvodu došlo, keďže to bolo podľa jeho slov dávno. S plačom prosil o pomoc. Preto som ho*

pri tejto procedúre sprevádzal. A nebola jednoduchá. Najprv sme napísali žiadosť na súd podľa bývalého bydliska klienta aj s približnými rokmi, kedy asi rozvod mohol byť. Súd totiž má evidenciu v počítači len od roku 2012. Zo súdu nám prišlo rozhodnutie, že takéto konanie neevidujú. Pokúsili sme sa pomôcť si na sobášnej matrike. Tam sme si chceli vyžiadať spisovú značku rozvodového konania, keďže táto je v matrike uvedená. Žiaľ klient si nepamätal ani rok sobáša. Pôvodne uvádzal rok 1985. Nakoniec po dlhšom prehľadávaní matrikárka zistila, že to bol rok 1982 a spisovú značku nám vydala. Na základe nej sme potom podali žiadosť o vyhľadanie daného rozhodnutia v archíve súdu, čo nám po niekoľkých dňoch vydali. Celý tento proces trval aj s čakacími lehotami skoro mesiac a klient sám by ho pri svojej miere dezorientovanosti nemal šancu zistiť.

5. Prekážky iných odvetví

V mnohých odvetviach potrebných pre fungovanie občanov sa stretávame s anomáliami a dierami v zákonoch, ktoré klientom výrazne komplikujú život. Uvediem iba niekoľko príkladov na demonštráciu. No v praxi je ich oveľa viac. Ich kumuláciou sa sociálna práca mnohokrát mení z pomoci človeku, na zápas s úradmi, lekármi a ďalšími inštitúciami, ktoré by mali byť klientovi nápomocné, ale v realite ho skôr deptajú, odbíjajú, zneschopňujú a znemožňujú tak akýkoľvek jeho posun bez vonkajšej pomoci. Realita je preto vzdialená od teórie sociálnej práce, kde sa pri pomoci klientovi kladie dôraz na odborný team zložený z odborníkov viacerých disciplín.

a) **Štátna správa – preukazy totožnosti.** Medzi našimi klientami je veľkým problémom strata dokladov. Pri ich spôsobe života niektorí občiansky preukaz stratia aj 2 – 3 razy do roka. S touto stratou je

spojený administratívy problém – bez preukazu totožnosti nie je možné vyzdvihnúť si dávku v hmotnej núdzi.

Znovunadobudnutie dokladov je spojené s finančným problémom. Na opätovné vydanie OP je potrebné zaplatenie poplatku 16,50 Eur. V prípade jeho ďalšej straty v priebehu dvoch rokov sa tento poplatok znásobuje na 33 Eur. Tieto prostriedky klienti väčšinou nemajú, preto ich musia financovať zariadenia z darov, pretože žiadna dotácia nie je na tento účel použiteľná. Strata alebo aj odcudzenie sú nie málo krát spojené so zneužitím dokladov pre realizáciu úverových a iných podvodov.

Uľahčením by bolo, keby občiansky preukaz mohli ľudia bez domova/hlavne tí, ktorí disponujú len miestnou príslušnosťou k mestu alebo obci bez konkrétnej adresy/ napríklad odovzdať na obecnom úrade, ktorý by ho mal v úschove a vydal by len jednoduchý preukaz, ktorý by nebol platný pre overenie totožnosti pre účely splátkových spoločnosti či mobilných operátorov.

b) **Samospráva - trvalé bydlisko.**Komunita bezdomovcov sa nemálo krát presúva z miesta na miesto. Problémom je ale, keď sa chce niekde trvalejšie usadiť. Zákon síce na to pamätá. Občan , ktorý nedisponuje trvalým pobytom na konkrétnej adrese, môže požiadať o zaevidovanie trvalého pobytu na ohlasovni na miestnom úrade tam, kde sa nachádza.

Žiaľ, stalo sa už niekoľkokrát, že sa miestny úrad proti našim klientom postavil, a trvalý pobyt im odmietol dať s odôvodnením, že si nepraje združovanie bezdomovcov na svojom území. Odôvodnil to vlastným výkladom ustanovenia zákona. Po komunikácii s ministerstvom vnútra a vyžiadaním právneho stanoviska bolo

právničkou predmetného úradu mestskej časti zopakované, že má svoj výklad zákona a že ju stanovisko ministerstva vnútra nezaujíma.

c) **Zdravotníctvo.** V tejto oblasti zažívame množstvo anomálií a nedokonalostí, na ktoré naši klienti doplácajú. Ľudia bez domova, hlavne tí, ktorí prebývali aj na ulici, majú mnoho zdravotných problémov. Pravdou je, že mnohé si spôsobili vlastným pričinením, zanedbaním stavu atď. Z toho mnohokrát pramení averzia zdravotníckych pracovníkov voči danej cieľovej skupine. Lenže týmto postojom a následným správaním sa celý problém iba komplikujú a extremizujú. Je napríklad veľkým problémom nájsť pre klienta obvodného lekára. Aj tých, ktorí majú trvalé bydlisko na presnej adrese mnohokrát lekári odmietajú, čo je v rozpore so zákonom. No týmto postojom znemožňujú riešenie zdravotného stavu klientov a sociálnemu pracovníkovi komplikujú jeho prácu.

Krátka kazuistika:

Klient č.1 *- Do nocľaháreň doviezli človeka, o ktorom telefonicky tvrdili, že je zdravotne v poriadku, len nemá kam ísť. Po privezení sa zistilo, že dotyčný nedokáže chodiť, má zahnisané a červavé nohy, nedokáže ísť na toaletu, nedokáže sa umyť. Pritom má gangrénu a odumreté palce. Rany príšerne smrdia. Klient nemá žiadne zdravotné záznamy okrem správy z úrazovej chirurgie, odkiaľ ho dovezli. Nemá žiadneho obvodného lekára. Je nutné najprv uprosiť všeobecného lekára, aby ho zobral do stavu, dohodnúť mobilnú ošetrovateľskú službu, aby ho na základe odporúčania od lekárky chodili ošetrovať. Je nutné ho umývať, prebaľovať. Po dvoch týždňoch ho opäť skúšame odniesť na to isté oddelenie z ktorého nám ho priviezli. Lekár ho okamžite prijíma a ešte v ten istý deň mu amputujú nohu až do predkolenia.*

Klient č.2 *-Privezený z nemocnicez oddelenia akútnej chirurgie. Takisto zahnisané nohy plno červov. Takisto imobilný. Po týždni v zariadení ho skúšame priviezť na to isté oddelenie, ktoré nám ho priviezlo. Lekár rany previazal, a odmietol ďalšiu liečbu. Poradil, aby sme skúsili ísť na kožné. Tam najprv službukonajúca lekárka odmietla čokoľvek riešiť, keďže išlo o chronické rany. Na moje naliehanie zavolala primára, ktorý síce nerád, ale hospitalizoval klienta. Rany sa mu zhojili, červy zmizli a klient sa po týždni postavil na vlastné nohy.*

Klientka č. 3 *– priviezol nám ju kňaz. Vraj ju našiel na ulici, kde ju údajne vyložila sanitka. Klientka bola po stredne ťažkej mozgovej príhode, pri ktorej jej ochrnula pravá strana tela /rečové centrum, tvárová časť, ruka aj noha/. Prišla bez zdravotnej dokumentácie, iba so správou ohľadom mozgovej príhody. Snažil som sa jej nájsť obvodného lekára. Na zdravotnej poisťovni mi povedali, že podľa ich záznamov nebola nikdy u žiadneho všeobecného lekára vedená. Následne sme išli ku spádovému lekárovi podľa trvalého bydliska. Ten ju vyšetril, predpísal jej na mesiac kardiologické lieky, no uviedol, že do stavu ju neberie, pretože ide do dôchodku. O mesiac sme prišli k lekárke, ktorá prevzala obvod. Tá odmietla pacientku vziať, pretože má veľa pacientov. Poslala nás do vedľajšej ambulancie. Tam ju takisto lekárka odmietla vziať s odôvodnením, že už má bezdomovcov príliš veľa, ale aspoň predpísala potrebné lieky. Nakoniec som oslovil obvodného lekára, ku ktorému sme chodili s jedným pacientom, a ten klientku zobral do starostlivosti.*

d) Sociálna poisťovňa – starobný dôchodok

Proces podania a vybavenia žiadosti o dôchodok je značne administratívne zložitý a to hlavne u našich klientov, keďže títo si v dôchodkovom veku už väčšinu detailov o štúdiu a zamestnaní nepamätajú, osobné dokumenty dokladujúce tieto náležitosti buď

postrácali, alebo spálili v domnienke, že ich už nebudú potrebovať. Preto je pre nich daný proces bez pomoci takmer nezvládnuteľný.

Krátka kazuistika:

Proces vybavovania potrebných náležitostí k podaniu žiadosti o starobný dôchodok klienta trval 6 mesiacov. Pri prvej návšteve sociálnej poisťovne sme dostali inštrukciu, že ku spísaniu žiadosti potrebujeme vojenskú knižku klienta, výučný list a potvrdenie z úradu práce o rokoch evidencie a poberania dávok. Keďže klient všetky osobné doklady údajne pred 5 rokmi nechal v podnájme v Banskej Bystrici, na jemu už dnes neznámej adrese, začali sme pátrať. Vojenskú knižku sme si vyžiadali vo vojenskom archíve v Trnave. Potvrdenia z úradu práce boli celkom bezproblémové. Veľkým problémom bol výučný list. Klient si nepamätal presný názov školy, na ktorú chodilv rokoch 1966 – 1969. Podľa adresy sme skúšali hľadať inštitúciu, ktorú navštevoval, no nikde sme o nej nenašli ani zmienku. Žiadali sme štátny archív, ktorý disponuje s archívmi škôl, no nenašli ho tam. Pokúšali sme sa kontaktovať personálne oddelenia firiem, alebo nástupníckych firiem, kde klient kedysi pracoval. No odpovede boli negatívne. Pritom každý z oslovených podnikov musel vyhľadať zložku klienta v dávno zabudnutých archívoch. Niektoré firmy, ako napr. Východoslovenské železiarne svoj kompletný archív dali pod správu externej firmyz Dunajskej Stredy. Vyžiadanie akýchkoľvek údajov z tohto archívu je spoplatnené a trvá istý čas. No ani tu sme neuspeli. Nakoniec sme prišli spísať žiadosť bez neho, čo bolo možné, ale na začiatku nám to nikto nepovedal. Pri samotnom spísaní žiadosti nastalo niekoľko ďalších komplikácií a nezrovnalostí, ktorých odstránenie trvalo skoro 3 mesiace intenzívnej takmer každodennej komunikácie s firmami a sociálnou poisťovňou. Počas toho procesu sa klient už chcel niekoľkokrát vzdať,

niekoľkokrát obesiť, pretože komplikácie sa zdali byť nekonečné. Bolo nutné veľakrát klientovi dodať optimizmus a nádej.

Záver

Práca s klientom bez domova je ťažká, plná úskalí. No je nutné ukázať nielen sociálnym pracovníkom, ale aj odborníkom v ďalších odvetviach, že bezdomovci nie sú ľuďmi druhej kategórie. A že jedine spoločnými silami bude možné aspoň časti klientov pomôcť a posunúť ich k dôstojnejšiemu životu. I keď percentuálna úspešnosť v tejto oblasti nie je vysoká, dôležité je vnímať každý ľudský príbeh indivduálne. A opierať sa o starú židovskú múdrosť z Talmudu, ktorá vraví: „Kto zachránil jeden ľudský život, akoby zachránil celý svet.“ V prenesenom význame i jeden harmonický a usporiadaný život bývalého bezdomovca je úžasnou výhrou, za ktorú máme a musíme byť vďační.

AUTOR
Bc. Ladislav Ontko
Komunitné centrum Oáza – nádej pre nový život n.o.
Záhrada Bernátovce 779

DOBROVOĽNÍCTVO MLADÝCH ĽUDÍ V POMÁHAJÚCICH ORGANIZÁCIÁCH – MOTIVÁCIA A PRÍNOS

VOLUNTEERINGOFTHEYOUNG IN HELPINGORGANIZATIONS - MOTIVATION AND BENEFITS

Michaela Šuľová

Abstrakt: V článku predkladáme terminologické vyjasnenie pojmov dobrovoľníctvo, dobrovoľník a mládežnícky dobrovoľník. Zrealizovali sme kvantitatívny výskum metódou elektronického dotazníka. Dotazník bol distribuovaný v prislúchajúcich jazykoch do šiestich Európskych krajín a do Spojených štátoch amerických. Výskumný súbor tvorili dve skupiny, a to mladí ľudia, ktorí sa venujú dobrovoľníctvu, u ktorých sme skúmali oblasť ich pôsobenia, prínosy a udržateľnosť dobrovoľníctva. Druhú skupinu tvorili mladí ľudia, ktorí sa dobrovoľníctvu nevenujú, a u tých sme sa zamerali na spôsob motivácie k dobrovoľníctvu.

Kľúčové slová: *Dobrovoľník. Motivácia k dobrovoľníctvu. Prínosy dobrovoľníctva.*

Abstract: In this article we offer terminological explanation of the words such as volunteering, volunteer, and young volunteer. The base for it is a quantitative research we carried out through electronic questionnaire. The questionnaire was distributed into six European countries and into the USA. The sample for the research was represented by two groups – young people who provide volunteering and in which we were examining the area

of volunteering, benefits and sustainability. The second group was composed of young people who aren´t volunteers and for whose we were trying to find the way of motivation to volunteer.

Keywords: *Volunteer. Motivation to volunteer. Benefits of volunteering.*

Úvod

V našej spoločnosti vnímame dva podstatné aspekty súvisiace s mladými ľuďmi a dobrovoľníctvom. Prvým je to, že mnoho mladých ľudí žije skôr pasívnym životným štýlom – okrem svojich (školských) povinností, zvyčajne už nemajú iné aktivity pre svoj voľný čas a podľa možnosti ho trávia nad vymoženosťami dnešnej techniky. Druhým aspektom je to, že zvyčajne záujem mladých študujúcich ľudí smeruje k tomu, aby v škole získali „papier“, ktorý im sprostredkuje možnosť zamestnať sa. Otázne je, či tí mladí dokážu urobiť niečo dobré pre iných ľudí. Čo je potrebné urobiť pre to, aby sa mladí stali dobrovoľníkmi? Aby pochopili, čo im dobrovoľníctvo môže dať? Ako im pomôcť k tomu, aby sa stali otvorenými pre druhých ľudí, a aby sa už počas štúdia venovali druhým a sami tým dospeli, aby boli vo svojom živote viac realizovaní?

1. Terminologické vymedzenie pojmov dobrovoľník a dobrovoľníctvo

Pod pojmom **dobrovoľníctvo** vo všeobecnosti rozumieme neplatenú, uvedomelú činnosť, ktorá je vykonávaná z vlastnej vôle a v prospech druhých.[1]

Podľa *Všeobecnej deklarácie o dobrovoľníctve* „**dobrovoľníctvo**

[1]Porov. OCHMANOVÁ, M. – JORDAN, P. *Dobrovoľníci – cenný zdroj pomoc,* s. 6;Porov. BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. a kol. *Tretí sektor a mimovládne organizácie.* Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2009, s. 71.

- je založené na osobnej motivácii a slobodnom rozhodnutí,
- je spôsob podpory aktívnej občianskej participácie a záujmu o rozvoj komunity,
- má formu skupinovej aktivity, vykonávanej väčšinou v rámci určitej organizácie, zvyšuje ľudský potenciál a kvalitu každodenného života, posilňuje ľudskú solidaritu,
- poskytuje odpovede na dôležité výzvy našej súčasnosti a snaží sa prispievať k vytváraniu lepšieho a pokojnejšieho sveta,
- prispieva k životaschopnosti ekonomického života a aj k tvorbe pracovných miest a nových profesií.“[2]

Zákon o dobrovoľníctve č. 406/2011 Z. z. **dobrovoľníka** definuje ako „fyzickú osobu, ktorá na základe svojho slobodného rozhodnutia bez nároku na odmenu vykonáva pre inú osobu s jej súhlasom v jej prospech alebo vo verejný prospech dobrovoľnícku činnosť založenú na svojej schopnosti, zručnosti alebo vedomosti a spĺňa podmienky ustanovené týmto zákonom, ak **dobrovoľnícku činnosť:**

a) vykonáva mimo svojich pracovných povinností, služobných povinností a študijných povinností vyplývajúcich jej zo zákona, z pracovnej zmluvy, zo služobnej zmluvy, zo študijného poriadku alebo z iného obdobného pre neho záväzného dokumentu,
b) nevykonáva pre orgán alebo funkcionára právnickej osoby, ktorej je členom, zamestnancom, žiakom alebo študentom,
c) vykonáva mimo svojho podnikania alebo inej samostatnej zárobkovej činnosti.“[3]

„Dobrovoľníckou činnosťou podľa tohto zákona *nie je*

[2]MEDZINÁRODNÁ ASOCIÁCIA PRE DOBROVOĽNÍCKE ÚSILIE. *Všeobecná deklarácia o dobrovoľníctve*, časť A – Preambula.
[3]*Zákon č. 406/2011 Z.z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. I, §2, ods. 1.*

a) činnosť vykonávaná medzi manželmi alebo medzi blízkymi osobami,
b) činnosť vykonávaná v rámci podnikania alebo inej zárobkovej činnosti,
c) činnosť vykonávaná v pracovnoprávnom vzťahu, v štátnozamestnaneckom pomere, služobnom pomere alebo činnosť vykonávaná v rámci študijných povinností,
d) vzájomná občianska alebo susedská výpomoc,
e) činnosť vykonávaná osobami, ktoré nedovŕšili 15 rokov.“[4]

Podľa *zákona č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou* **mládežníckym dobrovoľníkom** je človek, „ktorý dovŕšil vek najmenej 15 rokova najviac 30 rokov a je bezúhonný. Ak dobrovoľník nedovŕšil vek 18 rokov, je na výkon dobrovoľníckej služby potrebný súhlas zákonného zástupcu dobrovoľníka.“[5]

2. Výskumné zistenia o dobrovoľníctve

Výskumu sa zúčastnilo 1353 respondentov zo šiestich európskych krajín a zo Spojených štátov amerických. Zo Slovenska to bolo 317 mladých ľudí, z Českej republiky 169 respondentov, z Poľska 213 mladých ľudí, z Talianska bol počet respondentov 180, z Rakúska 116, z Chorvátska 221 mladých ľudí a z USA to bolo 137 respondentov (Tabuľka č. 1).

Tabuľka č. 1 **Počet respondentov**

počet	**Slovensko**	**Česká republika**	**Poľsko**	**Taliansko**	**Rakúsko**	**Chorvátsko**	**USA**
ženy	238	128	157	106	89	169	82
muži	79	41	56	74	27	52	55
spolu:	317	169	213	180	116	221	137

[4] *Zákon č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. I, §3, ods.2.*
[5] *Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou, čl. I, § 11, ods. 1-2.*

Výskumu sa zúčastnili mladí ľudia vo veku 15 až 30 rokov. Najviac zastúpená bola veková skupina 21-25 rokov a to až 42% z celkového počtu respondentov.

Z celkového počtu respondentov bolo 61% študentov, 28% zamestnaných a 11% nezamestnaných mladých ľudí.

Do dobrovoľníctva bolo za posledných 12 mesiacov zapojených zo Slovenska 52% respondentov, z Českej republiky 38% respondentov, z Poľska 45% opýtaných respondentov, z Talianska 69% respondentov, z Rakúska 42% respondentov, z Chorvátska 79% opýtaných respondentov a z USA 82% respondentov vykonáva dobrovoľnícku činnosť (Tabuľka č. 2).

Tabuľka č. 2 **Účasť na dobrovoľníctve**

%	Slovensko	Česká republika	Poľsko	Taliansko	Rakúsko	Chorvátsko	USA
dobrovoľníci	52	38	45	69	42	79	82
nezapojení do dobrovoľníctva	48	62	55	31	58	21	18

Z celkového počtu našich respondentov je 785 dobrovoľníkov, čo predstavuje 58% a 568 respondentov sa nezapája do dobrovoľníctva, čo predstavuje 42%.

Do dobrovoľníctva sú naši respondenti zapojení v dĺžke 1 mesiac až 13 rokov, pričom najviac respondentov je do dobrovoľníctva zapojených v rozmedzí 2 až 3 roky (37%).

Respondenti vykonávajú dobrovoľnícku činnosť v 1 až v 4 organizáciách, pričom najviac respondentov (39%) pôsobí ako dobrovoľníci v 1 organizácii a len 3% respondentov pôsobí v 4 organizáciách.

Pravidelnej dobrovoľníckej činnosti sa venuje zo Slovenska 57% respondentov, z Českej republiky 32%, z Poľska 40%, z Talianska 60% opýtaných respondentov, z Rakúska 34%, z Chorvátska 46% a z USA 63% respondentov (Tabuľka č. 3).

Tabuľka č. 3 **Pravidelnosť vykonávania dobrovoľníctva**

%	Slovensko	Česká republika	Poľsko	Taliansko	Rakúsko	Chorvátsko	USA
pravidelne	57	34	40	60	32	46	63
nepravidelne	43	66	60	40	68	54	37

Našich respondentov sme sa pýtali aj na frekvenciu ich dobrovoľníckej činnosti. Viac ako raz týždenne sa do dobrovoľníctva najčastejšie zapájajú respondenti z USA (48%). Raz týždenne sa do dobrovoľníctva najčastejšie zapájajú respondenti z Chorvátska (45%). Menej ako raz týždenne sa do dobrovoľníctva najčastejšie zapájajú respondenti z Poľska a to 60% (Tabuľka č. 4).

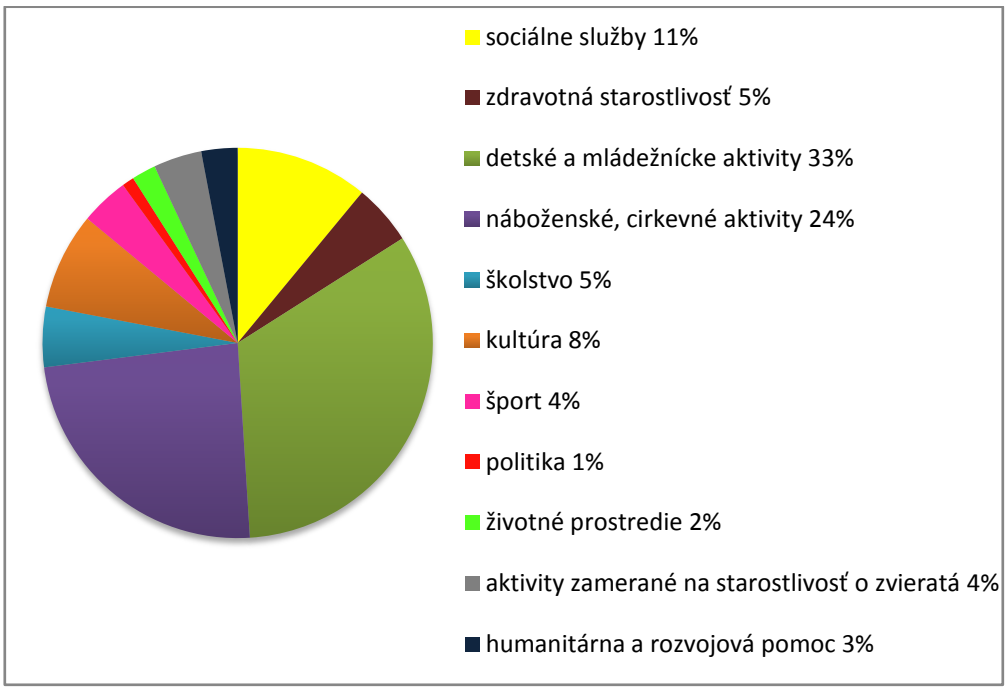
Tabuľka č. 4 **Frekvencia dobrovoľníctva**

%	Slovensko	Česká republika	Poľsko	Taliansko	Rakúsko	Chorvátsko	USA
viac ako 1x týždenne	28	32	21	34	37	8	48
1x týždenne	31	40	19	20	41	45	24
menej ako 1x týždenne	41	28	60	46	22	47	28

Naši respondenti najviac pôsobia v pomáhajúcich organizáciách, konkrétne v oblasti práce s deťmi a mládežou (33%) a cirkevných aktivitách

(24%). Najmenej sa angažujú v politických organizáciách či aktivitách (1%) a v ochrane životného prostredia 2% (Graf č. 1).

Graf č. 1 **Oblasť pôsobenia dobrovoľníkov**

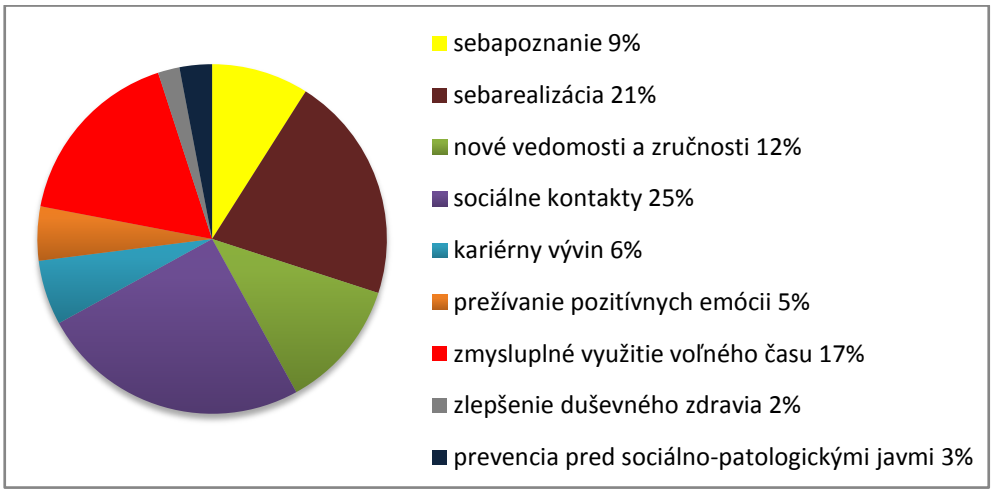
Dobrovoľníci majú z dobrovoľníctva rôzne prínosy. Najvýznamnejším prínosom respondentov zo Slovenska je sebarealizácia, z Českej republiky sú to nové vedomosti a zručnosti, z Poľska sú to sociálne kontakty, z Talianska taktiež sociálne kontakty, z Rakúska zmysluplné využitie voľného času, z Chorvátska sú to sociálne kontakty a z USA je to sebarealizácia (Tabuľka č. 5).

Tabuľka č. 5 **Prínosy dobrovoľníctva pre osobu dobrovoľníka**

poradie	Slovensko	Česká republika	Poľsko	Taliansko	Rakúsko	Chorvátsko	USA
sebapoznanie	5.	5.	2.	5.	6.	6.	8.
sebarealizácia	1.	4.	4.	2.	2.	5.	1.
nové vedomosti a zručnosti	4.	1.	5.	4.	4.	3.	5.
sociálne kontakty	3.	2.	1.	1.	5.	1.	4.
kariérny vývin	8.	3.	6.	8.	3.	9.	2.
prežívanie pozitívnych emócii	6.	7.	9.	3.	9.	4.	9.
zmysluplné využitie voľného času	2.	6.	3.	7.	1.	2.	3.
zlepšenie duševného zdravia	7.	8.	7.	9.	8.	7.	7.
prevencia pred soc.patologickými javmi	9.	9.	8.	6.	7.	8.	6.

Súhrnne prínosy dobrovoľníka pre dobrovoľníkov zo všetkých skúmaných krajín ilustruje Graf č. 2. Najvýznamnejším prínosom dobrovoľníctva pre našich respondentov je budovanie sociálnych kontaktov (25%), následne je to sebarealizácia (21%), potom možnosť zmysluplne využiť voľný čas (17%), získanie nových vedomostí a zručností (12%), sebapoznanie (9%), kariérny vývin (6%), prežívanie pozitívnych emócii (5%), prevencia pred sociálno-patologickými javmi (3%) a zlepšenie duševného zdravia (2%).

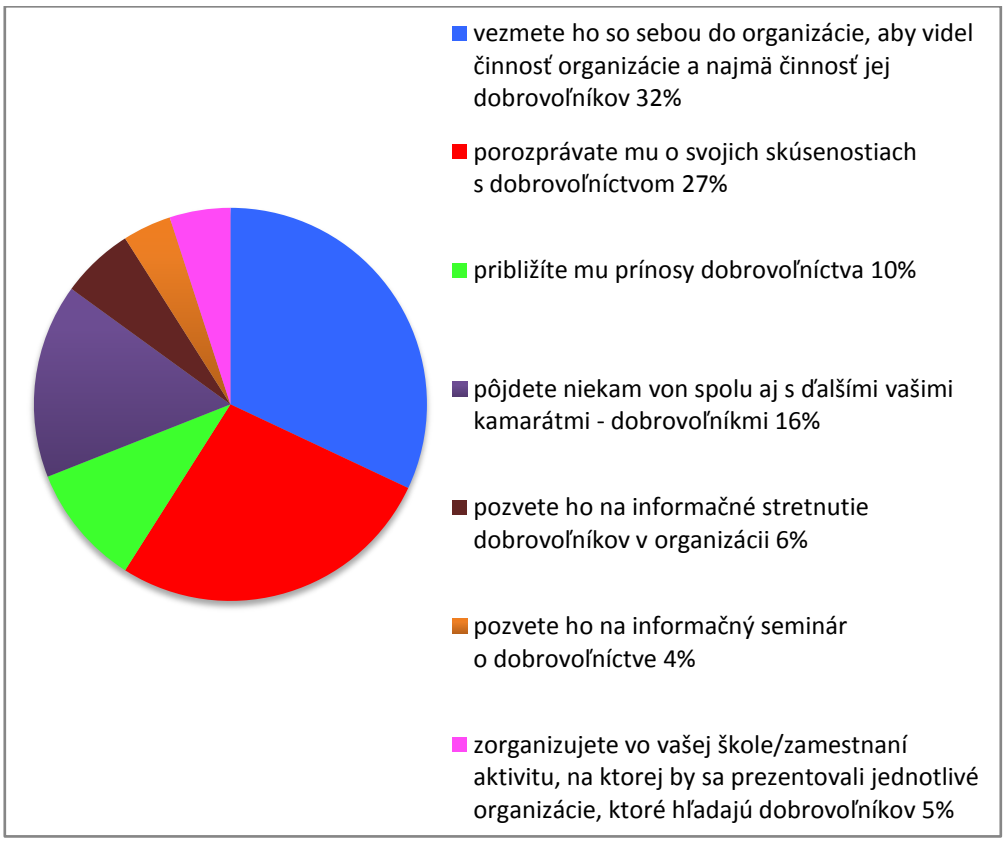
Graf č. 2 **Prínosy dobrovoľníctva pre osobu dobrovoľníka**

Ďalšou otázkou, ktorú sme kládli dobrovoľníkom, bola modelová situácia, prostredníctvom ktorej sme chceli zistiť, ako by dobrovoľník motivoval svojho kamaráta k dobrovoľníctvu. Najčastejšou formou by bolo spoločné navštívenie organizácie, aby kamarát mal možnosť vidieť činnosť organizácie a dobrovoľníkov v nej (32%). Ďalej nasleduje možnosť, že mu porozpráva o svojich skúsenostiach s dobrovoľníctvom (27%), pôjdu niekam von spolu aj s ďalšími kamarátmi – dobrovoľníkmi (16%), priblíži mu prínosy dobrovoľníctva (10%), pozve ho na informačné stretnutie dobrovoľníkov v organizácii (6%) a zorganizuje v škole / zamestnaní aktivitu, na ktorej by sa prezentovali jednotlivé organizácie, ktoré hľadajú dobrovoľníkov (5%). Najmenej častou formou by bolo pozvanie ho na informačný seminár o dobrovoľníctve a to 4% (Graf č. 3).

Vo všetkých skúmaných krajinách na prvom mieste bolo spoločné navštívenie organizácie, aby kamarát mal možnosť vidieť činnosť organizácie a dobrovoľníkov v nej. Na poslednom mieste v USA, na Slovensku a v Poľsku bolo pozvanie kamaráta na informačný seminár o dobrovoľníctve. V Českej republike a v Rakúsku na poslednom mieste bolo zorganizovanie v škole či zamestnaní aktivity, na ktorej by sa prezentovali jednotlivé organizácie, ktoré hľadajú dobrovoľníkov. V Chorvátsku a v Taliansku na poslednom mieste bolo pozvanie kamaráta na informačné stretnutie dobrovoľníkov v konkrétnej organizácii.

Graf č. 3 **Ako dobrovoľník môže motivovať kamaráta k dobrovoľníctvu**

Ďalšou modelovou situáciou bol prípad, kedy sme chceli zistiť, čo by respondenti robili, ak by sa zmenila ich životná situácia (štúdium, zamestnanie, rodina, voľný čas a pod.), čo by im pomohlo, aby aj naďalej ostali dobrovoľníkmi. Najčastejšou formou by bolo, ak by dobrovoľníci mali vedomie, že to, čo robia, má význam a prínos pre danú organizáciu (25%). Ďalej nasledujú pozitívne vzťahy s ľuďmi v organizácii, napr. s členmi, klienti či dobrovoľníkmi z organizácie (22%), vedomie, že môžu naďalej rozvíjať svoje zručnosti (15%), kamaráti, ktorí sú taktiež dobrovoľníkmi a môžu vykonávať dobrovoľníctvo spoločne (13%), spätná väzba a ocenenie od danej organizácie (8%) a vedomie, že im to pomôže získať si zamestnanie (7%). Najmenej častou formou by bol prínos z účasti na školeniach či

výletoch, ktoré realizuje organizácia pre svojich dobrovoľníkov a to 4%. (Graf č. 4).

Vo všetkých skúmaných krajinách na prvom mieste bolo, ak by dobrovoľníci mali vedomie, že to, čo robia, má význam a prínos pre danú organizáciu. Na poslednom mieste na Slovensku, v Českej republike, Rakúsku a Poľsku bola účasť na školeniach či výletoch, ktoré realizuje organizácia pre svojich dobrovoľníkov. V USA a Taliansku to bola spätná väzba a ocenenie od danej organizácie. V Chorvátsku na poslednom mieste skončilo vyjadrenie organizácie, že potrebujú ich pomoc.

Graf č. 4 **Udržateľnosť dobrovoľníctva pri zmenenej životnej situácii**

Respondentov, ktorí sa nevenujú dobrovoľníctvu, sme sa pýtali, čo by ich motivovalo k dobrovoľníctvu. Najvýznamnejšou motiváciou respondentov zo Slovenska, Poľska a Rakúska by bolo požiadanie o pomoc, v USA by to boli konkrétne výzvy organizácii potrebujúcich dobrovoľníkov,

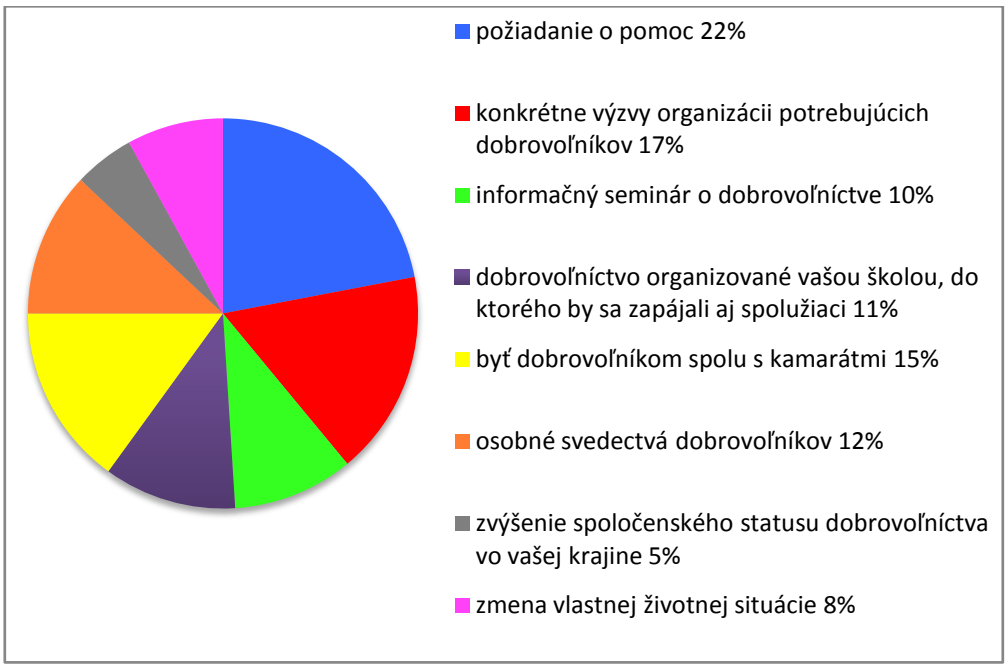
v Chorvátsku možnosť byť dobrovoľníkom spolu s kamarátmi a v Taliansku by respondentov k dobrovoľníctvu najviac motivovali osobné svedectvá dobrovoľníkov (Tabuľka č. 6).

Tabuľka č. 6 **Motivácia k dobrovoľníctvu**

poradie	**Slovensko**	**Česká republika**	**Poľsko**	**Taliansko**	**Rakúsko**	**Chorvátsko**	**USA**
požiadanie o pomoc	1.	2.	1.	2.	1.	2.	2.
konkrétne výzvy organizácii potrebujúcich dobrovoľníkov	4.	3.	3.	3.	2.	3.	1.
informačný seminár o dobrovoľníctve	7.	8.	8.	6.	5.	7.	5.
dobrovoľníctvo organizované vašou školou, do ktorého by sa zapájali aj spolužiaci	8.	6.	7.	5.	6.	8.	6.
byť dobrovoľníkom spolu s kamarátmi	2.	1.	5.	4.	3.	1.	3.
osobné svedectvá dobrovoľníkov	3.	4.	2.	1.	4.	4.	4.
zvýšenie spoločenského statusu dobrovoľníctva vo vašej krajine	6.	7.	6.	8.	8.	6.	8.
zmena vlastnej životnej situácie	5.	5.	4.	7.	7.	5.	7.

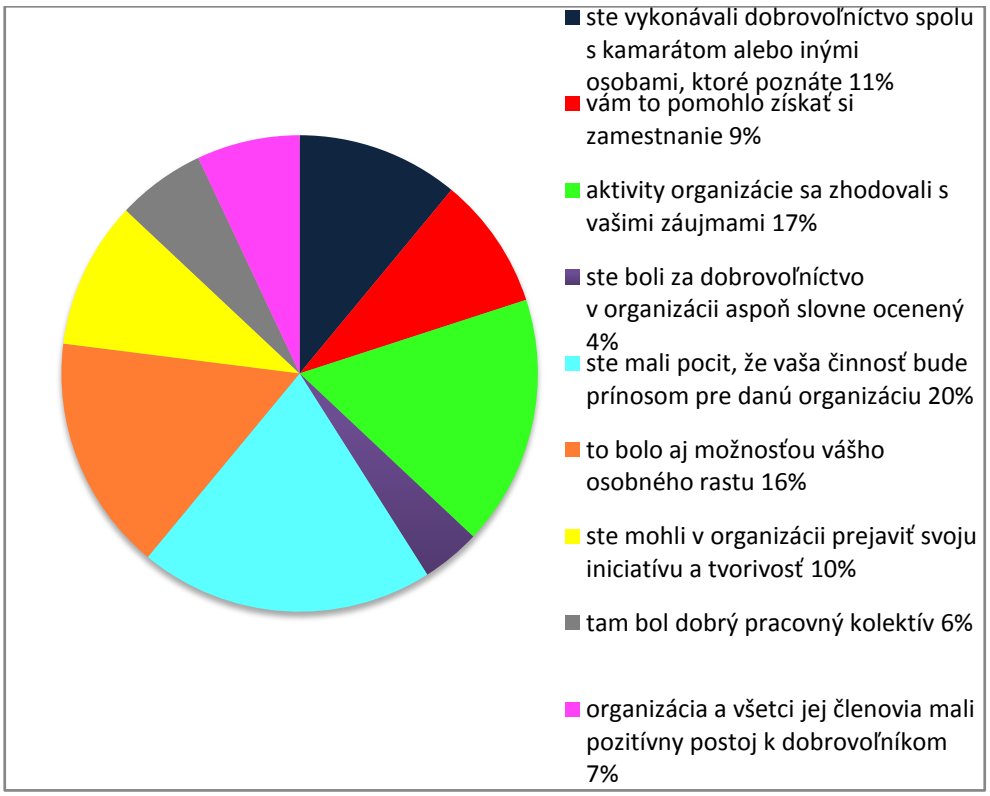
Súhrnne motiváciu k dobrovoľníctvu zo všetkých skúmaných krajín ilustruje Graf č. 5. Ako najväčší motivátor podľa našich respondentov je požiadanie o pomoc (22%). Ďalej nasledujú konkrétne výzvy organizácii hľadajúcich dobrovoľníkov (17%), možnosť byť dobrovoľníkom spolu s kamarátmi (15%), osobné svedectvá dobrovoľníkov (12%), dobrovoľníctvo organizované školou, do ktorého by sa zapájali aj spolužiaci (11%), informačný seminár o dobrovoľníctve (10%) a zmena vlastnej životnej situácie (8%). Najmenej významným motivátorom podľa respondentov je zvýšenie spoločenského statusu dobrovoľníctva vo svojej krajine a to 5%.

Graf č. 5 **Motivácia k dobrovoľníctvu**

Ďalšou otázkou pre respondentov, ktorí sa nevenujú dobrovoľníctvu bola modelová situácia zameraná na zistenie konkrétnych dôvodov, ktoré by ich viedli k zapojeniu sa do dobrovoľníctva. Podľa našich respondentov najvýznamnejším faktorom by bolo, ak by mali pocit, že ich činnosť bude prínosná pre danú organizáciu (20%). K ďalším dôvodom patrí, ak by sa aktivity organizácie zhodovali s ich záujmami (17%), ak by to bolo aj možnosťou ich osobného rastu (16%), ak by vykonávali dobrovoľníctvo spolu s kamarátmi či inými známymi osobami (11%), ak by mali možnosť v organizácii prejaviť svoju iniciatívu a tvorivosť (10%), ak by im to pomohlo získať zamestnanie (9%), ak by v organizácii mali všetci pozitívny postoj k dobrovoľníctvu (7%) a ak by v danej organizácii bol dobrý pracovný kolektív (6%). Najmenej významným dôvodom podľa našich respondentov je možnosť aspoň slovného ocenenia v organizácii za dobrovoľnícku činnosť a to 4 % (Graf č. 6).

Graf č. 6 **Dôvody zapojenia sa do dobrovoľníctva**

Na Slovensku, v Českej republike a Rakúsku na prvom mieste bola možnosť, ak by sa aktivity organizácie zhodovali so záujmami respondentov. V ďalších skúmaných krajinách na prvom mieste bol pocit, že činnosť respondentov bude prínosom pre danú organizáciu. Na poslednom mieste skončila zhodne vo všetkých krajinách možnosť slovného ohodnotenia za dobrovoľnícku činnosť.

Záver

Na Slovensku je spoločenský status dobrovoľníctva nízky. Často ak niekto povie, že je dobrovoľník, tak reakcia na to je, že ten človek asi má veľa času a peňazí. V zahraničí, najmä v Spojených štátoch amerických, keď sa povie, že ten človek je dobrovoľník, tak to vzbudzuje obdiv a úctu. Naša

spoločnosť si ešte tak neuvedomuje význam, hodnotu a prínosy dobrovoľníctva.

Výskumom sme dospeli k zisteniam, že najčastejšou oblasťou pôsobenia skúmaných dobrovoľníkov sú aktivity zamerané na pomáhajúce organizácie, a to na deti a mládež a následne náboženské, cirkevné aktivity. K najvýznamnejším faktorom, ako skúmaní dobrovoľníci môžu motivovať svojich kamarátov k dobrovoľníctvu je spoločné navštívenie organizácie a následne porozprávanie mu o svojich dobrovoľníckych skúsenostiach. Najvýznamnejším spôsobom udržateľnosti dobrovoľníctva pre skúmaných dobrovoľníkov je, ak by respondenti mali vedomie, že to, čo robia, má význam a prínos pre danú organizáciu a taktiež aj pozitívne vzťahy s ľuďmi v organizácii. Podľa respondentov, ktorí sa dobrovoľníctvu nevenujú, ako najväčší motivátor k zapojeniu sa do dobrovoľníctva vnímajú požiadanie o pomoc a konkrétne výzvy organizácii, ktoré hľadajú dobrovoľníkov. Najvýznamnejším konkrétnym dôvodom, ktorý by priviedol respondentov k dobrovoľníctvu je pocit, že ich činnosť bude prínosná pre danú organizáciu a následne tiež, ak by sa aktivity organizácie zhodovali s ich záujmami.

BIBLIOGRAFIA

MEDZINÁRODNÁ ASOCIÁCIA PRE DOBROVOĽNÍCKE ÚSILIE. *Všeobecná deklarácia o dobrovoľníctve*. 1990.

Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou.

Zákon č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. a kol. *Tretí sektor a mimovládne organizácie.* Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2009. 146 s. ISBN 978-80-8083-805-8.

OCHMANOVÁ, M. – JORDAN, P. *Dobrovoľníci – cenný zdroj pomoci.* Maryland : TheJohnsHopkinsUniversityInstituteforPolicyStudies, 1997. 32 s. ISBN 1-886333-29-7.

AUTOR

PhDr. Michaela Šuľová, PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologická fakulta v Košiciach
dobrovoľník OZ Maják nádeje
mmichaela.sulova@gmail.com

VYBRANÉ MOŽNOSTI PRÍSTUPOV K OSOBÁM S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM

SELECTIONACCESS TO PEOPLEWITHINTELLECTUALDISABILITY

Mária Maliňáková

Abstrakt: Rozsiahlosť a variabilita mentálneho postihnutia sa stáva podnetom pre široké spektrum odborníkov zaoberajúcich sa danou problematikou. Cieľom predkladaného príspevku je popísať vybrané možnosti prístupov k osobám s mentálnym postihnutím.V práci prezentujeme konkrétne prístupy v rovine ktorou je sociálna starostlivosti v oblasti bývania, sociálna starostlivosť v kompetencii tretieho sektora, rovina edukácie osôb s mentálnym postihnutím a jednotlivé terapeutické stratégie. Daný príspevok predovšetkým zdôrazňuje navzájom nevyhnutnú multidisciplinárnu spoluprácu.

Kľúčové slová: *Mentálne postihnutie. Sociálne služby. Edukácia. Terapia.*

Abstract: Scope and variability of intellectual disability becomes are motive for a wide range of experts in a particular field. The aim of the contribution is a description of selection access to people with intellectual disability. We present approaches which are social care about accomodation, third sector, education of people with intellectual disabilities and strategy of therapy. The contribution emphasizes multidisciplinary cooperation for intellectual disability.

Keywords: *Intellectual disability. Social services. Education. Therapy.*

1. Rôznorodosť pozorovania v oblasti mentálneho postihnutia

V oblasti pojmu mentálneho postihnutia sme svedkami chápania danej problematiky z niekoľkých a zároveň rôznych perspektív. Iným spôsobom a v iných súvislostiach môžeme sledovať ponímanie príznačné zo strany lekárov. Pozícia sociálnych pracovníkov pracujúcich v pobytových zariadeniach odkrýva ďalšiu oblasť. Psychológovia obvykle akcentujú vo svojom pohľade na diagnostiku kognitívnych funkcií. Špeciálni pedagógovia predovšetkým na tréning a rozvoj schopností. Významne odlišný priestor nachádzame u rodičov samotných osôb s mentálnym postihnutím.[1]

Uvádzaná rozsiahlosť sa tak stáva podnetom pre široké spektrum odborníkov monitorujúcich mentálne postihnutie. Následne tak môžeme pozorovať odlišné konkrétne spôsoby poskytovania pomoci danej cieľovej skupine. Dovolíme si pre účel daného príspevku predostrieť jednotlivé nami vybrané opatrenie,a tak podčiarknuť už zmienenú variabilitu.

2. Vybrané zariadenia sociálnych služieb

Sociálna starostlivosť o osoby s mentálnym postihnutím na území Slovenskej republiky zapadá v zmysle právnej legislatívy do kompetencie rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny.[2]Prvotne upriamuje pozornosť na zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o Živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon č. 448/2008 Z. z.). Uvádzaný zákonokrem iného definuje **zariadenia sociálnych služieb.** S danou cieľovou skupinou sme frekventovane v konfrontácii so **zariadením podporovaného**

[1]Porov. VALENTA, M. - MICHALÍK, J.- LEČBYCH, M. a kol. *Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha : Grada, 2012, s. 34.
[2]Porov. HUĆÍK, J. a kol. *Osoby s mentálnym postihnutím a spoločnosť.* Liptovský Ján : PROHU s.r.o., 2013, s. 166.

bývania (ZPB) § 34 a **domovom sociálnych služieb** (DSS) § 38 už menovaného zákona.[3]Zariadenia sociálnych služieb prichádzajú do úvahy ako jedno z krajných riešení starostlivosti o osoby s mentálnym postihnutím v prípade absencie alebo zlyhania pôvodnej rodiny.[4]Predkladanú aktuálnu požiadavku etablovania osôb s mentálnym postihnutím do zariadení sociálnych služieb si dovolíme označiť za jeden z častých javovpríznačných pre bývalé spoločenské zriadenie v starostlivosti o spomínanú cieľovú skupinu.

Po spoločenských zmenách v roku 1989 bola zahájená transformácia pôvodných ústavov sociálnej starostlivosti smerom k modernejším formám o osoby s mentálnym postihnutím (zariadenia rodinného typu situované v bežnej zástavbe, chránené bývanie atď.). Východiskom transformácie sa predovšetkým stali princípy atomizácie (rozbitie veľkých a uniformných „molochov“ na flexibilnejšie zariadenia) normalizácie (tzn. života prijímateľa sociálnej služby, kedy sú integrovaní do spoločenských štruktúr a aktivít väčšinou mimo ústav, priznáva sa im právo vyrastať v rodine, vzdelávať sa v bežnej škole, mať možnosť vybrať si z bežnej ponuky voľnočasových aktivít...) a humanizácie (preferovanie potrieb prijímateľa sociálnej služby pred požiadavkami inštitúcie, spoločnosti atď.).[5]

V rámci Slovenskej republiky môžeme taktiež v súčasnosti sledovať posun od zariadení sociálnych služieb k **podporným službám**, ktoré stanovujezákon č. 448/2008 Z. z. pričom ide o reakciu na prebiehajúcu transformáciu sociálnych služieb v našej spoločnosti. V rovine bývania

[3]Porov. Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o Živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 317/2009 Z. z., nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 332/2010 Z. z., zákona č. 551/2010 Z. z., zákona č. 50/2012 Z. z., zákona č. 185/2012 Z. z., zákona č. 413/2012 Z. z., zákona č. 485/2013 Z. z. a zákona č. 185/2014 Z. z. čl.I, §34, §38.
[4]Porov. HUČÍK, J. a kol. *Osoby s mentálnym postihnutím a spoločnosť*,s. 166.
[5]Porov. VALENTA, M. a kol. *Přehlad speciální pedagogiky*. Praha : Portál, 2014, s. 41.

reflektujeme zmenu predovšetkým v podobe vysoko aktuálnej služby **podpora samostatného bývania** § 57.[6]

Dovolíme si vyjadriť názor, že pre sociálneho pracovníka prichádzajúceho do kontaktu s danou cieľovou skupinou je hlavným pilierom zákon č. 448/2008 Z. z. Nakoľko sa jedná o rozsiahlyzákon odrážajúci vzájomne prepojenú sieť sociálnych služieb v našej spoločnosti, upriamili smepozornosť na vybranéoblasti bývania. V rovine bývanie môžeme sledovať zmeny od domova sociálnych služieb k podpore samostatného bývania čo paralelne vedie aj k zmene prístupu k samotnej osobe s mentálnym postihnutím, k podpore nezávislého života.

3. Tretí sektor

Významnú pozíciu v sociálnej starostlivosti o osoby s mentálnym postihnutím na území Slovenskej republiky zohráva tretí sektor. Najčastejšie objasnenie tretieho sektora je používané práve v spojitosti s organizáciami, ktoré v sebe zahŕňa.

V našej spoločnosti môžeme sledovať štyri základné **právne formy mimovládnych organizácií**. Sú to nadácie;neinvestičné fondy;neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, ale aj občianske združenia.Okrem daných právnych foriem v treťom sektore majú vyhradenú svoju pôsobnosť taktiež záujmové združenia právnických osôb, Účelové zariadenia cirkví a náboženských spoločností a organizácie s medzinárodným prvkom.[7]

[6]Porov. Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o Živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 317/2009 Z. z., nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 332/2010 Z. z., zákona č. 551/2010 Z. z., zákona č. 50/2012 Z. z., zákona č. 185/2012 Z. z., zákona č. 413/2012 Z. z., zákona č. 485/2013 Z. z. a zákona č. 185/2014 Z. z. čl.I, §57.
[7]Porov. HUČÍK, J. a kol. *Osoby s mentálnym postihnutím a spoločnosť,* s. 235.

Na tomto mieste by sme chceli poukázať na pár aktívnych organizácií zapadajúcich do tretieho sektora, ktoré zároveň prezentujú odlišné polia možností využitia pre danú cieľovú skupinu, ako aj pre rodinných príslušníkov.

*Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v Slovenskej republike.*Aktivity, ktoré združenie zastrešuje, predstavujú rad vzdelávacíchaktivít, sociálne poradenstvo, rekondično-integračné pobyty a iné.[8]

Slovenské hnutie špeciálnych olympiád. Vytvára možnosti pre celoročný cyklus tréningov a súťaží vo všetkých druhoch olympijských športov pre deti a dospelých s mentálnym postihnutím .[9]

Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom Bratislava (SPOZA). Je občianske združenie rodičov, ktoré háji záujmy detí, mládeže a dospelých u ktorých sa prejavuje autistický syndróm. Poslaním združenia je presadzovanie a podpora opatrení, ktoré vedú k zlepšeniu podmienok a kvality života osôb s autizmom a ich rodín.[10]

Ďalšou výraznou rovinou so svojimi zákonitosťami a osobitosťami, ktoré predstavujú nevyhnutnosť k osobám s mentálnym postihnutím je edukácia.

4. Edukácia osôb s mentálnym postihnutím

Pri výchove a vzdelávaní detí a žiakov s mentálnym postihnutím sa ústredným východiskom platným pre Slovenskú republiku stávazákon č.

[8]Porov. ZDRUŽENIE NA POMOC ĽUĎOM S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM V SLOVENSKEJ REPUBLIKE *Aké sú naše aktivity?* [online].[cit.2015-09-20]. Dostupné na internete: <http://www.zpmpvsr.sk/index.php/o-nas>.

[9]Porov. SLOVENSKÉ HNUTIE ŠPECIÁLNYCH OLYMPIÁD. *O nás*. [online]. [cit.2015-9-10]. Dostupné na internete: <http://www.shso.sk/aboutus.php>.

[10]Porov. SPOLOČNOSŤ NA POMOC OSOBÁM S AUTIZMOM.*Poslanie občianskeho združenia.*[online]. [cit.2015-9-15]. Dostupné na internete: <http://www.sposa.sk//index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=7>

245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon č. 245/2008 Z. z.).

Zákon č. 245/2008 Z. z.konkrétne v § 94 ods.1. písm. a) b) definuje spôsob akým sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie detí so zdravotným znevýhodnením a žiakov so zdravotným znevýhodnením. Ide o možnosť výchovy a vzdelávania v školách pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením; špeciálne školy a v ostatných školách bližšie upravené podľa tohto zákona.[11]

Do procesu edukácie v súčasnosti vstupuje *Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.*Ten vo svojom 24 článku jednoznačne deklaruje, že každá zo zmluvných strán uznáva, že osoby so zdravotným postihnutím majú mať na rovnakom základe s ostatnými prístup k inkluzívnemu, kvalitnému a bezplatnému základnému a stredoškolskému vzdelaniu v spoločenstve v ktorom žijú.[12]

Inklúzia sa doslovne v anglickom jazyku prekladá ako zahrnutie, obsiahnutie, začlenenie (to beinclused – byť úplnou súčasťou).[13]„*Rôznorodosť je normálna – ide o dovŕšenie procesu inklúzie – inklúzia sa stáva samozrejmosťou. Jedna zo základných charakteristík inklúzie je heterogénnosť žiakov v triedach*.“[14]

V rámci našich odborných skúseností sme boli mnohokrát svedkami protichodných diskusií dotýkajúcich sa práve inklúzie osôb s mentálnym

[11]Porov. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 462/2008 Z. z., zákona č. 37/2009 Z. z., zákona č. 184/2009 Z. z., zákona č. 37/2011 Z. z., zákona č. 390/2011 Z. z., zákona č. 324/2012 Z. z., zákona č. 125/2013 Z. z., zákona č. 464/2013 Z. z., zákona č. 307/2014 Z. z., nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 330/2014 Z. z., zákona č. 377/2014 Z. z. a zákona č. 61/2015 Z. z. čl.I, §94.

[12]Porov. *Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím* . [online].[cit.2015-09-20]. Dostupné na internete: <http://www.snslp.sk/CCMS/files/dohovor2.pdf>.

[13]Porov. BENDOVÁ, P. - ZIKL, P. *Dítě s mentálním postižením ve škole.* Praha : Grada, 2011, s. 43.

[14] HUČÍK, J. a kol. *Osoby s mentálnym postihnutím a spoločnosť*, s. 122.

postihnutím v procese edukácie. Podľa našej mienky proces inklúzie v našej spoločnosti je dlhodobým cieľom nakoľko v mnohých školách absentuje potrebné bezbariérové vybavenie, kompenzačné pomôcky, osobní asistenti a iné,pričom sa jedná o nevyhnutnosti pri napĺňaní inkluzívneho vzdelávania.

5. Vybrané terapeutické stratégie

Súčasťou českej špeciálnej pedagogiky, ale aj liečebnej pedagogiky v rámci výučby na Slovensku nachádzame expresívne terapie. Ich hlavné východisko spočíva vo výraze ako je pohyb, obraz, zvuk a iné. Triedia sa do piatich základných druhov umenia:

- arteterapia v užšom ponímaní – využíva nástroje výtvarného umenia;
- dramaterapia a teatroterapia – využíva nástroje príznačné pre divadlo;
- muzikoterapia – prostriedky hudobného umenia;
- tanečná a pohybová terapia – tanečné umenie;
- biblioterapia, poetoterapia – slovesné umenie.[15]

Bazalová v publikácii *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje* dané expresívne terapieponíma v oblasti intervencie v školách a v pobytových zariadenia. Pri výbere intervencie je dôležité zohľadniť špecifiká prejavov postihnutia, ale aj individuálnych osobitostí dieťaťa.[16]

Okrem individuálneho prístupu ku každej osobe s mentálnym postihnutím chceme vychádzajúc z osobnej konfrontáciezdôrazniť potrebu kvalifikovanýchterapeutov ako jeden z hlavných predpokladov úspešnosti konkrétnej zvolenej terapie.

V úvode predkladaného príspevku sme poukázali na rozsiahlosť v rovine mentálneho postihnutia. Na základe odborných poznatkov

[15]Porov. VALENTA, M. a kol. *Přehlad speciální pedagogiky*, s. 213.
[16]Porov. BAZALOVÁ, B. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. Praha : Portál, 2014, s. 113.

nadobudnutých od jednotlivých autorov v spojitosti s našimi konkrétnymi praktickými skúsenosťami s danou cieľovou skupinou si dovolíme zastávať názor, že oblasť mentálneho postihnutia vyžaduje multidisiciplinárne prepojenie. Uvádzané skutočnosti ako sociálna starostlivosť v oblasti bývania, sociálna starostlivosť v kompetencii tretieho sektora, rovina edukácie osôb s mentálnym postihnutím či jednotlivé terapeutické stratégie uvádzané v danom príspevku odrážajú malú časťvybraných konkrétnych spôsobov pomoci osobám s mentálnym postihnutím, ale predovšetkým zdôrazňujú navzájom nevyhnutnú spoluprácu.

BIBLIOGRAFIA

Monografie

BAZALOVÁ, B. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. Praha : Portál, 2014. 183 s. ISBN 978-80-262-0693-4.

BENDOVÁ, P. - ZIKL, P. *Dítě s mentálním postiženímve škole.* Praha : Grada, 2011. 140 s. ISBN 978-80-247-3854-3.

HUĆÍK, J. a kol. *Osoby s mentálnym postihnutím a spoločnosť.* Liptovský Ján : PROHU s.r.o., 2013. 280 s. ISBN 978-80-89535-13-2.

VALENTA, M. - MICHALÍK, J. - LEČBYCH, M. a kol. *Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha : Grada, 2012. 349 s. ISBN978-80-247-3829-1.

VALENTA, M. a kol. *Přehlad speciální pedagogiky*. Praha : Portál, 2014. 269 s. ISBN 978-80-262-0602-6.

Zákony

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o Živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 317/2009 Z. z., nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 332/2010 Z. z., zákona č. 551/2010 Z. z.,

zákona č. 50/2012 Z. z., zákona č. 185/2012 Z. z., zákona č. 413/2012 Z. z., zákona č. 485/2013 Z. z. a zákona č. 185/2014 Z. z.

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 462/2008 Z. z., zákona č. 37/2009 Z. z., zákona č. 184/2009 Z. z., zákona č. 37/2011 Z. z., zákona č. 390/2011 Z. z., zákona č. 324/2012 Z. z., zákona č. 125/2013 Z. z., zákona č. 464/2013 Z. z., zákona č. 307/2014 Z. z., nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 330/2014 Z. z., zákona č. 377/2014 Z. z. a zákona č. 61/2015 Z. z.

Elektronické dokumenty

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím . [online].[cit.2015-09-20]. Dostupné na internete: <http://www.snslp.sk/CCMS/files/dohovor2.pdf>.

Článok na internete

SLOVENSKÉ HNUTIE ŠPECIÁLNYCH OLYMPIÁD. *O nás*. [online]. [cit.2015-9-10]. Dostupné na internete: <http://www.shso.sk/aboutus.php>.

SPOLOČNOSŤ NA POMOC OSOBÁM S AUTIZMOM. *Poslanie občianskeho združenia.* [online]. [cit.2015-9-15]. Dostupné na internete: <http://www.sposa.sk//index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=7>.

ZDRUŽENIE NA POMOC ĽUĎOM S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM V SLOVENSKEJ REPUBLIKE. *Aké sú naše aktivity?* [online].[cit.2015-09-20]. Dostupné na internete:

<http://www.zpmpvsr.sk/index.php/o-nas>.

AUTOR

Mgr. Mária Maliňáková, PhD.

e-mail: maria.malinakova@gmail.com

POMOC ŽENÁM – OBETIAM DOMÁCEHO NÁSILIA

ASSISTANCE TO WOMEN - VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE

Zuzana Lukáčová, Anton Fabian, Anna Packová

Abstrakt: Podľa výskumu o násilí páchanom na ženách v SR každá piata dospelá žena zažila násilné správanie od súčasného partnera, od bývalých partnerov až 27,9%, čo na Slovensku predstavuje vážny spoločenský problém. Ženy často zažili viaceré formy násilia od fyzického a sexuálneho, cez psychické a sociálne, až po ekonomické. V tejto situácii pomáhajú ženám viaceré organizácie vrátane mimovládnych poskytovaním základného a špecializovaného sociálneho poradenstva, sociálnej asistencie, krízovej intervencie, psychologickej a právnej pomoci, podpornými skupinami, poskytnutím dočasného ubytovania v zariadení núdzového bývania či preventívnymi aktivitami.

Kľúčové slová: *Domáce násilie. Mimovládne organizácie. Násilie páchané na ženách. Pomoc. Sociálne poradenstvo. Týrané ženy*

Abstract: According to the research about the domestic violence towards women in Slovakia, every fifth adult woman experienced violent behavior from current partner towards her and from former partners 27.9%. Women often have experienced multiple forms of violence from physical and sexual, through psychological and social, to economic. In this situation, help a number of organizations, including Non-governmental organizations providing basic and specialized social counseling, social assistance, crisis

intervention, psychological and legal assistance, support groups, providing temporary accommodation in emergency housing or preventive activities.
Keywords: *Domestic violence, Non-governmental organizations. Violence against women. Assistance. Social counseling. Abused women.*

V roku 2008 realizoval Inštitút pre výskum práce a rodiny Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku. Z výskumu vyplynulo, že násilie páchané na ženách predstavuje v SR vážny spoločenský problém. Podľa tohto výskumu zažila násilné správanie každá piata dospelá žena, ktorá má v súčasnosti partnera, presnejšie 21,2% dospelých žien SR vo veku 18-64 rokov. Výskyt násilného správania od bývalých partnerov je ešte vyšší (27,9%). Násilím sú ohrozené všetky vekové kategórie a vzdelanostné skupiny žien na vidieku aj v mestách s dôrazom na ženy stredného veku, ekonomicky neaktívne, so základným vzdelaním a z menších obcí. Ženy zažívajú násilné vzťahy najmä v dlhodobom prvom manželskom vzťahu, kde sú svedkami násilia deti.[1]

1 Definovanie, charakteristika a formy domáceho násilia

1.1 Definovanie násilia na ženách a domáceho násilia

Je potrebné odlišovať pojmy domáce násilie a násilie na ženách. Pri pojme domáce násilie je dôležité miesto kde dochádza k spáchaniu násilia, teda je to v domácnosti, medzi najbližšími ľuďmi. Obeťami domáceho násilia môžu byť ženy, deti, starí ľudia, telesne a psychicky postihnuté osoby aj muži. Pri pojme násilie na ženách nie je podstatné to, kde došlo k spáchaniu násilia, ale je dôležité, že k násiliu došlo na ženách (manželky, partnerky,

[1]BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku, Záverečná správa* VÚ č.2224, IVPR, Bratislava 2008, s. 10, 177

družky, matky, sestry, dcéry), či už to bolo v domácnosti, teda medzi intímnymi partnermi či expartnermi alebo k nemu došlo zo strany iných mužov, nie intímnych partnerov.

Slovník sociálnej práce pod pojmom domáce násilie (domestic violence) uvádza „násilné chovanie medzi členmi existujúcej (poprípade bývalej) domácnosti alebo medzi osobami, ktoré majú spoločné deti. Je motivované buď vynucovaním niečoho inak nedosiahnuteľného, alebo môže byť odplatou, a to i na niekom inom, než bol ten, kto spôsobil krivdu. V oboch prípadoch je dôsledkom frustrácie niektorej potreby násilníka. Dopúšťajú sa ho osoby, ktoré k nemu majú konštitučný sklon, prípadne ktoré násilné riešenie nezhôd zažili v pôvodnej rodine."[2] Česká psychologička Ludmila Čírtková definuje domáce násilie ako „opakované, dlhodobé a spravidla eskalujúce násilie fyzického, psychického, sexuálneho, sociálneho a ekonomického rázu, ktoré vytvára jednoznačne asymetrický vzťah a vedie ku stabilnému rozdeleniu rolí na násilnú a ohrozenú osobu."[3]

Podľa definície uvedenej v Deklarácii OSN o odstránení násilia páchaného na ženách (1993) sa pod pojmom násilie páchané na ženách rozumie: „akýkoľvek čin rodovo podmieneného násilia, ktorého dôsledkom je, alebo môže byť fyzická, sexuálna alebo duševná ujma alebo utrpenie žien, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo akéhokoľvek obmedzovania slobody, či už vo verejnom alebo súkromnom živote“(čl.1). [4]

Austrálska definícia platná pre štátne inštitúcie definuje domáce násilie takto: „Domáce násilie je zneužívanie sily páchanej najmä (ale nielen) mužom na žene, ktorí žijú v spoločnom vzťahu, ale aj po rozchode. Domáce

[2] MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0. str. 50.
[3] ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky : domácí násilí, stalking, predikce násilí.* Praha: Grada, 2008.150 s. ISBN 978-80-247-2207-8. str. 9.
[4] UNITED NATIONS: *Declaration on the Elimination of Violence against Women*, (A/RES/48/104), 1993

násilie zahŕňa celý rad foriem vrátane fyzického a sexuálneho násilia, vyhrážania a zastrašovania, emocionálneho a sociálneho zneužívania a ekonomického strádania.“ [5]

1.2 Charakteristické znaky domáceho násilia voči ženám

Andrej Mátel vo svojej práci uvádza charakteristické znaky, ktorými možno domáce násilie identifikovať nasledovne:

- *Blízke vzťahy rodinného či intímneho charakteru.* Násilie sa odohráva medzi osobami, ktoré sú v blízkom rodinnom, partnerskom alebo intímnom vzťahu;
- *spoločná prepojenosť.* Obeť aj páchateľ sú alebo boli citovo, rodinne, sociálne a ekonomicky veľmi úzko prepojení. Majú spoločné deti, priateľov, vlastnia spoločný majetok;
- *spoločné bývanie*. Obeť a násilník bývajú spoločne, žijú v jednom dome alebo byte, ktorý spolu vlastnia, majú v spoločnom prenájme, resp. byt je vlastníctvom násilníka;
- *opakujúce sa útoky.* Striedanie útokov, prerušovaných fázami uzmierovania, prosbami o odpustenie, sľubov s obdobím relatívneho pokoja (postupne sa skracujú); každým ďalším násilím klesá u ženy ochota oznámiť udalosť a znižuje sa jej dôvera v pomoc zvonku;
- *dlhodobé trvanie.* Podľa Reprezentatívneho výskumu na Slovensku (2008) priemerná doba trvania násilného vzťahu bola až 13,7 roka. Dôvodmi

[5] Por. LESLEY, L. *Australian Domestic and Family Violence, Clearinghouse 2001, Issues Paper 1* s. 1. [online]. [cit. 2015-09-22]. Dostupné na internete: http://www.adfvc.unsw.edu.au/PDF%20files/issuespaper1.pdf

zotrvávania v násilnom vzťahu sú snaha o udržanie rodiny, kvôli deťom a obava zo straty finančného zabezpečenia.[6]

- *skrytosť.* Domáce násilie sa odohráva v domácnosti bez svedkov;
- *stupňujúca agresia a vzrastajúca intenzita.* Po útokoch voči ľudskej dôstojnosti sa pridávajú útoky proti zdraviu (facky) a nakoniec proti ľudskému životu. S rastúcim vekom partnerov pribúda prípadov násilia a rastie aj intenzita násilia. Spomedzi všetkých prípadov vyhraneného násilia bolo takmer 38% takých, kde mal násilný partner 55 a viac rokov. [7]
- *zložitý ambivalentný postoj obete k páchateľovi.* Žena si praje zastaviť násilie a zároveň dúfa v pokračovanie vzťahu;
- *asymetria vo vzťahu, uplatňovanie moci a kontroly.* Nerovné postavenie bezmocnej obete a agresívneho páchateľa. Vynucovanie poslušnosti, kontrolujúce správanie páchateľa.
- *žena je pod silným psychickým tlakom*. Bojí sa, že príde o deti, čo povedia iní...;
- *pokračovanie násilia aj po rozchode.* Najmä keď zostávajú bývať v spoločnej domácnosti alebo majú spoločné deti. Dokonca práve v takomto období násilie často eskaluje.[8]

1.3 Formy, dôsledky násilia a jeho výskyt v SR

Možno rozlíšiť päť základných okruhov foriem násilia: fyzické, psychické, sexuálne, ekonomické a sociálne, pričom obete sú málokedy

[6]BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku, Záverečná správa* VÚ č.2224, IVPR, Bratislava 2008, s. 11, 177

[7] Tamtiež s. 65

[8] Porov. MÁTEL, A. *Naše možnosti pomoci ženám – obetiam domáceho násilia.* Dizertačná práca. Trnava : FZaSP TU, 2009s. 21-23[online]. [cit. 2015-09-22] Dostupné na: http://diplomovka.sme.sk/zdroj/3513.pdf

vystavené výhradne jednej forme týrania. Najtypickejšie prejavy z týchto okruhov bývajú nasledovné:

- **Fyzické násilie**: napr. bitka, fackovanie, sácanie, strkanie, štípanie, ťahanie za vlasy, zhadzovanie zo schodov, kopanie, škrtenie, hryzenie, udieranie päsťou, bodanie, popálenie, oblievanie vriacou vodou, zväzovanie, ohrozovanie zbraňou, odopieranie jedla a spánku. *Následky na fyzické zdravie:* napr. modriny, škrabance, zlomeniny, popáleniny, otrasy mozgu, vytrhané vlasy, vyrazené zuby, bolesti hlavy, migrény, urologické ťažkosti, fajčenie, alkoholizmus, drogová závislosť, bulímia, anorexia. Smrteľné následky: vražda, samovražda.

Fyzické násilie podľa výskumu z roku 2008 zažilo 15 % dospelých žien zo strany svojho súčasného partnera. Od bývalých partnerov zažilo fyzické násilie až 39,5 %.[9]

- **Psychické poškodzovanie:** urážky, vulgárne nadávky, klamstvá, poučovanie, zákazy, príkazy, kritizovanie, obviňovanie, obmedzovanie kontaktov, žiarlivosť, ponižovanie, izolácia, kontrola, zabraňovanie nájsť si prácu, zastrašovanie, zľahčovanie, zvaľovanie viny, vyhrážanie sa žene a ostatným členom rodiny ublížením, alebo zabitím, samovraždou a iné. *Následky na mentálne zdravie:* problémy s nadväzovaním vzťahov, pokles sebadôvery, nízke sebavedomie, depresie, strachy, úzkosti, poruchy spánku, samovražedné pokusy. Podľa výskumu priamu skúsenosť so psychickým poškodzovaním (neslušné, nedôstojné správanie k partnerke, vulgárne nadávky, neustála kritika, ponižovanie pred ostatnými, neustále zákazy a príkazy) zo strany svojho súčasného partnera uviedlo 36 % žien a zo strany

[9]BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku, Záverečná správa* VÚ č.2224, IVPR, Bratislava 2008, s. 28

bývalého partnera až 64,2%. Sledované skutky psychického násilia voči partnerke spomedzi všetkých druhov násilia patria k najfrekventovanejším. [10]

- **Sexuálne násilie:** znásilnenie, obťažovanie, nútenie k pohlavnému styku kdekoľvek a kedykoľvek, sexuálne vydieranie, donucovanie k sexuálnym praktikám, s ktorými žena nesúhlasí, nútenie sledovania pornografie, nútenie k sexuálnemu styku za prítomnosti iných ľudí, nútenie k prostitúcii, nútenie k umelému ukončeniu tehotenstva (potratu). *Následky na reprodukčné zdravie:* sexuálne prenosné choroby vrátane HIV, nechcené tehotenstvo, gynekologické problémy, spontánne potraty, nutkavá alebo utlmená sexualita.

Do výskumu z roku 2008 sa zaradili dva skutky sexuálneho násilia: vymáhanie sexu (proti vôli ženy, nechcené sexuálne praktiky, atď.) a znásilnenie. Sexuálne násilie zažilo aspoň raz od svojho súčasného partnera 9% žien (6% opakovane). Od bývalých partnerov zažilo sexuálne násilie 25,7% žien (19,1% opakovane).[11]

- **Sociálne násilie:** zamykanie, obmedzovanie až zamedzovanie osobnej slobody, zvlášť kontaktov s príbuznými a priateľmi; používanie ženy ako slúžky v domácnosti; obmedzovanie pohybu v byte, neustála kontrola pohybu, telefonátov a listov, zákaz rozprávať sa s inými mužmi, odopieranie vzdelávania, zamestnania sa, zdravotnej starostlivosti. *Sociálne dôsledky:* Sociálna izolácia, nedôvera, dlhodobá nezamestnanosť,

S násilnými skutkami sociálnej izolácie a neustálej kontroly má skúsenosť 28,8 % žien so súčasným partnerom a 53,4 % žien s bývalým partnerom. [12]

Ekonomické násilie: obmedzovanie financií, neprispievanie na domácnosť a na starostlivosti o deti, odopieranie prístupu k spoločnému

[10] Tamtiež s. 36
[11] Tamtiež s. 33
[12] Tamtiež s. 43

účtu,ničenie či rozpredávanie vecí v byte, odopieranie jedla, nútenie k žobraniu, zákaz chodiť do práce a iné. *Dôsledky:* hlad, zanedbávanie výzoru, žobranie, znižovanie pracovného výkonu.

Ekonomické zneužívanie v podobe obmedzovania financií, neprispievania na domácnosť, ničenia či rozpredávania vecí v byte a odopierania jedla osobne zakúsilo takmer 22 % žien so súčasným partnerom a 43 % s bývalým partnerom.[13]

2. Legislatívne nástroje pomoci v Slovenskej republike

2.1 Ústava Slovenskej republiky

Pomoc obetiam násilia je upravená vo viacerých zákonoch. Základným zákonom štátu je Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava"), ktorá v Čl. 12 ods. 1 ustanovuje, že ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Podľa Čl. 12 ods. 2 Ústavy *základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať.*

Medzi základné ľudské práva patrí: právo na život a jeho ochranu (Čl. 15 Ústavy); právo na zabezpečenie telesnej integrity pred fyzickými útokmi a zabezpečenie nedotknuteľnosti osoby pred psychickým nátlakom (Čl. 16 Ústavy); právo na ochranu osobnej slobody (Čl. 17 Ústavy); právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti (Čl. 19 Ústavy). Ústava sa špecificky nevenuje násiliu voči ženám.

[13] Tamtiež s. 39-40.

2.2 Trestné právo

Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ") definuje v § 139 ods. 1 pojem **chránená osoba,** ktorou sa rozumie aj blízka osoba. Za trestné činy spáchané na chránených osobách sú vyššie trestné sadzby. Podľa § 127 ods. 4 TZ sa blízkou osobou rozumie *príbuzný v priamom pokolení, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec a manžel; iné osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere sa pokladajú za navzájom blízke osoby len vtedy, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú.* Podľa § 127 ods. 5 TZ *blízkou osobou sa na účely trestných činov vydierania, znásilnenia, sexuálneho násilia, sexuálneho zneužívania, týrania blízkej osoby a zverenej osoby, nebezpečného vyhrážania alebo nebezpečného prenasledovania rozumie aj bývalý manžel, druh, bývalý druh, rodič spoločného dieťaťa a osoba, ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou podľa odseku 4, ako aj osoba, ktorá s páchateľom žije alebo žila v spoločnej domácnosti.*

Najčastejšie sa vyskytujúce trestné činy v Trestnom zákone, ktoré súvisia s násilím sú:

- **Trestné činy proti životu a zdraviu**: §144 *úkladná vražda*, § 145 *vražda*, § 147 *zabitie*; § 155 *ťažká ujma na zdraví*, § 156 *ublíženie na zdraví*;
- **Trestné činy proti slobode**: §182 *pozbavenie osobnej slobody* (neoprávnený trvalý alebo aspoň dlhotrvajúci zásah do osobnej slobody), 183 *obmedzovanie osobnej slobody* (dočasne); §189 *vydieranie*, §192 *nátlak* (nútenie iného, aby niečo konal, opomenul alebo trpel, zneužívajúc jeho hmotnú núdzu alebo naliehavú nemajetkovú potrebu, alebo tieseň vyvolanú jeho nepriaznivými osobnými pomermi); §194a *ochrana súkromia v obydlí* (neoprávnené sledovanie obydlia);
- **Trestné činy proti ľudskej dôstojnosti**: §199 *znásilnenie* (násilné donútenie ženy k súloži); §200 *sexuálne násilie* (núteniu iného k orálnemu či

análnemu styku alebo k iným sexuálnym praktikám okrem súlože s cieľom uspokojenia sexuálnej potreby páchateľa); §201 *sexuálne zneužívanie* (súlož alebo iný spôsob sexuálneho zneužitia osoby mladšej 15 rokov);

- **Trestné činy proti rodine a mládeži:** §208 *týranie blízkej osoby a zverenej osoby* (týranie blízkej osoby alebo osoby, ktorá je v jeho starostlivosti alebo výchove, spôsobujúc jej fyzické utrpenie alebo psychické utrpenie

a) bitím, kopaním, údermi, spôsobením rán a popálenín rôzneho druhu, ponižovaním, pohŕdavým zaobchádzaním, neustálym sledovaním, vyhrážaním, vyvolávaním strachu alebo stresu, násilnou izoláciou, citovým vydieraním alebo iným správaním, ktoré ohrozuje jej fyzické alebo psychické zdravie alebo obmedzuje jej bezpečnosť,

b) bezdôvodným odopieraním stravy, oddychu alebo spánku alebo odopieraním nevyhnutnej osobnej starostlivosti, ošatenia, hygieny, zdravotnej starostlivosti, bývania, výchovy alebo vzdelávania,

c) nútením k žobrote alebo k opakovanému vykonávaniu činnosti vyžadujúcej jej neúmernú fyzickú záťaž alebo psychickú záťaž vzhľadom na jej vek alebo zdravotný stav alebo spôsobilej poškodiť jej zdravie,

d) vystavovaním vplyvu látok spôsobilých poškodiť jej zdravie, alebo

e) neodôvodneným obmedzovaním v prístupe k majetku, ktorý má právo užívať. Pri tomto trestnom čine sa poskytuje ochrana pred domácim násilím, bez rozdielu či ide o muža, ženu či dieťa.

- **Trestné činy proti iným právam a slobodám:** §360 *nebezpečné vyhrážanie* (vyhrážanie smrťou, ťažkou ujmou na zdraví alebo inou ťažkou ujmou takým spôsobom, že to môže vzbudiť dôvodnú obavu) – aj bývalý manžel, druh.

Podľa § 51 TZ súd môže za podmienok uvedených v § 49 ods. 1 TZ podmienečne odložiť výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho tri roky,

ak páchateľovi zároveň uloží probačný dohľad nad jeho správaním v skúšobnej dobe. Súčasťou probačného dohľadu sú obmedzenia alebo povinnosti uložené súdom, ktoré môžu obsahovať príkaz nepriblížiť sa k poškodenému na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydlia poškodeného (§ 51 ods. 4 písm. a) TZ).

V zmysle § 2 ods. 6 zákona č. 301/2005 Z. z. ***Trestný poriadok*** v znení neskorších predpisov (ďalej len „TP“) orgány činné v trestnom konaní a súdy konajú z úradnej povinnosti. Na vyššie uvedené trestné činy sa nevzťahuje súhlas poškodeného podľa § 211 TP. Teda trestné činy v okruhu domáceho násilia budú stíhané aj bez súhlasu obetí a páchateľ nebude mať dôvod nútiť obeť k stiahnutiu trestného oznámenia. Podľa § 130 TP obeť, ktorá je zároveň svedkom, resp. ďalší svedkovia, ktorí sú rodinnými príslušníkmi páchateľa, majú právo odoprieť výpoveď. Podľa § 204 TP podozrivého zo spáchania prečinu, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov, odovzdá prokurátor najneskôr do 48 hodín od zadržania súdu, ktorému podá obžalobu spolu so spisom.

V § 49 zákona č. 372/1990 Zb. ***o priestupkoch*** v znení neskorších predpisov sú upravené priestupky proti občianskemu spolunažívaniu a) *ublíženie na cti tým, že ho urazí alebo vydá na posmech*, b) *ublíženie na zdraví z nedbanlivosti*, d) *úmyselné narušenie občianskeho spolunažívania vyhrážaním ujmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obvinením z priestupku, schválnosťami alebo iným hrubým správaním*. Pri ublížení na cti je potrebný návrh postihnutej osoby, ostatné priestupky sa prejednávajú z úradnej povinnosti.

Zákon č. 171/1993 Z. z. ***o Policajnom zbore*** v znení neskorších predpisov upravuje v § 27a inštitút **vykázania zo spoločného obydlia**. Policajt je oprávnený vykázať z bytu alebo domu alebo iného priestoru

spoločne obývaného s ohrozenou osobou a aj z jeho bezprostredného okolia (ďalej len „spoločné obydlie“) osobu, u ktorej možno na základe zistených skutočností očakávať útok na život, zdravie, slobodu alebo zvlášť závažný útok na ľudskú dôstojnosť ohrozenej osoby, najmä vzhľadom na predchádzajúce takéto útoky; súčasťou vykázania zo spoločného obydlia je aj zákaz vstupu vykázanej osobe do spoločného obydlia počas 48 hodín od vykázania. Policajt je oprávnený vykázať zo spoločného obydlia takúto osobu aj počas jej neprítomnosti.Policajt vyhotoví potvrdenie o vykázaní zo spoločného obydlia, ktoré odovzdá vykázanej osobe a ohrozenej osobe. Policajt vyzve vykázanú osobu na vydanie kľúčov od spoločného obydlia. Policajt je povinný poučiť ohrozenú osobu o možnosti podať návrh na vydanie predbežného opatrenia a podľa možnosti poskytnúť jej v písomnej forme informácie o organizáciách na pomoc poškodeným, vrátane informácií o službách nimi poskytovaných a poskytnúť kontakt na organizácie poskytujúce pomoc obetiam domáceho násilia. Doručením návrhu na vydanie predbežného opatrenia na súd počas vykázania zo spoločného obydlia sa trvanie vykázania zo spoločného obydlia (48 hodín) predlžuje až do nadobudnutia vykonateľnosti rozhodnutia súdu o tomto návrhu. Útvar Policajného zboru preveruje dodržiavanie vykázania zo spoločného obydlia.

2.2 Občianske právo

V zákone č. 40/1964 Zb. ***Občiansky zákonník*** v znení neskorších predpisov sa na domáce násilie vzťahuje najmä ustanovenie § 146, podľa ktorého ak dôjde medzi manželmi k nezhode o právach a povinnostiach vyplývajúcich z bezpodielového spoluvlastníctva, rozhodne na návrh niektorého z nich súd. Ak sa z dôvodu fyzického alebo psychického násilia alebo hrozby takého násilia vo vzťahu k manželovi alebo k blízkej osobe, ktorá býva v spoločnom dome alebo byte, stalo ďalšie spolužitie

neznesiteľným, môže súd na návrh jedného z manželov **obmedziť užívacie právo druhého manžela k domu alebo bytu** patriacemu do bezpodielového spoluvlastníctva, prípadne ho z jeho užívania úplne vylúčiť.

Zákonom č. 99/1963 Zb. ***Občiansky súdny poriadok*** v znení neskorších predpisov je v § 76 upravený inštitút **predbežného opatrenia**, ktorým môže súd nariadiť účastníkovi najmä, aby a) *platil výživné v nevyhnutnej miere*; b) *odovzdal dieťa do starostlivosti druhého z rodičov alebo do starostlivosti toho, koho označí súd alebo do striedavej osobnej starostlivosti*, g) *nevstupoval dočasne do domu alebo bytu, v ktorom býva osoba vo vzťahu ku ktorej je dôvodne podozrivý z násilia*. O návrhu na nariadenie predbežného opatrenia, rozhodne súd bezodkladne najneskôr do 30 dní po doručení návrhu, o návrhu podľa § 76 ods. 1 písm. b), rozhodne najneskôr do 7 dní a o návrhu podľa § 76 ods. 1 písm. g), rozhodne do 48 hodín od doručenia návrhu, ktorý má náležitosti podľa odseku 2;

Čl. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. ***o rodine*** v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZoR“) uvádza: „*Manželstvo je zväzkom muža a ženy. Spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobro. Manžel a manželka sú si rovní v právach a povinnostiach. Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí*.“ Podľa § 18 ZoR „*manželia sú si v manželstve rovní v právach a povinnostiach. Sú povinní žiť spolu, byť si verní, vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie.“* V zmysle § 30 ods. 3 ZoR *rodičia majú právo použiť pri výchove dieťaťa primerané výchovné prostriedky tak, aby nebolo ohrozené zdravie, dôstojnosť, duševný, telesný a citový vývoj dieťaťa.* Ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa, súd rodičom podľa § 38 ZoR **obmedzí výkon ich rodičovských práv alebo pozbaví** rodiča výkonu rodičovských práv (pri týraní, zneužívaní, zanedbávaní maloletého dieťaťa). Pri opakovanom dlhodobom domácom

násilí býva východiskom a spôsobom ako uniknúť násiliu, opustenie spoločnej domácnosti a podanie návrhu na zrušenie manželstva **rozvod**om. Podľa § 23 ods. 1 ZoR *súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia.*

2.3 Zákon o sociálnych službách

Zákon č. 448/2008 Z. z. ***o sociálnych službách*** a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov definuje v § 2 ods. 2 písm. g) **nepriaznivú sociálnu situáciu** ako ohrozenie fyzickej osoby sociálnym vylúčením alebo obmedzenie jej schopnosti sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje problémy pre ohrozenie správaním iných fyzických osôb alebo, ak sa stala obeťou správania iných fyzických osôb. Správaním iných fyzických osôb podľa odseku 2 písm. g) sa rozumie domáce násilie, rodovo podmienené násilie alebo násilný trestný čin. Podľa § 29 sa fyzickej osobe v tejto nepriaznivej sociálnej situácii poskytuje **v zariadení núdzového bývania** ubytovanie na určitý čas, sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov a utvárajú podmienky na prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín, vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny, pranie, žehlenie a údržbu bielizne a šatstva, záujmovú činnosť. Ak je potrebné chrániť život a zdravie tejto fyzickej osoby, zabezpečuje sa v zariadení núdzového bývania utajenie miesta jej ubytovania a jej anonymita. Zákon v § 12 ods. 1 písm. d) uvádza sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií, ktorými sú monitorovanie a signalizácia potreby pomoci (poskytovaná fyzickej osobe, ktorá má nepriaznivý zdravotný stav upravená v § 52) a krízová pomoc poskytovaná

prostredníctvom telekomunikačných technológií, ktorými sú telefón, fax, internet, poskytovaná fyzickej osobe, ktorá je v krízovej sociálnej situácii, alebo v inej obtiažnej životnej situácii, ktorú nemôže riešiť vlastnými silami a zabezpečuje sa najmä poskytnutím sociálneho poradenstva (§53).

Inštitút pre výskum práce a rodiny (ďalej len „IVPR“) dňa 28. 2. 2015 podpísal Memorandum ospolupráci s Operačným strediskom záchrannej zdravotnej služby SR. Cieľom je aktuálna a dlhodobá spoluprácapri poskytovaní služieb na bezplatnej nonstop **Národnej linke pre ženy zažívajúce násilie** číslo **0800 212 212**, ktorú IVPR zriaďuje v rámci národného projektu „Prevencia a eliminácianásilia na ženách“. Spolupráca sa vzťahuje na vzájomné prepájanie hovorov, výmenu informácií a spoločných školení. Na linke pracujú výhradne špeciálne vyškolené ženské poradkyne, ktoré sú zaviazané dodržiavať dôvernosť všetkých zverených informácií. Hlavným princípom činnosti linky je bezpečie žien, obhajoba ich práv a ich posilňovanie. Okrem krízovej pomoci, podpory a poskytovania informácií v oblasti násilia páchaného na ženách, delegujú volajúce ženy k ďalšej pomoci v každom kraji Slovenska (špecializované poradenské centrá, krízové strediská, bezpečné ženské domy, zariadenia núdzového bývania, bezplatné právne služby). Poradkyne sú zároveň kvalifikované odpovedať aj na základné otázky týkajúce sa právnej pomoci. V prípade akútneho ohrozenia a so súhlasom ženy alebo v istých presne vymedzených situáciách kontaktujú políciu, Záchrannú zdravotnú službu alebo inú inštitúciu, ktorá môže žene pomôcť.[14]

[14] IVPR *Informácia o Národnej linke pre ženy zažívajúce násilie*[online]. [cit. 2015-09-23]. Dostupné na internete: http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/NP/PEN1/linka_info.pdf

3. Záujmové združenie žien MyMamy

Záujmové združenie žien MyMamy (ďalej len „ZZŽ MyMamy“) je nezisková a mimovládna organizácia, ktorá pôsobí v oblasti pomoci ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Poskytuje strániace krízové poradenstvo ženám, obetiam násilia v párových vzťahoch a ich deťom, venuje sa základnému a špecializovanému sociálnemu poradenstvu pre túto cieľovú skupinu a poskytuje krátkodobé ubytovanie v zariadení núdzového bývania. Okrem krízového strániaceho poradenstva poskytuje aj právnu, psychologickú a terapeutickú pomoc a organizuje a vedie podporné skupiny pre súčasné a bývalé klientky. Hlavným cieľom činnosti ZZŽ MyMamy je prispievať k zvýšeniu efektívnosti pomoci ženám a deťom, ktoré zažívajú násilie, prispieť k zvýšeniu informovanosti verejnosti o tejto téme, detabuizácii témy a zvýšeniu účinnosti prevencie v oblasti násilia v párových vzťahoch.

V súčasnosti sa ZZŽ MyMamy venuje krízovému strániacemu poradenstvu, ktoré sa realizuje v štyroch poradenských miestnostiach. Na základe nájomnej zmluvy s mestom Prešov prevádzkuje ZZŽ MyMamy od mája 2008 zariadenie núdzového bývania, ktoré v štandardnom 3-izobovom byte na utajenej adrese poskytuje bývanie a komplexné služby špecifickej cieľovej skupine žien zažívajúcich násilie v párových vzťahoch a ich deťom. ZZŽ MyMamy pracuje s klientkami z celého územia Prešovského kraja, poradenstvo poskytuje formou stretnutí s klientkami aj formou telefonického a elektronického poradenstva.[15]

6. septembra 2015 otvorilo ZZŽ MyMamy Bezpečný ženský dom na Šidlovci v Prešove. Objekt vyrástol v doteraz chátrajúcej budove, pričom sa naň podarilo získať zdroje najmä z nórskych fondov. Slúžiť bude na pomoc a

[15] BARANOVÁ, I. *Správa o činnosti za rok 2014.* [online]. [cit. 2015-09-22]. Dostupné na internete: http://www.mymamy.sk/data/article/file/00000335/vs__mymamy_2014.pdf

podporu ženám, ktoré zažívajú násilie v partnerských vzťahoch. V Bezpečnom ženskom dome je niekoľko izieb s kuchynkou a hygienickým zázemím pre ženy s deťmi. [16]

Záver

Je dôležité vedieť, že nemožno tolerovať žiadnu formu násilia. Týranie je trestný čin, a ak sa žena stane jeho obeťou, existujú inštitúty, ktoré jej v tejto situácii môžu pomôcť. Môže zavolať na bezplatnú Národnú linku pre ženy zažívajúce násilie, kontaktovať políciu, ktorá môže vykázať násilníka zo spoločného obydlia, môže požiadať súd o nariadenie predbežného opatrenia, o obmedzenie či pozbavenie užívacieho práva druhého manžela k domu alebo bytu patriacemu do bezpodielového spoluvlastníctva, o obmedzenie či pozbavenie výkonu jeho rodičovských práv, môže podať návrh na rozvod manželstva. Ak žena zažije násilie, mala by vyhľadať pomoc pri ďalšom riešení situácie napr. v mimovládnych organizáciách pôsobiacich v oblasti pomoci ženám zažívajúcim násilie alebo aj v zariadení núdzového bývania.

BIBLIOGRAFIA

BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B. : *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku,* Záverečná správa VÚ č.2224, IVPR, Bratislava 2008

[16] FRANK, M. Bezpečný ženský dom na Šidlovci už otvorili. [online]. [cit. 2015-09-22]. Dostupné na internete: http://presov.korzar.sme.sk/c/7997153/bezpecny-zensky-dom-na-sidlovci-uz-otvorili.html#ixzz3maxt2LWC

ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky : domácí násilí, stalking, predikce násilí.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 160 s. ISBN 978-80-247-2207-8.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociálni práce*. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

UNITED NATIONS: *Declaration on the Elimination of Violence against Women*, (A/RES/48/104), 1993

internetový zdroj:

BARANOVÁ, I. *Správa o činnosti za rok 2014.* [online]. [cit. 2015-09-22]. Dostupné na internete: http://www.mymamy.sk/data/article/file/00000335/vs__mymamy_2014.pdf

FRANK, M. *Bezpečný ženský dom na Šidlovci už otvorili.* [online]. [cit. 2015-09-22]. Dostupné na internete: http://presov.korzar.sme.sk/c/7997153/bezpecny-zensky-dom-na-sidlovci-uz-otvorili.html#ixzz3maxt2LWC.

IVPR *Informácia o Národnej linke pre ženy zažívajúce násilie*[online]. [cit. 2015-09-23]. Dostupné na internete: http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/NP/PEN1/linka_info.pdf

LAING, L. *Australian Domestic and Family Violence, Clearinghouse 2001, Issues Paper 1* s. 1. [online]. [cit. 2015-09-22]. Dostupné na internete: http://www.adfvc.unsw.edu.au/PDF%20files/issuespaper1.pdf

MÁTEL, A. *Naše možnosti pomoci ženám – obetiam domáceho násilia.* Dizertačná práca. Trnava : FZaSP TU, 2009s. 21-23[online]. [cit. 2015-09-22] Dostupné na internete: http://diplomovka.sme.sk/zdroj/3513.pdf

AUTOR

JUDr. Zuzana Lukáčová, Teologická fakulta KU, Košice
prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian PhD., Teologická fakulta KU, Košice
MVDr. Anna Packová, Fakulta HPV PU v Prešove, Prešovská univerzita

Email: zuzana.lukacova79@gmail.com
fabian.anton@rimkat.sk
eny.packova@gmail.com

ROZVOJOVÉ AKTIVITY PRE DETI, TÍNEDŽEROV A MLADÝCH DOSPELÝCH V INŠTITUCIONÁLNEJ STAROSTLIVOSTI REALIZOVANÉ SPOLOČNOSŤOU PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR

DEVELOPMENTACTIVITIESFORCHILDREN, TEENAGERS AND YOUNGADULTSPROVIDED BY SOCIETY OFFRIENDSOFCHILDRENFROMCHILDREN´SHOMESSMILEAS A GIFT

Alena Vachnová

Abstrakt: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar sa venuje deťom z detských domovov od svojho vzniku v roku 1982. Realizuje programy a aktivity nie len pre deti, tínedžerov a mladých dospelých v inštitucionálnej starostlivosti, ale aj pre dobrovoľníkov a odborných pracovníkov, ktorí s nimi denne pracujú. Okrem rozvojových programov a aktivít v oblasti umenia, športu a podpory vzdelávania im najmä v období osamostatňovania sa po ukončení inštitucionálnej starostlivosti poskytuje poradenstvo, sprevádzanie a podporu. Realizované aktivity a programy sústavne inovuje s cieľom poskytovať deťom podnety pre rozvoj podľa ich aktuálnych potrieb. Práve proces osamostatňovania sa mladých dospelých sa stáva oblasťou, ktorej sa Úsmev ako dar venuje intenzívnejšie a vyvíja nové aktivity a programy na ich podporu a rozvoj.

Kľúčové slová: *Dieťa. Inštitucionálna starostlivosť. Vzdelávanie. Rozvoj.*

Abstract: Society of Friends of Children from Children´s Homes is dedicated to helping children in public care since 1982. It provides programs and activities not only to children, teenagers and young adults, but also to volunteers and professionals, who work with them on daily basis. Programs and activities are focused on development of children in the field of arts, sports and education and in case of young adults leaving public care on consulting, guidance services and self-help groups.All programs are being constantly innovated to ensure, that children are provided with support according to their current needs. It is the process of becoming independent, which becomes more focused by Smile as a Gift and where new programs and activities are being developed.

Keywords: *Child. PublicCare. Education. Development.*

1. Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar a jej rozvojové aktivity

Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar (ďalej „Úsmev ako dar“ alebo „ÚaD“)sa už viac ako 30 rokov snaží o rozvoj detí z detských domovov. Táto ambícia je definovaná aj v článku 2 Stanov SPDDD ÚaD, „Poslaním Spoločnosti je ochrana práv ohrozených detí, detí opustených a nachádzajúcich sa mimo rodiny v zmysle Deklarácie práv dieťaťa a Dohovoru o právach dieťaťa, schváleného Valným zhromaždením OSN dňa 20.11.1989 a všestranne orientovanými aktivitami napomáhať deťom, plnoletým fyzickým osobám, rodinám, skupinám a komunitám v Slovenskej republike i v iných krajinách, najmä strednej a východnej Európy, v ich plnohodnotnom, všestrannom psychickom i fyzickom rozvoji a pri vstupe do samostatného spoločenského života. Cieľom Spoločnosti je prispieť k vytvoreniu všestranne rozvinutej, zrelej osobnosti dieťaťa, resp. mladého človeka, schopnej budovať si kladné životné hodnoty a začleniť sa

do života s vedomím, že nám na nej záleží. Toto poslanie chce Spoločnosť napĺňať v zmysle svojho oficiálneho hesla: „Aby každé dieťa malo rodinu...“.[1]

1.1 Situácia detí v inštitucionálnej starostlivosti na Slovensku

Na Slovensku žilo v roku 2013 v rôznych formách starostlivosti detských domovov 4798 detí[2], ktoré sú z dôvodov oslabených alebo neexistujúcich pevných rodinných väzieb a chýbajúceho bezpečného rodinného prostredia nesmierne zraniteľné. Výskum Ohrozená rodina[3] až 56% vyňatých detí má podľa pracovníkov ÚPSVaR šancu vrátiť sa do biologickej rodiny, pričom „prax úspešných znovuzjednotení dieťaťa s rodinou ukazuje, že rozhodujúce je obdobie prvých mesiacov po umiestnení“[4]. Pokiaľ však dôjde k návratu dieťaťa do svojej biologickej rodiny, resp. pokiaľ mu bude poskytnutá niektorá forma náhradnej rodinnej starostlivosti, dieťa žije v niektorej z foriem starostlivosti detských domovov.

V roku 2013 žilo v rôznych formách starostlivosti detských domovov 12,61 % detí vo veku do 3 rokov, 78,15% detí vo veku 4-18 rokov a 9,23 %

---

[1]SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR. *Stanovy Spoločnosti priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar* .[online]. [cit. 2015-september-21]. Dostupné na internete: <http://usmev.sk/images/docs/stanovy_ico/Stanovy_usmev.pdf> .

[2]ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY.*Štatistické ukazovatele – deti v jednotlivých formách detských domovov.*[online]. [cit. 2015- september-29]. Dostupné na internete:
<http://www.upsvar.sk/buxus/docs//SSVaR/OVOZ/statisticke_ukazovtele/Deti_v_jednotlivych_formach_DeD.pdf> .

[3]MIKLOŠKO, J. *Ohrozená rodina na Slovensku, analýza kontextu vyňatia detí z prirodzeného prostredia v rokoch 2006-2010*. Bratislava: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar Inštitút ochrany práv dieťaťa a rodiny Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave v spolupráci s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny, 2011, s.76.

[4] MIKLOŠKO, J. *Ohrozená rodina na Slovensku, analýza kontextu vyňatia detí z prirodzeného prostredia v rokoch 2006-2010*. s.94.

mladých dospelých vo veku nad 18 rokov.[5] Práve týmto skupinám detí sa SPDDD ÚaD dlhodobo venuje a realizuje pre množstvo rozvojových, vzdelávacích a podporných aktivít. Ambíciou príspevku nie je ich všetky detailne popísať, ale poskytnúť prehľad o oblastiach rozvoja, podpory a sprevádzania, ktorým sa Úsmev ako dar v súvislosti s deťmi v inštitucionálnej starostlivosti venuje už viac ako 30 rokov.

1.2 Rozvojové aktivity SPDDD ÚaD

Jednou z priorít Úsmevu ako dar je starostlivosť o deti v detských domovoch, pričom organizáciu rozvojivých a vzdelávacích aktivít chápe ako príležitosť na rozvoj a posilnenie ich talentov, sručností a schopností.Zameriava sa na rozvoj ich osobnosti a motivuje ich k tomu, aby sa vo voľnom čase venovali štúdiu, umeniu a športu. S cieľom podporiť deti vo venovaní sa zmysluplným činnostiam, ktoré im umožnia rozvíjať ich talenty, vedomosti, schopnosti a získavať skúsenosti a zručnosti pre zodpovedný samostatný život, organizuje a finančne podporuje realizáciu celého súboru rozvojových aktivít v nasledujúcich oblastiach:

1. umenie,
2. šport,
3. vzdelávanie.

Samostatnou skupinou sú podporné aktivity a programy (najmä vo forme poradenstva a sprevádzania), slúžiace najmä tínedžerom a mladým dospelým a rodinám detí v inštitucionálnej starostlivosti.

[5] ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY.*Štatistické ukazovatele – veková štruktúra detí v DeD.*[online]. [cit. 2015- september-29]. Dostupné na internete: <http://www.upsvar.sk/buxus/docs//SSVaR/OVOZ/statisticke_ukazovtele/Vekova_struktura_deti_v_DeD.pdf>

2. Rozvojové aktivity a programy pre deti, tínedžerov a mladých dospelých

Primárnou cieľovou skupinou Úsmevu ako dar v oblasti rozvojových aktivít a programov sú deti, tínedžeri a mladí dospelí, vrátane tých po ukončení inštitucionálnej starostlivosti, ktorí sa priamo zúčastňujú na aktivitách zameraných na rozvoj ich talentov a vedomostí. Sekundárnou cieľovou skupinou sú dobrovoľníci a odborní pracovníci (napr. vychovávatelia v detských domovov, profesionálni rodičia), pre ktorých organizuje Úsmev ako dar dlhodobé i krátkodobé vzdelávanie s cieľom ich rozvoja a prípravy, aby tak vedeli reagovať na potreby detí, tínedžerov a mladých dospelých a organizovali pre ne potrebné voľnočasové a rozvojové aktivity. Keďže najmä vychovávatelia a ďalší odborní pracovníci detských domovov trávia s deťmi najviac času, a teda majú najviac príležitostí pozitívne ovplyvňovať rozvoj detí, Úsmev ako dar reaguje na ich podnety a pripravuje pre nich vzdelávacie programy a aktivity.

2.1 Rozvojové aktivity a programy pre deti, tínedžerov a mladých dospelých

Rozvoj talentov, zručnostía vzdelávaniedeťom v inštitucionálnej starostlivosti napomáha postupne nachádzať svoju identitu, podporuje napĺňanie ich sociálnych potrieb, schopnosť budovať vzťahy, komunikovať, riešiť problémy, posilňovať ich vôľu, snahu, motiváciu a vytrvalosť na ceste k dosahovaniu vytýčených cieľov, učiť sa vedomému prístupu k životu (ako opaku istého „nevedomého“ a bezcieľneho života a hľadania „ľahšej cesty“), väčšiemu kontaktu so svetom mimo inštitucionálneho rámca, v ktorom žijú a v konečnom dôsledku napomáha aj príprave na zamestnanie a zvyšuje ich zamestnateľnosť v dospelom veku.

2.1.2 Rozvojové aktivity a programy v oblasti umenia

Rozvojové aktivity a programy v oblasti umenia môžeme rozdeliť do dvoch skupín – dlhodobé projekty (Najmilšie koncerty roka) umožňujúce nie len prezentáciu ale aj rozvoj talentov detí a tradičné aktivity (Koncert Štedré dlane, Benefičný koncert Úsmev ako dar, Úsmev sv. Mikuláša), ktoré sú zamerané najmä na budovanie vzťahov a posilnenie identity detí a v neposlednom rade na prezentáciu ich talentov navzájom, ale aj širokej verejnosti.

Najmilšie koncerty roka (NKR) sú celoslovenským projektom zameraným na rozvoj umeleckých talentov detí a tínedžerov. Jeho súčasťou je niekoľkodňový vzdelávací seminár pre vychovávateľov „Vedieme deti k umeniu“ organizovaný raz ročne a vedený odborníkmi na umeleckú prácu s deťmi, počas ktorého sa jeho účastníci naučia základné postupy, techniky a modely, ako pracovať s deťmi pri rozvoji ich talentov počas celého roka, ale aj ako pripraviť programy na vystúpenia realizované pri rôznych príležitostiach pre verejnosť. Zariadenia náhradnej starostlivosti sa môžu každoročne hlásiť do projektu s viacerými programami (hudba, tanec, spev, dramatická tvorba), z ktorých niektoré, vybrané porotou zloženou z aktívnych umelcov, umeleckých pedagógov a ďalších odborníkov,sú po návšteve zariadení vybrané na verejnú prezentáciu na regionálnom NKR (6 regiónov). Porota v podobnom zložení vyberá najzaujímavejšie predstavenia na prezentáciu na celonárodnom koncerte v Bratislave, kde sa koncert realizuje rovnako za účasti verejnosti a partnerov Úsmevu ako dar. Okrem skutočnosti, že deti majú s vychovávateľmi možnosť dlhodobejšie pracovať na príprave programu (väčšinou sa tak deje od začiatku školského roka) a tak zmysluplne tráviť voľný čas, majú možnosť ho tiež prezentovať pred porotou a následne verejnosťou. Celý projekt sa tým nesie v duchu myšlienky „Toto som ja!“, čím sa vyjadruje prezentácia identity zapojených detí. Ak je to možné,

zúčastnené deti zo zariadení náhradnej starostlivosti, ktoré sa zúčastnili regionálnych kôl ale nepostúpili na celoslovenskú prehliadku umeleckých vystúpení, dostanú za odmenu možnosť stráviť spoločne čas plný hier a zábavy v niektorom z ubytovacích zariadení na Slovensku. Veľkou pridanou hodnotou projektu je vytipovanie a ďalšie sprevádzanie a podpora detí a tínedžerov s najvýraznejším talentom pri jeho rozvoji buď navštevovaním umeleckých škôl alebo krúžkov. Projekt NKR má celoročný cyklus, počas jeho 25 ročníkov sa do neho zapojili tisíce detía tínedžerov.

Benefičný koncert Úsmev ako dar. Počas 32 ročníkov koncertu, ktorý je najstarším (prvý koncert sa uskutočnil v roku 1982) a pre verejnosť najviditeľnejším podujatím organizácie, sa do jeho prípravy bez nároku na honorár zapojili tisíce umelcov a dobrovoľníkov a zúčastnilo sa na ňom viac ako 30 000 detí a tínedžerov. Podujatie je priestorom na prezentáciu talentov a zručností detí a tínedžerov, ich stretnutie, posilnenie pocitu spolupatričnosti a najmä vedomia, že napriek tomu, že nemôžu žiť vo svojej vlastnej rodine, sú tu ľudia, ktorí pri nich stoja a na ich rozvoji im záleží. Podujatie je dôležitým nástrojom na komunikáciu témy ohrozených rodín a detí v náhradnej starostlivosti širokej verejnosti. Zároveň je z jeho výťažku v nasledujúcom roku financovaná veľká časť rozvojových aktivít pre deti v náhradnej starostlivosti.

Štedré dlane – podujatie realizované na východnom Slovensku počas vianočného obdobia. Jeho cieľom je stretnutie detí v rôznych formách náhradnej starostlivosti. Deň je plný kultúrneho programu, súťaží a hier. Zúčastňuje sa ho každoročne 200 detí.

2.1.2 Rozvojové aktivity a programy v oblasti športu

Deti v inštitucionálnej starostlivosti majú veľký záujem zapájať sa do športových aktivít, ktoré pre ne pripravujú zamestnanci detských domovov

a dobrovoľníci spolupracujúcich organizácií. Najmä v prípade regionálnych, celoslovenských a medzinárodných turnajov a hier je významnou pridanou hodnotou stretnutie detí navzájom, možnosť reprezentovať a prejaviť tak svoj talent, schopnosti a identitu.

Športové hry (športové majstrovstvá pre deti z detských domovov) sú najväčším športovým projektom Úsmevu ako dar v oblasti športu organizovaným v spolupráci s detskými domovmi. Hlavným podnetom na realizáciu tohto projektu je poskytnúť deťom v náhradnej starostlivosti podnety nie len na zdravý vývin, ale aj posilniť ich dôveru v seba samých a sprostredkovať im skúsenosť toho, že aj oni môžu byť reprezentantmi svojho regiónu alebo krajiny. V regionálnych, ale aj celonárodnom kole, súťažia deti a tínedžeri v atletických disciplínach, minifutbale, volejbale a stolnom tenise, pričom víťazi postupujú na medzinárodné športové hry detí z detských domovov (organizované prevažne pre deti z krajín Strednej a Východnej Európy). Každoročne sa športových hier zúčastní viac ako 600 detí z desiatok detských domovov.

Domovácke kilometre uja Peťa je bežecké podujatie realizované na východnom Slovensku v Košiciach pre deti z detských domovov, krízových stredísk, reedukačných domovov a náhradných rodín. Je zamerané na rozvoj bežeckého talentu v tzv. cross behu, pričom účastníci sú rozdelení do viacerých vekových kategórií (najmladší od 4 rokov). Pravidelne sa ho zúčastňuje okolo 220 detí a tínedžerov.

2.1.3 Rozvojové programy a podpora v oblasti vzdelávania

Rozvojové programy a podpora v oblasti vzdelávania je určená tínedžerom a mladým dospelým a je zameraná najmä na finančnú podporu štúdia (Fond Pipi Dlhej Pančuchy) alebo na praktickú prípravu na samostatný život po skončení náhradnej starostlivosti (JUMP INTO LIFE).

Fond Pipi Dlhej Pančuchy – v rámci programu Vzdelávaním k úspechu podporuje Úsmev ako dar tínedžerov a mladých dospelých študujúcich na stredných a vysokých školách. Študenti stredných škôl sa zameriavajú najmä na oblasti spoločného stravovania, zdravotníctva a služieb (prípadne umeleckých škôl), študenti vysokých škôl dlhodobejšie prejavujú záujem najmä o štúdium sociálnej práce, ale aj pedagogických a technických odborov. Poskytovanie štipendií by nebolo možné bez korporátnych partnerov, ktorými sú Slovenská sporiteľňa, a.s a VSE, a.s.. V školskom roku 2014/2015 bolo do programu zaradených 56 študentov.Cieľom programu je uľahčiť tínedžerom a mladým dospelým, ktorí majú záujem vzdelávať sa, prístup k vzdelaniu a tým aj zvýšiť ich šance zamestnať sa po ukončení štúdia a viesť samostatný život. Študenti zaradení do štipendijného fondu sa zaväzujú k aktívnemu štúdiu a dobrým študijným výsledkom, študenti vysokých škôl sú zároveň pozvaní k spolupráci s Úsmevom ako dar na príprave podujatí a aktivít a stávajú sa súčasťou tzv. Anjelského programu (dobrovoľnícky program).

JUMP INTO LIFE – Skok do života je vzdelávací program vytvorený pre teenagerov a mladých dospelých z detských domovov, krízových stredísk či reedukačných zariadení na rozvoj životných zručností pre ich začlenenie do spoločnosti. Obdobie prechodu zo starostlivosti štátu do samostatného života je kľúčovým obdobím v živote týchto mladých ľudí. Nevyhnutná je kvalitná príprava, ktorá prispeje k tomu, aby bol tento prechod plánovaný, pripravovaný a uvedomelý, pričom je nevyhnutné zamerať sa na prevenciu rizík. Ide predovšetkým o aktivity a stretnutia s odborníkmi zamerané na spoznávanie a uvedomovanie si vlastnej identity, očakávaní, sociálne role, o protidrogovú a sexuálnu prevenciu, prevenciu ďalších foriem závislostí, finančnú gramotnosť, prípravu na zabezpečenie si bývania, prípravu na zamestnanie. Toto vzdelávanie im má dopomôcť v procese

osamostatnenia sa, aby odchod z detského domova pre ne nebol skokom do neznáma, ale ďalším krokom na ceste života. Vzdelávací program vytvorila SPDDD Úsmev ako dar v rámci projektu spolufinancovaného Európskou úniou s názvom ROMA MATRIX.

Program JUMP INTO LIFE je zložený z dvoch víkendových stretnutí a počas jednej realizácie zapojí 15 teenagerov a mladýchľudí, ktorým sa venujú 2 lektori a 2 hostia. Atmosfére otvorenosti aneformálnosti programu napomáha to, že sa program realizuje mimo detských domovov (vyňatie mladých ľudí zostereotypného a im známeho prostredia), využíva prvky neformálneho vzdelávania, hier, „role play", kde sa mladí učia navzájom od seba, strieda diskusie, prednášky abesedy s hrami a pobytom v prírode. Kľúčoví sú v programe hostia, úspešní mladí ľudia, ktorí prichádzajú na víkend s cieľomdať svedectvo o vlastnom živote, ťažkostiach, pádoch, ale aj uvedomení si identity, príležitosti prevziať zodpovednosť zavlastný život a o ceste a krokoch k životu. Ide o aktivitu Domováci domovákom, ktorá našla uplatnenie aj v tomto programea má silný efekt na životy mladých ľudí. Programu sa v pilotnej fáze zúčastnili 60 tínedžeri a mladí dospelí vybraní zo 4 detských domovov. Keďže program vytvorený v rámci európskeho projektu disponuje kompletnou metodikou, má vyškolených lektorov, a aj na základe reakcií účastníkov a skúseností sociálnych pracovníkov bol vnímaný ako praktický nástroj prípravy na osamostatnenie[6], cieľom Úsmevu ako dar je aplikáciu tohto programu rozšíriť a umožniť jeho absolvovanie čo najväčšiemu počtu tínedžerov a mladých dospelých.

[6] ROMA MATRIX. *Príručka osvedčených postupov ROMA MATRIX, 3. Práca s deťmi, ktoré opúšťajú ústavnú starostlivosť*.[online]. [cit. 2015- september-29]. Dostupné na internete: <. https://romamatrix.eu/sk/3-praca-s-detmi-ktore-opustaju-ustavnu-starostlivost-prirucka-osvedcenych-postupov-roma-matrix > .

2.1.4 Podporné aktivity a programy – poradenstvo a sprevádzanie

Poradenstvo a sprevádzanie pre deti, tínedžerov a mladých dospelých je realizované najmä prostredníctvom Anjelského programu, rozvojových pobytov, SOS programu pre mladých dospelých, SOS Linky a Iniciatívy Úsmev sv. Mikuláša.

Cieľom **Anjelského programu** je poskytnúť deťom, ktoré sa ocitli bez rodinného zázemia, podporu blízkej osoby, ktorá síce nenahradí chýbajúceho rodiča, ale dieťaťu dáva možnosť mať priateľa, ktorý s ním bude zdieľať bežné situácie, ale bude mu vedieť byť oporou aj pri vážnych rozhodnutiach, bude s ním tráviť čas, zhovárať sa, prejaví mu úprimný záujem, pokúsi sa v dieťati obnoviť dôveru voči iným ľuďom, poskytnúť dieťaťu dlhodobý priateľský vzťah. V rámci Anjelského programu sa títo dobrovoľníci nazývajú Anjelmi. Anjeli sú na túto úlohu pripravovaní v dvojročnom akreditovanom vzdelávacom programe s názvom **Anjelská akadémia** (akreditované vzdelávanie[7]) určenom dobrovoľníkom, z praxe prevažne mladým ľuďom, ktorí na prednáškach z oblasti pedagogiky, sociálnej práce a psychológie získajú základné informácie pre ich prácu so špecifickou skupinou detí žijúcich v náhradnej starostlivosti, aby tak porozumeli ich špecifickej skúsenosti a vedeli na ňu reagovať spôsobom budujúcim dôveru a priateľstvo. Súčasťou programu sú tiež modelové tréningy a zážitkovo-vzdelávacie aktivity, ktoré ich naučia, ako reagovať v konkrétnych situáciách, ktorým budú pri svojej práci vystavení – práca s odporom, zvládanie konfliktov, komunikácia s využitím asertivity, atď.

[7] Akreditované vzdelávanie, na vykonávanie ktorého udelilo SPDDD Úsmev ako dar oprávnenie Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu podľa zákona č. 387/199 Z.z. o ďalšom vzdelávaní v znení neskorších predpisov. SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR. *Kontinuálne vzdelávanie pedagogických a odborných pracovníkov* .[online]. [cit. 2015- september-29]. Dostupné na internete: < http://www.usmev.sk/nahradna-rodina/program-pride/641-kontinualne-vzdelavanie-pedagogickych-a-odbornych-pracovnikov> .

Hlavnou aktivitou Anjelov je zmysluplné trávenie času s deťmi pri športe, hre, učení (klub domácich úloh), rozhovore a v najmä čase prázdnin na rozvojových pobytoch. V roku 2014 absolvovalo Anjelskú akadémiu 84 dobrovoľníkov.[8]

Rozvojové pobyty sú zimné a letné pobyty a pre deti, tínedžerov a mladých dospelých v náhradnej starostlivosti, na realizácii ktorých sa výrazne podieľajú Anjeli – dobrovoľníci. Väčšina pobytov je tematicky zameraná s cieľom rozvíjať zručnosti a talenty detí, je to však tiež príležitosť rozvíjať vzťahy medzi deťmi a dobrovoľníkmi. Rozvojové pobyty organizuje Úsmev ako dar aj pre špecifické skupiny detí – deti zo sociálne slabých rodín, deti z náhradných rodín, deti v sanácii, či aj pre už vyššie spomenuté súrodenecké skupiny vyrastajúce oddelene.

SOS program pre mladých dospelých je komplexný program prípravy detí na osamostatnenie a pomoci mladým dospelým v realite, ktorá ich čaká po ukončení inštitucionálnej starostlivosti. Program vznikol v roku 1993 a jeho cieľom je vzdelávacími aktivitami pred osamostatnením a preventívnymi aktivitami, poradenstvom a sprevádzaním po ukončení ústavnej starostlivosti pomôcť mladým dospelým začleniť sa do života. Súčasťou prípravných aktivít na osamostatnenie sa je aj vzdelávací program JUMP INTO LIFE (viď vyššie).Sústavný nárast počtu „bývalých domovákov“, ktorí potrebujú pomoc spôsobuje, že prevažná časť aktivít programu je zameraná na poradenstvo a asistenciu mladým dospelým a konkrétnu pomoc (materiálnu, finančnú). Nie len im, ale všetkým deťom v náhradnej starostlivosti slúži bezplatná telefónna **SOS Linka**, ktorá je prevádzkovaná s pomocou sponzora.

[8]SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR. *Výročná správa za rok 2014*. .[online], [cit. 2015- september-30] Dostupné na internete: < http://www.usmev.sk/images/docs/vyrocne_spravy/usmev_ako_dar_vyrocna_sprava_za_rok_2014.pdf> .

Iniciatíva Úsmev sv. Mikulášavznikla v roku 1998 na vianočnom Benefičnom koncerte Úsmev ako dar a je zameraná na kontaktovanie a spájanie súrodencov žijúcich v odlišných zariadeniach náhradnej starostlivosti a snaží sa predchádzať rozdeleniu súrodeneckých skupín. Keďže počet detí, ktoré svojich súrodencov hľadajú narastá, bolo v roku 2008 vytvorené centrum spájania súrodencov, ktoré procesu kontaktovania a spájania súrodeneckých skupín výrazne napomáha. V rámci tejto iniciatívy sa pravidelne realizujú pobytové aktivity pre súrodenecké skupiny v náhradnej starostlivosti s cieľom vytvoriť si alebo posilniť svoje väzby a vzťah.

Okrem uvedených programov a aktivít poskytuje Úsmev ako dar deťom a tínedžerom (nie len v inštitucionálnej starostlivosti) a mladým dospelým tieto služby a podporu - podporné skupiny rodín mladých dospelých, pobytové služby a sociálne poradenstvo v sieti Centier na obnovu rodiny Dorka (krízové strediská, domovy na pol ceste, vzdelávacie centrum Dunajská Lužná). Deti z náhradných rodín sa so svojimi náhradnými rodičmi zúčastňujú na stretnutiach kluboch a svojpomocných skupín náhradných rodín. Práca s deťmi z ohrozených rodín, ale aj z krízových centier a útulkov sa realizuje najmä v komunitných centrách a nízkoprahových kluboch.

Pozitívny vplyv a efekt na deti, tínedžerov a mladých dospelých majú stretnutia s „bývalými domovákmi“, ktorých svedectvo a nimi prezentovaná vlastná skúsenosť je pre nich uveriteľná, reagujú na ňu a popísané skúsenosti aj reálne počúvajú a dotýkajú sa ich. **Iniciatíva Domovácidomovákom** vznikla v roku 2013 a ide o skupinu mladých úspešných ľudí, ktorí kedysi vyrastali v detských domovoch a majú chuť podeliť sa so svojimi skúsenosťami s deťmi v náhradnej starostlivosti. Úsmev ako dar pozýva týchto ľudí najmä na aktivity určené tínedžerom a mladým dospelým, kde napríklad v projekte JUMP INTO LIFE sú buď hosťami, prípadne aj lektormi, a majú príležitosť odovzdať svoju skúsenosť mladším.

Významnú pomoc mladým dospelým, ale aj ohrozeným rodinám, poskytujú dobrovoľníci v rámci iniciatívy**Vysunuté ruky**alebo **Rodinní anjeli**. Ide o dobrovoľníkov, ktorí najmä ako študenti spolupracovali s Úsmevom ako dar, neskôr si založili rodiny a venovali sa kariére, avšak v súčasnosti majú opäť priestor a stále silnú motiváciu pomáhať. Títo skúsení ľudia pôsobia ako mentori aj v oblastiach a mestách, kde organizácia priamo nemá svoju pobočku, ale žije tam jednotlivec alebo rodina, ktorá je v kontakte s organizáciou a potrebuje pomoc. Dobrovoľníci sú v kontakte s odbornými pracovníkmi Úsmevu ako dar, ktorí ich v tejto činnosti sprevádzajú. V súčasnosti Úsmev ako dar pre týchto dobrovoľníkov pripravuje program vzdelávania a detailne definuje spôsob ich fungovania.

2.2 Vzdelávanie pre odborných pracovníkov a dobrovoľníkov pracujúcich s deťmi, tínedžermi a mladými dospelými v inštitucionálnej starostlivosti

Úsmev ako dar sa okrem rozvojových a podporných aktivít priamo určených deťom, tínedžerom a mladým dospelým v náhradnej starostlivostivenuje aj vzdelávaniu odborných pracovníkov a dobrovoľníkov, ktorí s nimi pracujú, čomu organizácia prikladá rovnaký význam a prioritu. Vyššie bola spomenutá Anjelská akadémia a iniciatíva Vysuté ruky, ktoré sú určené dobrovoľníkom. Pre odborných pracovníkov realizuje najmä tieto vzdelávacie programy a podujatia:

- akreditované vzdelávanieIndividuálna práca s dieťaťom v detskom domove [9] (edukatívno-zážitkový program) – Program reflektuje

[9] Akreditované vzdelávanie, na vykonávanie ktorého udelilo SPDDD Úsmev ako dar oprávnenie Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu – sekcia regionálneho školstva podľa §42 ods. 2 písm. e) zákona č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 390/2011 Z.z. – akreditácia č. 969/2013-KV. SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV

požiadavku pripraviť pedagogických a odborných zamestnancov zamestnancov detských domovov na individuálnu prácu s dieťaťom a získať všetky zručnosti potrebné na prípravu individuálneho plánu rozvoja osobnosti dieťaťa.

- akreditované vzdelávanie Individuálna práca ako jedna z najúčinnejších foriem práce s dieťaťom a rodinou[10] (edukatívno-zážitkový odborný program) - program umožňuje spoznať a následne v praxi overiť nové postupy pri práci s deťmi so špecifickými vzdelávacími potrebami, poruchami správania, ako aj s deťmi z dysfunkčných rodín s dôrazom na tímovú spoluprácu s rodinou.
- regionálne konferencie Mosty k rodine
- celoslovenská konferencia Mosty v sociálnoprávnej ochrane
- semináre pre sudcov
- akreditovaný program PRIDE pre rodičov, náhradných rodičov, odborníkov a lektorov
- Iniciatíva Strecha – obnovená v roku 2012 a zameraná na podporu, zameraná na mapovanie a riešenie potrieb, ako aj podporu mladých dospelých.

AKO DAR. *Kontinuálne vzdelávanie pedagogických a odborných pracovníkov* .[online]. [cit. 2015- september-29]. Dostupné na internete: < http://www.usmev.sk/nahradna-rodina/program-pride/641-kontinualne-vzdelavanie-pedagogickych-a-odbornych-pracovnikov> .

[10] Akreditované vzdelávanie, na vykonávanie ktorého udelilo SPDDD Úsmev ako dar oprávnenie Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu – sekcia regionálneho školstva podľa §42 ods. 2 písm. e) zákona č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 390/2011 Z.z. – akreditácia č. 968/2013-KV. SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR. *Kontinuálne vzdelávanie pedagogických a odborných pracovníkov* .[online]. [cit. 2015- september-29]. Dostupné na internete: < http://www.usmev.sk/nahradna-rodina/program-pride/641-kontinualne-vzdelavanie-pedagogickych-a-odbornych-pracovnikov> .

3. Aktuálne priority rozvojových aktivít

V roku 2013 zorganizoval Úsmev ako dar spolu 813 jednodňových aktivít pre deti (12 253 účastníkov) a 32 pobytových podujatí, ktorých sa zúčastnilo 627 detí.[11] Tieto, ale aj ďalšie aktivity a programy, sú zamerané na komplexný rozvoj dieťaťa a jeho prípravu na jeho osamostatnenie po skončení inštitucionálnej starostlivosti. Ako už bolo spomenuté v úvode príspevku, „cieľom Spoločnosti je prispieť k vytvoreniu všestranne rozvinutej, zrelej osobnosti dieťaťa, resp. mladého človeka, schopnej budovať si kladné životné hodnoty a začleniť sa do života s vedomím, že nám na nej záleží.“. Úsmev ako dar ponuku aktivít a programov na základe zistených potrieb detí, teenagerov a mladých dospelých v inštitucionálnej starostlivosti sústavne aktualizuje, rozširuje a prispôsobuje s cieľom, aby aj deti, ktoré nemohli vyrastať v prostredí svojej biologickej rodiny, resp. náhradnej rodiny, mali príležitosť na komplexný rozvoj. Tieto aktivity sú pre deti príležitosťou spoznať seba, svoju identitu, schopnosti, mať skúsenosť s prezentáciou seba ale napríklad aj reprezentáciou svojho regiónu, mať príležitosť vytvárať a udržiavať širšie vzťahy a aktívnym a zmysluplným využívaním voľného času rozvíjať svoje talenty a schopnosti. Zároveň majú aktivity, najmä tie určené tínedžerom a mladým dospelým, preventívny charakter (napr. prevencia rôznych závislostí) a posilňujú ich identitu a sebavedomie, čím im vytvárajú, spoločne s ďalším vzdelávaním, predpoklady na lepšie uplatnenie na trhu práce a zvyšujú ich zamestnateľnosť. Práve rozširovanie ponuky a programov pre mladých

[11]SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR. *Výročná správa za rok 2014*. .[online], [cit. 2015- september-30] Dostupné na internete: < http://www.usmev.sk/images/docs/vyrocne_spravy/usmev_ako_dar_vyrocna_sprava_za_rok_2014.pdf> .

dospelých je v súčasnosti aktuálnou výzvou pre Úsmev ako dar, aby sa tak predchádzalo ich prepadnutiu závislostiam, znížilo ohrozenie, že sa stanú obeťami obchodovania s ľuďmi, nútenej práce alebo prostitúcie, posilnila sa ich finančná gramotnosť a schopnosť s dostatočnými informáciami a zodpovedne sa rozhodovať, získať a udržať si zamestnanie a vytvárať dlhodobé, pevné vzťahy a tak mať šancu založiť si rodinu a žiť vo funkčnej rodine.

BIBLIOGRAFIA

***monografie**:*

MIKLOŠKO, J. *Ohrozená rodina na Slovensku, analýza kontextu vyňatia detí z prirodzeného prostredia v rokoch 2006-2010*. Bratislava: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar Inštitút ochrany práv dieťaťa a rodiny Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave v spolupráci s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny, 2011. 194. ISBN: 978-80-970879-0-6.

internetový zdroj:

ROMA MATRIX. *Príručkaosvedčenýchpostupov ROMA MATRIX, 3. Práca s deťmi, ktoréopúšťajúústavnústarostlivosť*.[online].[cit. 2015- september-29]. Dostupné na internete: https://romamatrix.eu/sk/3-praca-s-detmi-ktore-opustaju-ustavnu-starostlivost-prirucka-osvedcenych-postupov-roma-matrix.

SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR. *Kontinuálne vzdelávanie pedagogických a odborných pracovníkov* .[online]. [cit. 2015- september-29]. Dostupné na internete: http://www.usmev.sk/nahradna-rodina/program-pride/641-kontinualne-vzdelavanie-pedagogickych-a-odbornych-pracovnikov .

SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR. *Stanovy Spoločnostipriateľovdetí z detskýchdomovovÚsmevako dar.*[online]. [cit. 2015- september-21]. Dostupné na internete: http://usmev.sk/images/docs/stanovy_ico/Stanovy_usmev.pdf .

SPOLOČNOSŤ PRIATEĽOV DETÍ Z DETSKÝCH DOMOVOV ÚSMEV AKO DAR. *Výročná správa za rok 2014*. .[online]. [cit. 2015- september-30] Dostupné na internete: http://www.usmev.sk/images/docs/vyrocne_spravy/usmev_ako_dar_vyrocna_sprava_za_rok_2014.pdf .

ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Štatistické ukazovatele – deti v jednotlivých formách detských domovov.*[online]. [cit. 2015- september-29]. Dostupné na internete: http://www.upsvar.sk/buxus/docs//SSVaR/OVOZ/statisticke_ukazovtele/Deti_v_jednotlivych_formach_DeD.pdf .

ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Štatistické ukazovatele – veková štruktúra detí v DeD.*[online]. [cit. 2015- september-29]. Dostupné na internete: http://www.upsvar.sk/buxus/docs//SSVaR/OVOZ/statisticke_ukazovtele/Vekova_struktura_deti_v_DeD.pdf .

AUTOR

JUDr. Alena Vachnová
Teologická fakulta v Košiciach, Katolícka univerzita v Ružomberku
Hlavná 89, 041 21 Košice
alena.vachnova@gmail.com

SPÔSOBY POSKYTOVANIA SOCIÁLNEJ POMOCI ONKOLOGICKÝM KLIENTOM

WAYS TO PROVIDE SOCIAL ASSISTANCE TO CLIENTS CANCER

Silvia Václavíková

Abstrakt: Autorka v príspevku venuje svoju pozornosť poznatkom o sociálnej práci, a upozorňuje aj na náročnosť práce s klientom, vzhľadom na mnoho problémov ktoré onkologické ochorenie sprevádzajú. Poskytuje krátky prehľad spôsobov pomoci v podmienkach Slovenskej republiky prostredníctvom štátnych ale aj neštátnych subjektov.
Kľúčové slová: *Sociálna práca. Sociálna pomoc. Onkologický klient.*

Abstract: The author in this paper devotes its attention to knowledge about social work and also points to the difficulty of working with clients, given the many problems that accompany oncologic disease. Provides a brief overview of ways to help in the Slovak Republic through the state but also non-state actors.
Keywords: *Social work. Social help. Oncology client.*

Úvod do problematiky

Závažné onkologické ochorenie predstavuje pre klienta obrovskú záťaž, ktorá ovplyvňuje fyzickú a psychickú stránku človeka, interpersonálne vzťahy a sociálno-ekonomickú situáciu klienta. Dôsledkom ochorenia sa klient dostáva do nepriaznivej sociálnej situácie. Bežným predpokladom je,

že klient vyhľadá služby sociálneho pracovníka, ktoré spočívajú vo výkone poradenskej a výchovnej činnosti zameranej na socializáciu a resocializáciu klienta. Sociálny pracovník využíva rôzne služby a spôsoby sociálnej práce, v spojitosti s problémami, ktoré onkologické ochorenie so sebou prináša. Pomoc klientovi realizuje poradca za pomoci využitia nástrojov sociálnej práce, akými sú napr. sociálne služby, kompenzácie, pomoc subjektov, či už štátnych alebo neštátnych.[1]

1. Poznatky o sociálnej práci v kontexte problémov onkologických klientov

Sociálny pracovník plní pri klientoch s onkologickým ochorením nezastupiteľnú úlohu pripráci so samotným klientom s onkologickým ochorením, a pri práci s jeho rodinnými príslušníkmi. Sociálnu prácu definuje autorka Lešková ako „špecifickú odbornú činnosť sociálnych pracovníkov, ktorá pomáha ľudom, podporuje sociálne zmeny, smeruje k odstráneniu vzniknutých nedostatkov preventívnymi ako aj represívnymi opatreniami a prispieva k zlepšeniu sociálneho fungovania a k sociálnemu rozvoju človeka.“[2]

Sociálna práca s onkologickými klientmi nepatrí ani k zdravotníckym odborom, ani k terénnej sociálnej práci ale nachádza sa osamotená medzi nimi. Toto naše tvrdenie potvrdzuje aj autorka Ondrušová,[3] ktorá poukazuje na široký rozsah sociálnej práce a jej nutnú prítomnosť pri práci s onkologickými pacientmi v zdravotníctve. Na Slovensku práca sociálneho pracovníka v onkologickej oblasti spočíva nie len vo výkone poradenskej

[1] Porov. ONDRUŠOVÁ, Z. Multidisciplinárny odborný tím pri onkologickom ochorení z pohľadu humanitných vied. In. *Zdravotníctvo a sociálna práca.* 2012, roč.7, č.1-2,s. 30-31.
[2] LEŠKOVÁ, L. *Úvod do základov sociálnej práce.* Košice : Seminár s. K. Bartolomejského, 2008, s. 14.
[3] Porov. ONDRUŠOVÁ, Z. Multidisciplinárny odborný tím pri onkologickom ochorení z pohľadu humanitných vied. In. *Zdravotníctvo a sociálna práca.* s. 1-2.

a výchovnej činnosti zameranej na resocializáciu a socializáciu, ale aj v poskytovaní pomoci pacientovi s onkologickým ochorením prekonávať prekážky zdravotné, ekonomické a morálne, pomáhať pri signalizácii možných negatívnych dôsledkov na zdravotný stav pacienta, ktoré pramenia z jeho nevyhovujúceho sociálneho prostredia a v spolupráci so zdravotným personálom, zamestnávateľmi, súdmi a zastupovaním chorého na úradoch, či vo vedení sociálnej dokumentácie.

V súčasnosti o sociálnej práci s onkologickým klientom nachádzame pomerne dostupné informácie zahraničných štúdií prostredníctvom elektronickej databázy, ktoré riešia najmä efektivitu a metódy práce s klientom pri konkrétnych diagnózach, či priamo skúmajú sociálne problémy klientov.

Uvádzame štúdiu autorov Wrigh, Kiely, Lynch, Cull, Selhy (2002) z Veľkej Británie v ktorej identifikovali 32 sociálnych problémov a tie bolo následne kategorizované do 8 oblastí:

1.) Vedenie domácnosti
2.) Sociálne a zdravotnícke služby
3.) Financie
4.) Zamestnanie
5.) Právne poradenstvo
6.) Vzťahy
7.) Zmena vzhľadu a sexualita
8.) Voľný čas.

Na základe ich zistení, klienti s onkologickým ochorením mali najväčšie problémy so vzťahmi a komunikáciou, financiami, zamestnaním, vonkajším vzhľadom a neustálym pobytom doma.[4]

[4] Porov. WRIGHT, E. P., KIELY, M. A., LYNCH, P., CULL, A., SELBY, P. J. Social problems in onkology. In *British Journal of Cancer*, 2002, 87, pp. 1099 - 1104.

V našom príspevku sme sa okrem identifikácie problémov onkologických klientovzamerali aj na štúdie v ktorých sa pozornosť venuje metódam sociálnej práce s onkologickými klientmi a ich rodinami.

Americký autori Abbott, Shah, War a kol (2013) vo svojej štúdií preukázali, že jeveľmi dôležité klásť dôraz na to, aby o možných sociálnych službách bol klient informovaný čím skôr, aby sa skvalitnili výsledky práce s klientom, a tak sa predišlo sociálnym problémom a stavu nepriaznivej sociálnej situácie včas.[5]

V tomto kontexte môžeme uviesť viacero zahraničných autorov, ktorí sa venovali vo svojich štúdiách sociálnym problémom napr. autorky Beattly, Koczwara a Wade (2008) v štúdií pod názvom „Psychosociálne problémy potreby žien s rakovinou prsníka, či Davis-Ali, Chesler, Chesney (1993) kde upozorňujú na problematiku onkologických klientov v partnerskom spolunažívaní.

2. Spôsoby pomoci onkologickým klientom v podmienkach Slovenskej republiky

V podmienkach Slovenskej republiky legislatívne zákon nestanovuje konkrétnu sociálnu službu, ktorá je v definovaná ako „odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností,“[6]ktorú by mal sociálny pracovník poskytovať onkologický chorým klientom. V závislosti od problémov onkologického klienta môže sociálny pracovník poskytnúť v prípade nepriaznivej sociálnej situácie, ktorá je podľa zákona 448/2008 o sociálnych službách definovaná ako „ohrozenie fyzickej osoby

[5] Porov. ABBOTT, J., SHAH, N. R., WARD, K. K., MCHALE, M. T., ALVAREZ, E. A. SAENZ, CH. A., PLAXE, S. C. Use of Psychosocial Services Increases after a Social Worker - Mediated Intervention in Gynecology Oncology Patients. *Health Social Work*. 2013 May; 38(2):113-21. [online]. [cit. 2015-09-28]. Dostupné na internete: < http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=>.

[6]*Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, čl. I, §2.*

sociálnym vylúčením alebo obmedzenie jej schopnosti sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje problémy.“[7] tieto vybrané sociálne služby:

a.) sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku, ktorými môžu byť:

- domáca opatrovateľská služba, v rámci ktorej je možné poskytnúť klientovi s onkologickým ochorením základné, alebo špecializované sociálne poradenstvo;
- prepravná služba - v prípade, že pohybová aktivita klienta je obmedzená;
- sprievodcovská služba - a i.

b.) sociálne služby na podporu rodiny s deťmi, ktorými sú:

- pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa a podpora zosúlaďovania rodinného života a pracovného života – predstavuje pomoc dieťaťu pri obliekaní, stravovaní, hygiene, či sprevádzaní dieťaťa do školského zariadenia.

c.) sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií, ktorými sú:

- monitorovanie a signalizácia potreby pomoci v prípade, že sa jedná o klienta, ktorý žije sám v domácnosti;
- krízová pomoc poskytovaná prostredníctvom telekomunikačných technológií napr. internetové, či telefonické poradenstvo.

Zákon č. 448/2008 v § 16-23 popisuje činnosti, ktoré môžu byť poskytované v rámci sociálnych služieb. Pre onkologických klientov vyberáme:

[7] *Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, čl. I, §2.*

a.) Sociálne poradenstvo – ktoré sa vykonáva na úrovni základného a špecializovaného poradenstva. Základné poradenstvo, ktoré je súčasťou každej sociálnej služby spočíva v posúdení povahy problému klienta s onkologickým ochorením, poskytovaní základných informácií a možnostiach riešenia problému a sprostredkovaní ďalšej odbornej činnosti podľa potreby klienta s onkologickým ochorením. Špecializované sociálne poradenstvo je činnosť, pri ktorej sa jedná o zistenie príčin vzniku problému a konkrétnu pomoc klientovi s onkologickým ochorením

b.) Obslužné činnosti – podľa zdravotného stavu a problémov klienta s onkologickým ochorením je možné zabezpečiť ubytovanie, stravovanie, upratovanie, pranie, žehlenie, či údržbu bielizne a šatstva

c.) Pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov - sa vykonáva so súhlasom plnoletej fyzickej osoby a je zameraná najmä na poradenstvo pri vybavovaní úradných záležitostí, pomoc pri vybavovaní osobných dokladov, pri spisovaní a podávaní písomných podaní, vypisovaní tlačív, pri písomnej komunikácii v úradnom styku a vybavovaní iných vecí. [8]

Medzi problematické situácie z hľadiska sociálnej práce do ktorých sa klient s onkologickým ochorením a jeho blízky príbuzný dostávajú je okrem iného aj zabezpečenie príspevkov na **kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia.** Pacientovi s onkologickým ochorením podľa zákona č. 447/2008 umožňuje požiadať posúdenie miery funkčnej poruchy príslušný Úrad práce sociálnych vecí a rodiny podľa miesta bydliska. Podľa tohto zákona sa miera funkčnej poruchy definuje ako „nedostatok telesných

[8] Porov. *Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, čl. I, §16-23.*

schopností, zmyslových schopností alebo duševných schopností fyzickej osoby, ktorý z hľadiska predpokladaného vývoja zdravotného postihnutia bude trvať dlhšie ako 12 mesiacov.“[9] V zmysle citovaného zákona sa za „sociálny dôsledok ťažkého zdravotného postihnutia považuje znevýhodnenie, ktoré má občan s ťažkým zdravotným postihnutím v porovnaní so zdravým človekom rovnakého veku, pohlavia a za rovnakých podmienok.“[10]

Sociálne dôsledky ťažkého zdravotného postihnutia sa kompenzujú v štyroch oblastiach:

1. V oblasti mobility a orientácie
2. V oblasti komunikácie
3. V oblasti zvýšených výdavkov
4. V oblasti sebaobsluhy.

„Ťažké zdravotné postihnutie je zdravotné postihnutie s mierou funkčnej poruchy najmenej 50 %.“ [11] Ak je splnená podmienka miery funkčnej poruchy 50% a viac potom je vystavený preukaz fyzickej osobe s ŤZP a môže byť poskytnutý niektorí z kompenzačných príspevkov. Sociálny pracovníci na ÚPSVaR poskytnú pacientovi s onkologickým ochorením formuláre, ktoré je potrebné doložiť odbornými nálezmi. Podá žiadosť na príslušnom úrade a lehota rozhodnutia v zmysle zákona je 60 max 90 dní od podania kompletnej žiadosti. Tento proces prebieha na základe posúdenia zdravotného stavu podľa prílohy č.4 spomínaného zákona.

Druhy kompenzačných príspevkov:

a) peňažný príspevok na osobnú asistenciu,

[9]*Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov čl. I, §2.*
[10]*Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov čl. I, §2.*
[11]*Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov čl. I, §2.*

b) peňažný príspevok na kúpu pomôcky,

c) peňažný príspevok na výcvik používania pomôcky,

d) peňažný príspevok na úpravu pomôcky,

e) peňažný príspevok na opravu pomôcky,

f) peňažný príspevok na kúpu zdvíhacieho zariadenia,

g) peňažný príspevok na kúpu osobného motorového vozidla,

h) peňažný príspevok na úpravu osobného motorového vozidla,

i) peňažný príspevok na prepravu,

j) peňažný príspevok na úpravu bytu,

k) peňažný príspevok na úpravu rodinného domu,

l) peňažný príspevok na úpravu garáže,

m) peňažný príspevok na kompenzáciu zvýšených výdavkov,

n) peňažný príspevok na opatrovanie.

Tieto príspevky sa ďalej delia na jednorazové a opakované. K jednorazovým zaraďujeme: príspevok na kúpu pomôcky, na výcvik používania pomôcky, na úpravu pomôcky, na opravu pomôcky, na kúpu zdvíhacieho zariadenia, na kúpu osobného motorového vozidla, na úpravu bytu, domu, alebo garáže. K opakovaným peňažným príspevkom radíme: príspevok na osobnú asistenciu, na kompenzáciu zvýšených výdavkov (diétne stravovanie, hygienu súvisiacu s opotrebovaním šatstva, bielizne, obuvi, a bytového zariadenia, príspevok súvisiaci so zabezpečením a prevádzkou osobného motorového vozidla, či príspevok súvisiaci so starostlivosťou o psa so špeciálnym výcvikom), na prepravu, na opatrovanie.

Jednotlivé príspevky však majú však nie sú fakultatívne ale majú legislatívne obmedzenia. Súčasne s posudzovaním miery funkčnej poruchy je jednotlivo posudzované aj vystavenie ZŤP / S preukazu a parkovacieho preukazu. Osobe, ktorá je uznanou za osobu s ťažkým zdravotným postihnutím je vydaný ZŤP/S preukaz. Osoba, ktorá je podľa posudku

odkázaná na individuálnu prepravu osobným motorovým vozidlom podľa § 14 ods. 6 alebo má praktickú slepotu alebo úplnú slepotu oboch očí, vyhotoví príslušný orgán parkovací preukaz na základe právoplatného rozhodnutia o parkovacom preukaze. Vzory týchto preukazov uvádzame v prílohe č.1.[12]

3. Neštátne subjekty ako alternatívna forma pomoci onkologickým klientom

Okrem štátnej pomoci onkologickým pacientom existuje aj široké spektrum neštátnych subjektov. Zaraďujeme sem rôzne nadácie, občianske združenia, či iné podporné subjekty s rôznym poslaním a zameraním.

Slovenská katolícka charita (SKCH) poskytuje charitatívne, sociálne, zdravotnícke a výchovno-vzdelávacie služby ľuďom v núdzi bez ohľadu na rasu, národnosť, vierovyznanie a politické zmýšľanie. Víziou Slovenskej katolíckej charity je – prostredníctvom jej profesionálnej pomoci ľuďom v núdzi a vďaka podpore darcov – čo najviac znižovať počet ľudí na Slovensku aj v zahraničí, ktorí sa nachádzajú v akejkoľvek núdzi, či už hmotnej, sociálnej alebo v oboch súčasne. Túto víziu sa snažia tiež napĺňať osvetou v spoločnosti, aby nevylučovala ľudí v núdzi, ovplyvňovaním zákonodarstva a spoluprácou so zahraničnými charitami, aby bola ich práca čo najviac efektívna.[13]

Charitatívna organizácia Liga proti rakovine je zameraná na pomoc onkologickým klientom a ich rodinám bez ohľadu na vek a onkologickú diagnózu. Snaží sa o pomoc pri predchádzaní nádorových ochorení. Podporuje účinné medicínske postupy a zameriava sa aj na sociálnu

[12] Porov. *Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov čl. I-II, §5- 19.*
[13]Porov. SLOVENSKÁ KATOLÍCKA CHARITA. *Misia a vízia.* [online]. [cit. 2015-09-26]. Dostupné na internete: . [online]. [cit. 2015-09-26]. Dostupné na internete:< http://www.charita.sk/>.

starostlivosť o onkologických pacientov a ich rodiny. Svoje ciele zameriava na tri oblasti:

- psychosociálna starostlivosť o pacientov a ich rodiny kde svoje aktivity zameriavajú na detských aj dospelých onkologických pacientov i na celé rodiny bojujúce s diagnózou nádorového ochorenia.
- výchova, informovanosť a prevencia sú zamerané na pacientov, mladú generáciu i širokú verejnosť. Vydávanie brožúr, letákov, príprava preventívnych kampaní, tým všetkým sa LPR snaží osloviť verejnosť a komunikovať potrebu starania sa o vlastné zdravie, potrebu záujmu o seba, svojich blízkych, a zvyšovať tak záujem a povedomie o onkologických ochoreniach i o tých, ktorým sa táto diagnóza nevyhla.
- podpora klinických a výskumných projektov v rámci ktorých LPR podporuje výskum na Slovensku, pomáha nemocniciam a zdravotníckym zariadeniam s nevyhnutným vybavením, slúžiacim k zlepšeniu kvality života onkologických pacientov.[14]

K neziskovým organizáciám poskytujúcim finančnú pomoc radíme organizáciu Dobrý anjel, n.o., ktorá rodinám s deťmi, kde otec, mamka alebo dieťa trpí onkologickým ochorením, ktoré je dôvodom nepriaznivej sociálnej situácie rodiny. Dobrý anjel pomáha na základe stratégie troch pilierov s cieľom, aby rodiny chorých dostávali pravidelnú mesačnú výpomoc vo výške približne 120 €.[15]

Nadáciu SPP vnímame ako účinný nástroj na rozvoj občianskej spoločnosti, ktorý poskytuje pomoc ľuďom v ťažkých životných situáciách

[14] Porov. LIGA PROTI RAKOVINE. *Naše aktivity a projekty.* . [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: < http://www.lpr.sk/co-robime/>.
[15] Porov: DOBRÝ ANJEL. *Čo je dobrý anjel.* [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: < https://www.dobryanjel.sk/co-je-dobry-anjel/>.

pomocou podpory rôznych projektov. Vytvára programy zamerané na pomoc znevýhodnených skupín obyvateľstva, ochrany zdravia, či ekonomicky znevýhodnené skupiny obyvateľstva. Známym je grantový program „opora," ktorého cieľom je pomoc, ktorá pramení z aktuálnych potrieb ľudí so znevýhodnením. Nemenej zaujímavým grantovým programom je aj program „o krok vpred," ktorý podporuje jednotlivcov a rodiny s dieťaťom so zdravotným znevýhodnením.[16]

Za ďalšie podporné subjekty, ktoré by sme mohli spomenúť pri práci s onkologický chorými klientmi sú:

Červené nosy – združenie, ktoré svojimi aktivitami podporuje psychickú pohodu hospitalizovaných detí „šašovaním" a humorom, pričom sa tak snažia zlepšiť náladu a zmierniť deťom strach z liečby.[17]

Samaritán – poskytuje opatrovateľskú službu zameranú na pomoc starým, chorým, nevládnym a onkologickým klientom.[18]

Plamienok – nezisková organizácia na pomoc nevyliečiteľne chorým deťom a ich rodinám svojou odbornou starostlivosťou lekármi, psychológmi alebo sociálnymi pracovníkmi.[19]

Klinika paliatívnej starostlivosti blahoslavenej Z. Schelingovej v Trnave – poskytuje osobitný druh zdravotnej starostlivosti o nevyliečiteľne chorých pacientov s pokročilou diagnózou.

[16] Porov. NADÁCIA SPP. *Podpora znevýhodnených.* [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: <http://www.nadaciaspp.sk/sk/podpora-znevyhodnenych>.
[17] Porov. ČERVENÝ NOS. *Clowndoctors.* . [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: <http://cervenynos.sk/>.
[18] Porov. SAMARITÁN. *Opatrovateľská služba.* [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: <http://www.samaritan.sk/>.
[19] Porov. PLAMIENOK. *Ako nám môžete pomôcť.* [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete:< http://www.plamienok.sk/>.

Záver

Onkologický pacient z hľadiska dlhodobej liečby sa môže ocitnúť v neistote v závislosti od stupňa intenzity a rozsahu uvedomenia si sociálneho problému na rôznych miestach. S uvedomením si sociálneho problému klientom, predpokladáme, že vyhľadá poradcu, ktorý v tomto kontexte využíva rôzne nástroje pomoci sociálnej práce. V príspevku prinášame krátky prehľad spôsobov sociálnej pomoci onkologicky chorým klientom prostredníctvom štátnych ale aj neštátnych subjektov. Charakterizujeme problémy onkologicky chorých klientov a legislatívu, ktorá upravuje služby a kompenzácie v podmienkach Slovenskej republiky. Za závažný fakt pri starostlivosti o pacienta s onkologickým ochorením, považujeme aj to, že sociálny pracovník je veľmi dôležitou súčasťou tímu starajúceho sa o onkologického klienta. Vzhľadom na to, že možnosti a formy pomoci tejto skupine klientov nie sú jasne špecifikované a sociálna práca s onkologickým klientom na úseku zdravotníctva nie je legislatívne ošetrená zisťujeme, že na komerčnej báze v podmienkach SR nie je možná**.**

BIBLIOGRAFIA

monografie*:*

LEŠKOVÁ, L. *Úvod do základov sociálnej práce.* Košice : Seminár s. K.Bartolomejského, 2008, 167 s. ISBN 978-80-89361-23-6.

WRIGHT, E. P., KIELY, M. A., LYNCH, P., CULL, A., SELBY, P. J. Social problems in onkology. In *British Journal of Cancer*, 2002, 87, pp. 1099 - 1104.

článok v časopise:

ONDRUŠOVÁ, Z. Multidisciplinárny odborný tím pri onkologickom pacientovi z pohľadu humanitných vied. In *Zdravotníctvo a sociálna práca*. ISSN 1336-9326, 2012, roč.7, č.1-2, s. 29-33.

internetový zdroj:

ABBOTT, J., SHAH, N. R., WARD, K. K., MCHALE, M. T., ALVAREZ, E. A. SAENZ, CH. A., PLAXE, S. C. Use of Psychosocial Services Increases after a Social Worker - Mediated Intervention in Gynecology Oncology Patients. *Health Social Work*. 2013 May; 38(2):113-21. [online]. [cit. 2015-09-28].Dostupné na internete: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=>.

BEATTLY - BOGDA KOCZWARA, L., WADE, T. D. The psychosocial concerns and needs of women recently diagnosed with breast cancer: a qualitative study of patient, nurse and volunteer perspectives. In *Health Expectations*.2008, Vol.11, Issue 4, pp. 331–342. [online]. [cit. 2015-09-28]. Dostupné na internete: < web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid >.

ČERVENÝ NOS. *Clowndoctors.* . [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: <http://cervenynos.sk/>.

DAVIS-ALI,S. H., CHESLER, M. A., CHESNEY, B.K. Recognizing Cancer as a Family Disease: Worries and Support Reported by Patients and Spouses. In *Social Work in Health Care*. 1993, Vol.19, Issue 2, [online]. [cit. 2015-09-28]. Dostupné na internete: < www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1300/J010v19n02_02#. >.

DOBRÝ ANJEL. *Čo je dobrý anjel.* [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: <https://www.dobryanjel.sk/co-je-dobry-anjel/>.

LIGA PROTI RAKOVINE. *Naše aktivity a projekty.* . [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: <http://www.lpr.sk/co-robime/>.

NADÁCIA SPP. *Podpora znevýhodnených.* [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: <http://www.nadaciaspp.sk/sk/podpora-znevyhodnenych>.

PLAMIENOK. *Ako nám môžete pomôcť.* [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: < http://www.plamienok.sk/>.

SAMARITÁN. *Opatrovateľská služba.* [online]. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na internete: <http://www.samaritan.sk/>.

SLOVENSKÁ KATOLÍCKA CHARITA. *Misia a vízia.* [online]. [cit. 2015-09-26]. Dostupné na internete: < http://www.charita.sk/ >.

zákony:

Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb.o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 551/2010 Z. z., zákona č. 180/2011 Z. z., zákona č. 468/2011 Z. z., zákona č. 136/2013 Z. z., zákona č. 219/2014 Z. z. a zákona č. 263/2014 Z. z.

AUTOR

Mgr. Silvia Václavíková
Teologická fakulta KU
s.vaclavikova@gmail.com

Prílohy:

Príloha 1 Vzor preukazu osoby s ŤZP

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v .....

PREUKAZ
FYZICKEJ OSOBY
S ŤAŽKÝM
ZDRAVOTNÝM
POSTIHNUTÍM

Fotografia
30 x 40 mm

* 000000

Držiteľ: .....
Dátum narodenia: .....
Trvalý pobyt: .....
V ..... dňa .....

Podpis držiteľa preukazu

Odtlačok pečiatky úradu práce, sociálnych vecí a rodiny a podpis oprávnenej osoby

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v .....

PREUKAZ
FYZICKEJ OSOBY
S ŤAŽKÝM
ZDRAVOTNÝM
POSTIHNUTÍM
SO SPRIEVODCOM

Fotografia
30 x 40 mm

* 000000

Držiteľ: .....
Dátum narodenia: .....
Trvalý pobyt: .....
V ..... dňa .....

Podpis držiteľa preukazu

Odtlačok pečiatky úradu práce, sociálnych vecí a rodiny a podpis oprávnenej osoby

Príloha 2 Vzor parkovacieho preukazu

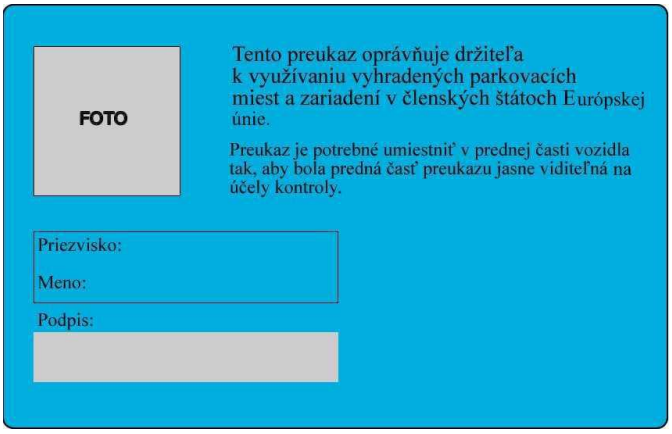

Parkovací preukaz pre fyzickú osobu so zdravotným postihnutím

Parking card
Carte de stationnement
Parkausweis
Tarjeta de estacionamiento
Contrassegno di parcheggio
Parkeerkaart
Karta parkingowa
Pysäköintilupa
Parkolási kártya
Карта за паркиране
Parkovací karta
Parkirna karta

SK

Platný do: 00-00-0000
Č.: 00 00 00
Vydaný:

MODEL EURÓPSKEJ ÚNIE

FOTO

Tento preukaz oprávňuje držiteľa k využívaniu vyhradených parkovacích miest a zariadení v členských štátoch Európskej únie.

Preukaz je potrebné umiestniť v prednej časti vozidla tak, aby bola predná časť preukazu jasne viditeľná na účely kontroly.

Priezvisko:

Meno:

Podpis:

INTERVENCIE S ASISTENCIOU ZVIERAT V SOCIÁLNEJ PRÁCI

ANIMAL ASSISTED INTERVENTION IN SOCIAL WORK

Emília Čurillová

Abstrakt: V druhej polovici 20. storočia sa stala zooterapia významnou súčasťou psychoterapie, ktorá využíva intervencie s asistenciou zvierat ako participujúci odbor terapie v spolupráci s ďalšími odbormi. Sociálna práca vo svete bola jednou z prvých odborov, ktoré rozšírili svoje metódy o dané intervencie, a tým prispeli k rozšíreniu povedomia o možnostiach ich uplatnenia. Článok predstavuje intervencie s asistenciou zvierat, načrtáva ich základné charakteristiky a poukazuje na vybrané možnosti využitia zvierat v zariadeniach sociálnych služieb.

Kľúčové slová: *Intervencie s asistenciou zvierat. Sociálna práca. Metódy. Psychosociálna podpora.*

Abstract: In the second half of 20. th century zootherapy became significant part of psychotherapy, which uses animal assisted intervention as participated branch of therapy in cooperation with other scientific branches. Sociology was one of the first scientific branch in the world, which expanded the methods of mentioned interventions, that causes also the expansion of awareness about the possibilities of enforcement. The article presents the animal assisted interventions, it outlines their basic characteristics and highlights the selected possibilities of application the animals in social service facilities.

Key words: *Animal Assisted Intervention. Sociology. Methods. Psychosocial support.*

Úvod

Potreby praxe v oblasti sociálnej práce vyžadujú od sociálnych pracovníkov neustále hľadanie, spoznávanie a využívanie nových metód a nástrojov v prospech svojich klientov. Jedným z možných smerov je i využitie intervencií s asistenciou zvierat, ktoré sú stále častejšie súčasťou praxe sociálnej práce.[1]

Sociálna práca poskytuje pomoc človeku komplexne, snaží sa o zvýšenie sociálneho blaha, s čím úzko súvisí zvyšovanie kvality života prijímateľov sociálnej práce, čo je i hlavným účelom zooterapie. V súčasnosti je možné so zameraním na tento cieľ využívať moderné metódy, ako napríklad intervencie a aktivity s asistenciou zvierat.

1. Zooterapia, jej definícia a charakteristika

Zooterapia je všeobecný a rozsiahly pojem, ktorým možno označiť rôzne aktivity a terapie v spolupráci s rozličnými druhmi zvierat.

Ako uvádza Mojžišová a niekoľko ďalších autorov, súhrnným termínom pre metódy psychosociálnej podpory zdravia a rehabilitačné metódy je zooterapia, ktorá je založená na pozitívnom pôsobení vychádzajúcom zo vzťahu medzi človekom a zvieraťom.[2]

V odbornej literatúre možno nájsť niekoľko ďalších termínov, ktoré majú v podstate rovnaký význam ako zooterapia, napríklad animoterapia,

[1] Porov. POKLEMBOVÁ, Z. Miesto aktivít a terapie s asistenciou zvierat v sociálnej práci. In *Aktivity a terapie s asistenciou psov – výskum ako východisko dobrej praxe.* Prešov : Prešovská univerzita, 2015. s. 95.
[2] Porov. MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2013, s. 285.

zoorehabilitácia, animal terapia a pod. V roku 2013 sa preto, medzinárodná asociácia IAHAIO - *International Association of Human - Animal Interaction Organisations,* rozhodla vo svojej bielej listine- *White paper*, ako píše Šoltésová, redefinovať nosné pojmy a odporúčaným označením zooterapie sa medzinárodne stali intervencie a aktivity s asistenciou zvierat- *Animal Assisted Intervencion a Animal Assisted Activities.*[3]

1.1 Kritéria intervencií s asistenciou zvierat

Základným kritériom delenia intervencií s asistenciou zvierat je druh zvieraťa zapojeného do procesu uzdravenia. Canisterapiou označujeme intervencie s asistenciou psa, felinoterapiou s asistenciou mačky, ornitoterapiou s asistenciou vtákov, hipoterapiou s asistenciou koňa, delfinoterapiou s asistenciou delfína a farmingterapiou s asistenciou hospodárskych zvierat.

K ďalším kritériám pre definíciu intervencií a aktivít s asistenciou zvierat patria:

- Delenie intervencií s asistenciou zvierat na základe metódy:
  Aktivity s asistenciou zvierat- *Animal Assisted Activities,* AAA.
  Intervencie s asistenciou zvierat- *Animal Assisted Intervention,* AAI.
  Intervencie sa následne delia na:
  Terapie za pomoci zvierat- *Animal Assisted Therapy,* AAT.
  Vzdelávanie za pomoci zvierat- *Animal Assisted Education,* AAE.
  Krízová intervencia za pomoci zvierat- *Animal Assisted Crisis Response*, AACR.
- Formy intervencií s asistenciou zvierat:
  návštevný program, pobytový program,

[3] Porov. ŠOLTÉSOVÁ, D. Aspekty profesionalizácie intervencií a aktivít s asistenciou psov v podmienkach Slovenska vo svetle empirických zistení. In *Aktivity a terapie s asistenciou psov – výskum ako východisko dobrej praxe.* Prešov : Prešovská univerzita, 2015, s. 11-12.

jednorazové aktivity, rezidentný program.

- Prijímatelia- vykonávajú sa analýzy a to:

Analýza cieľovej skupiny- podľa veku, diagnózy, pohlavia a pod.

Analýza zdravotného stavu- zdravý, zdravotne znevýhodnený, dočasne chorý, v rehabilitácií, dlhodobo chorý, umierajúci a pod.

Analýza dynamiky prostredia a sociálnych väzieb- osamelý, izolovaný, v domácom prostredí, v zariadení a pod.[4]

Daná hoci iba stručná charakteristika jednotlivých kritérií, na základe ktorých sa delia intervencie s asistenciou zvierat nám v závere poukazuje, na aké cieľové skupiny sa intervencie a aktivity zameriavajú a aké princípy využívajú, spojitosť a obdobnosť so sociálnou prácou je viditeľná.

1.2 Metódy intervencií a aktivít s asistenciou zvierat

Jednotlivé metódy a formy intervencií a aktivít s asistenciou zvierat je možné stručne charakterizovať nasledovne:

1. Aktivity s asistenciou zvierat- sú činnosti, ktoré poskytujú motivačné, edukačné a rekreačné príležitosti. Konkrétne liečebné ciele nemusia byť podrobne plánované ani zaznamenávané do chorobopisu. Obsahová náplň býva spontánna a dĺžka vopred neobmedzená.[5]
2. Terapie s asistenciou zvierat- sú na cieľ zamerané intervencie, ktoré sú integrálnou súčasťou liečebného procesu. Vedené sú poskytovateľmi zdravotníckej alebo sociálnej služby s asistenciou zvierat spĺňajúcich špecifické kritéria. Terapie sú plánované, ako prostriedky podpory zvýšenia fyzických, psychických,

[4] Porov. VELEMINSKÝ, M. a kol. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků.* České Budějovice : Dona, 2007, s. 30-31.
[5] Porov. GALAJDOVÁ, L. - GALAJDOVÁ, Z. *Pes lékařem lidské duše.* Praha : Portál, 2011, s. 96.

emocionálnych, sociálnych a kognitívnych funkcií. Ciele stanovujú profesionáli, sú dokumentované, merané a vyhodnocované.[6]

3. Edukácia s asistenciou zvierat- je na cieľ orientovaná, plánovaná a štruktúrovaná intervencia, ktorú vykonáva profesionál s potrebnou kvalifikáciou v rámci všeobecnej alebo špeciálnej pedagogiky. Vopred stanovené pedagogické ciele sú zamerané na zlepšenie sociálnych zručností a kognitívne funkcie. Pokrok študentov sa meria a dokumentuje.[7]
4. Krízová intervencia s asistenciou zvierat- *„je poslednou zo spomínaných metód, pri ktorej je špecifikom poskytovanie krízovej intervencie s asistenciou zvierat, v tejto metóde zatiaľ len psov. Pes tu asistuje pri bezpečnej emocionálnej intervencii, uspokojovaní základných psychologických potrieb a zvládaní niektorých z fyziologických prejavov traumy klientov. Túto metódy môžeme považovať za progresívnu formu aktivít a terapie s asistenciou zvierat, pre ktorú sú intervenčné tímy špecificky trénované v oblasti poskytovania krízovej intervencie.“*[8]

Spomenuté metódy majú široké zameranie z hľadiska sociálnej práce a je možné ich indikovať pri pomoci deťom s poruchami správania, s autizmom, zrakovo a sluchovo postihnutím, telesne a mentálne znevýhodneným ľuďom, osobám trpiacim depresiami a úzkostnými poruchami, väzňom, seniorom, dlhodobo chorým, umierajúcim, využívajú sa

[6] Porov. FERKO, M. *Canisterapia.* [online]. [cit. 2015-09-26]. Dostupné na internete: <http://klub.doggie.sk/p/canisterapia >.
[7] Porov. JEGATHEESAN, B. *THE IAHAIO DEFINITIONS FOR ANIMAL ASSISTED INTERVENTION AND GUIDELINES FOR WELLNESS OF ANIMALS INVOLVED.* [online]. [cit. 2015-09-27]. Dostupné na internete: < https://petpartners.org/wp-content/uploads/2015/07/8000IAHAIO-WHITE-PAPER-TASK-FORCE-FINAL-REPORT-070714.pdf>.
[8] FERKO, M. *Canisterapia.* [online]. [cit. 2015-09-27]. Dostupné na internete: <http://klub.doggie.sk/p/canisterapia >.

pri stavoch po mozgovej mŕtvici, pri Parkinsonovej a Alzheimerovej chorobe, pri stareckej demencii, u onkologických pacientov a mnohých ďalších.

2. Vybrané možnosti uplatnenia intervencií s asistenciou zvierat v zariadeniach sociálnych služieb

V súvislosti so stručným prehľadom intervencií s asistenciou zvierat, ako s modernou podpornou terapeutickou metódou je potrebné spomenúť niektoré možností jej uplatnenia v zariadeniach sociálnej starostlivosti.

2.1 Intervencie s asistenciou zvierat v detskom domove

Možnosti poskytovania pomoci v rámci intervencií s asistenciou zvierat deťom v detských domovoch sú nasledovné. Deti v detských domovoch trpia v prvom rade nedostatkom, ktorý zapríčiňuje absencia vzťahu rodič - dieťa.

Snaha vychovávateliek a sestričiek nemôže deťom nahradiť celodennú starostlivosť matky a otca. Zviera danú náhradu taktiež neponúka, ale môže poskytnúť nový pre tieto detí iný láskavý svet. Deti sa na ňom môžu učiť zodpovednosti pochopeniu, odpusteniu, solidarite, zmierlivosti a radosti. Následne môže zviera pôsobiť ako inšpirácia napríklad pre umeleckú tvorbu, inšpirácia stať sa v budúcnosti kynológom, veterinárom, zooterapeutom. Starším deťom je možné vysvetliť, ako sa zvieratá vhodné na terapiu cvičia a ako je potrebné s nimi zaobchádzať.[9]

Zahnať pocity osamelosti a poskytnúť dostatok opory je v prípadoch detí z detských domovov veľmi zložité. Účinná podpora môže prísť zo strany

[9] Porov. GALAJDOVÁ, L. - GALAJDOVÁ, Z. *Pes lékařem lidské duše.* Praha : Portál, 2011, s. 24.

zvieraťa, ktoré sa stáva dobrým priateľom, prospešným podnetom i najdiskrétnejším dôverníkom.

2.2 Intervencie s asistenciou zvierat u telesne handicapovaných prijímateľov v dennom stacionári

Pri telesnom handicape hovoríme predovšetkým o poruchách pohybového ústrojenstva, motorickom deficite a problémoch nervového systému, preto je nevyhnutné dostatočne poznať diagnózu, stupeň handicapu a aktuálny stav prijímateľa a podľa toho vopred stanoviť ciele terapie podľa individuálnej potreby.

Uplatnenie intervencií s asistenciou zvierat v tomto smere motivuje k pohybovej aktivite, rehabilitácii a fyzioterapii. Z konkrétnych zvierat sú napríklad pes a kôň v danej súvislosti priamo rehabilitačnými prvkami,[10] pomáhajú uvoľňovať spazmy a rozvíjať jemnú a hrubú motoriku. Zvieratá zohrávajú dôležitú úlohu v navodení pocitu bezpečia, lámu bariéry osamelosti, zlepšujú komunikáciu s okolím, rodinou i personálom, zvyšujú sebadôveru a sebestačnosť.[11]

Ľudia so zdravotným znevýhodnením sú denne vystavení úkonom, ktoré pre nich nie sú príjemné, prostredníctvom zvierat ich však zvládajú oveľa ľahšie a to je veľkou výhodou daných terapií.[12]

Takmer bezvládne ležiace telesne handicapované dievča čaká na hodinu canisterapie, do izby vbehne pes, dievča sa v momente snaží získať čo najväčšiu blízkosť svojho zvieracieho priateľa, veľmi pomaly dvíha ruku,

[10] Príklad canisterapia- konkrétna technika polohovania.
[11] Porov. VELEMINSKÝ, M. a kol. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků.* České Budějovice : Dona, 2007, s. 174.
[12] Porov. . ČURILLOVÁ, E., MALIŇÁKOVÁ, M., ŠPINEROVÁ, D. Canisterapia je záležitosťou srdca. In *Sociální služby,* s. 24.

vystiera ju, snaží sa pohladiť psa, po nejakom čase je zreteľne vidieť ako dochádza k postupnému uvoľňovaniu spaziem.

Ide iba o jeden z mnohých príkladov účinného pôsobenia intervencie zvieraťa smerom k človeku, s ktorými sa môže stretnúť i sociálny pracovník pri svojej profesii v prípade rozhodnutia, orientovať sa na túto sféru.

2.3 Intervencie s asistenciou zvierat v domovoch pre seniorov

V zariadeniach sociálnej starostlivosti môžu byť zvieratá umiestnené nastálo, ako súčasť zariadenia alebo prichádzajú zvonku, ako návštevníci a zároveň ako pomoc i podpora ľuďom žijúcim v zariadení. Čím je viac kontaktu a stretnutí so zvieratami, tým sú účinky samozrejme viditeľnejšie.

V zmysle gerontologického modelu kompetencie je možné za pomoci zvierat stabilizovať celý rad rozličných zdravotných problémov i schopností. Z kvanta účinkov je dobré poukázať na nasledujúce, ktoré sú zároveň najdôležitejšie a v rámci, ktorých sa vytvárajú mnohé ďalšie pozitívne vplyvy:

- celkové zlepšenie zdravotného stavu,
- stabilizácia obehového systému,
- vylepšenie motoriky,
- svalové uvoľnenie,
- redukcia stresu,
- aktivizácia k činnosti/pohybu,
- podpora interakcie a komunikácie,
- podpora mentálnych výkonov,
- podpora empatie,
- zrušenie osamelosti a izolácie,
- prispievajú k emočnej pohode, k pozitívnemu vnímaniu seba, k pocitu hodnoty, k sebavedomiu,

- majú antidepresívne účinky.[13]

V zahraničí je už nejaké obdobie zaužívanou praxou, že v zariadeniach sociálnych služieb a domovoch pre seniorov žijú i zvieratá, najmä psy a mačky. Ako to vyplýva z viacerých výskumov, obyvatelia zariadení majú zo zvierat obrovskú radosť a podľa samotných vyjadrení im zvieratá prinášajú do domova život. Na územie Slovenskej republiky sa zooterapia dostala pred niekoľkými rokmi, ale jej poskytovanie neustále naráža na množstvo problémov. Jedným z hlavných je absencia zákona, ktorý by pokryl danú oblasť so všetkými súvisiacimi podmienkami a požiadavkami. Snaha zainteresovaných osôb snáď v budúcnosti na Slovensko prinesie rozvoj intervencií s asistenciou zvierat a život do domovov sociálnych služieb na celom našom území.

Záver

Sociálna práca neustále ponúka nové možnosti a prostriedky, ktoré je možné realizovať v nadväznosti na pomoc prijímateľom sociálnych služieb. Intervencie s asistenciou zvierat k daným moderným možnostiam rozhodne patria. Vždy je dobré si uvedomiť, že zviera nerobí zázraky na počkanie, zviera dopĺňa pomyselný trojuholník medzi sociálnym pracovníkom a osobou, ktorá potrebuje pomoc. Zviera zapojené do procesu lieči, motivuje, učí, vychováva, vedie, pomáha s vytváraním vzťahov, rozdáva lásku, radosť a šťastie, snaží sa dopomôcť k dôstojnému prežívaniu života, v čo najvyššej možnej miere kvality. Zviera je preto vhodným prostriedkom pre pomoc širokému spektru ľudí, z ktorých väčšiu časť tvoria i cieľové skupiny sociálnej práce.

[13] Porov. LESER, M. *Vztah člověka a zvířat. Využití zvířat ve švýcarských pobytových zařízeních sociálních služieb.* Tábor : Asociace poskytovatelů sociálních služeb České Republiky, 2012, s. 25-27.

BIBLIOGRAFIA

Monografie

GALAJDOVÁ, L. - GALAJDOVÁ, Z. *Pes lékařem lidské duše.* Praha : Portál, 2011. 168 s. ISBN 978-80-7367-879-1.

LESER, M. *Vztah člověka a zvířat. Využití zvířat ve švýcarských pobytových zařízeních sociálních služieb.* Tábor : Asociace poskytovatelů sociálních služeb České Republiky, 2012. 89 s. ISBN 978-80-904668-4-5.

MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociálni práce*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.

ŠOLTÉSOVÁ, D. *RIZIKOVÝ POJEM „CANISTERAPIA“*. Prešov : Prešovská univerzita, 2014, 94 s. ISBN 978-80-555-1119-1.

VELEMINSKÝ, M. a kol. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků.* České Budějovice : Dona, 2007. 335 s. ISBN 978-80-7322-109-6.

Články v časopise

ČURILLOVÁ, E., MALIŇÁKOVÁ, M., ŠPINEROVÁ, D. *Canisterapia je záležitosťou srdca*. In *Sociální služby.* ISSN 1803-7348, 2015, roč. 17, č. 1, 22-25 s.

Články zo zborníka

POKLEMBOVÁ, Z. Miesto aktivít a terapie s asistenciou zvierat v sociálnej práci. In *Aktivity a terapie s asistenciou psov – výskum ako východisko dobrej praxe.* Prešov : Prešovská univerzita, 2015. 94-98 s. ISBN 978-80-555-1309-6.

ŠOLTÉSOVÁ, D. Aspekty profesionalizácie intervencií a aktivít s asistenciou psov v podmienkach Slovenska vo svetle empirických zistení. In *Aktivity a terapie s asistenciou psov – výskum ako východisko dobrej praxe.* Prešov : Prešovská univerzita, 2015. 9-25 s. ISBN 978-80-555-1309-6.

Elektronické dokumenty - články na internete

FERKO, M. *Canisterapia.* [online]. [cit. 2015-09-26]. Dostupné na internete: <http://klub.doggie.sk/p/canisterapia >.

JEGATHEESAN, B. *THE IAHAIO DEFINITIONS FOR ANIMAL ASSISTED INTERVENTION AND GUIDELINES FOR WELLNESS OF ANIMALS INVOLVED.* [online]. [cit. 2015-09-27]. Dostupné na internete: <https://petpartners.org/wp-content/uploads/2015/07/8000IAHAIO-WHITE-PAPER-TASK-FORCE-FINAL-REPORT-070714.pdf>.

AUTOR

Mgr. Emília Čurillová

Teologický inštitút, Spišská Kapitula, 05304, Spišské Podhradie

e-mail: curillova.emilia7@gmail.com

POMOC CHUDOBNÝM OČAMI DOBROVOĽNÍKA

HELP TO POOR PEOPLE BY AVOLUNTEER

Katarína Vancáková

Abstrakt: Dobrovoľníctvo je veľmi potrebná, no na Slovensku zriedkavá činnosť. Dobrovoľník je tým človekom, ktorý ukazuje svetu iné hodnoty a ponúka to najcennejšie – svoj čas. Čo sa týka sociálne slabších rodín, dobrovoľník je obrovským prínosom. Ľuďom, ktorí sú osamelí a nachádzajú sa v ťažkých životných situáciách ponúka lásku, pochopenie a povzbudenie. Dôležitosť a význam dobrovoľníka, ktorý nezištne pomáha ľuďom v sociálnej a hmotnej núdzi je nedoceniteľný. Dobrovoľníctvo má veľký význam a prináša nielen zlepšenie mnohých životných situácií, ale pomáhaaj formovať charakter mladých ľudí – dobrovoľníkov.

Kľúčové slová: *Chudoba. Deti. Dobrovoľník. Núdza.Pomoc.Rodina.*

Abstract: Volunteering is very important type of help in Slovakia. In our country, volunteeris a person, who shows to the world new worthiness and gives the most important thing - it´stime. If it comes to dealing with social problem, volunteeris a huge acquisition. He offers love, understanding and lift to lonely people who deal with bad situations. An importance and the meaning of a volunteer who helps to people unworldly is unappreciated. In this time, volunteering is very important activity to get world better. It is also important for formation of young people – volunteers.

Keywords: *Family. Help. Children. Necessity. Poorness. Volunteer.*

Úvod

„...nešpekulujeme prečo, ako a kedy.
Jednoducho vidíme núdzu – a pomáhame, ako sa len dá.“
(bl. Matka Tereza)[1]

OZ Maják nádeje spolu s jeho dobrovoľníkmi a pracovníkmi sa zaoberá rodinami v hmotnej a sociálnej núdzi už piaty rok. Bolestivý pohľad na rodiny, ktoré sa nachádzajú v núdzi bol príčinou vzniku tohto združenia. OZ Maják nádeje sa venuje osamelým matkám s deťmi, viacpočetným rodinám v núdzi, vdovám s deťmi ale aj sirotám a polosirotám. Združenie pomáha ľuďom v hmotnej a sociálnej núdzi viacerými spôsobmi. Dobrovoľníci sa snažia naspäť začleniť týchto ľudí do spoločnosti, pomáhajú im nájsť vhodné zamestnanie, prejsť ťažkými životnými prekážkami (depresie, strach, zúfalstvo). Hľadajú spolu s rodinami riešenie v krízových situáciách, v ktorých sa nachádzajú.

1. Dobrovoľníctvo

Občianske združenie Maják nádeje tvoria iba dobrovoľníci. Dobrovoľník je človek, ktorý ponúka organizácií svoje schopnosti, zručnosti a skúsenosti podľa dohodnutých podmienok a nie je za túto činnosť finančne odmenený.[2] Najčastejšie sa s dobrovoľníkmi stretávame v neziskových organizáciách – občianskych združeniach a účelových zariadeniach Cirkvi. Dobrovoľná pomoc musí vyvierať z potrieb a motivácie dobrovoľníka,

[1]Porov. MAASBURG, A. *Matka Tereza – neobyčajné príbehy.* Trnava: SSV, 2015, s. 165.
[2]Porov. MYDLÍKOVÁ, E. *Dobrovoľníctvo na Slovensku alebo čo si počať s dobrovoľníkom.* Trnava : ASSP 2002, s. 7.

zamestnancov aj vedenia organizácie a musí rešpektovať potreby klientov, alebo charakter služieb, ktoré organizácia poskytuje.[3]

Dobrovoľníctvo môže byť:

- ✓ Dobrovoľné zapojenie pri jedno rázových akciách;
- ✓ Dlhodobá dobrovoľnícka pomoc;
- ✓ Dobrovoľná služba.[4]

Dobrovoľníctvo je altruistická činnosť, ktorej prvky môžeme nájsť v rôznych oblastiach ľudskej činnosti. Vyznačuje sa troma spoločnými znakmi:

- ✓ nie je povinná,
- ✓ nie je platená,
- ✓ je vykonávaná v prospech druhých.[5]

Veľmi dôležitým nástrojom v procese riadenia dobrovoľníkov je ich ocenenie. Keďže dobrovoľník nedostáva finančnú odmenu za prácu, ocenenie je tak jeden z najdôležitejších spôsobov odmeny dobrovoľníka za jeho prácu. Absencia mzdy dobrovoľníka sa kompenzuje práve ocenením.[6]

Dobrovoľníctvo môžeme charakterizovať nasledujúcimi znakmi:

- ✓ Je založené na osobnej motivácií;
- ✓ Má formu skupinovej aktivity;
- ✓ Zvyšuje kvalitu každodenného života;
- ✓ Posilňuje ľudskú solidaritu;
- ✓ Prispieva k pokojnejšiemu a príjemnejšiemu svetu;

---

[3]Porov. VANCÁKOVÁ, S. Prínos dobrovoľníka v Hospici Matky Terezy. In *Osobnosť dobrovoľníka v pomáhajúcej profesii cez prizmu ideového odkazu bl. Sáry Salkaházy*. Košice : Vienala, 2011, s. 177.

[4]Porov. VANCÁKOVÁ, S. Rodiny v núdzi. Czestochowia: Wydawnictvo „Educator“ 2014, s. 30.

[5]Porov. MATOUŠEK, O. *Encyklopediesociální práce.* Praha : Portál, 2013, s.328.

[6]Porov. MYDLÍKOVÁ, E. *Dobrovoľníctvo na Slovensku alebo čo si počať s dobrovoľníkom.* Trnava : ASSP 2002, s. 39.

- ✓ Je založené na slobodnom rozhodnutí;[7]

Dobrovoľník je človek, ktorý sa slobodne rozhodol venovať svoj čas v prospech iných ľudí. Hlavná motivácia tak môže spočívať v ochote slúžiť iným. Je potrebné rozlíšiť, aby služba dobrovoľníka nebola iba jeho vlastnou sebarealizáciou.[8]Dobrovoľníci pracujú v rôznych oblastiach, no najčastejšie sú to:

- ✓ Pomoc ľuďom v núdzi;
- ✓ Pomoc nemocniciam;
- ✓ Podpora kultúry;
- ✓ Ochrana životného prostredia;
- ✓ Humanitná pomoc;
- ✓ Podpora školstva;
- ✓ Podpora rekreačnej a športovej činnosti.[9]

2. Oblasti pomoci v OZ Maják nádeje

OZ Maják nádeje má široký ponuku pomoci chudobným. Ide o potravinové zbierky, každoročné letné tábory pre deti, tábory pre matky s deťmi, jednodňové výlety, rôzne projekty (napr. Projekt pod názvom Operácia Vianočné Dieťa), návšteva divadla (štátneho a bábkového), tvorivé dielne pre matky a pod. Každá akcia má iný účel pomoci. Potraviny, ktoré sa vyzbierajú, sú distribuované rodinám v núdzi. Členovia OZ Maják nádeje rozhodnú podľa finančného stavu rodiny, aké množstvo potravín dostanú. Keďže s nimi majú osobný vzťah, je pre nich ľahšie určiť, kto sa nachádza v akej situácií.

[7]Porov. MYDLÍKOVÁ, E. *Dobrovoľníctvo na Slovensku alebo čo si počať s dobrovoľníkom.* s. 7.
[8]Porov. VANCÁKOVÁ, S. Rodiny v núdzi. Czestochowia : Wydawnictvo „Educator“ 2014, s. 30.
[9]Porov. MYDLÍKOVÁ, E. *Dobrovoľníctvo na Slovensku alebo čo si počať s dobrovoľníkom.* Trnava : ASSP 2002, s. 11.

Letné tábory sú rozdelené do viacerých vekových kategórií. OZ Maják nádeje ponúka túto možnosť, aby aj deti z rodín v núdzi mohli zažiť letné dobrodružstvo. Zo začiatku bol tábor pre deti celý preplácaný OZ Majákom nádeje, keďže takéto tábory sú finančne náročné.Postupne združenie žiadalo aj finančnú spoluúčasť rodiny formousymbolickej sumy na každé dieťa. Touto čiastkou sa učia matky nielen šetriť, ale aj byť zodpovedné za nástup dieťaťa do tábora. Deti majú možnosť ísť do rôznych typov táborov(saleziánsky, augustiniánsky, tábor s Komunitou Jána Krstiteľa, tábor s Patrikom Hermanom). Tábor pre matky s deťmi ponúka priestor pre nové zážitky a to nielen pre dieťa, ale aj presamotnú matku. Prináša spoločne strávené chvíle so svojimi deťmi v inom, ako domácom prostredí a ponúka aj samostatný program pre deti a matky. Prebieha v prírode, ktorá pozitívne vplýva na psychiku celej rodiny.

Jednodňové výlety sa usporadúvajú väčšinou v lete. Výlety ponúkajú objaviť nové prostredie, upevniť vzťahy medzi rodinami v OZ Maják nádeje, navštíviť miesta, na ktoré by sa tieto matky s deťmi nedostali. Organizovali sa výlety do Tatier, do ZOO v Košiciach, aj Spišskej Novej Vsi, výlet do jaskyne, výlet do Vysokej nad Uhom (po stopách Anky Kolesárovej).

Projekt OVD – Operácia Vianočné Dieťa. Táto akcia sa organizuje už piaty rok v priestoroch Teologickej fakulty v Košiciach. Je to charitatívny medzinárodný projekt zameraný na pomoc chudobným deťom. Každý rok je poslaný určitý počet vianočných balíkov pre rôzne charity. V tomto projekte sú zahrnuté aj deti z OZ Maják nádeje. V balíčkoch – krabiciach od topánok - si deti nájdu rôzne praktické darčeky. Tieto balíky na Slovensko posielajú rodiny z Nemecka. Hlavnou myšlienkou tohto projektu je, aby aj chudobné deti mohli zažiť radosť a spoznať radostnú zvesť Vianoc. Táto akcia sa koná tesne pred Vianocami, spoločne sa spieva Tichá Noc a rozdávajú sa darčeky. Projekt je sprevádzaný silnými emóciami matiek a detí, ale aj

všetkých dobrovoľníkov. Minulý rok bola k Vianočným sviatkom pripojená komunita Saleziánov na Troch hôrkach v Košiciach, keď zorganizovali akciu pre rodiny v núdzi s názvom „Štedrá večera“. Táto akcia sa konala tesne pred Vianocami. Rodiny mali slávnostnú vianočnú večeru, ktorú spoločne pripravili saleziánski kňazi. Matky spolu so svojimi deťmi ozdobovali vianočný stromček a pripravovali slávnostné stoly. Modlitbu a celý večer uvádzal direktor a na koniec rozdal darčeky, ktoré zabezpečila komunita saleziánov. Do tejto akcie saleziáni zapojili aj saleziánske rodiny – ktoré vopred napiekli koláče a pripravili ich do ozdobených krabičiek. Rodiny z Majáku nádeje, ktoré sa zúčastnili na tejto slávnostnej večeri boli veľmi dojaté prijatím celej saleziánskej komunity a možnosťou spoločného posedenia a vzájomných rozhovorov o vianočných sviatkoch.

Návšteva divadla patrí k pravidelným kultúrnym akciám, ktoré organizuje pre deti z rodín v núdzi Maják nádeje. Pre matky s deťmi je to dôležitý krok, ako sa naučiť správať kultivovane, obliekať sa vhodne na spoločenské akcie, keďže väčšina z nich nikdy predtým v divadle nebola. Deti majú krásne, obohacujúce zážitky z predstavenia a mamičky sú rady, že môžu aj takto stráviť voľný čas so svojimi deťmi. Tak isto sa robia návštevy bábkového divadla. Divadlo majú rodiny preplatené OZ Majákom nádeje.

Mesačné stretnutia rodín sú už zaužívané stretnutia u saleziánov na Kalvárií, kde matky majú duchovné vedenie a prednášky s kňazom, zatiaľ čo o ich deti sa starajú dobrovoľníci. Pre deti sú vonku pripravené hry, nachádza sa tam aj detské ihrisko s futbalovým ihriskom, kde sa deti hrajú a vznikajú nové priateľstvá. Niekedy pozerajú film, hrajú rôzne hry, alebo kreslia. Matky majú taktiež možnosť pristúpiť k sviatosti zmierenia, alebo k rozhovorom s kňazom. Tieto stretnutia sú pre nich tak obohacujúce, že niektoré matky sa vďaka tomu rozhodli dať pokrstiť dieťa, alebo pristúpiť

k sviatostiam. Postupne sa vytvorila atmosféra dôvery medzi matkami a kňazom, ktorý k nim hovorí „obyčajnou ľudskou rečou“.

Hlavnou aktivitou pre matky sú týždňové **tvorivé dielne**. Matky sú rozdelené do viacerých skupín a stretávajú sa pravidelne v priestoroch Inštitútu rodiny a na Teologickej fakulte. Vyrábajú levanduľové výrobky, šijú rôzne darčekové predmety, ktoré sa potom predávajú a výťažok ide pre tieto rodiny na zabezpečenie potravín, liekov, zdravotníckych pomôcok a pod. Tieto dielne majú na starosti pracovníci OZ Maják nádeje spolu s dobrovoľníkmi.

3. Osobný prínos dobrovoľníctva

V OZ Maják nádeje som dobrovoľníčka už piaty rok. Od jeho založenia pomáham pri organizácií potravinových zbierok, tvorivých dielní, administratívy atď. Dobrovoľníctvo pre mňa znamená rozdávať sa druhým ľuďom. Pomáhať im rozličným spôsobom, pretože viem, že moju pomoc potrebujú. Pravidelne chodím na mesačné stretnutia rodín, kde väčšinou mojou úlohou je tráviť čas s deťmi. To, že niečo týmto deťom dávam (môj čas, úsmev, láskavosť...) sa mi stonásobne vracia úprimnou vďačnosťou. Keď vidím, že tieto deti sú vďačné za všednú vec, posúva ma to dopredu v mojom osobnom živote. My, dobrovoľníci, učíme tieto deti mnoho vecí – napríklad vedieť sa rozdeliť. Ale funguje to aj naopak. Oni učia nás, ako mať radosť z obyčajného úsmevu priateľa, ako byť vďační za to, čo si väčšinou neváži me a ako namiesto vyčítania chýb druhým ľuďom, máme možnosť ich s láskou objať. Učia nás, ako úprimne milovať.

S deťmi väčšinou trávime čas na detskom ihrisku, kde sa spolu rozprávame o rozličných veciach, rozprávajú nám zážitky, ktoré zažili v škole alebo doma. Začala som si uvedomovať, aké je dôležité počúvať a byť vypočutý. Ako povedal Dalai Lama v jednom svojom príspevku: „Keď

rozprávaš, opakuješ to, čo už vieš. Ale ak počúvaš, dozvedáš sa nové veci.“[10] Veľa krát aj pri rozhovoroch s matkami si uvedomujem, že som jedna z mála, komu môžu rozprávať, čo sa v ich živote deje, čo majú nové, ako ich bábätko rastie a čo sa nové naučilo. Som jedna z mála, pretože tieto ženy väčšinou nemajú nikoho, kto by ich vypočul. A to je ďalšia a veľmi dôležitá práca dobrovoľníka – obetovať svoj čas a počúvať.

Aktivity, pri ktorých som pracovala ako dobrovoľník v Majáku nádeje boli rôzne. Je to už spomínané OVD, kde som robila vianočnú výzdobu sály a pomáhala pri rozdávaní darčekov. Pomáhala som pri potravinových zbierkach a následne po zbierke sme ich spoločne rozdávali do rodín. Taktiež som chodila s deťmi do divadla. Mojou snahou je zlepšiť a spríjemniť život týmto rodinám. Dobrovoľníctvo neberiem ako prácu, ktorá ma o niečo pripravuje, ale ako činnosť, ktorá mi veľa dáva. Posúva ma to v mojom osobnom živote a vychováva ma do budúcnosti. Ako žena som formovaná prácou s tými najmenšími, pri ktorých sa pripravujem aj na povolanie matky. Každým dňom sa učím niečo nové a snažím sa v dobrovoľníctve zlepšovať.

Záver

Čas strávený s ľuďmi nachádzajúcich núdzi ponúka dobrovoľníkovi zamyslieť sa nad pravými hodnotami života. Taktiež ponúka nový prístup k ľuďom v ťažkých životných situáciách a učí nás všímať si okolie a iných ľudí. Je to vzájomný typ formácie, kde dobrovoľník formuje rodinu, deti, alebo matku a oni formujú dobrovoľníka. Vzťah medzi dobrovoľníkom a členom rodiny je otvorený. Dobrovoľníctvo ponúka nové zážitky, priateľstvá, skúsenosti a hlavne pomáha rozvíjať empatiu a schopnosť dávať sa.

[10]Porov. *TheQuote Yard*. [online]. [cit. 2015-9-9]. Dostupné na internete: http://www.quoteyard.com/when-you-talk-you-are-only-repeating-what-you-already-know-but-if-you-listen-you-may-learn-something-new/.

BIBLIOGRAFIA

MAASBURG, L. *Matka Tereza – neobyčajné príbehy.* Trnava: SSV, 2015. 215 s. ISBN 978-80-8161-118-6.

MATOUŠEK, O. *Encyklopediesociální práce.* Praha : Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.

MIDLÍKOVÁ, E. *Dobrovoľníctvo na Slovensku.* Bratislava : ASSP 2002. 55 s. ISBN 80-968713-0-7.

VANCÁKOVÁ, S. Prínos dobrovoľníka v Hospici Matky Terezy. In *Osobnosť dobrovoľníka v pomáhajúcej profesii cez prizmu ideového odkazu bl. Sáry Salkaházy*. Košice : Vienala, 2011. ISBN 978-80-8126-042-1, s. 177-186.

VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi.* Czestochowa : Wydawnictwo „Edukator“, 2014. 124 s. ISBN 978-83-7542-108-8.

AUTOR

Katarína Vancáková
Gymnázium Edity Steinovej
dobrovoľník OZ Maják nádeje

RODINA PRE RODINU

FROM ONE FAMILY TO ANOTHER

Alexandra Telepčáková, Petronela Belišová

Abstrakt: Všetko sa to začalo ako tradícia na našej škole a tento rok to vyšlo na nás. Mali sme sa rozhodnúť, či chceme pomôcť ľuďom v núdzi alebo chceme odmietnuť túto jedinečnú príležitosť. Po dlhom procese rozhodovania sme sa rozhodli ísť tou ťažšou ale rozhodne lepšou cestou a pomôcť druhým. Rozhodli sme sa podporiť slovenské rodiny v núdzi prostredníctvom občianskeho združenia „Maják nádeje“. Potom sa samotné organizovanie takejto udalosti mohlo začať. Počas toho sme museli čeliť mnohým prekážkam ale nakoniec sa nám to všetko úspešne podarilo. Samotný program obsahoval mnoho talentovaných ľudí, ktorí veria, že aj malá pomoc môže urobiť veľké zázraky. Podarilo sa nám niečo neočakávané a vyzbierali sme 506 € pre pomoc druhým! Dovoľte nám poďakovať všetkým, ktorí sa akokoľvek podieľali na tom, aby sa táto udalosť stala nezabudnuteľnou!

Kľúčové slová: *Koncert. Organizácia. Pomoc. Rodina. Spolupráca.*

Abstract: It all started as a tradition in our school and this time it was passed on us. We were about to make a decision whether to help people in need or whether to reject this once in a lifetime opportunity. After a long process of deciding we finally agreed to make it happen. We decided to support Slovak families in need, through the organisation „Maják nádeje“, which we considered to be reliable and trustworthy. After that the process of preparation could start. We came across many obstacles but at the end we managed to organise a big event, even though we had no previous experience

with such a thing. We were very thankful for how it all turned out. The programme consisted of many talented people who believed that even a small help can make a huge difference. We were very lucky to fundraise 506 € and we could not believe the feedback we got. It all exceeded our expectations and we were all proud of our accomplishment. We would like to thank everybody who somehow contributed to create this unforgettable and magnificent evening!

Keywords: *Concert. CooperationFamily. Help. Organisation.*

Úvod

Tak ako každá škola má svoje tradície, ani naša škola nie je výnimkou. Jednou zo zvyklostí je aj usporiadanie benefičného koncertu. Predchádzajúciškolský rok to vyšlona nás: 26 študentov 3.ročníka strednej školy. Najprv sme boli voči tomu, ako všetci pred nami, jemne skeptickí. Aani načasovanie nebolo úplne najlepšie. Predsa len, malo to byťku koncu školského roka, keď sa každý študent ešte snažil popracovať na svojich školských výsledkoch, ako len vie. Prišiel máj akolektív našej triedy sa ešte stále definitívne nerozhodol. „Chcete vy, žiaci 3.A triedy, niekomu pomôcť? Je to jedinečná možnosť, ako by ste mohli niečo zmeniť klepšiemu.“ Aj takto zneli slová riaditeľky Gymnázia sv. Edity Steinovej kžiakom, mladým ľuďom z triedy, ktorej som súčasťou aj ja. Aj napriek všetkým rizikám a po nekonečných debatách zazneli slová, ktoré naša trieda potrebovala počuť: „Ideme do toho, veď je to pre dobrú vec!“

1. **Svedectvo**

Úplne na začiatku sme sa museli zhodnúť na tom, komu chceme pomôcť. Organizácií bolo veľa. Každá ztých, ktorú sme zvažovali, by to veľmi potrebovala. Bolo to ťažké a dôležité rozhodnutie. Na tom stál celý náš

benefičný koncert. Po niekoľkých kolách výberu sme sa rozhodli, že nadobudnutý finančný príspevok venujeme niekomu z nášho okolia. Teda ľuďom, ktorí žijú na Slovensku. Všetci sme jednoznačne odhlasovali, že chceme pomôcť rodinám. Rodina znamená pre každého jedného z nás veľa. Vybrať len jednu rodinu nám prišlo až príliš sebecké a výber by bol veľmi ťažký. Preto sme sa rozhodli pre neziskovú organizáciu Maják. Vedeli sme, že peniaze, ktoré vyzbierame, sa dostanú tam, kam naozaj patria a kde sú naozaj potrebné. Chceli sme si byť istí, že naše úsilie nevyjde nazmar. Rodina je základnou jednotkou pri vytváraní spoločnosti. Každý z nás má toľko šťastia, že sa má kam vrátiť, má rodinu, ktorá ho neustále podporuje a ukazuje správny smer. V každej rodinesú nejaké problémy, i keď v niektorých sú väčšie a v iných zase úplne banálne.Chceli sme docieliť, aby sa aspoň malá časť z tých veľkých problémov vytratila a aby rodiny, ktoré sa zaoberajú len obyčajnými každodennými problémami, si začali uvedomovať dôležitosť prítomného okamihu. Tým sme chceli pomôcť navrátiť pokoj a jednotu do rodín, v ktorých to je potrebné.

Po dlhom zvažovaní a následnom rozhodnutí sa, komu pomôžeme, bolo treba začať konať. Požiadavky sa na nás vrhali z každej strany a očakávania boli obrovské. My, ako správny kolektív, sme sa nechceli nechať zahanbiť oproti minuloročným predstaveniam. Chceli sme niečo obrovské, niečo, čo by uchvátilo každého diváka. Vďaka tomu, že každý z nás je iný a každý z nás má talent na niečo iné, sme hneď vedeli, že by sa to spoločnými silami dalo zvládnuť. Po vybraní priestoru sme sa vrhli na výrobu plagátov či pozvánok. Keďže nás tlačil čas, boli sme donútení robiť niekoľko vecí naraz. Práve vtedy sa ukázalo, kto je aký charakter a veta jednej spolužiačky nás všetkých inšpirovala: „Ja neviem,s čím môžem pomôcť, len mi povedzte, čo mám urobiť a ja to urobím. Ja chcem pomôcť!“

Každý vie, akí sú študenti - všetko robia na poslednú chvíľu. Nanešťastie ani tento projekt nebol v tomto výnimkou. Celý proces tvorenia tohto koncertu bol štýlom pokus-omyl. Nie preto, že sme boli leniví, ale preto, že sme museli konať v obmedzených podmienkach a čase. Takisto sa nám nie vždy darilo spolupracovať, čo bolo veľmi potrebné. Mali sme dobrý zámer, no žiadne skúsenosti.

Nielen naša trieda je plná talentov, ale aj ostatné, a tak sme vyzvali aj iných študentov našej školy, aby sa k nám pripojili a pomohli nám vytvoriť tento koncert. Program sa nám pomaly začal zapĺňať jedným lepším vystúpením ako druhým a celý koncert odrazu začínal vyzerať ako niečo reálne. Vďaka rôznorodosti vystúpení sme mali pokryté hádam všetko. Od vystúpenia profesionálneho operného speváka sprevádzaného sláčikovým kvartetom, cez predstavenie DramaClubu až po vystúpenie modernej gymnastky. Všetky vystúpenia však mali jednu a tú istú hlavnú myšlienku – rodina. Koncert vyzeral, že by sa už aj mohol konať a aj napriek tomu sme ešte stále nemali niekoľko hlavných vecí. Nastali ťažké časy pre hlavný organizačný výbor. Našťastie sa dve šikovné dievčatá z našej triedy dohodli a ochotne napísali všetko - cez scenár až po zoznam vecí, ktoré ešte stále bolo treba urobiť. Naša predstava bola jasná: urobiť to čo najlepšie - to však vyžadovalo veľa úsilia a času. Ale my sme to druhé nemali. No nevzdali sme sa a náš súboj s časom začali. Celá trieda sme sa spojili a každý začal pomáhať tam, kde len vedel. Hoci sa počas príprav stále vyskytol nejaký problém, vďaka ochotným ľuďom a myšlienke celého koncertu sa nám to vždy nejako podarilo včas zariadiť.

V deň koncertu sme si už asi všetci priali, aby to už bolo tu! V doobedňajších hodinách nás však čakala ešte jedna dôležitá úloha. Spoločne sme vytvorili niekoľko stoviek malých balíčkov pre šťastie, ako pozornosť a symbol vďaky pre všetkých, ktorí prispeli. Keď sa do sály začali

schádzať vystupujúci, doľahol na nás naozajstný stres. Aj keď niektoré veci nevyšli práve podľa našich predstáv a plánov, iné zas prekonali naše očakávania. Každý vystupujúci bol poriadne pripravený, čo pomohlo celému koncertu pridať na vážnosti. Zďaleka by nás ani len nenapadlo, že sa na náš koncert príde pozrieť okolo 300 ľudí. Bolo to pre nás obrovským úspechom. Nechceli sme, aby si niekto myslel, že vyzbierané peniaze idú do cudzieho vrecka, preto sme poprosili pani Vancákovú, hlavnú koordinátorku neziskovej organizácie Maják, aby nám o tom, čomu sa venuje, povedala niečo viac. Celý koncert otvorilo klavírno-sláčikové duo. Diváci sa dočkali aj niečoho modernejšieho, a to už buď krátkeho filmu s názvom „Súboj s časom“, celý vytvorený chlapcami našej triedy, alebo vystúpenie DramaClubu našej školy so situačnou komédiou v anglickom jazyku s názvom „Jensenovci“. Okrem iného vystúpila na pódiu i mladá talentovaná speváčka Majka, ktorá sa predviedla so svojím prevedením známej piesne „Ššš“ z muzikálu Rebelové. Avšak zlatým klincom hlavného programu bolo vystúpenie pána Lukáča so sláčikovým kvartetom muziky Iuvenalis. Diváci boli nadšení! Publikum sa nám odvďačilo búrlivým potleskom. Na záver koncertu nám ostala už len jedna vec – vyhlásiť výslednú čiastku, ktorou môžeme pomôcť niekomu, kto ju naozaj potrebuje. Vyhlásenie výslednej sumy, ktorá činila 506 €, bolo sprevádzané slávnostným vybuchnutím konfiet. Neverili sme, že sa nám to podarilo! S tým málom, čo sme mali, sme dosiahli tak veľa! Na pohľad sa zdalo, že koncert sa blíži ku koncu, no my, organizátori, sme napäto čakali na záverečné predstavenie, ktoré dokonale zobrazovalo jednotu a silu rodinného puta. Nastala scénka, kde medzi lúčiacich a ďakujúcich sa moderátorov vletela skupinka chlapcov, ktorí šikanovali jedného z nich. Avšak moderátor bol natoľko pohotový, že sa ihneď zastal šikanovaného chlapca, postupne sa k nemu pridali ostatní účinkujúci zo zákulisia a spoločne vytvorili jednotu. Jednu skupinu, ktorá je

silná a spolu dokáže veľa. Práve tým sme chceli vyjadriť, že rodinu, aj keď nie pokrvnú, môžeme vytvárať aj s ľuďmi, ktorých máme radi a že je veľmi potrebné si pomáhať.

Záver

Koniec koncertu bol sprevádzaný veľkým potleskom a veľmi dobrými ohlasmi. V zákulisí sa všetci účinkujúci chválili navzájom. Bol to veľmi silný okamih. Nesmieme zabudnúť ani na slová niektorých divákov: „Toto sme teda nečakali!“ A na slová pani Vancákovej, ktorá nám ani nemohla viac vyjadriť svoju vďačnosť ako týmito slovami: „Čakala som niečo malé, komorné, ale toto predčilo moje očakávania! Bol to neskutočný koncert.“ Všetci sme boli radi, že sa nám to podarilo! Myslím, že len málokto môže povedať, že niečo také dokázal! Bola to pre nás obrovská skúška. Skúška zodpovednosti, vytrvalosti, precíznosti a súdržnosti. Vďaka každému, kto sa zúčastnil koncertu ako divák a finančne prispel pre ľudí v núdzi a nám preukázal, že verí v nás, mladých ľudí! Vďaka patrí aj všetkým tým, čo sa podieľali na vytváraní koncertu, profesorom a žiakom, technikom a fotografom - oni boli tí, ktorí do toho dali svoje srdce a seba samého. A to bolo najviac, čo do toho mohli dať.

Vyzbierané finančné prostriedky, ktoré sme dali neziskovej organizácii sa využili na kúpu okuliarov pre 3 deti, pomoc pri zaplatení liečenia pre dievčatko s vážnou diagnózou a zaplatenie letných táborov pre 5 detí.

AUTOR

Alexandra Telepčáková, Petronela Belišová
Gymnázium sv. Edity Steinovej, Charkovská 1, Košice, 040 01
alexandra.telepcakova@gmail.com; petronelab36@gmail.com

ČLOVEK NA PERIFÉRII SPOLOČNOSTI

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie

Editori:
Mgr. Soňa Vancáková, PhD.
PhDr. Michaela Šuľová, PhD.

Vydavateľ: Maják nádeje
Miesto vydania: Košice
Rok vydania: 2017
Forma vydania: online

EAN 9788089937011

ISBN 978-80-89937-01-1